

**НАУКОВО-ТЕХНІЧНІ
КОНФЕРЕНЦІЇ**

Національний університет кораблебудування

«Візія бібліотеки ВНЗ в контексті розвитку сучасних соціокомунікативних концепцій»

МАТЕРІАЛИ

**ВСЕУКРАЇНСЬКОЇ
НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ
КОНФЕРЕНЦІЇ**

27-28 квітня 2017 р.

Миколаїв ■ 2017

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
УКРАЇНСЬКА БІБЛІОТЕЧНА АСОЦІАЦІЯ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ КОРАБЛЕБУДУВАННЯ
імені адмірала Макарова
НАУКОВА БІБЛІОТЕКА

**ВІЗІЯ БІБЛІОТЕКИ ВНЗ
В КОНТЕКСТІ РОЗВИТКУ СУЧАСНИХ
СОЦІОКОМУНІКАТИВНИХ
ТЕХНОЛОГІЙ**

МАТЕРІАЛИ

Всеукраїнської науково-практичної конференції

27–28 квітня 2017 року

*Національний університет кораблебудування
імені адмірала Макарова,
Наукова бібліотека,
пр. Героїв України, 9*

Миколаїв–НУК–2017

ОРГАНІЗАТОРИ:

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
УКРАЇНСЬКА БІБЛІОТЕЧНА АСОЦІАЦІЯ
Національний університет кораблебудування
імені адмірала Макарова
Наукова бібліотека

**Матеріали публікуються за оригіналами, наданими авторами.
Претензії до організаторів не приймаються.**

Відповідальний за випуск Т. М. Костирко

**Візія бібліотеки ВНЗ в контексті розвитку сучасних
соціокомунікативних технологій** : матеріали всеукр. наук.-практ.
конф., 27–28 квіт. 2017 р. – Миколаїв : НУК, 2017. – 148 с.

До збірки матеріалів конференції увійшли доповіді та виступи вчених і практиків бібліотечно-інформаційної сфери та фахівців у галузі соціальних комунікацій. Матеріали висвітлюють досвід роботи бібліотек на сучасному етапі розвитку соціальних комунікацій та точки зору вчених, еволюцію розвитку книгозбірень у відповідності до вимог соціуму, окреслюють перспективи їх діяльності в епоху електронних комунікацій.

УДК 027.7:021.1

© Національний університет кораблебудування
імені адмірала Макарова, 2017
© Наукова бібліотека Національного
університета кораблебудування імені адмірала
Макарова, 2017

УДК 021:025.32

Балабан І. В.,

Наукова бібліотека

Національного університету кораблебудування

імені адмірала Макарова

ЕЛЕКТРОННИЙ КАТАЛОГ: ПІДТРИМКА ЯКОСТІ ТА ПРОБЛЕМИ РЕДАГУВАННЯ

Подано організацію електронного каталогу НБ НУК імені адмірала Макарова. Розглянуто технологічні особливості складання та редагування бібліографічних описів в електронному каталозі з використанням автоматизованої системи "УФД/Бібліотека".

Ключові слова: електронний каталог, бібліографічний опис, проблеми редагування, автоматизована система, інформаційні ресурси, інформаційно-бібліографічне обслуговування.

Електронний каталог (ЕК) об'єднує, систематизує ресурси бібліотеки і пропонує їх користувачам в доступному логічному вигляді, створюючи умови для реалізації одного з головних принципів відкритого суспільства – принципу загальної доступності інформації. Завдяки наявності ЕК значно покращується якість і швидкість пошуку, ефективність роботи бібліотекарів для якісного обслуговування користувачів.

Виконуючи основну інформаційно-пошукову функцію, ЕК бібліотеки дозволяє створити комфортне середовище для користувачів, забезпечує широкий спектр сервісних можливостей: швидко встановити наявність і місцезнаходження документа у фондах бібліотеки; забезпечити пошук необхідних даних на робочому місці або вдома, сформулювати замовлення тощо.

Створення ефективної системи бібліотечно-інформаційного обслуговування неможливе без ведення, оновлення і вдосконалення довідково-пошукового апарату, до складу якого входить і ЕК. Важливу роль у даному аспекті відводиться каталогізації. Сутність каталогізації становлять процеси, що забезпечують функціонування каталогів: складання бібліографічного опису та індексування документів, організація, ведення й редагування каталогів.

Методологічним критерієм оцінювання каталогізаційної діяльності є соціальна ефективність, яка може бути визначена за комплексними показниками своєчасності надання інформації про бібліографічний ресурс та рівня задоволення потреб користувачів. Своєчасність залежить від термінів наукового опрацювання бібліографічних ресурсів і забезпечується безперебійним, надійним функціонуванням програмно-апаратного й мережевого забезпечення та достатнім кадровим забезпеченням. Рівень задоволення потреб користувачів залежить від якості каталогових записів та можливості їхнього використання для ефективного пошуку інформації в ЕК. Він забезпечується шляхом дотримання стандартів, правил та методик складання каталогових записів, їх якісним редагуванням та максимальним розкриттям змісту каталогованих ресурсів. Ознаками якості є повнота, точність, достовірність, корисність каталогової інформації та зручність.

Підвищення ефективності технології каталогізації та пошукових можливостей ЕК має позначатися на інтелектуалізації бібліотечно-інформаційних технологій, а саме: на розвитку засобів інформаційного, лінгвістичного, нормативного забезпечення, рівня стандартизації представлення бібліографічних даних. Це має виняткове значення для подання точок

доступу, які є важливою складовою каталогового запису, оскільки саме вони реалізують пошукову функцію ЕК.

Найважливішою характеристикою при оцінці якості пошукових можливостей ЕК є його лінгвістичне забезпечення.

До нормативного забезпечення належать стандарти складання бібліографічного запису, скорочень слів та словосполучень, правила каталогізації, інші інструктивно-методичні матеріали та формати представлення бібліографічних та авторитетних даних.

Працівники бібліотек просуваються у напрямі подолання таких бар'єрів, як різні формати та системи представлення бібліографічних та авторитетних даних. Створення записів ЕК відбувається на основі застосування стандартів складання бібліографічного запису: ДСТУ ГОСТ 7.1:2006 "Бібліографічний запис. Бібліографічний опис. Загальні вимоги та правила складання", ДСТУ ГОСТ 7.80:2007 "Бібліографічний запис. Заголовок. Загальні вимоги та правила складання", ГОСТ 7.82-2001 "Библиографическая запись. Библиографическое описание электронных ресурсов. Общие требования и правила составления" та правил каталогізації.

Електронний каталог НБ містить описи всіх видів документів, таких як книги, брошури, методичні посібники, навчальні матеріали, періодичні видання, автореферати дисертацій тощо. Завдяки створенню баз даних ЕК, підтриманню усіх класичних підходів до каталогізації документів, користувачам надається можливість здійснити пошук за усіма типами запитів, поєднуючи пошукові можливості абеткового, систематичного, предметного, а у разі необхідності й інших спеціальних каталогів.

За допомогою автоматизованої програми "УФД/Бібліотека" обробляється весь обсяг нових надходжень. Технологія роботи з періодичними виданнями надає можливість проводити процес реєстрації періодичних видань з автоматичним формуванням записів ЕК та подальшим аналітичним розписом статей.

Якість даних у контексті бібліографічної бази даних електронного каталогу – це критерій достовірності даних, на відповідність бібліографічного запису реальному документу з фондів бібліотеки. При занесенні в базу даних книг, а також при аналітичному описі статей йде прив'язка до ключового слова. Можливо зробити вибірку необхідної літератури не тільки за назвою чи автором, а й за тематичним ключовим словом. Програма "УФД/Бібліотека" дає можливість отримання інформації про кількість примірників необхідної книги або періодичного видання та їхнє місцезнаходження, а в майбутньому – здійснення замовлення на свій електронний абонементний запис. Система дає змогу працювати в мережі одночасно великій кількості користувачів та передбачає захист від несанкціонованого доступу. У цій програмі кожен користувач має свої власні ім'я, пароль та повноваження, встановлені адміністратором системи.

На початок 2017 року обсяг ЕК становить понад 119 тис. назв і біля 285 тис. примірників документів. НБ НУК ім. адмірала Макарова розпочала свою роботу над створенням ЕК з 2000 року на базі ліцензійної бібліотечної програмної системи "УФД/Бібліотека". Вдосконалюючи інформаційно-пошукові можливості ЕК, співробітники нашої бібліотеки, окрім бібліографічного запису, розкривають зміст видання в анотації. Також ЕК виконує знаково-комунікативну та педагогічну функції. Перша реалізується завдяки бібліотекарю, який є інтерпретатором інформації, закладеної в документі, а педагогічна функція сприяє інтелектуальному та професійному розвитку особистості користувача. Особлива важливість цього питання зумовлена тим, що робота з ЕК можлива як

безпосередньо в бібліотеці, так і в режимі віддаленого доступу, що виключає необхідність контактів користувачів із співробітниками бібліотеки.

Так само хотілося б звернути увагу на проблему редагування ЕК. Розробка технології редагування ЕК є своєчасною дією в процесі контролю якості робіт зі створення ЕК Наукової бібліотеки. Редагування ЕК вимагає великих ресурсів. Воно носить комплексний характер і допускає можливість планування редагування.

У питанні організації, ведення та редагування каталогів і досі існує багато проблем: вибір форми заголовка документа, систематизація за різними класифікаційними системами і предметизація документів, функціонування системи каталогів і картотек у цілому, поєднання й взаємне доповнення різних за формою каталогів (карткових, друкованих, електронних) і наукова організація праці каталогізаторів. У першу чергу це пояснюється недостатньою державною підтримкою бібліотек, зокрема фінансовою.

Крім цього, важливим є момент використання скорочення слів. Згідно із стандартами ДСТУ 3582:2013 "Інформація та документація. Бібліографічний опис. Скорочення слів і словосполучень українською мовою. Загальні вимоги та правила", ГОСТ 7.12-93 "Библиографическая запись. Сокращение слов на русском языке. Общие требования и правила" та ДСТУ 7093:2009 "Бібліографічний запис. Скорочення слів і словосполук, поданих іноземними європейськими мовами". Держстандарти на ведення традиційних каталогів і картотек, самі карткові каталоги та картотеки, а також використання форм друкованих бібліографічних записів не були скасовані.

Питання ефективності використання довідково-пошукового апарату у фондах бібліотек турбують фахівців вже упродовж багатьох років. У галузевій періодиці та на наукових конференціях тривають дискусії щодо використання карткових каталогів чи відмови від їхнього ведення, однак однозначного висновку не було отримано.

Докладна деталізація елементів бібліографічного опису (БО) дає можливість при їх одноразовому введенні багаторазового використання для отримання різних вихідних і переглядових форм, шляхів пошуку. При введенні автоматично здійснюється формально логічний контроль частини даних та звірка на дублетність, що допомагає уникнути дублювання бібліографічного опису наявних у фонді бібліотеки документів.

Одним із завдань з наповнення електронного каталогу НБ є ретроконверсія фондів нашої бібліотеки – занесення інформації до ЕК. Головні критерії успішності ретроконверсії – кількість правильних бібліографічних описів (назв документів) та примірників (інвентарних номерів) у ЕК. У кожній бібліотеці ретроконверсія фондів відбувається з урахуванням конкретних можливостей та вимог до якості інформації в ЕК.

Технологія редагування передбачає наступні процеси:

- виявлення дублетності;
- перевірка на списання;
- виправлення помилок у бібліографічних описах;
- додавання інформації, якої не вистачає;
- виправлення інвентарного номера;
- додавання інвентарного номера з карткового генерального каталогу;
- присвоєння бібліографічним описам документів індексів УДК, авторського

знаку.

Електронний каталог вимагає постійного редагування, внесення змін, які відбуваються в книжковому фонді. Редагування здійснюється з метою виявлення та

виправлення помилок бібліографічних, граматичних, змістових, технологічних. Враховуються також розділові знаки та пробіли.

Редактор ЕК здійснює контроль за якістю бібліографічного опису в ЕК та проводить консультації з методики заповнення полів.

Основні етапи контролю ЕК:

- відповідність бібліографічного опису документів ДСТУ, який діє на сьогодні;
- відповідність заповнення полів у програмі "УФД/Бібліотека";
- відповідність предметних рубрик змісту документа;
- відповідність авторського знаку;
- відповідність індексів змісту документа;
- відповідність анотації до книги;
- визначення адреси місцезнаходження кожного примірника;
- виправлення орфографічних помилок.

Під час поточного редагування визначається відповідність внесених у БД ЕК записів чинним стандартам і правилам складання бібліографічного опису, а також наявність у записі всіх елементів БО, що мають бути введені в ЕК (інвентарний номер, відомості про кількість примірників, ISBN, видавництво, індекси УДК, предметні рубрики та ін.). Поточне редагування ЕК є універсальним і відбувається щоденно при введенні бібліографічних описів у каталог методом безпосереднього перегляду описів документів.

Планове редагування у більшості випадків є вибіркоким – редагуються окремі розділи УДК, окремі поля опису документів (автори, назва, рік видання, назва видавництва тощо). Наприклад, на даний час проводиться редагування описів щодо правил ДСТУ скорочень, тому що змінилося написання міст у полі місце видання.

Помилки, зроблені на різних етапах формування БО, обумовлені, насамперед, людським фактором, різним рівнем кваліфікації. Очевидно, що переважна більшість помилок виникають під час етапу створення бібліографічного запису. Однак, на етапі редагування також можлива поява помилок у записах. Тому, процес верифікації кожного бібліографічного запису потрібно проводити як на етапі створення, так і при кожному редагуванні бібліографічного запису.

Досвід показує, що навіть незначні помилки, які ніяк не впливають на результати пошуку в традиційних каталогах, мають велике значення при пошуку в ЕК. Однією з основних причин помилок в ЕК є різниця в трактовці стандартів.

На сучасному етапі процес створення ЕК НБ переходить на новий рівень – від кількісного наповнення до якісного вдосконалення. Працюючи над цим завданням, слід зазначити, що проблеми якості та розвитку ЕК, питання визначення складу лінгвістичного забезпечення та покращення тематичного пошуку неодноразово розглядалися на сторінках професійної преси. Актуальні питання є предметом обговорення низки міжнародних конференцій і семінарів. Ці аспекти висвітлювались такими фахівцями, як Е. Р. Сукіасян, Я. К. Шрайберг, Г. Лук'яненко та Г. А. Скарук.

Нашим користувачам, насамперед, необхідна повнотекстова інформація. Електронна бібліотека НБ НУК на початок 2017 року налічує 554 назви електронних документів та 1063 електронні копії друкованих видань. Працюючи з ЕК, користувачі мають можливість вийти на електронну повнотекстову версію документів, яка формується в Електронній бібліотеці.

Переваги електронного опрацювання документів очевидні. Це – інтенсифікація доступу до інформації, естетика карткових каталогів тощо. Нові технології опрацювання документів дозволяють покращити якість електронного каталогу, змінити імідж бібліотеки, підвищити її авторитет не тільки в стінах університету, але й за його межами.

Ефективність інформаційної діяльності НБ НУК пов'язана, зокрема, із використанням її інформаційних ресурсів, у тому числі ЕК. Оскільки ЕК є засобом доступу до бібліографічних ресурсів, рівень реалізації його пошукової функції є критерієм ефективності задоволення інформаційно-бібліографічних потреб користувачів. Скорочення термінів доступу до необхідної інформації та забезпечення її повноти та відповідності запитам користувачів залежить від якості ЕК, високий рівень якої може бути досягнуто шляхом стандартизації структури та змісту каталогових записів й уніфікації представлення пошукових точок доступу.

Досвід роботи з підтримки якості ЕК підтверджує цілеспрямованість роботи, аби його стан на 100 % відповідав вимогам користувачів.

Список літератури

1. Баркова, О. В. Електронні ресурси як об'єкти універсальної електронної бібліотеки / О. В. Баркова // Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія. – 2004. – № 2. – С. 75–80.
2. Вершинин, М. И. Электронный каталог: проблемы и решения / М. И. Вершинин. – СПб. : Профессия, 2007. – 233 с.
3. Коваль, З. М. Редагування електронного каталогу Науково-технічної бібліотеки Львівської політехніки як елемент системи управління якістю інформаційного обслуговування / З. М. Коваль // Матеріали III наук.-практ. конф. "Сучасні проблеми діяльності бібліотеки в умовах інформаційного суспільства". – Львів, 2011. – С. 340–350.
4. Лукьяненко, Г. Электронный каталог как поисковая система / Г. Лукьяненко // Библиотека. – 2011. – № 1. – С. 26–31.
5. Оністрат, Н. Електронні та карткові інформаційно-пошукові системи бібліотеки: питання взаємодії / Н. Оністрат // Бібл. форум України. – 2007. – № 2. – С. 14–16.
6. Поліщук, О. Редагування електронних каталогів – новий напрямок підвищення якості інформаційного обслуговування користувачів бібліотек / О. Поліщук // Бібл. форум України. – 2006. – № 4. – С. 27–30.
7. Скарук, Г. А. Роль лингвистических средств в обеспечении комфортности поиска в электронном каталоге / Г. А. Скарук // Науч. и техн. б-ки. – 2011. – № 1. – С. 101–110.
8. Сребродольська, Н. В. Етапи створення електронного каталогу в НТБ Національного університету "Львівська політехніка" / Н. В. Сребродольська // Матеріали III наук.-практ. конф. "Сучасні проблеми діяльності бібліотеки в умовах інформаційного суспільства". – Львів, 2011. – С. 359–368.
9. Сукиасян, Э. Р. Каталогизация и классификация. Электронные каталоги и автоматизированные библиотечные системы : избр. ст. / Э. Р. Сукиасян. – СПб. : Профессия, 2010. – 536 с. – (Библиотека).
10. Шрайберг, Я. Л. Первое десятилетие информационного века: влияние информационно-электронной среды на роль и позицию библиотек в развивающемся обществе : ежегод. доклад на конф. "Крым", 2010 г. / Я. Л. Шрайберг. – Электрон. дан. – Судак ; М., 2010. – 59 с. – Режим доступа: <http://193.233.14.130/reader/flipping/Resource-3210/2010/index.html> (дата обращения: 27.02.2017). – Загл. с экрана.

Балабан И. В.,
Научная библиотека
Национального университета кораблестроения
имени адмирала Макарова

ЭЛЕКТРОННЫЙ КАТАЛОГ: ПОДДЕРЖКА КАЧЕСТВА И ПРОБЛЕМЫ РЕДАКТИРОВАНИЯ

Представлена организация электронного каталога НБ НУК имени адмирала Макарова. Рассмотрены технологические особенности составления и редакции библиографических описаний в электронном каталоге с использованием автоматизированной системы "УФД/Библиотека".

Ключевые слова: электронный каталог, библиографическое описание, проблемы редактирования, автоматизированная система, информационные ресурсы, информационно-библиографическое обслуживание.

Balaban I. V.,
Scientific Library of the Admiral Makarov
National University of Shipbuilding

ELECTRONIC CATALOG: SUPPORT QUALITY AND EDITING PROBLEMS

The organization of the electronic catalog of the Admiral Makarov National University of Shipbuilding Science library is presented. Technological features of compiling and editing of bibliographic descriptions in the electronic catalog using the automated «USH/Library» system are considered.

Keywords: electronic catalog, bibliographic description, editing problems, automated system, information resources, information and bibliographic services.

УДК 016:929:378.12

Бичко О. М.,
Наукова бібліотека
Хмельницького національного університету

ПЕРСОНАЛЬНА БІБЛІОГРАФІЯ ЯК НАПРЯМОК ПОПУЛЯРИЗАЦІЇ ДОСЯГНЕНЬ ВЧЕНИХ УНІВЕРСИТЕТІВ

Розглянуто роль бібліотеки у популяризації праць вчених університету, зокрема створення біобібліографічних посібників. Окрему увагу приділено організації Зведеної БД "Науковці Хмельниччини".

Ключові слова: персональна бібліографія, біобібліографія, корпоративні електронні ресурси бібліотек.

У сучасних умовах функціонування ВНЗ вагоме значення відводиться науковій діяльності, яка підвищує імідж університету на ринку освітніх послуг. Тому пріоритетне

місце у бібліотеках вишу займає робота, спрямована на розвиток науки університету, популяризацію досягнень провідних вчених.

Одним із засобів представлення наукової діяльності вишу, формування його іміджу виступають біобібліографічні посібники. Вони є цінним джерелом інформації про вченого, відображають його внесок в певну галузь знань і дозволяють зробити бібліометричний аналіз публікацій. Тому й сьогодні не втратили своєї актуальності і залишаються важливим ресурсом у системі науково-інформаційного обслуговування.

Біобібліографія, яка поєднує біографічні відомості з бібліографічною інформацією, є одною з найстаріших різновидів бібліографії. Часто для визначення такого виду бібліографії, як синонім, вживається словосполучення "персональна бібліографія". Чіткого і вичерпного визначення "біобібліографії" та "персональної бібліографії" у працях дослідників на сьогоднішній день немає. Обидва можуть використовуватися нарівні як узагальнюючі поняття для всіх жанрів бібліографічних видань про діячів.

В останні роки проблему термінології "персональної бібліографії" та "біобібліографії" розглядали такі науковці, як О. М. Маслова [3], О. В. Теплицька [5], Г. М. Швецова-Водка [6], О. Ю. Козленко [2], О. М. Яценко [7] та ін.

Вивчаючи бібліографію дослідники багато уваги приділяють її громадському призначенню – функціям бібліографії та бібліографічної інформації. Персональна бібліографія є невід'ємною складовою бібліографічної інформації взагалі, тому для неї характерні внутрішні функції (пошукова, комунікативна, оціночна) та зовнішні функції (сприяння науково-технічному прогресу, соціалізуюча, культурно-просвітницька, освітня).

Персональна бібліографія у сфері вищої освіти є дієвим засобом інформаційної підтримки наукового, навчального та виховних процесів. Серед функцій, що характерні для персональної бібліографії у сфері освіти, можна виділити такі специфічні функції, як активізація пізнавальної діяльності, формування мотивів навчання, допомога у професійному самовизначенні, формування корпоративної культури у молодих фахівців, виховання національної самосвідомості тощо. Біобібліографічна інформація про діячів науково-освітнього комплексу може слугувати новою формою інтеграції наукової та навчальної діяльності [2, с. 12].

Завданням персональної бібліографії вишу є виокремлення із загального наукового процесу університету особистих досягнень науковців. Бібліотека бере активну участь у збереженні інформації про життя та діяльність провідних вчених університету, їх наукового доробку.

Історія створення біобібліографії ХНУ розпочалась майже 40 років назад із відкриттям бібліографічного відділу бібліотеки. Підґрунтям стало започаткування картотеки "Наукові праці викладачів", яка згодом стала основою для створення бібліографічних покажчиків "Публікації викладачів" та покажчиків серії "Бібліографія вчених університету". З 1997 р. упорядкування персональних бібліографічних покажчиків є одним з основних напрямків роботи бібліотеки університету. Цього ж року починається співпраця інформаційно-бібліографічного відділу з редакційно-видавничим центром університету щодо видання покажчиків серії "Бібліографія вчених університету". За 15 років підготовлено 24 покажчика цієї серії.

Розділ "Біобібліографія" на веб-сайті НБ ХНУ дає змогу простежити еволюцію рівня підготовки персональних бібліографічних посібників 1997–2015 рр. (адреса ресурсу: http://lib.khnu.km.ua/inf_res/bibliogr/sienes/bibl_praz.php). Перші з них були простими за структурою, без біографічних відомостей. З часом структура посібників ускладнювалася, збільшувалась кількість розділів та відображених документів, з'явилась ґрунтовна біографія

та хронологія основних віхів життя і діяльності, фотоматеріал. Виявлення персональної бібліографічної інформації потребує значних затрат часу, адже необхідно переглянути велику кількість джерел: карткових та електронних каталогів, універсальних та галузевих покажчиків; опрацювати відібрані джерела de visu; скласти їхній бібліографічний опис.

Із впровадженням у практику роботи бібліотеки сучасних інформаційних технологій упорядкування персональної бібліографії науковців університету вийшло на новий рівень. Інновації дали змогу розширити коло користувачів шляхом створення електронних ресурсів та їх розташування на веб-сайті Наукової бібліотеки. У процесі укладання електронних покажчиків використовуються традиційні бібліографічні методи відбору та представлення документів, а також сучасна побудова ресурсу у вигляді гіпертекстових технологій переходу до різних розділів.

З 2015 року в рамках проекту "Бібліотека – центр науково-інформаційних ресурсів ХХІ ст." книгозбірня здійснює створення нового біобібліографічного продукту "Доктори наук, професори Хмельницького національного університету" (http://lib.khnu.km.ua/inf_res/avtory_HNU/begin.php). Біобібліографічний покажчик розкриває життєвий шлях і науково-педагогічну діяльність докторів наук, професорів Хмельницького національного університету, знайомить з науковим і творчим доробком вчених.

Бібліографуванням наукових праць викладачів, створенням біобібліографічної продукції займаються так чи інакше всі книгозбірні Хмельницького обласного методичного об'єднання бібліотек ВЗО. Величезний досвід з укладання персональних бібліографічних покажчиків має бібліотека Кам'янець-Подільського національного університету ім. І. Огієнка (КПНУ). У різні роки фахівцями книгозбірні підготовлені покажчики серії "Постаті в освіті і науці". За бібліографічної підтримки бібліотеки також створено серії: "Видатні випускники КПНУ" та "Наукові школи університету". З 2005 року започатковане видання "Календаря знаменних і пам'ятних дат університету". У 2013 році укладено ґрунтовне довідково-бібліографічне видання "Доктори наук, професори КПНУ". Велику увагу біобібліографічній роботі приділяє наукова бібліотека Подільського державного аграрно-технічного університету. Серед останніх персональних покажчиків – видання присвячені докторам наук К. Б. Волощук, В. В. Данчук, М. Д. Поповичу, професору С. Д. Лучик, видатному пасічнику України П. І. Прокоповичу тощо. Плідна робота проводиться фахівцями бібліотеки з підготовки біобібліографічного покажчика "Подільський державний аграрно-технічний університет: люди і долі". Збереженням творчого доробку викладачів займаються й інші бібліотеки методоб'єднання.

Сьогодні змінюються вимоги до якості інформаційних продуктів і послуг, рівня інформаційного сервісу. Як тенденція розвитку бібліотечно-інформаційної діяльності все актуальнішою стає проблема корпоративності.

Бібліотечною корпорацією (кооперацією) називають об'єднання бібліотек для реалізації спільних цілей і завдань, у першу чергу пов'язаних зі створенням і комплексним використанням інформаційних ресурсів. Функціонування бібліотек у рамках корпорацій передбачає наявність тісних професійних зв'язків між учасниками, обов'язкове виконання єдиних правил та норм, узгодження рішень і дій, спрямованих на кінцевий результат [4, с. 54].

Яскравими проявами інформаційно-комунікаційної взаємодії бібліотек є: корпоративна каталогізація; кооперативне формування фондів; створення повнотекстових електронних колекцій, спільних баз даних та інших корпоративних інформаційних

продуктів; спільне інформаційне обслуговування користувачів, зокрема об'єднана довідкова віртуальна бібліографічна служба; участь у роботі професійних асоціацій. Розвиток і зміцнення саме цих форм взаємодії бібліотечно-інформаційних установ стає основою для формування бібліотечних об'єднань та започаткування корпоративних бібліотечних систем [1, с. 195].

Нещодавно наукова бібліотека Хмельницького національного університету приєдналась до інноваційного проекту ELibUkr (Електронна бібліотека України) та долучилась до корпоративного формування Інформаційного порталу "Наука України: доступ до знань". Проекти щодо організації корпоративних електронних ресурсів стали одним з напрямків діяльності Хмельницького обласного методичного об'єднання бібліотек ВЗО. Серед них: зведений електронний каталог бібліотек Хмельницької області, міжбібліотечна кооперація по обміну електронними записами аналітичного розпису статей періодичних видань.

Враховуючи розвиток біобібліографічної продукції та плідний досвід корпоративної діяльності, бібліотека розпочала створення нового електронного продукту Зведеної БД "Науковці Хмельниччини" (ЗвБД), який розкриє життєвий шлях науковців, що мають вчене звання "доктор наук", "професор". Мета цього проекту – об'єднання зусиль бібліотек-учасниць ЗвБД на засадах партнерства і кооперації для збереження, популяризації та надання доступу до наукових досягнень вчених Хмельниччини. Організація такого біобібліографічного інформаційного ресурсу дасть змогу акумулювати необхідну інформацію не лише для оцінки особистості вченого, а й для визначення етапів розвитку наукової галузі, її сучасного стану та формування перспективних напрямів.

База даних організовується як гіпертекстова з можливістю пошуку інформації за різними ознаками. Інтерфейс цього видання дає змогу спочатку вибрати початкову літеру прізвища діяча, потім – перелік персональних рубрик на цю літеру. Вибираючи необхідну персональну рубрику, отримуємо коротку біографічну довідку, список наукових праць та літератури про діяча. БД має також поле пошуку за прізвищем. Інформація кожної персональної рубрики складається за правилами, що регламентуються положенням про ЗвБД "Науковці Хмельниччини". Обов'язковою умовою участі у проекті є дотримання стандартів, чинних в Україні щодо бібліографічного опису та скорочення слів.

У перспективі передбачається зібрати відомості про всіх вчених, які мали відношення до Хмельниччини: вихідці регіону, випускники ВНЗ, що внесли вклад у розвиток науки, доктори та професори вишів області тощо.

Отже, персональну бібліографію можна вважати багатфункціональним бібліографічним продуктом, який, крім загальноприйнятих функцій, виконує специфічні функції відображення взаємозв'язків науково-освітнього комплексу. Біобібліографія слугує рекламою інтелектуального потенціалу науковців, сприяє створенню позитивного іміджу ВНЗ.

Список використаних джерел

1. Дікунова, О. Корпоративні проекти освітянських бібліотек як засіб формування інформаційно-комунікаційного середовища / О. Дікунова // Вісн. Львів.о ун-ту. Сер. Книгознавство, бібліотекознавство та інформаційні технології. – Львів, 2014. – Вип. 9. – С. 194–199.
2. Козленко, Е. Ю. Библиографическая информация в учебном и воспитательном процессе высшей школы : метод. рекомендации / Е. Ю. Козленко. – Минск, 2009. – 37 с.

3. Маслова, А. Н. Биобиблиография, или персональная библиография / А. Н. Маслова // Мир библиографии. – 2009. – № 3. – С. 2–10.
4. Самчук, Л. І. Кооперативна діяльність освітянських бібліотек України: шляхи становлення і розвитку [Електронний ресурс] / Л. І. Самчук // Наукова організація інформаційної діяльності ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського : зб. наук. пр. – Електрон. дані. – Київ, 2013. – С. 54–65. – Режим доступу : <http://dnrb.smart.biz.ua/datas/upload/files/Zbirnyk-2013.pdf>. – Назва з екрана.
5. Теплицкая, А. В. Биобиблиографические ресурсы: теория и практика / А. В. Теплицкая // Персональна біобібліографія в технологіях управління знаннями : матеріали міжнар. семінару-тренінгу, Харків, 4 квіт. 2013 р. – Харків : ХДНБ ім. В. Г. Короленка, 2013. – С. 36-46.
6. Швецова-Водка, Г. М. Персональна та біобібліографія: термінологічні замітки / Г. М. Швецова-Водка // Вісн. ХДАК. – Харків, 2013. – Вип. 39. – С. 117–122.
7. Яценко, О. Персональна бібліографія, біобібліографія: термінологічний аналіз / О. Яценко // Бібліотечний вісник : наук.-теорет. та практ. журн. – Київ, 2014. – № 5. – С. 24-29.

Бычко О. Н.,
Научная библиотека
Хмельницкого национального университета

ПЕРСОНАЛЬНАЯ БИБЛИОГРАФИЯ КАК НАПРАВЛЕНИЕ ПОПУЛЯРИЗАЦИИ ДОСТИЖЕНИЙ УЧЕНЫХ УНИВЕРСИТЕТОВ

Рассмотрена роль библиотеки в популяризации трудов ученых университета, в частности создание биобиблиографических пособий. Особое внимание уделено организации Сводной БД "Ученые Хмельницкой области".

Ключевые слова: персональная библиография, биобиблиография, корпоративные электронные ресурсы библиотек.

Bychko O. M.,
The Scientific Library of The Khmelnytskyi National University

PERSONAL BIBLIOGRAPHY AS A DIRECTION IN POPULARIZATION OF ACHIEVEMENTS OF SCIENTISTS AT UNIVERSITIES

Considered the role of library in promoting the works of university scientists, including the creation of biobibliographical manuals. Special attention is paid to the organization of The Summary DB "The Scientists of the Khmelnytsky region".

Keywords: personal bibliography, biobibliography, corporate electronic resources of libraries.

УДК 021.6:004

Бондар І. В.,

заступник директора Наукової бібліотеки
Національного університету кораблебудування
імені адмірала Макарова

НОВІ ФОРМИ РОБОТИ БІБЛІОТЕК У ЦИФРОВУ ЕПОХУ

У доповіді розглядаються проблеми необхідних змін у бібліотечній сфері в цифрову епоху. Подано аналіз тенденції розвитку глобального цифрового середовища і її вплив на стратегію розвитку бібліотек, яка характеризується двома фундаментальними факторами: становленням нового типу грамотності і формуванням нового типу споживача інформації.

Ключові слова: цифрова епоха, медіасередовище, креативні простори, конвортінг, стратегія розвитку бібліотек, інформаційне суспільство.

Впровадження інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) в усі сфери людської діяльності відбувається настільки стрімко, що призводить до необхідності трансформації сформованих уявлень у суспільстві про бібліотеку та бібліотечну професію.

Розуміння сенсу необхідних змін у бібліотечній сфері неможливе без вивчення прогнозів і знання сучасних трендів цифрового середовища.

Основними трендами розвитку глобального цифрового середовища є: експоненціальне зростання цифрових даних; подальше розширення телекомунікаційної інфраструктури, перш за все інтернету: від веб 1.0 до семантичного веб 3.0 та Інтернет речей (IoT); розвиток технологій Big Data (великий обсяг цифрової інформації), когнітивних обчислень (штучний інтелект) та хмарних платформ; тривимірний (3D) друк; робототехніка.

Однією з головних особливостей нашого часу, безумовно, є постійне зростання темпів виробництва інформації (закон експоненціального зростання інформації):

- на 2014 р. в Мережі налічується 1 млрд сайтів;
- на середину березня 2016 року в Інтернеті знаходиться 4,66 млрд сторінок;
- на 2014 р приблизний обсяг даних в Інтернеті дорівнює 1024 байтам або 1 млн екзабайт (1 екзабайт – 1 мільярд мільярдів байт);
- обсяг всіх даних на планеті на аналогових і цифрових носіях становить близько 295 екзабайт.

За прогнозами IDC (International Data Corporation), провідного постачальника інформації та консультативних послуг, що спеціалізується на дослідженнях ІТ-ринку, кількість цифрових даних на планеті буде, як мінімум, подвоюватися кожні два роки аж до 2020 року.

Розвиток технологій, що об'єднуються терміном Big Data – наслідок експоненціального зростання цифрових даних. Великі дані – масиви даних об'ємом в межах від декількох десятків терабайтів і більше. Великі дані – підходи, інструменти та методи обробки структурованих, неструктурованих, невизначено структурованих даних величезних обсягів і значного різноманіття з метою отримання, сприйманих людиною результатів, ефективних в умовах безперервного приросту даних, розподілених по вузлах обчислювальної мережі. Зростання загального обсягу інформації відбувається, в основному, за рахунок автоматичного генерування даних – до 2020 року їх обсяг повинен збільшитися в 15 разів. Вибухове зростання обсягу даних у результаті появи цифрових технологій

призводить до того, що тільки з невеликої кількості даних може бути отримана інформація. Проблема обробки Big Data полягає не стільки в їх обсягах, скільки у відсутності адекватного інструменту для роботи з ними. Дослідження веб-простору показали, що через традиційні інформаційно-пошукові системи можна знайти близько 20–30 % змісту мережі. Важливою проблемою стає пошук інформації в "прихованому" ("темному") інтернеті. Наприклад, кожний місяць у мережі Facebook викладається у відкритий доступ 30 млрд нових джерел інформації.

Розвиток технології Big Data призвів до появи експертних систем, які базуються на когнітивних обчисленнях. Когнітивні обчислення (cognitive computing) – тренд останніх декількох років. Основне завдання когнітивних технологій – дати людині можливість працювати з неструктурованими даними зручним їй способом. Найбільш відомою експертною системою, що базується на когнітивних обчисленнях, і включає величезну кількість підсистем і елементів, є IBM Watson, система, яка може "думати" як людина і аналізувати будь-які дані, включаючи відео, аудіо, і рукописні тексти. Про активну роботу в цьому напрямку аналітики оголосили Google, Facebook, Amazon.com.

Хмарні платформи будуть розширюватися протягом наступних чотирьох років. Хмари набудуть більш розподіленого характеру, стануть більш інтелектуальними і спеціалізованими по галузях і робочому навантаженню, завоюють більше довіри з надання безперервного, надійного та безпечного каналу доступу до "хмарних ресурсів". Більше того, "хмарні" технології набувають усе більшої популярності серед корпоративних користувачів.

З поширенням 3D-друку практично будь-яка людина зможе виробляти свій продукт. На кінець 2013 р. випущено вже понад тисячу моделей різних 3D-принтерів, розрахованих як на принципово різні методи друку та використовуваного матеріалу, так і на абсолютно різний бюджет. Сотні бібліотек по всій Америці надають відкритий доступ до 3D-принтерів для всіх категорій користувачів. З успіхом функціонують класи та семінари з 3D-моделювання та сканування, які допомагають користувачам різного віку здобувати передові навички інноваційної технології.

Через постійне удосконалення робототехніки, ці машини з кожним роком стають все більш ефективними при виконанні різних операцій, які раніше були під силу тільки людині. Тому все більше роботів буде замінювати представників людства на їх робочих місцях. Особливо стрімко автоматичні пристрої входять у сферу послуг та інформаційні технології. Робототехніка активно використовується не тільки для автоматизації виробництва, але і в бібліотеках, які активно переходять на "розумну автоматизацію", застосовуючи технології з використанням штучного інтелекту (наприклад, Бібліотека університету Південної Флориди).

Передбачити розвиток такого складного і масштабного явища, як інтернет, дуже важко. Одне можна сказати з упевненістю: мережеві технології будуть відігравати величезну роль у житті інформаційного суспільства.

Перспективи розвитку глобальної мережі:

- у даний час Інтернет розвивається експоненціально: кожні півтора-два роки його основні кількісні показники подвоюються. Це відноситься до кількості користувачів, кількості підключених комп'ютерів, обсягу інформації і трафіку, кількості інформаційних ресурсів;
- Інтернет розвивається бурхливо і якісно. Межі його застосування в житті людства постійно розширюються, з'являються зовсім нові види мережевого сервісу і використання телекомунікаційних технологій;

- життя сучасного суспільства стає все більш комп'ютеризованим. Зростають вимоги до оперативності та надійності інформаційних послуг, з'являються нові їх види. Вже зараз вчені розробляють принципово нові форми глобальних інформаційних мереж. У недалекому майбутньому багато процесів мережевого проектування, адміністрування та обслуговування будуть повністю автоматизовані.

Очевидно, що ці глобальні зрушення у світі технологій визначають майбутнє і мають величезний вплив на стратегію розвитку бібліотек.

У нових умовах бібліотеки повинні використовувати у своїй роботі:

- веб-платформи нового покоління, зокрема, Інтернет-сервіси, що розширюють можливості веб 2.0, та інших додатків;
- відкриті мобільні платформи і мобільні комунікації;
- сучасні засоби і системи організації і зберігання даних, а також доступу до них, включаючи "обчислювальні хмари і семантичний пошук";
- електронні ресурси, включаючи електронні повнотекстові колекції і електронні бібліотеки.

Бібліотеки є учасниками світових процесів розвитку, що знаменує настання якісно нової епохи в розвитку людської цивілізації. У цілому, мобільний доступ в Інтернет і формування мобільних ресурсів – чи не найголовніший напрямок діяльності бібліотек у найближчому майбутньому поряд з генерацією та використанням електронного (цифрового) контенту.

Нові умови функціонування сучасної бібліотеки:

- постійне наростання потоків електронної інформації, найчастіше власні або віддалені електронні документи стають альтернативою традиційним документам;
- бібліотечний фонд тепер містить власну традиційну та електронну документну компоненту, локальні електронні ресурси та бази даних (власної генерації і віддалені);
- доповненням до ЕК повинна бути навігаційна система по віддаленим фондам та іншим ресурсам Відкритого доступу;
- бібліотеки не можуть не запровадити нові форми і нові технології обслуговування читачів, у тому числі і такі, як прокат гаджетів та електронних книг.

Ми всі, звичайно, розуміємо, що наздогнати сучасні темпи технологічних змін бібліотекам дуже складно, оскільки, будучи не комерційними організаціями, бібліотеки сильно залежать від зовнішнього фінансування, як правило, недостатнього для того, щоб мати конкурентну перевагу перед іншими елементами інформаційної структури, що задовольняють інформаційні потреби суспільства. Наприклад, про проблеми, пов'язані з фінансуванням проектів з оцифровки бібліотечних фондів; придбанням авторських прав; створенням інформаційних систем для зберігання та доступу до оцифрованих колекцій, здатних задовольняти інформаційні потреби сучасних користувачів на належному технологічному рівні. Проблеми фінансування відображаються на якості фондів, дизайні приміщень, термінах впровадження інновацій і т. д. Реалізація в бібліотеці концепції 3-го місця неможлива без реконструкції бібліотечного простору. А розвиток таких модних у західних бібліотеках фаблабів, хакерспейсів, мейкерспейсів та інших виробничих лабораторій вимагає придбання високотехнологічного обладнання (як, наприклад, 3D-принтера та ін.).

Але існує і не менш важлива проблема – комунікаційна. В електронну епоху бібліотеки і бібліотекарі самі повинні пройти перезавантаження. Бібліотекарі можуть стати провідниками в новому цифровому світі. Якісні зміни комунікації необхідно починати з повороту мислення самих бібліотекарів: від позиції "бібліотечний читач" до позиції

"бібліотечний партнер"; від позиції "читачам потрібна бібліотека, вони повинні читати і приходити до бібліотеки, це їм необхідно, щоб...", до позиції "читачам не потрібна бібліотека, але у бібліотеки є те, що можливо їм потрібно, корисно і бібліотека може залучити їх і зробити своїми прихильниками".

Сьогодні бібліотекам необхідно розвивати напрямок діяльності, що дозволяє змінювати правила цифрової гри на свою користь. Виходячи з умов, у яких людству доведеться жити в найближчому майбутньому, бібліотекарям необхідно сьогодні замислюватись над кардинальним перетворенням своїх бібліотек, завдяки яким вона буде максимально затребувана суспільством сьогоднішнього і завтрашнього дня. Поруч з обов'язковими професійними якостями сучасний бібліотекар повинен володіти такими особистісними якостями, як комунікабельність, ініціативність, лідерство і готовність до змін. В обслуговуванні користувачів необхідно звертати увагу на оптимальність і ефективність використання бібліотечного простору, розглядати створення спільних просторів (Інтернет-кафе, художні галереї та ін.). Необхідно впроваджувати в практику актуальні форми роботи з молоддю – інтелектуальні ігри, літературні салони, навчання програмуванню, роботі зі складними програмами і багато інших.

Наприклад, пропонуються конкретні об'єкти просування функціонування бібліотеки:

- "місце" – місце для творчої роботи і навчання, реалізуючи концепцію 3-го місця;
- через особистісний бренд співробітника або співробітників, якщо особистість розглядати як носія знань, професійних умінь і таланту (співробітник, який виступає в якості галузевого експерта в ЗМІ, що володіє унікальними компетенціями та ін.);
- як "послуга" (щодо підвищення інформаційної грамотності, надання інформаційних продуктів і послуг, що отримують в результаті інформаційних досліджень, наприклад, бібліометрична та ін.);
- як "фонд" (через унікальні колекції стародруків та рукописів, через колекції електронних документів, передплачені і ресурси відкритого доступу).

Виділивши об'єкти просування, необхідно визначити цільову аудиторію, для якої в подальшому будуть розроблятися комунікативні стратегії. Ключовий елемент у досягненні успіху в створенні творчого простору в бібліотеці – достукатися до спільноти і дізнатися, яких саме ресурсів та інформації воно потребує, який потенціал хотіло б висловити через цей простір. Аналізуючи тенденції розвитку цифрового середовища, можна виділити найбільш очевидні потреби громадян, відповіддю на які може стати діяльність бібліотек:

- потреба в отриманні платної частини інформаційного наповнення мережі (такої послуги немає ні в одній з "вільних" бібліотек в Інтернеті);
- потреба в місці для творчої роботи і навчання;
- потреба в розвиваючому особистість творчому дозвіллі;
- потреба у створенні інформаційного середовища системи наукової комунікації та онлайн-освіти.

Взагалі, всі, хто шукає інформацію, обов'язково згадує бібліотеку як центр інформаційних ресурсів. І вони будуть настільки пов'язані з бібліотекою, наскільки вона зможе відповісти на їх запити, потреби, уподобання. Для цього потрібно досконально вивчити кожну з категорій відвідувачів бібліотеки, мати картину їх поточних і можливих в перспективі інтересів.

Досвід колег з Великобританії і Норвегії, Фінляндії та Латвії, інших країн, які прийшли до поліфункціональної структури єдиної установи: бібліотека, концертний зал,

місце для спілкування – переконують у доцільності такого шляху. Держава буде підтримувати саме суспільно затребувані центри, на чолі з бібліотекою.

Створення в бібліотеках творчих просторів, де спільнота може збиратися разом для неформального і спільного навчання – швидко розвиваючий тренд в усьому світі в останні роки. Бібліотека повинна залишитися тим місцем, яке пробуджує у людини інтерес до самоосвіти і черпання знань з найрізноманітніших інформаційних джерел. Бібліотека навчального закладу буде орієнтована на виконання соціалізуючої і освітньої функцій. Її головна мета – в підтримці навчального процесу, розвитку навичок і умінь учнів працювати з інформацією і знаннями, розвитку їх творчих якостей

Найбільшу перевагу в даний час бібліотеки віддають маркетинговим інструментам. При реалізації проектної діяльності активніше використовують коворкінг. Мета проекту – не просто привернути до бібліотек молодих, а й дати їм можливість розкрити свій творчий потенціал у реальному житті. Перетворити простір бібліотеки в коворкінг-центр. Коворкінг – це об'єднання людей, що займаються абсолютно різними проектами під одним офісним дахом. Стосовно до бібліотеки може виглядати як «громадський робочий кабінет». Якщо ви уважно вивчите потреби вашої спільноти, вона буде прагнути взяти участь, внести свій внесок у формування нового простору. Природно, для цього повинні бути створені певні умови: майданчик повинен бути комфортний.

Креативні простори – результат співпраці між бібліотекою і співтовариством, цей баланс необхідно постійно підтримувати протягом життя нового простору. Наприклад, у Науково-технічній бібліотеці ім. І. Г. Денисенка (КПІ) створено відкритий простір Belka – безкоштовний студентський коворкінг. Створення його – одна з студентських ініціатив, яку підтримала адміністрація університету. У цьому приміщенні проводяться лекції, організовують хакатони і конференції, студенти працюють над своїми стартапами. У Фейсбукі бібліотека постійно висвітлює роботу, виконану в студентському просторі Belka.

Але кожна аудиторія індивідуальна і те, що працює для однієї бібліотеки, не обов'язково спрацює для іншої. Завдання для бібліотечної спільноти: зрозуміти ситуацію, визначити рушійні сили змін, що відбуваються і визначити напрямки роботи. Перехідні періоди завжди складні і важкі. Болісно руйнуються підвалини усталених норм життя, болісно затверджуються нові підвалини. Для бібліотек нинішній перехідний період, крім усього іншого, ускладнюється ще й двома фундаментальними факторами: становленням нового типу грамотності і формуванням нового типу споживача інформації. До цього також варто додати відсутність єдиної державної політики щодо бібліотек. Однак, усі перехідні періоди закінчуються і те, що зараз здається надто радикальним, через деякий час стане загальноприйнятим.

Список використаних джерел

1. Марьина, Е. Ю. Цифровое пространство: противоречия становления и развития / Е. Ю. Марьина // Молодий вчений. – 2016. – № 9 (36). – С. 335–339.
2. Слободяник, М. С. Базова модель бібліотеки як соціально-комунікаційної інституції [Електронний ресурс] / М. С. Слободяник // Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія. – Електрон. дані. – 2009. – № 4. – С. 5–6. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/UJRN/bdi_2009_4_2 (дата звернення: 10.03.2017). – Назва з титул. екрана.
3. Онищенко, О. Бібліотека і "цифрове" покоління: нова ситуація – нові форми роботи / О. Онищенко // Бібліотечний вісник. – 2016. – № 5. – С. 3–6.

4. Степанов, В. К. Манифест библиотек цифровой эпохи [Электронный ресурс] / В. К. Степанов. – Электрон. дан. – <http://www.calameo.com/read/0034547383b7da70af379> (дата обращения 12.04.2017). – Загл. с титул. экрана.
5. При КПИ открывается мини-коворкинг Belka для студентов. [Электронный ресурс] : сайт / ИТС уа. – Электрон. дан. – Киев : ООО "Хотлайн". – Режим доступа : <http://its.ua/news/pri-kpi-otkryivayut-mini-kovorking-belka-dlya-studentov/> (дата обращения 10.04.2017). – Загл. с титул. экрана.
6. Special reports «Digital in 2017». We are social: [site]. – Mode of access : <https://wearesocial.com/blog/2017/01/digital-in-2017-global-overvie>

Бондарь И. В.,
Научная библиотека
Национального университета кораблестроения
имени адмирала Макарова

НОВЫЕ ФОРМЫ РАБОТЫ БИБЛИОТЕК В ЦИФРОВУЮ ЭПОХУ

В докладе рассматриваются проблемы необходимых изменений в библиотечной сфере в цифровую эпоху. Дан анализ тенденции развития глобальной цифровой среды и ее влияние на стратегию развития библиотек, которая характеризуется двумя фундаментальными факторами: становлением нового типа грамотности и формированием нового типа потребителя информации.

Ключевые слова: цифровая эпоха, медиасреда, креативные пространства, конвортинг, стратегия развития библиотек, информационное общество.

Bondar I. V.,
Scientific Library of the Admiral Makarov
National University of Shipbuilding

NEW FORMS FOR THE WORK OF LIBRARIES IN THE DIGITAL AGE

The report examines the problems of necessary changes in the library field in the digital age. The analysis of the development trend of the global digital environment and its influence on the library development strategy is characterized by two fundamental factors: the emergence of a new type of literacy and the formation of a new consumer information type.

Keywords: digital age, media environment, creative spaces, consulting, library development strategy, information society.

УДК 027.021
Глушко Г. Г.,
завідуюча відділом обслуговування
Наукової бібліотеки
Національного університету кораблебудування
імені адмірала Макарова

ВНЕСОК НАУКОВОЇ БІБЛІОТЕКИ В ПОПУЛЯРИЗАЦІЮ НАУКОВИХ ДОСЯГНЕНЬ ВЧЕНИХ НАЦІОНАЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ КОРАБЛЕБУДУВАННЯ ІМЕНІ АДМІРАЛА МАКАРОВА

В статті висвітлюється досвід роботи відділу обслуговування Наукової бібліотеки в Машинобудівному навчально-науковому інституті НУК (МННІ НУК) з популяризації наукових досягнень вчених університету. Дано огляд форм та методів бібліотечної роботи, визначені пріоритети діяльності та місце бібліотеки у процесі підготовки майбутніх фахівців.

Ключові слова: університетська бібліотека, популяризація наукових досягнень вчених, науково-бібліотечна діяльність, НБ НУК імені адмірала Макарова.

Докорінні зміни, що відбуваються нині в системі вищої освіти, ставлять перед вищими навчальними закладами не просте завдання: готувати не лише високоосвічених кваліфікованих спеціалістів, а й всебічно обізнаних, соціально зрілих, духовно і естетично розвинутих громадян, які в майбутньому становитимуть інтелектуальну еліту суспільства.

Далеко не остання роль у цій важливій справі належить вузівським книгозбірням, які, поряд з використанням новітніх технологічних можливостей накопичення, переробки і передачі інформації, продовжують виконувати свою місію, що полягає, насамперед, у створенні умов для реалізації інтелектуальних і духовних якостей людини, як найвищої цінності суспільства і держави.

Успішний інформаційний супровід навчального процесу у виші покликана забезпечувати його бібліотека – посередник між постійним зростаючим потоком інформації та її користувачами, яка у підсумку стає гарантом якісної освіти. Саме вона є найдоступнішою інформаційною установою, що здатна в повному обсязі задовольнити запити студентів, які пов'язані із виконанням самостійної роботи. І від університетської бібліотеки, від її спроможності на належному інформаційному рівні забезпечити освітній і науково-дослідний процес в чималій мірі залежить і якість підготовки кадрів, і ефективність дослідницької роботи вишу.

Реформування вищої освіти, впровадження нових освітніх технологій в руслі Болонських ініціатив значно посилюють роль бібліотеки вишу в інформаційному забезпеченні навчально-педагогічної і наукової діяльності університету та вимагають посилення її інформаційної діяльності.

Не залишається осторонь таких перетворень і бібліотека НБ НУК ім. адм. Макарова, органічно поєднуючи в своїй діяльності традиції та інновації.

Наукова бібліотека НУК сьогодні – це провідний науково-інформаційний центр університету, який вбачає свою основну місію у виконанні завдань навчально-виховного процесу та сприянню науково-дослідницькій роботі у підготовці висококваліфікованих спеціалістів, забезпечення доступності документів та інформації на основі якісного і оперативного бібліотечно-бібліографічного обслуговування читачів і користувачів бібліотеки, відповідно до їх інформаційних запитів. Один із пріоритетів її діяльності це популяризація наукових досягнень вчених університету, висвітлення їхньої ролі в розвитку науки краю, держави та світу, їхнє достойне місце в світовій науковій еліті.

Місія бібліотеки даного напрямку діяльності: збереження, використання та створення системи доступу до інформації для всіх категорій користувачів, надання їм рівних можливостей у задоволенні інформаційних потреб.

Відділ обслуговування читачів Наукової бібліотеки НУК в Машинобудівному навчально-науковому інституті (МННІ) один із важливих підрозділів в бібліотечно-бібліографічному обслуговуванні професорсько-викладацького складу, науковців, студентів університету.

Багаторічний досвід підтверджує, що культурно-просвітницька діяльність відділу обслуговування посідає одне з провідних місць в його роботі, одним з аспектів якої є популяризація наукових досягнень вчених університету. Щоб не бути голослівним, спробуємо довести цей факт на прикладі нашого відділу. Висвітлення питання внеску відділу обслуговування в популяризацію наукових досягнень вчених доцільно розпочати з розробки та проведення заходів, які розкривають науково-дослідну діяльність та наукові досягнення вчених НУК, до удосконалення процесів запровадження інноваційних методів роботи, новітніх інформаційних технологій.

Робота з популяризації досягнень вчених Машинобудівного інституту організується відділом обслуговування шляхом участі у заходах, які організовує бібліотека та університет.

До заходів, які організовує відділ обслуговування Наукової бібліотеки в МННІ НУК, можна віднести:

- заходи з науковцями кафедр Машинобудівного інституту;
- заходи, присвячені ювілейним датам видатних науковців університету;
- книжково-ілюстративні виставки до заходів, спрямованих на популяризацію наукових праць вчених.

Слід зазначити, що результативною роботою у забезпеченні інформаційних потреб користувачів є спільна діяльність викладачів та працівників відділу обслуговування. В тісній співдружності із професорсько-викладацьким складом проводяться заходи на допомогу навчальному та науковому процесам, серед яких: "Дні бібліотеки на кафедрах", "Дні дипломника", "Дні інформації". Як приклад, можна також привести захід до Дня науки за темою "Високі технології XXI століття у сфері науки і техніки", в якому прийняли участь науковці Машинобудівного інституту – доктор технічних наук, професор О. П. Попов та кандидат технічних наук, доцент В. С. Подгуренко. До заходу експонувалась презентація розгорнутої книжково-інформаційної виставки, розділи якої висвітили найновіші наукові здобутки вчених НУК, їхні праці та публікації в авторитетних фахових вітчизняних та зарубіжних наукових виданнях.

Активну участь у спільних заходах приймають науковці інституту – завідувач кафедри ССЕУ, кандидат технічних наук, професор В. М. Горбов та кандидат технічних наук, професор кафедри двигунів внутрішнього згоряння В. С. Наливайко.

Так, до Всесвітнього дня охорони навколишнього середовища було організовано День інформації "Охорона навколишнього середовища та науково-технічний прогрес", до якого було запрошено науковців з кафедри Суднових та стаціонарних енергетичних установок: професора В. М. Горбова та доцента І. О. Ратушняка; з нагоди 420-річчя від дня страти козацького ватажка, провідника козацького повстання (1594–1596 рр.) Северина Наливайка у читальному залі відділу обслуговування відбулася історико-пізнавальна година "Северин Наливайко – символ патріотичного духу та легендарної мужності" та ще багато інших.

З метою популяризації та промоції наукового спадку та наукових досягнень учених нашого інституту, відділ обслуговування пропонує заходи та презентації їхніх наукових робіт, присвячених ювілейним датам та науковим здобуткам. Традиційним стало проведення працівниками відділу обслуговування спільно з науковцями, студентами та співробітниками інституту заходів до ювілейних дат видатних вчених університету. Ось перелік деяких з них: вечір-присвята "Наукова спадщина професора В. М. Бузника" (до 100-річчя від дня

народження доктора технічних наук, професора, ректора Миколаївського кораблебудівного інституту (МКІ) (1965–1968 рр.) В. М. Бузника) та вечір спогадів "Про життя та наукову діяльність професора С. В. Рижкова" (до 90-річчя від дня народження доктора технічних наук, професора С. В. Рижкова). Працівники відділу обслуговування прийняли активну участь у підготовці та проведенні прес-конференції до 70-річчя від дня народження науковця Машинобудівного інституту, завідувача кафедрою ССЕСУ, кандидата технічних наук, професора Віктора Михайловича Горбова.

Науково-педагогічний склад Машинобудівного навчально-наукового інституту постійно бере участь та проводить Міжнародні науково-технічні конференції, які організовуються відповідними кафедрами університету. Співробітники відділу обслуговування, як партнери університетської наукової спільноти, організовують презентації експозицій книжково-ілюстративних виставок до Міжнародних науково-технічних конференцій, якщо вони проводяться в стінах вишу.

Автоматизація бібліотечних процесів та запровадження новітніх комп'ютерних технологій дозволила створювати нові інформаційні продукти бібліотеки. Одними з яких є **віртуальні виставки**.

Колективом відділу обслуговування НБ в МННІ НУК за останні три роки створено біля 10 таких виставок, які представлені на сайті Наукової бібліотеки в розділі Електронні ресурси.

Реагуючи на виклики сьогодення, бібліотеки вишів ХХІ століття сформулювали свою головну мету і перспективи розвитку, які передбачають створення сучасного рівня інформаційного забезпечення освітньої та наукової діяльності університетів на основі запровадження оперативного доступу користувачів наукових бібліотек до максимально широкого кола інформаційних ресурсів з наданням різноманітного спектра сервісних послуг. У бібліотек вишів з'явилась можливість надавати доступ до інформаційних ресурсів Відкритого доступу, вони відкрили для себе нову нішу – створення та постійне поповнення електронних архівів вишів – інституційних репозитаріїв.

Репозитарій виконує дві стратегічно важливі для університету функції – по-перше, забезпечує академічні комунікації між дослідниками, по-друге є кількісним показником якості проведених досліджень у конкретному університеті, а отже формує імідж і репутацію університету як центру наукових досліджень.

Наукова бібліотека НУК у січні 2012 року ініціювала роботу зі створення університетського репозитарія, а саме: розробила Положення про "Електронний інституційний Репозитарій Національного університету кораблебудування імені адмірала Макарова", розпочала популяризацію такого нового для університету сервісу серед вчених, познайомила авторів з вимогами і правилами поповнення репозитарію. На сьогодні кількість публікацій складає понад 1 500 одиниць.

Інститутський репозитарій – електронний архів університету, місією якого є популяризація наукових здобутків вчених та дослідників НУК, шляхом забезпечення вільного довготривалого та надійного доступу до них через Інтернет. Його створено для накопичення, систематизації та збереження в електронному вигляді інтелектуальних продуктів університетської спільноти, надання відкритого доступу до них засобами інтернет-технологій, поширення цих матеріалів у середовищі світового науково-освітнього товариства. Питання ефективності електронних архівів передбачає тісну співпрацю з науковцями. Співробітники відділу обслуговування НБ в МННІ НУК рекомендують науковцям використовувати матеріали з репозитарію для наукової діяльності, а також самим надавати матеріали своїх наукових праць для дослідної діяльності.

Великою популярністю серед наших науковців користується розділ "Моя бібліотека", підрозділ "Науковцю". Тут зібрана вся необхідна інформація для вчених на допомогу їхній науковій діяльності.

Бібліотека університету була, є і завжди буде його інформаційним центром у підтримці навчального, наукового та виховного процесів, які відбуваються у ньому. Діяльність Наукової бібліотеки з популяризації досягнень вчених є цьому приклад.

Список використаних джерел

1. Гусева, Л. Н. Концепции деятельности библиотек / Л. Н. Гусева // Научные и технические библиотеки. – 1997. – № 10. – С. 3–15.
2. Кудря, Л. Віртуальна книжкова виставка – нова форма популяризації документа / Л. Кудря // Бібл. планета. – 2009. – № 1. – С. 37–40.
3. Матвеева, И. И. И швец, и жнец, и на дуде игрец. Библиотечное творчество как основа инновационной деятельности / И. И. Матвеева // Библиотечное дело. – 2008. – № 22. – С. 12–13.
4. Николаенко, Н. Вузовские библиотеки в условиях реформирования высшего образования / Н. Николаенко, В. Сосипатрова // Бібліотечний форум України. – 2008. – № 3. – С. 28–32.
5. Туровська, Л. Інформаційні технології в наукових бібліотеках / Л. Туровська // Бібліотечний форум України. – 2008. – № 2. – С. 8–11.

Глушко А. Г.,
заведующая отделом обслуживания
Научной библиотеки
Национального университета кораблестроения
имени адмирала Макарова

ВКЛАД НАУЧНОЙ БИБЛИОТЕКИ В ПОПУЛЯРИЗАЦИЮ НАУЧНЫХ ДОСТИЖЕНИЙ УЧЕНЫХ НАЦИОНАЛЬНОГО УНИВЕРСИТЕТА КОРАБЛЕСТРОЕНИЯ ИМЕНИ АДМИРАЛА МАКАРОВА

В статье освещается опыт работы отдела обслуживания Научной библиотеки в Машиностроительном учебно-научном институте НУК (МУНИ НУК) по популяризации научных достижений ученых университета. Дан обзор форм и методов библиотечной работы, определены приоритеты деятельности и место библиотеки в процессе подготовки будущих специалистов.

Ключевые слова: университетская библиотека, популяризация научных достижений ученых, научная библиотечная деятельность, НБ НУК имени адмирала Макарова

Glushko G. G.,
Head of the Service Department of the Scientific Library
of Admiral Makarov National University of Shipbuilding

SCIENTIFIC LIBRARY CONTRIBUTION IN POPULARIZATION OF SCIENTIFIC ACHIEVEMENTS OF ADMIRAL MAKAROV NATIONAL UNIVERSITY SCIENTISTS

The article highlights the experience of the Scientific Library popularize scientific achievements of university scientists Machine-building on the example of the research institute NUS (NUS MNNI). Provides an overview of forms and methods of library work, set priorities and place the library in preparing future professionals.

Keywords: University Library, promotion of scientific achievements of scientists, research and library activities, NB NUS Admiral Makarov.

УДК 02

Дубовик О. С.,

провідний бібліотекар відділу обслуговування

Наукової бібліотеки

Національного університету кораблебудування

імені адмірала Макарова

Олейниченко В. М.,

завідуюча відділом обслуговування

Наукової бібліотеки

Національного університету кораблебудування

імені адмірала Макарова

КОНКУРС ЯК ВЗАЄМООБМІН ІННОВАЦІЯМИ

У статті представлений досвід роботи відділу обслуговування Наукової бібліотеки Національного університету кораблебудування імені адмірала Макарова в Навчально-науковому інституті автоматики та електротехніки з втілення інновацій в проведенні масових заходів за період з 2011 по 2016 рр. Обґрунтована актуальність та необхідність застосування оригінальних ідей та методик з метою оновлення змісту й методів роботи та управління.

Ключові слова: наукова бібліотека, бібліотечна інновація, конкурс, професійна діяльність.

Сучасна бібліотека – це не тільки зібрання книжкових колекцій, але й величезний світ соціальних комунікацій для людей, об'єднаних пошуком знань. Реальне майбутнє у тих бібліотеках, які поєднують традиційну культуру спілкування з книгою та нові інформаційні технології. Це стратегічний напрям на шляху модернізації української бібліотечної системи й перспективи зміцнення партнерських відносин зі світовим бібліотечним, інформаційним і культурним співтовариством.

У сучасному світі бібліотека вищого навчального закладу виконує функції трьох бібліотек відразу: навчальної, наукової і публічної. В її завдання входять і забезпечення навчального процесу, і підтримка науково-дослідницької діяльності, і виховна робота з молоддю.

Бібліотечна інновація – це оригінальна, нестандартна ідея, методика, проект, які виходять за межі існуючих канонів і традиційних форм й відображають новий підхід до змісту, організації бібліотечного обслуговування та до технології управління бібліотекою.

Актуальність питання необхідності застосування інновацій у роботі сучасної бібліотеки підтверджується дослідженнями таких вітчизняних авторів як Т. Вилегжаніна [1], О. Гумовська [2], О. Онищенко [4], В. Попик [5], О. Шостакова [7]. Ряд цікавих та корисних

рекомендацій щодо впровадження інновацій у повсякденну діяльність бібліотек з метою якісної зміни їхньої роботи знаходимо в Конвенції традиційних та інноваційних форм професійного розвитку молодих бібліотекарів [3] та Стратегії розвитку бібліотечної справи в Україні до 2025 року "Якісні зміни бібліотек задля забезпечення сталого розвитку України" [6].

Отже, інноваційна діяльність важлива для будь-якої бібліотеки незалежно від її профілю, масштабу і статусу, але особливо актуальна вона для бібліотек ВНЗ, передусім університетів. Діяльність бібліотек вищих навчальних закладів, як і інших книгозбірень, позначена вступом до нової ери – ери мереж, електронних документів і віртуальної реальності. Тому не дивно, що в бібліотеках розпочався інноваційний рух, сутністю якого є оновлення змісту й методів роботи та управління, що дозволило зробити прорив до нових технологій, нової якості бібліотечної справи. Проте ця справа не є простою, і для організації такої праці необхідно фахівцям повсякчас вчитися, шукати форми співпраці, довіри і позитивними результатами здобувати авторитет.

Розвиваючись, трансформуючись і адаптуючись, бібліотека залишається культурно-цивілізаційним феноменом з функціями суспільного інституту, що володіє універсальною компетенцією, яка включає всі досягнення культури та цивілізації.

Організація та проведення різноманітних масових заходів завжди було і є важливою складовою у діяльності бібліотеки. У масовій роботі дуже важлива роль бібліотекаря, який безпосередньо в неї залучений, і від якого багато в чому залежить успішність заходу.

Обираючи форми та методи масової роботи, бібліотека віддає перевагу тим, які дозволяють найбільш повно реалізувати інформаційну, комунікаційну, просвітницьку, розвиваючу, естетичну, дозвільну та інші функції.

Враховуючи інтереси і потреби користувачів, в бібліотеках триває пошук нових, нетрадиційних і ефективних форм роботи, які б несли не тільки пізнавальну інформацію, але були видовищними, яскравими, емоційними.

Багато чого залежить від нас самих. Слово "інновація" стоїть поруч із словом "творчість". Тільки творчий бібліотекар може сформулювати творчу особистість вихованця, допомогти йому виявити свої нахили та здібності, актуалізуватися й реалізуватися.

Професійна компетентність фахівця бібліотеки вищого навчального закладу – основа його майстерності, що формується завдяки практичному досвіду, особливо інноваційному. Прояву творчого підходу фахівців до своєї справи сприяють професійні конкурси.

Хотілося б поділитися досвідом роботи, в якій, як нам здається, вдалося поєднати інформаційну, творчу і духовну складові. Про частину інновацій, впроваджених у нашому відділі розповімо у цій статті.

Відділ обслуговування Наукової бібліотеки в Навчально-науковому інституті автоматики та електротехніки в основному працює зі студентами, викладачами та співробітниками інституту. Ми спробували поглянути на бібліотеку зі сторони і зрозуміти, якою б її хотіли бачити наші користувачі. На початку кожного календарного року ми плануємо, яким темам потрібно приділити особливу увагу, відшукуємо зацікавлених і творчих людей в студентському середовищі і з цією відібраною групою заздалегідь створюємо сценарії і плануємо супутню роботу.

Впровадження в практичну діяльність поруч з традиційними інноваційних форм масової роботи – запорука успіху й більш широкого залучення до бібліотеки нових користувачів.

У 2011 році Миколаївською обласною бібліотечною асоціацією було оголошено конкурс фотографій "Портрет читача в інтер'єрі бібліотеки". Взяти участь у конкурсі ми

запропонували студентам 2 та 3 курсів Навчально-наукового інституту автоматики та електротехніки. Цю ідею вони підтримали та із зацікавленістю поринули в роботу. Адже, фотографія – це теж мистецтво, формула унікальності і досконалості. Під час підготовки до фотоконкурсу бібліотека перетворилась у фотостудію, а студенти в професійних фотографів та акторів. Вони допомогли організувати студентів для участі у зйомках, робили багато знімків, проявляючи при цьому творчі здібності та креативне мислення. Треба сказати, що навіть фотоапарат студенти принесли свій. До оголошення результатів конкурсу переживали і співробітники, і учасники, тому що віднеслися до цієї роботи дуже відповідально. У номінації "Читай, щоб зробити світ кращим" співробітники відділу обслуговування зайняли 1 та 3 місце. А у номінації "Спілкуємось і відпочиваємо в бібліотеці" – 2 місце.

Наукова бібліотека НУК не тільки активно бере участь у різноманітних конкурсах професійної майстерності, які проводять Українська бібліотечна асоціація, Миколаївська обласна бібліотечна асоціація, провідні бібліотеки України та м. Миколаєва, але й організовує їх з власної ініціативи.

У 2012 році у Науковій бібліотеці НУК проходив професійний конкурс "Творчий пошук". Його головною метою було виявлення прагнення бібліотечних працівників до удосконалення своєї діяльності, запровадження інноваційних форм роботи, що сприятиме підвищенню іміджу Наукової бібліотеки, прояву творчих здібностей користувачів.

Враховуючи умови конкурсу, ми розуміли, що сучасний бібліотекар, окрім знання новітніх технологій, повинен мати високий рівень культури, бо він не тільки виховує читача, але й сприяє його інтелектуальній діяльності. Він виступає як консультант, аналітик, технолог, радник, викладач.

Шляхом тривалих роздумів та сумнів виділили основну ідею конкурсу – вирішили створити для бібліотеки гімн. І знову звернулися за допомогою до своїх студентів. Серед них є багато талановитих молодих людей, які мають поетичні здібності. Студент 2 курсу Володимир Капацин, як активний користувач бібліотеки, за власним бажанням склав поетичний текст гімну, а студенти Миколаївського державного вищого музичного училища Єлизавета Альбрехт і Олексій Куропаткін створили музику та зробили аранжування. Гімн було записано на студії звукозапису та подаровано Науковій бібліотеці університету. Для конкурсної презентації гімну було зібрано фотографії відділів бібліотеки, в яких було відображено роботу нашої бібліотеки. Презентація супроводжувалася показом слайд-шоу із цих фотографій. Результатом проведення конкурсу стало те, що наш відділ зайняв 1 місце, а Наукова бібліотека отримала свій гімн "Її величність – бібліотека".

У 2013 році Миколаївською обласною бібліотечною асоціацією було оголошено конкурс на кращу віртуальну презентацію з популяризації творчості миколаївських літераторів "Миколаївський літературний вернісаж".

Для конкурсу було створено фільм про відому миколаївську поетесу і музиканта Марину Матвєєву. У ролі сценаристів потрібно було виступити самим бібліотекарям. А для того, щоб працювати грамотно і професійно, треба знати правила сценарної творчості, враховувати та дотримуватися їх.

Ми хотіли розповісти нашим студентам про талановиту людину з яскравим поетичним обдаруванням і водночас чарівну у своїй привабливості жінку. Нашу ідею створення фільму М. Матвєєва підтримала із задоволенням і всіляко нам у цьому допомагала. Варто сказати, що вона взяла на себе велику частину роботи, адже вона є людиною невичерпного творчого таланту з тонким художнім смаком. М. Матвєєва значно полегшила процес створення фільму. Для зйомки фільму співробітник відділу Олександр Соловійов запросив відомого оператора Максима Симоненка. За завданням конкурсу фільм

повинен був тривати сім хвилин. Це дуже мало, щоб розповісти про таку багатогранну людину, як М. Матвєєва. Але це вдалося зробити. Дуже старанно обирались історичні мальовничі місця Миколаєва, на фоні яких можна було яскравіше показати поетичну та музичну сутність нашої героїні. Треба зазначити, що всі учасники створення кінострічки були захоплені цією ідеєю. М. Матвєєва була вдячна співробітникам бібліотеки за фільм, завдяки якому ще більше зросла її популярність як поета та музиканта у нашому місті. За підсумками конкурсу МОБА, створена нашим відділом творча робота "Крізь музику вірша", в номінації "Відеосюжет" посіла 2 місце.

На сучасному етапі постало питання необхідності популяризації роботи бібліотеки з метою залучення якнайбільшої кількості користувачів. Прогнозуючи майбутнє бібліотеки, ми передбачаємо її розвиток як соціокультурного центру дозвілля, що організовує неформальне спілкування користувачів, зустрічі з цікавими людьми, у процесі бібліотечного обслуговування формує уявлення про бібліотеку як соціокультурний центр. І ми подумали, що саме таку функцію виконає фільм про бібліотеку.

Бібліотека в епоху комп'ютеризації стає всюдисущою для користувачів і потрібною їм. Користувач бібліотеки є центром тяжіння, для нього – всі сервіси, ресурси, технології. Бібліотекам же потрібно проявляти активність, вивчати потреби користувачів, дослухатись до їхніх пропозицій, і активно допомагати своїми комунікативними та інформаційними ресурсами у вирішенні проблем.

У 2015 р. Наукова бібліотека НУК відзначала своє 95-річчя. До цієї знаменної дати нашим відділом обслуговування за допомогою відомого миколаївського режисера та оператора Вадима Кірчева було знято ролик "Читач понад усе" про роботу відділу. Треба сказати, що звернулися ми за допомогою до В. Кірчева, оскільки він є колишнім студентом нашого Інституту та частим гостем нашого відділу. Працюючи разом з оператором над розробкою сценарію, нам треба було продумати кожний момент: що і як знімати, кого із студентів залучити до зйомок, скласти текст для озвучення ролика та кому його прочитати.

Підготовчий етап вважається найважливішим і нерідко триває найдовше. Як і в будь-якій значній справі, добра підготовка є ключем до успіху. Разом з В. Кірчевим ми склали план послідовності головних етапів роботи над сценарієм: складання плану, збирання матеріалу, створення чернетки сценарію, створення кінцевого варіанту сценарію.

Кожного року для наших першокурсників на уроках інформаційної культури ми демонструємо цей відеоролик. На нашу думку, зйомки фільму ще раз довели важливість використання технічних засобів (телебачення, відео-, аудіо- та комп'ютерної техніки) у роботі зі студентами.

З метою удосконалення професійної компетентності, стимулювання активності бібліотечних працівників до ефективного використання інноваційних технологій у професійній діяльності з квітня по грудень 2016 р. в Науковій бібліотеці НУК проходив професійний творчий конкурс "Креатив-захід".

Пріоритетними завданнями конкурсу були: промоція книги, читання, можливостей книгозбірні шляхом використання сучасних засобів реклами; стимулювання активності бібліотечних працівників до ефективного використання інноваційних технологій; позиціонування Наукової бібліотеки як сучасного інформаційного осередку та центру дозвілля НУК. Ми вирішили креативно підійти до цього конкурсу й організувати виставку не зовсім традиційну.

В останні роки при розробці дизайну виставки в бібліотеках стали активно використовувати різноманітні допоміжні матеріали – знакові, художні, предметні,

декоративні, природні та ін., що сприяють кращому вираженню ідеї, акцентуванню на чомусь конкретному та дозволяють зробити виставку яскравою і змістовною.

Серед викладачів, співробітників та студентів нашого інституту є багато творчих людей, які вільний від роботи час присвячують своїм хобі. Ми звернулися до них з проханням продемонструвати творчі здібності та навіть не очікували, що знайдеться стільки бажаючих. Унікальність цієї виставки полягала у тому, що представлені експонати виконані у стилі "handmade" нашими співробітниками та читачами.

Ми старанно добирали колекцію творчих робіт, які були створені від щирого серця і з любов'ю до життя.

27 травня в Арт-центрі "Арго" НУК імені адмірала Макарова відбулося урочисте відкриття виставки "Майстерня радості душі", організованої нашим відділом. На заході були присутні: народний депутат України Т. Кремінь, ректор НУК С. Рижков, науково-педагогічні працівники, аспіранти, студенти та співробітники НУК. Відкриваючи захід, ректор НУК С. Рижков подякував всім учасникам виставки за надану можливість відкрити чудовий світ "радості душі", ознайомитися з творами декоративно-прикладного мистецтва.

Директор Наукової бібліотеки НУК Т. Костирко зазначила, що виставка є інноваційним проектом книгозбірні вишу, присвяченим відзначенню Дня матері та Міжнародного дня сім'ї.

Розмаїття представлених робіт вразило присутніх. Це живопис, графіка, художня вишивка, бісероплетіння, м'яка іграшка, декоровані предмети побуту, в'язання спицями, ляльки-мотанки, плетені іграшки тощо. Відвідувачі дуже уважно вдивлялися в деталі кожної із представлених робіт, які несли у собі великий позитив. Загалом, вся експозиція створила відчуття родинного затишку, привітності та задушевності. Виставка є підтвердженням того, що у Національному університеті кораблебудування працюють талановиті, творчі люди.

Інформаційно доповнила захід традиційна виставка книжково-ілюстративних видань, присвячених рукоділлю та створенню предметів декоративно-прикладного мистецтва своїми руками. Вона адресована всім, хто цікавиться цими прекрасними видами мистецтва, що ніколи не старішають та не втрачають своєї значущості.

За виставку творів декоративно-прикладного мистецтва "Майстерня радості душі" наш відділ одержав "Гран-прі".

Підсумовуючи сказане вище, можна наголосити, що бібліотекар, який займається організацією та проведенням масових заходів, повинен володіти певними професійними та особистісними компетенціями: вмінням створювати цікаві методики, комунікативними навичками, володінням культурою мови, артистичними здібностями, бути особисто зацікавленим. Якщо бібліотекаря цікаво те, чим він займається, якщо у нього блищать очі, якщо діалог починається зі слів: "А давайте зробимо так...", то все вийде. Головне, щоб не було байдужості. Жити з задоволенням, робити з бажанням, любити від душі – тоді все вийде.

Список використаних джерел

1. Вилегжаніна, Т. Інновації в новій парадигмі діяльності бібліотек. Стратегії розвитку / Т. Вилегжаніна // Бібліотечна планета. – № 1. – С. 4–5.
2. Гумовська, О. Інноваційний підхід до форм і методів роботи бібліотеки вищого навчального закладу / О. Гумовська // Бібліотечний форум. – 2016. – № 2 (4). – С. 37–38.
3. Конвенція традиційних та інноваційних форм професійного розвитку молодих бібліотекарів // Бібліотечний форум. – 2016. – № 3 (5). – С. 17–21.

4. Онищенко, О. Бібліотека і "цифрове" покоління: нова ситуація – нові форми роботи / О. Онищенко // Бібліотечний вісник. – 2016. – № 5. – С. 5.
5. Попик, В. Стратегія розвитку спеціалізованих наукових бібліотек / В. Попик // Бібліотечний вісник. – 2016. – № 6. – С. 3–6.
6. Стратегія розвитку бібліотечної справи в Україні до 2025 року "Якісні зміни бібліотек задля забезпечення сталого розвитку України" : проект [Електронний ресурс] // Ліга. Закон : Главный правовой портал Украины. – Режим доступа : (http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/NT1592.html), вільний. – Назва з екрана.
7. Шостакова, О. Робота з фахівцями – пріоритетний напрям діяльності наукової бібліотеки / О. Шостакова // Бібліотечна планета. – 2016. – № 2. – С. 17–19.

Дубовик О. С.,

ведущий библиотекарь отдела обслуживания

Научной библиотеки

Национального университета кораблестроения имени адмирала Макарова

Олейниченко В. Н.,

заведующая отделом обслуживания

Научной библиотеки

Национального университета кораблестроения имени адмирала Макарова

КОНКУРС КАК ВЗАИМООБМЕН ИННОВАЦИЯМИ

В статье представлен опыт работы отдела обслуживания Научной библиотеки Национального университета кораблестроения имени адмирала Макарова в Учебно-научном институте автоматики и электротехники по воплощению инноваций в проведении массовых мероприятий за период с 2011 по 2016 гг. Обоснована актуальность и необходимость применения оригинальных идей и методик с целью обновления содержания и методов работы и управления.

Ключевые слова: библиотека, библиотечная инновация, конкурс, профессиональная деятельность.

Dubovyk O. S.,

Leading librarian of the Service Department of the Scientific Library of Admiral Makarov National University of Shipbuilding

Oleynychenko V. M.

Head of the Service Department of the Scientific Library of Admiral Makarov National University of Shipbuilding

CONTEST AS MUTUAL EXCHANGE OF INNOVATION

In this paper the experience of Service Department of the Scientific Library of Admiral Makarov National University of Shipbuilding in the Educational and Scientific Institute of Automation and Electrical Engineering for the implementation of innovations in public events during the period from 2011 to 2016 is described. Actuality and necessity of using original ideas and techniques to update the content and methods of work and management is demonstrated.

Keywords: scientific library, library innovation, contest, professional activity.

УДК 027.7.08:004.946

Епіфанова О. В.,

Савельєва В. В.

Наукова бібліотека

Східноукраїнського національного університету ім. В. Даля

ІНТЕГРАЦІЯ ПРОЦЕСА ОБСЛУГОВУВАННЯ КОРИСТУВАЧІВ У ВІРТУАЛЬНЕ СЕРЕДОВИЩЕ. З ДОСВІДУ РОБОТИ БІБЛІОТЕКИ ТИМЧАСОВО ПЕРЕМІЩЕНОГО ВНЗ СНУ ІМ. В. ДАЛЯ

Розглядаються деякі аспекти застосування інформаційних технологій у роботі наукової бібліотеки Східноукраїнського національного університету ім. В. Даля, а також організації обслуговування користувачів бібліотеки у віртуальному середовищі.

Ключові слова: бібліотека вищого навчального закладу, інформаційне освітнє середовище, віртуальне середовище, інформаційно-бібліотечне обслуговування, бібліотечні сервіси, віртуальне бібліотечне обслуговування.

У діяльності бібліотеки обслуговуванню користувачів належить важлива роль. Саме з задоволеності якістю обслуговування користувач формує свою думку про бібліотеку. Всі інші процеси, такі як: комплектування, обробка, ведення довідково-пошукового апарату, зберігання фондів та безліч інших, що здійснюються в бібліотеці, носять внутрішній характер і спрямовані на забезпечення високого рівня обслуговування користувачів і можуть розглядатися як допоміжні процеси.

Сьогодні бібліотеки задовольняють як реальні фізичні, так і віртуальні потреби користувачів. Ефективність бібліотечно-інформаційної діяльності залежить від правильного поєднання методів обслуговування читачів у бібліотеці та у віддаленому режимі (в електронному середовищі). Сьогодні спостерігається тенденція переходу процесу обслуговування все більше в електронне середовище. Освоївши роботу з віртуальними ресурсами, бібліотека як суспільний інститут стає повноправним елементом віртуального простору. При цьому статус бібліотеки зазнає змін. З установи, що забезпечує доступ до документів, вона перетворюється в установу, що забезпечує доступ до інформації в усіх видах і можливість інтерактивного спілкування в інформаційному всесвіті. Наша бібліотека не є винятком, і останні роки процес обслуговування наших читачів також активно інтегрується в віртуальне середовище.

Питаннями перетворення традиційної бібліотеки на гібридну (комбіновану), з формуванням фонду паперових та електронних ресурсів, наданням доступу до цих ресурсів, а також наданням широкого спектру інформаційних послуг всім категоріям користувачів, враховуючи віддалених, у зручний для них час, НБ СНУ ім. В. Даля почала займатися ще з 2002 року. На жаль, у ситуації, що склалася на Сході України в 2014 році, багато напрацьованого було втрачено.

В жовтні 2014 року згідно з наказом Міністерства освіти і науки Східноукраїнський національний університет імені Володимира Даля був переведений до м. Северодонецьк Луганської області та продовжив свою діяльність на базі свого структурного підрозділу Северодонецького технологічного інституту. Навчання проводилося в очно-дистанційному форматі, дистанційна складова отримала суттєвий розвиток. Саме у зв'язку з активним впровадженням дистанційної форми навчання перед бібліотекою університету постала задача обслуговування користувачів віддалено, у віртуальному середовищі. Багато чого

довелося створювати заново – розробляти сайт бібліотеки, відновлювати роботу інституційного репозитарію, он-лайн сервісів.

Обслуговування в електронному середовищі можливо розглядати як фізичний і віртуальний процеси (рис. 1).

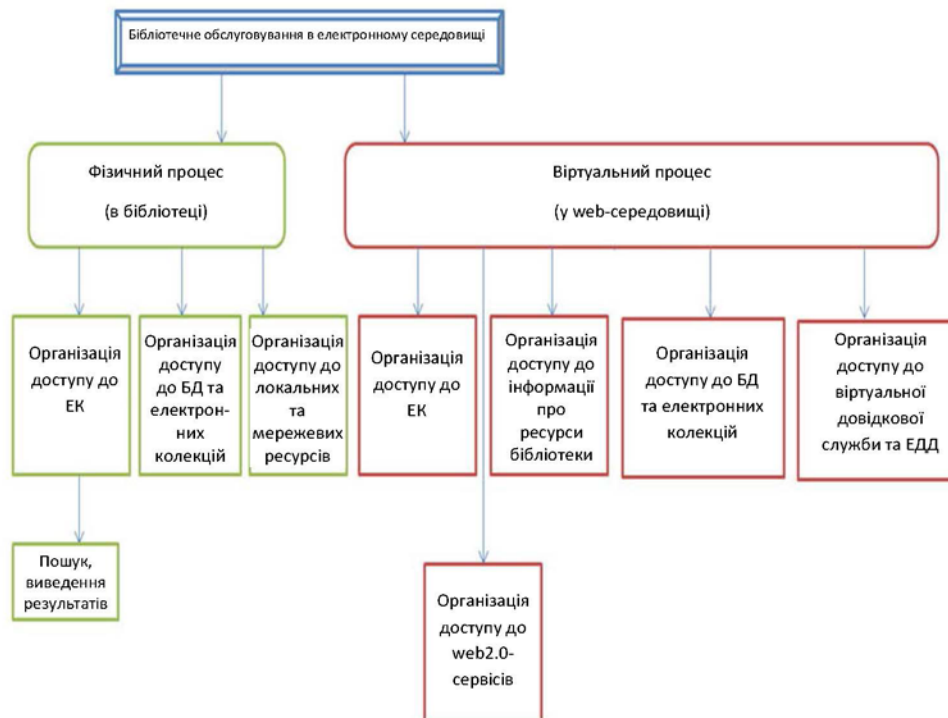

Рис. 1. Бібліотечне обслуговування в електронному середовищі

Бібліотечне обслуговування як фізичний процес полягає в забезпеченні доступу до електронного каталогу, електронної бібліотеки, а також до локальних і мережевих ресурсів в стінах бібліотеки. А в віртуальному середовищі – в організації доступу до електронного каталогу в режимі реального часу, інформації про ресурси бібліотеки, баз даних, web 2.0-сервісів, а також до віртуальних сервісів: служби електронної доставки документів (ЕДД) і віртуальної довідкової служби (ВДС).

Фізичний процес бібліотечного обслуговування в електронному середовищі в даний час організований практично в кожній бібліотеці. Наша бібліотека надає користувачам доступ до електронного каталогу, електронних баз даних, а також до локальних і мережевих ресурсів. Маючи проблему недостатньої кількості літератури (особливо навчальної), а також отримуючи електронні навчально-методичні матеріали від викладачів інших ВНЗ в якості допомоги, фахівці нашої бібліотеки створювали повнотекстові колекції навчально-допоміжних матеріалів. Використання їх було організовано лише в локальній мережі, а деяких навіть на локальній машині, щоб уникнути проблем, пов'язаних з вирішенням питань авторського права.

Віртуальний процес бібліотечного обслуговування в нашій бібліотеці і сьогодні в процесі удосконалення (рис. 2).

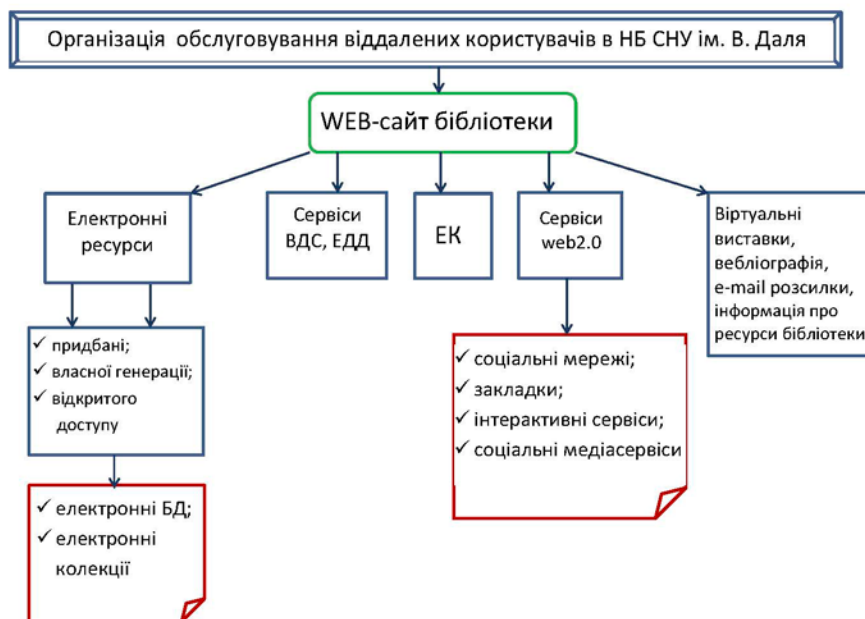

Рис. 2. Схема віртуального обслуговування

Сьогодні практично вся робота нашої бібліотеки орієнтована на віртуальне середовище. Для зручності своїх користувачів (і студентів, і викладачів) через сайт ми розкриваємо і популяризуємо фонд, надаємо доступ до повнотекстових інформаційних ресурсів, обслуговуємо своїх користувачів, виконуємо бібліографічні довідки за допомогою сервісів віртуальної довідки та зворотнього зв'язку, надаємо консультації.

В сучасних умовах основним інформаційним провідником стає новостворений бібліотечний сайт (<http://library.snu.edu.ua>), де для користувачів організований доступ до електронних ресурсів бібліотеки власної генерації, придбаних і ресурсів відкритого доступу.

Наша бібліотека, як бібліотека ВНЗ, веде значну роботу по формуванню електронних колекцій навчально-методичної літератури. Повнотекстові варіанти підручників і навчальних посібників, рекомендованих при вивченні дисциплін, надаються в розділі сайту «На допомогу освітньому процесу». Документи згруповані за спеціальностями і дисциплінами. Також в цьому розділі розміщені методичні матеріали, розроблені викладачами університету. Це дозволяє студентам не прив'язуватися до графіку роботи бібліотеки та наявності друкованого видання у фонді бібліотеки, а отримати навчальні матеріали незалежно від часу і місця знаходження. Ця робота узгоджується з викладачами університету. Частиною віртуального обслуговування є і віртуальні інформаційно-бібліографічні матеріали (матеріали для кураторів, веббіографічні путівники, списки, покажчики). Крім електронних ресурсів на сайті бібліотеки функціонують віртуальні сервіси. Такими є віртуальні довідкові служби (ВДС) і електронна доставка документів (ЕДД). Ми використовуємо асинхронну форму віртуального довідкового обслуговування – із заповненням форми на сайті або зверненням на електронну пошту за бажанням користувача. Умови виконання довідки викладені на сайті. Термін виконання 1–3 дні. Технологія ЕДД також реалізована на сайті бібліотеки. Для оформлення замовлення необхідно заповнити спеціальну форму, вказавши

відомості про запитуваний документ, необхідний формат копіювання (jpg, pdf, Word та ін.) й обсяг інформації в Мб, який зможе прийняти електронна поштова скринька користувача. Бланк-замовлення можна завантажити з сайту.

Важливим елементом в організації обслуговування віртуальних користувачів бібліотеки виступає процес інформування. В електронному середовищі ця форма обслуговування визначається як регулярне сповіщення користувачів за допомогою сайту або розсилки на електронну пошту користувачів інформації, оглядів новинок, програм Днів інформації та запланованих заходів, консультативних матеріалів про те, як користуватися тими чи іншими ресурсами бібліотеки, інформаційних бюлетенів тощо. Різновидом інформування є віртуальні виставки, стенди, інформаційні листки, огляди нової літератури. Із метою наближення ресурсів Інтернет до користувача ми створюємо вебліографічні видання "Навігатор інтернет-ресурсів за профілем університету", що є анотованим путівником по сайтах, які пропонують електронні книги, публікації з періодичних видань, матеріали конференцій та семінарів тощо.

Сайт Наукової бібліотеки Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля користується попитом. Динаміка відвідувань сайту надана на рис. 3.

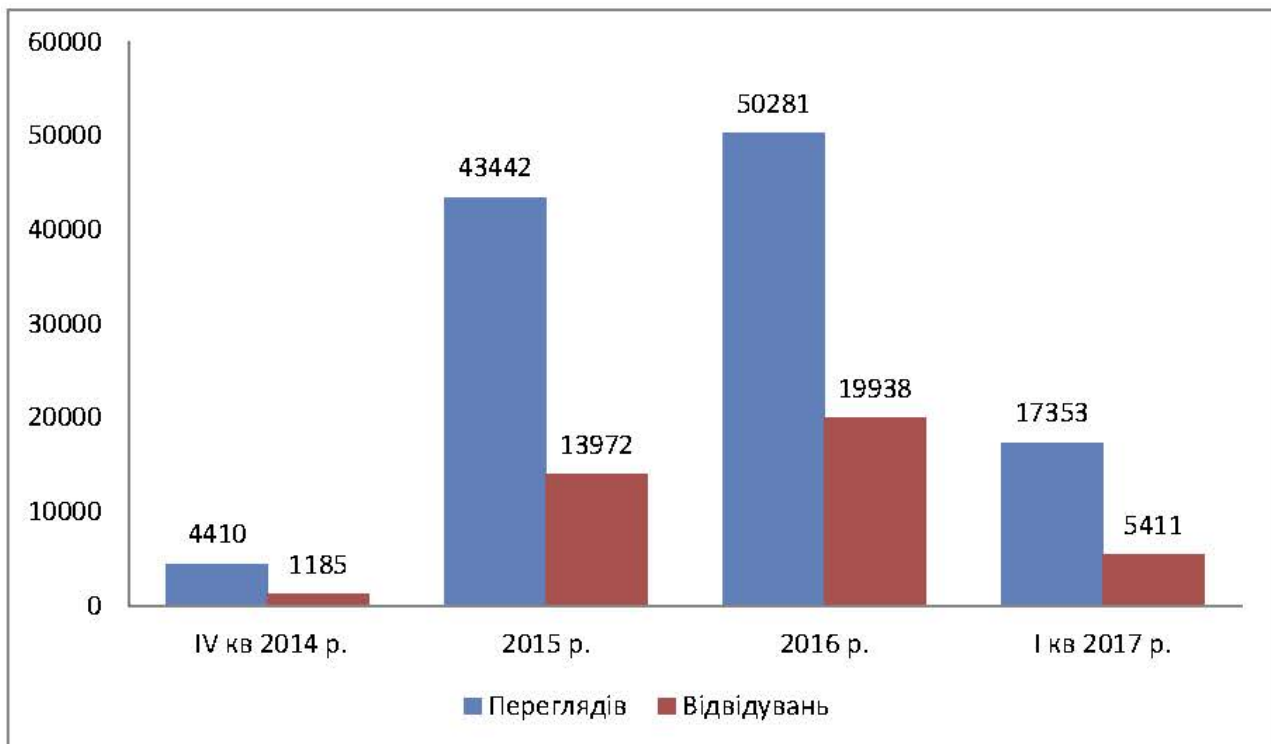

Рис. 3. Динаміка відвідувань сайту бібліотеки

Крім можливостей сайту в процесі інтерактивного бібліотечного обслуговування ми використовуємо й інші можливості інформаційно-комунікаційних технологій. Вивчати потенціал інструментарію web 2.0 (різних сервісів та соціальних мереж) для позиціонування своєї бібліотеки у віртуальному середовищі і використовувати це середовище в своїй роботі ми почали кілька років тому. Канал на YouTube, акаунти на Google Picasa, Calameo, Slideshare, PhotoPeach, Prezi, Playcast ми використовуємо для створення та зберігання різних бібліотечних публікацій, фотоальбомів і відео бібліотеки, в якості так званих "живих звітів", сервіси Google+ – у корпоративній роботі бібліотекарів. Бібліотека має сторінки у Facebook

та ВК, де публікує новини бібліотечного життя, корисні посилання, світлини, анонси, створює в соціальній мережі сторінки конкретних заходів, де можна бачити реальних і потенційних відвідувачів і отримувати зворотну відповідну реакцію від користувачів у вигляді коментарів.

Інтернет – чудовий інструмент для роботи в навчальній, науковій, професійній сфері і те, як ми або наші користувачі використовують його - залежить і від нас, бібліотекарів. Саме бібліотека виступає в ролі інформаційного посередника, навігатора, структуруючи Інтернет-ресурси, допомагає користувачеві знаходити якісний, релевантний матеріал, здійснює пошук, відбір та аналітико-синтетичну обробку ресурсів, що сприяють їх освітній, науковій і професійній діяльності.

Ми намагаємося, наскільки це можливо, розвиватися, використовувати нові ефективні інформаційні технології при обслуговуванні наших користувачів, при створенні своїх інформаційних ресурсів та організації доступу до них. Ми плануємо і намагаємося втілювати ці плани в життя, допомагаючи розвиватися нашому університету, підвищувати якість і доступність освіти, заснованої на дистанційних, віртуально-тренінгових та інших інноваційних методах. Нові технології дозволяють змінити сутність процесу задоволення інформаційних запитів та обслуговування користувачів, взаємини з користувачами, запропонувати їм принципово нові послуги.

Сьогодні наукова бібліотека Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля займає гідне місце в системі навчально-наукових комунікацій, створюючи умови для самоосвіти і займаючись формуванням рівня інформаційної культури майбутніх фахівців. Таким чином, відповідаючи вимогам часу, своєчасно реагуючи на зміни зовнішнього середовища, бібліотека може не тільки зберегти, але і підвищити свій авторитет в інформаційному просторі університету, виступатиме як інформаційно-освітній, соціокультурний центр.

Список використаних джерел

1. Голубенко, Н. Б. Информационные технологии в библиотечном деле [Текст] / Н. Б. Голубенко. – Ростов н/Д : Феникс, 2012. – 282 с. – (Справочники).
2. Епифанова, О. В. Применение информационных технологий в работе научной библиотеки ВНУ им. В. Даля для эффективного информационного обеспечения образовательного и научного процессов в университете [Текст] / О. В. Епифанова, В. В. Савельева // Динамика систем, механизмов и машин : материалы IX междунар. науч.-техн. конф., Омск, 24–28 нояб. 2014 г. : в 5 кн. – Омск, 2014. – Кн. V. – С. 34–37.
3. Люцко, Н. М. Библиотечное обслуживание в электронной среде: теоретико-методологический аспект [Электронный ресурс] / Н. М. Люцко. – Режим доступа : <https://www.slideshare.net/nativiaa/ss-35640038>. – Дата доступа : 22.03.2017.
4. Мальцева, М. Р. Генезис понятия "виртуальное библиотечное обслуживание" / М. Р. Мальцева // Вестн. Челябинской гос. акад. культуры и искусств. – Челябинск, 2015. – № 2 (42). – С. 39–45.
5. Серова, О. В. Качество услуг в электронной среде и новые сервисы / О. В. Серова // Библиосфера. – 2009. – № 1. – С. 27–32.

Епифанова О. В.,

Савельева В. В.

Научная библиотека

Восточноукраинского национального университета им. В. Даля

**ИНТЕГРАЦИЯ ПРОЦЕССА ОБСЛУЖИВАНИЯ ПОЛЬЗОВАТЕЛЕЙ В
ВИРТУАЛЬНУЮ СРЕДУ. ИЗ ОПЫТА РАБОТЫ БИБЛИОТЕКИ ВРЕМЕННО
ПЕРЕМЕЩЕННОГО ВУЗа ВНУ ИМ. В. ДАЛЯ**

Рассматриваются некоторые аспекты применения информационных технологий в работе Научной библиотеки Восточного украинского национального университета им. В. Даля, а также организации обслуживания пользователей библиотеки в виртуальной среде.

Ключевые слова: библиотека высшего учебного заведения, информационная образовательная среда, виртуальная среда, информационно-библиотечное обслуживание, библиотечные сервисы, виртуальное библиотечное обслуживание.

Yepifanova O. V.,

Savelieva V. V.

Scientific Library of Volodymyr Dal

East Ukrainian National University

**INTEGRATION OF THE USER SERVICE PROCESS TO VIRTUAL ENVIRONMENT.
BASED ON WORK EXPERIENCE OF THE LIBRARY OF TIMELY DISPLACED
VOLODYMYR DAL EAST UKRAINIAN NATIONAL UNIVERSITY**

Some aspects of the application of information technologies in the work of the scientific library of the V. Dahl East Ukrainian National University and of the organization of library user service in a virtual environment are considered.

Keywords: library of high school, information educational environment, virtual environment, information and library services, library services, virtual library services.

УДК 019.912

Жигалкіна М. С.,

Наукова бібліотека

Національного університету кораблебудування

імені адмірала Макарова

**АНАЛІТИЧНА РОБОТА БІБЛІОГРАФА ПРИ СКЛАДАННІ РЕТРОСПЕКТИВНОГО
БІБЛІОГРАФІЧНОГО ПОКАЖЧИКА (НА ПРИКЛАДІ ПІДГОТОВКИ
ПОКАЖЧИКІВ НБ НУК ІМ. АДМІРАЛА МАКАРОВА)**

У статті розглядається один із важливих напрямків роботи бібліотеки – створення ретроспективних бібліографічних показників на допомогу навчальному процесу та актуальність проблеми подальшого збагачення професії бібліографа сучасними інформаційними і аналітичними технологіями.

Ключові слова: аналітика, аналітична робота, бібліографічний показник, ретроспективний показник.

Професія аналітика стала популярна в останнє десятиліття у всіх сферах соціального життя, особливо в галузі управління, де своєчасна і надійна інформація відіграє вирішальну роль. У штаті сучасної бібліотеки необхідний бібліограф-аналітик або аналітик

інформаційних ресурсів для якісного виконання її інформаційної функції. Бібліограф може бути аналітиком інформаційних ресурсів, оскільки володіє основними методиками відбору, систематизації і згортання інформації в системі "документ–споживач".

Актуальною проблемою є подальше збагачення професії бібліографа сучасними інформаційними і аналітичними технологіями.

Аналіз інформації в певній мірі здійснюється в багатьох бібліотечних процесах, у всіх підрозділах НБ НУК. Бібліографічний відділ щодня стикається з вирішенням питань аналізу і синтезу інформації.

Визначено, що в діяльності бібліографа присутня висока частка аналітичної роботи, зокрема, більша частина робочого часу при складанні класичного ретроспективного покажчика, при виконанні запитів в службах віртуальної довідки Наукової бібліотеки НУК.

При детальному розгляді процесу ретроспективного бібліографування у інформаційно-бібліографічному відділі Наукової бібліотеки НУК були виділені нові процеси, а саме:

- віддалений пошук і відбір бібліографічних посібників-аналогів по темі на основі електронних каталогів і сайтів бібліотек, баз даних;
- запозичення готових бібліографічних записів по темі з бібліографічних баз даних і електронних каталогів бібліотеки з оформленням легітимного доступу до них;
- підготовка новинних стрічок, веббіографічних довідок, путівників по електронних ресурсах та інших форм представлення інформації;
- написання оглядових довідок до розділів покажчиків;
- фіксація гіпертекстових посилань в текстах посібників;
- виділення провідних авторів по темі з використанням індексу цитування;
- включення в електронні бібліографічні посібники та бази даних спеціально відібраних графічних і образотворчих матеріалів, фотографій ключових видань, текстових фрагментів з дотриманням норм авторського права та ін.

Виділення нових процесів і процедур передбачає наявність у працівників додаткових знань, умінь і навичок. Саме тому, працівники нашої бібліотеки систематично підвищують свою кваліфікацію.

Основою для моделі професійних компетенцій аналітика інформаційних ресурсів стали професійні завдання бібліографа-укладача ретроспективних науково-допоміжних покажчиків, оскільки встановлено, що більше 50 % робочого часу даного фахівця припадає саме на аналітичні процеси, в рамках яких виявляється перелік знань, умінь і навичок аналітичного типу:

Аналіз предметного поля об'єкта: вивчення предметного поля об'єкта, аналіз інформації за обраними індикаторами; виділення провідних авторів по темі з використанням індексу цитування; встановлення критеріїв відбору літератури та оцінка її значущості; пошук документів за заданими критеріями, пошук інформації в знайдених документах, аналіз посилань в знайдених джерелах; оцінка відповідності знайдених документів обраний читацькій аудиторії і оцінка якості знайдених документів; віддалений пошук і відбір бібліографічних посібників-аналогів по темі на основі електронних каталогів і сайтів бібліотек, баз даних.

Аналітично-синтетична переробка інформації: анотування і реферування текстів; написання аналітичних довідок до розділів покажчиків; запозичення готових бібліографічних записів по темі з бібліографічних баз даних і електронних каталогів бібліотеки з оформленням легітимного доступу до них.

Бібліографічне групування: встановлення порядку розташування бібліографічних записів згідно читацькому і цільовому призначенню посібника.

Науково-бібліографічне редагування: аналіз коректності відібраного матеріалу, встановлення взаємозв'язків та послідовності бібліографічних записів; включення до електронних бібліографічних посібників графічних та образотворчих матеріалів, обкладинки видань, текстових фрагментів тощо.

Даний перелік професійних компетенцій є семантичним ядром професії бібліографа, який доповнюється на основі інших напрямків бібліографічної роботи, новими явищами і технологіями.

Компетенції пошуку інформації: знання сучасних інформаційних ресурсів, включаючи бібліографічні та повнотекстові бази даних; створення і використання електронних баз даних; пошук необхідної інформації в мережі Інтернет.

Компетенції порівняльного аналізу інформаційних ресурсів: порівняльний аналіз інформаційних ресурсів близької тематики; аналіз надійності джерела інформації і якості інформації; консультування споживачів інформації про якість конкретних інформаційних ресурсів.

Компетенції виявлення та задоволення інформаційних потреб читачів: компетенції збору інформації про інформаційні потреби читачів; аналіз інформаційних потреб і вибір шляху їх задоволення; компетенції виконання запитів різної категорії складності.

Компетенції підготовки інформаційно-аналітичної продукції: смисловий поаспектний аналіз текстів документів; підготовка інформаційно-аналітичної продукції; розробка аналітичних проектів в бібліотеці.

З самого початку створення та розвитку нашого університету бібліотека займає важливе місце в підтримці навчального та наукового процесів. Саме її інформаційні ресурси дають змогу готувати фахівців, які б відповідали вимогам суспільства.

Одним із важливих напрямків роботи бібліотеки було створення спочатку тематичних списків, а пізніше – бібліографічних, тематичних та ретроспективних бібліографічних покажчиків на допомогу навчальному процесу. Вони стали джерелом досвіду та наукових досягнень вчених вишу.

Ретроспективні покажчики – один з видів бібліографічної інформації, що відбиває масив документів за будь-який період часу в минулому і використовується для пошуку публікацій за певний період в узагальненій і систематизованій формі.

Цільове призначення покажчиків даного виду: накопичення (акумулювання) інформації про документи, підготовлених фахівцями наукових колективів, інформування про публікації з наукових проблем або напрямів діяльності організації. Крім того, мета створення покажчиків – збереження образів видатних вчених і провідних наукових шкіл для наступних поколінь. До моменту складання ретроспективного покажчика наукові документи пройшли перевірку часом і отримали відповідну оцінку.

За минулі 2 роки колектив інформаційно-бібліографічного відділу НБ НУК склав та презентував 2 ретроспективних покажчика:

1. "Економіка під вітрилами" (до 95-річчя МКІ–УДМТУ–НУК та 50-річчя економічної освіти на Миколаївщині).
2. "Імперативи розвитку права" (до 25-річчя юридичної освіти в Україні).

На першому етапі роботи було складено план-проспект покажчика, який обумовлює види включаються документів, структуру бібліографічного запису (тільки бібліографічний опис, або доповнення його анотацією і/або рефератом), умовний передбачуваний обсяг

допомоги, коло учасників-укладачів і консультантів, терміни завершення робіт. План-проспект містить обґрунтування актуальності допомоги, визначення цільового і читачького призначення майбутнього посібника. Обов'язки упорядника бібліографії (бібліографа бібліотеки) полягають в наступному:

- попередній перегляд, відбір, бібліографічний опис і систематизація матеріалів, що включаються в покажчик;

- формування масиву покажчика і висновки на друк;
- підготовка рукопису покажчика до друку; коректура покажчика.

Після формування масиву записів настає етап складання покажчика і поділ відібраного масиву бібліографічних записів на певні групи (розділи) за обраним ознакою: монографії, дисертації, авторські свідоцтва та патенти, статті, тези доповідей. Нами обрана наступна структура розташування розділів:

- монографії, дисертації (всередині розділів бібліографічні записи розташовані за алфавітом прізвищ авторів і назв);
- авторські свідоцтва та патенти (всередині розділу бібліографічні записи розташовані в хронологічному порядку);
- статті, тези доповідей (всередині розділів бібліографічні записи розташовані в хронологічному порядку, всередині підрозділів за алфавітом прізвищ авторів і назв).

Публікації на іноземних мовах розташовуються в кінці відповідних розділів, після кирилиці. Науково-бібліографічне редагування покажчика здійснюється фактично в процесі всієї роботи над посібником. У процесі літературного редагування виправляються стилістичні неточності і погрішності, повтори, друкарські помилки.

Бібліографічний редагування покажчика передбачає:

- перевірку бібліографічного опису включених документів, їх однаковість і точність, відповідність діючим стандартам;
- повноту відібраних документів з урахуванням тематичних кордонів покажчика;
- відповідність відібраних документів схемі класифікації покажчика в цілому і її розділах;
- однаковість прийнятих скорочень;
- правильності нумерації бібліографічних записів.

Після формування масиву покажчика, виведення на друк, нумерації записів проводиться складання допоміжних покажчиків. Допоміжні покажчики – обов'язковий елемент ретроспективного науково-допоміжного покажчика, необхідні для полегшення пошуку потрібного матеріалу. У допоміжних покажчиках кожен запис має конкретне відсилання до номера включеного документа. Науковим редактором і укладачами було прийнято рішення про необхідність складання іменного або авторського покажчика.

Іменний покажчик містить відомості про всіх осіб, відображених в бібліографічних записах, об'єднує дані про роботи одного автора, незалежно від місця їх опублікування. Бібліографічні записи розташовані за алфавітом прізвищ авторів, прізвища на іноземних мовах після кирилиці.

До авторського покажчика включаються прізвища незалежно від того, де вони знаходяться в бібліографічному записі (на початку опису, після заголовка, в примітці і т. п.).

Всі роботи одного автора зібрані в одному місці, незалежно від різнобою в транскрипції, зміни прізвища. У разі зміни автором прізвища, поруч з прізвищем, під якою вирішено зібрати всі твори даного автора, в дужках дається його друге прізвище. Якщо основний покажчик включає роботи на російській і латинській мові, у допоміжному покажчику прізвище латинською мовою вказується поруч з прізвищем російською мовою.

Складання покажчика здійснювалося автоматизованим способом, проведена додаткова робота щодо розстановки номерів бібліографічних записів по зростанню.

Після створення покажчика авторів проведена перевірка на відповідність допоміжного покажчика і основного тексту з метою виявлення помилок і пропусків.

До складу довідково-пошукового апарату покажчика увійшли:

- зміст;
- передмова – вступна стаття (готується фахівцем, науковим співробітником – науковим редактором);
- допоміжні покажчики.

В основі передмови лежить план-проспект. У передмові роз'яснюються основні цілі посібника, вказується цільове і читацьке призначення, дається характеристика документального потоку, відбитого в посібнику. Висвітлено історію діяльності факультету або кафедри, дано огляд змістовних напрямків діяльності, оцінка досягнень, вказані провідні фахівці, розкриті перспективи подальшої роботи, відзначені хронологічні межі відбору документів.

Створений бібліографічний покажчик – це своєрідний підсумок наукової діяльності університету. Кожна друкована праця, що знайшла своє відображення в ретроспективному покажчику – це джерело досвіду та наукових досягнень вчених Національного університету кораблебудування ім. адмірала Макарова.

Список використаної літератури

1. Звидрина, М. П. Анализ и синтез информации при подготовке ретроспективного указателя / М. П. Звидрина // Библиография. – 2013. – № 5. – С. 40–44.
2. Звидрина, М. П. Разнообразие специализаций аналитиков и профессиональных требований к ним / М. П. Звидрина // Информационная аналитика: анализ информации в науке, культуре, бизнесе. – 2013. – Вып. 2. – С. 37–43.
3. Зыгмантович, С. В. Подготовка библиографической продукции библиотеками : науч.-практ. пособие / С. В. Зыгмантович. – Минск : Новое знание, 2009. – 229 с.
4. Иванова, М. П. Исследование профессиональных требований рынка к аналитикам различных специализаций / М. П. Иванова // Вестн. Санкт-Петербургского гос. ун-та культуры и искусств. – СПб., 2012. – № 2. – С. 73–78.
5. Справочник библиографа / под. ред. А. Н. Ванеева, В. А. Минкина. – СПб. : Профессия, 2005. – 592 с.
6. Справочник информационного работника / под. ред. Р. С. Гиляревой, В. А. Минкина. – СПб. : Профессия, 2007. – 584 с.

Жигалкина М. С.,
Научная библиотека
Национального университета кораблестроения
имени адмирала Макарова.

АНАЛИТИЧЕСКАЯ РАБОТА БИБЛИОГРАФА ПРИ СОСТАВЛЕНИИ РЕТРОСПЕКТИВНОГО УКАЗАТЕЛЯ (НА ОСНОВЕ ПОДГОТОВКИ УКАЗАТЕЛЕЙ НБ НУК ИМ. АДМИРАЛА МАКАРОВА)

В статье рассматривается одно из важных направлений работы библиотеки – создание ретроспективных библиографических указателей в помощь учебному процессу и

актуальность проблемы дальнейшего обогащения профессии библиографа современными информационными и аналитическими технологиями.

Ключевые слова: аналитика, аналитическая работа, библиографический указатель, ретроспективный указатель.

Zhigalkina M. S.,
Scientific Library of the Admiral Makarov
National University of Shipbuilding

**ANALYTICAL SKILLS OF THE BIBLIOGRAPHER IN COMPILING A
RETROSPECTIVE INDEX (FOR EXAMPLE RETROSPECTIVE INDEX OF THE
SCIENTIFIC LIBRARY ADMIRAL MAKAROV NATIONAL UNIVERSITY OF
SHIPBUILDING)**

The article considers one of the important directions of the library's work - the creation of retrospective bibliographic indexes in support of the educational process and the urgency of the problem of further enriching the bibliographer's profession with modern information and analytical technologies.

Keywords: analytics, analytical skills, bibliographic index, retrospective index.

УДК 378.016.02:004.9

Єрмолаєва Г. А.,
Відокремлений підрозділ
"Миколаївська філія
Київського національного університету культури і мистецтв"

**ІНФОРМАЦІЙНА ПІДГОТОВКА ФАХІВЦІВ У СИСТЕМІ ВИЩОЇ БІБЛІОТЕЧНОЇ
ОСВІТИ УКРАЇНИ**

У статті висвітлені аспекти модернізації та вдосконалення сучасної вищої бібліотечної освіти, які розроблені провідними науковцями бібліотечної галузі України. Окреслено основні кроки щодо вирішення проблемних питань.

Ключові слова: модернізація освіти, інформаційна підготовка, вища бібліотечна освіта, науковці.

Формування інформаційного суспільства та суспільства знань, зміни соціальних функцій бібліотек на сучасному етапі, впровадження новітніх інформаційних технологій спонукають переглянути вимоги до бібліотечної галузі загалом та підготовки бібліотечно-інформаційних кадрів, здатних орієнтуватися у багатовимірному інформаційному просторі, зокрема. В умовах інформатизації освіти вимоги до формування інформаційної культури студентів підвищені. Бібліотеки швидко впроваджують новітні інформаційні технології на всіх напрямках діяльності, зростає комп'ютерний парк, модернізується програмне забезпечення, змінюється середовище й потреби користувачів, урізноманітнюються їхні запити тощо. Таким чином, трансформується не лише сфера, для якої готуються фахівці, а й характер знань та професійної поведінки бібліотекарів [5, с.12].

Актуальність обраної теми зумовлена необхідністю подолання низки суперечностей у професійній підготовці фахівців у системі вищої бібліотечної освіти України; постійним зростанням вимог інформаційного суспільства до сучасних фахівців стосовно використання сучасних інформаційно-комунікаційних технологій і наявним рівнем їх підготовки до такої діяльності в Україні; необхідністю оновлення змісту та технологій професійної підготовки та відсутністю цілісної системи цієї підготовки у вітчизняних вищих навчальних закладах; потребою суспільства у професійній підготовці фахівців.

Важливим кроком у розбудові вітчизняної освітньої галузі є прийняття Верховною Радою України Закону "Про вищу освіту" від 1 липня 2014 р. Закон встановлює правові, організаційні, фінансові засади функціонування системи вищої освіти в Україні, створює умови для посилення співпраці державних органів і бізнесу з вищими навчальними закладами, органічного поєднання освіти з науковою діяльністю. Імплементация Закону "Про вищу освіту" передбачає комплекс системних кроків, наріжним вектором якого є підготовка нормативно-правових актів, що окреслюють механізми реалізації норм закону. Документом, що зумовив значні зміни у підготовці бібліотечно-інформаційних фахівців є постанова Кабінету Міністрів України № 226 від 20.04.2015 р. "Про затвердження переліку галузей знань і спеціальностей, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти" (введено у дію 1 вересня 2015 року). Так, освітній напрям 2.060102 "Книгознавство, бібліотекознавство і бібліографія" інтегровано зі спорідненим напрямом підготовки фахівців у галузі архівознавства та інформаційної діяльності, що зумовило появу нової інтегрованої спеціальності – 029 "Інформаційна, бібліотечна та архівна справа". Постанова викликала серед науковців, освітян та бібліотечних фахів цілий ряд дискусійних питань: якими мають бути спеціалізації нової спеціальності "Інформаційна, бібліотечна та архівна справа"; які складові мають формувати зміст підготовки за новою спеціальністю та визначеними спеціалізаціями; яким має бути перелік нормативних дисциплін фундаментальної та професійно-орієнтованої підготовки за новою спеціальністю та чи має він бути обов'язковим для всіх ВНЗ; як зіставити теоретичний, технологічний, методичний та організаторський аспекти підготовки бакалаврів та магістрів нової спеціальності у навчальних дисциплінах [1]?

Вплив кардинальних змін на початку XXI на розвиток бібліотек і бібліотечної справи є постійними програмними темами конференцій Міжнародної федерації бібліотечних асоціацій та установ (ІФЛА). Один із провідних структурних підрозділів її – Секція освіти і підготовки кадрів, яка є сьогодні потужним осередком міжнародної співпраці фахівців різних країн світу у напрямі розбудови бібліотечно-інформаційної освіти і безперервного професійного навчання. Наразі основною метою діяльності Секції освіти і підготовки кадрів визначається сприяння покращенню якості бібліотечної освіти у всьому світі та підвищенню академічного статусу професії шляхом міжнародного визнання кваліфікаційних характеристик бібліотечних кадрів [4, с. 19].

Цілий ряд науково-практичних конференцій, проведених в Україні, було присвячено обговоренню різних аспектів тенденцій бібліотечно-інформаційної освіти та підготовці кадрів.

Підходи до адаптації змісту освіти майбутніх бібліотечних фахівців до пов'язаних з впровадженням в бібліотечну практику електронних технологій та посиленням значення змістовного компоненту бібліотечної діяльності реалій сьогодення привертає увагу теоретиків і практиків бібліотечної справи. На базі Київського національного університету культури і мистецтв як теоретико-прикладної платформи розвитку бібліотечної освіти в Україні у лютому 2017 р. відбулось третє засідання Громадської експертної ради з питань

бібліотечної освіти. Під час заходу розглянули Проект стандарту першого рівня вищої освіти зі спеціальності 029 "Інформаційна, бібліотечна та архівна справа" та напрацьовані кафедрою здобутки. До обговорення актуальних на сьогодні питань були запрошені знані як в Україні, так і за кордоном фахівці – теоретики і практики бібліотечної справи: доктор історичних наук у галузі бібліотекознавства, координатор програм відділу преси, освіти та культури Посольства США в Україні Валентина Пашкова, доктор наук із соціальних комунікацій, директор Наукової бібліотеки ім. М. Максимовича Київського національного університету ім. Т. Шевченка Олег Сербін, доктор наук із соціальних комунікацій, професор, завідувач кафедри бібліотекознавства та соціальних комунікацій Харківської державної академії культури Ірина Давидова, директор Науково-технічної бібліотеки ім. Г. І. Денисенка Національного технічного університету України "КПІ ім. І. Сікорського" Оксана Бруй, директор Публічної Бібліотеки ім. Л. Українки м. Києва Ольга Романюк, кандидат педагогічних наук, директор наукової бібліотеки Національного педагогічного університету ім. М. П. Драгоманова Людмила Савенкова, кандидат історичних наук, директор Національної юридичної бібліотеки Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського Юлія Половинчак та ін. [3].

Вже сьомий рік поспіль Українська бібліотечна асоціація спільно з Національною академією керівних кадрів культури і мистецтв наприкінці лютого – на початку березня організовує та проводить конференцію у смт Славське Львівської області, присвячену проблемам інформаційно-бібліотечної освіти. Цього року науково-практична конференція "Сучасна бібліотечно-інформаційна безперервна освіта: європейські орієнтири" проходила 1–4 березня 2017 р. та була підтримана Міністерством культури України. Сесія 1 "Безперервна інформаційно-бібліотечна освіта: виклики часу" працювала над проектом освітнього стандарту що наближував до європейської бібліотечної освіти [6].

Концепції розвитку бібліотечно-інформаційної освіти провідних науковців галузі розкриває їх багатоаспектність, перспективність подальших розробок, вони мають надзвичайне значення в удосконаленні якісної підготовки фахівців бібліотечної галузі. І засвідчують, що в умовах інформатизації суспільства та стрімкої інтеграції соціально-комунікативного простору, опанування електронних комунікацій і глобальних масштабів Інтернету як основного каналу відбору, зростає попит на якісно нову генерацію фахівців для бібліотечної галузі України, здатних ефективно освоювати високотехнологічну інформаційну індустрію. Підготовка фахівців такого гатунку потребує суттєвих змін у змісті й організації підготовки кадрів. Розвиток університетської освіти передбачає набуття такої якості, що відповідає потребам особистості студента, вимогам суспільства та забезпечує інтеграцію у світовий освітянський простір. У сучасних умовах ринку до них висуваються наступні вимоги: високий рівень теоретичної підготовки, сформований рівень соціальної зрілості, висока ефективність в ситуаціях невизначеності, швидка адаптація до умов робочого середовища.

Тому університетська освіта в Україні повинна бути якісною, майбутній фахівець зобов'язаний вміти постійно розвиватись та самовдосконалюватись, щоб роботодавець був впевнений у його компетентності та професіоналізмі, а вищі навчальні заклади повинні звертати увагу на аспекти професійної підготовки студентів із урахуванням умов до зовнішнього середовища, зокрема, вимог ринку праці [2].

Здійснюючи підготовку фахівців бібліотечно-інформаційної галузі необхідно пам'ятати про індивідуально-діяльнісний підхід до формування фахівця. З позиції цього підходу особистість й діяльність знаходяться в тісній та нерозривній єдності і, в той же час, мають відносну самостійність. Професійна діяльність фахівця задає йому визначені

особистісні параметри, що адекватно відповідають її функціональній структурі і створюють суб'єктивні передумови для її продуктивної реалізації. Формування професійної діяльності й особистості фахівця бібліотечно-інформаційної галузі – це внутрішньо неподільний процес.

Таким чином, у процесі університетського навчання повинна реалізовуватися ідея єдності, взаємопоєднання особистісного й професійного розвитку, а також саморозвитку фахівця бібліотечно-інформаційної галузі.

Важливу роль в системі підготовки фахівця бібліотечно-інформаційної галузі відіграють дисципліни, які орієнтують майбутніх фахівців на самоосвіту, самореалізацію, пошук нових знань. Саме ці дисципліни закладають адаптаційні механізми для безперервної освіти і творчості. Її домінантою є розвинена мотивація і сформованість особистісних якостей, які забезпечують внутрішню потребу активного освоєння студентами функцій нових ролей, в т. ч. й інформаційних.

І цей підхід успішно застосовують у закладах вищої бібліотечної освіти України. Так, у Відокремленому підрозділі "Миколаївська філія Київського Національного університету культури і мистецтв" до навчального плану підготовки бакалаврів у галузі книгознавства, бібліотекознавства, бібліографії (крім, звісно, циклу гуманітарних та соціально-економічних дисциплін) входять дисципліни циклу професійної та практичної підготовки, а саме: Реклама інформаційних ресурсів, Інформаційні технології, системи та мережі, інформаційно-пошукові системи, Інтернет-технології та ресурси, Проектна діяльність бібліотечно-інформаційних установ, Інформаційний сервіс, Технологія Веб.2 для бібліотек та користувачів, Інформаційний бізнес, Інформаційна евристика.

Можна стверджувати, що професійний розвиток фахівця бібліотечно-інформаційної галузі – це органічна єдність зовнішнього та внутрішнього світу індивіда, об'єктивних та суб'єктивних факторів, а професійна освіта розглядається як засіб, умова цієї взаємодії, є підставою для досягнення високого професіоналізму особистості в її діяльності.

Список використаних джерел

1. Бачинська, Н. А. Нормативно-правові засади удосконалення системи бібліотечно-інформаційної освіти в Україні [Електронний ресурс] / Н. А. Бачинська. – Режим доступу : <http://molodyvcheny.in.ua/files/journal/2016/12/42.pdf>. – Назва з екрану.
2. Каракоз, О. О. Підготовка фахівців бібліотечної галузі в умовах інформатизації суспільства [Електронний ресурс] / О. О. Каракоз. – Режим доступу : <http://eadnurt.diit.edu.ua/jspui/handle/123456789/9151>. – Назва з екрану.
3. Нові стандарти бібліотечної освіти [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://iaib.knukim.edu.ua/archives/869>. – Назва з екрану.
4. Прокопенко, Л. С. Актуальні питання бібліотечно-інформаційної освіти на порядку денному секції освіти і підготовки кадрів ІФЛА / Л. С. Прокопенко // Матеріали VII міжнар. наук.-практ. конф. "Сучасна інформаційно-бібліотечна освіта: європейські орієнтири". – Електрон. вид. – К. : УБА, 2017. – С. 19–24.
5. Сербін, О. Аспекти реформування та вдосконалення сучасної бібліотечної освіти / О. Сербін, Т. Ярошенко // Вісн. Книжкової палати. – 2015. – № 2. – С. 12–15.
6. VII міжнар. наук.-практ. конф. "Сучасна інформаційно-бібліотечна освіта: європейські орієнтири", смт Славське, 1–4 березня 2017 р. Підсумки. (10.03.2017) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://ula.org.ua/news/3658-vii-mizhnarodna-naukovo-praktychna-konferentsiia-suchasna-informatsiino-bibliotechna-osvita-ievropeiski-orientyry-smt-slavske-1-4-bereznia-2017-r-pidsumky>. – Назва з екрану.

Ермолаєва А. А.,
Отдельное подразделение
"Николаевский филиал Киевского национального
университета культуры и искусств"

ИНФОРМАЦИОННАЯ ПОДГОТОВКА СПЕЦИАЛИСТОВ В СИСТЕМЕ ВЫСШЕГО БИБЛИОТЕЧНОГО ОБРАЗОВАНИЯ УКРАИНЫ

В статье освещены аспекты модернизации и совершенствования современного высшего библиотечного образования, разработанные ведущими учеными библиотечной сферы Украины. Определены основные шаги по решению проблемных вопросов.

Ключевые слова: модернизация образования, информационная подготовка, высшее библиотечное образование, ученые.

Yermolayeva G. G.,
Separated Subdivision
"Mykolaiv Branch of Kyiv National University
of Culture and Arts"

INFORMATIONAL PREPARATION OF SPECIALISTS IN HIGHER LIBRARY EDUCATION IN UKRAINE

The article highlights aspects of the modernization and improvement of modern higher library education, developed by leading scientists in the field of librarianship in Ukraine. The basic steps for solving problems.

Keywords: modernization of education, informational training, higher library education, researchers.

УДК 378.147
Картузов К. М.,
заступник директора
науково-педагогічної бібліотеки
м. Миколаєва

МЕДІАКУЛЬТУРА БІБЛІОТЕКАРЯ

Стрімкий розвиток у сучасному світі інформаційно-комунікаційних технологій та системи мас-медіа нагально потребує цілеспрямованої підготовки особистості до вмілого і безпечного користування ними.

Стаття присвячена ролі медіаосвіти в сучасному українському суспільстві, необхідності розробки занять з питань медіакультури. Автор обґрунтовує нагальну потребу вивчення передового досвіду та практики різних бібліотек світу з питань медіакультури.

Науковець розкриває основне положення концепції про те, що основою модернізації усіх видів бібліотечного обслуговування об'єктивно стає сучасна медіакультура. Медіакультурне середовище переносить акценти у змісті діяльності бібліотек із виконання

функцій збереження книжкових фондів на розширення асортименту пошукових та інформаційних послуг для користувачів.

Ключові слова: медіакультура, медіакультурне середовище, професійні компетенції, концепції впровадження медіаосвіти, досвід передових бібліотек.

Сьогодні в вітчизняному освітньому просторі багато часу приділяється формуванню медіакомпетентності особистості. Так у "Концепції впровадження медіа-освіти в Україні" ще в 2010 році зазначалося, що стрімкий розвиток у сучасному світі ІКТ та ЗМІ ставить перед національною освітою завдання цілеспрямованої підготовки особистості до взаємодії з ними. Медіа потужно й суперечливо впливають на освіту молодого покоління, часто перетворюючись на провідний чинник його соціалізації, стихійного соціального навчання. Це спричиняє зниження в суспільстві імунітету до соціально шкідливих інформаційних впливів. Відтак в Україні постала гостра потреба в розвитку медіаосвіти, одне з головних завдань якої полягає в запобіганні вразливості людини до медіанасильства і медіаманіпуляцій, втечі від реальності в лабіринти віртуального світу, поширенню медіазалежностей. У багатьох країнах медіаосвіта функціонує як система, що стала невід'ємною частиною, з одного боку, загальноосвітньої підготовки молоді, з другого – масових інформаційних процесів. У Концепції зазначається, що медіаосвіта є чинником конкурентоспроможності економіки, нерозривно пов'язана з розвитком демократії в умовах інформаційного суспільства.

Глобалізація сприяє тому, що сприйняття події населенням значною мірою залежить від того, як її подають медіа. На жаль, ЗМІ ніколи не відрізнялися належною відповідальністю: матеріали часто не перевіряють, вони містять елементи маніпуляції. У цих умовах медіаосвіта – шлях до того, щоб людина отримала базові навички самозахисту від недобросовісних ЗМІ.

У документах ЮНЕСКО вказано, що медіаосвіта – це навчання теорії та практичних умінь для опанування сучасних мас-медіа, що розглядаються як частина специфічної, автономної галузі знань у педагогічній теорії та практиці. Її слід відрізнити від використання медіа як допоміжних засобів у викладанні інших галузей знань, таких як, наприклад, математика, фізика чи географія. Як бачимо, фахівці ЮНЕСКО чітко відділяють опанування медіа від їх використання як засобів у навчанні інших наук.

В Україні декілька громадських організацій, як-то Академія української преси, займаються розробкою занять з формування медіакультури. Якісний рівень, наприклад, тестових матеріалів, зокрема, гри "Медіа-знайко" – це питання для окремої дискусії. З іншого боку, на 352-х сторінках підручника "Медіа-освіта та медіа-грамотність" ви жодного разу не знайдете слово "бібліотека".

Вважаю, що ми стикнулися з класичною проблемою упередження виживання (англ. Survivorship bias, або англ. survival bias) – це логічна хиба концентрації на людях або речах, які "вижили" у певному процесі та відповідно нехтування тими, які не "вижили", через відсутність про них достатньої інформації. Це може вести до декількох варіантів хибних висновків. Упередження виживання може призводити до занадто оптимістичних вірувань, оскільки невдачі ігноруються, наприклад, коли збанкрутілі компанії виключаються з аналізу фінансового стану. Це упередження також може призводити до хибного вірування, що успіхи у групі мають якусь особливу причину, а не є просто випадком. Наприклад, якщо три з п'яти студентів університету з найкращими оцінками навчалися в одній школі, можна припустити, що в цій школі дуже високий рівень навчання. Це може бути правдою, а може і

ні, однак для з'ясування слід переглянути оцінки всіх студентів, які навчалися в цій школі, а не лише тих, хто потрапив ("вижив") у "Топ-5".

Вивчаючи провідні позитивні практики та досвід передових бібліотек, ми не звертаємо увагу на проблеми та невдачі бібліотечні проекти. Негативний досвід – не менш цінний, чим позитивний. Класична наука вже зустрілася з цією проблемою, сьогодні вчені віддають перевагу публікаціям про експерименти, які закінчилися успіхом, що призводить до повторення іншими вченими невдалих експериментів знову і знову.

Оформлюючи виставку чи готуючи доповідь на конференцію, наскільки бібліотекарі являють собою приклад медіаосвіченої особистості?

Вільям Шекспір писав "Give every man thine ear, but few thy voice" (The Tragedy of Hamlet, Prince of Denmark, Act I, Scene 3), що можна перекласти як "слухай усіх, але розмовляй з декотрими". Про сьогоденні інтернет-реалії можна висловитися так: читай багато, але перевіряй інформаційний фактаж.

Одним із завдань бібліотекаря може стати допомога користувачам знайти авторитетні інформаційні джерела. На жаль, сьогодні не існує повноцінних уроків медіаграмотності для бібліотекарів.

Недаремно в багатьох ВНЗ США (SLIS University of South Carolina, The Information School University of Washington, GSLIS Dominican University) інформатику та бібліотекознавство вивчають як один предмет. Подібний підручник з цієї дисципліни є й у фондах миколаївських бібліотек: Rubin, R. E. Foundations of Library and Information Science [Text] / R. E. Rubin. – New York : Neal-Schuman Publishers ; London : Inc, 1998. – 496 р. : ил. – На англійском языке. Назву цього підручника можна перекласти як "Основи бібліотекознавства та інформатики". У третьому виданні цього підручника, що вийшло у 2010 році, автор досліджує зростаючий вплив мережі Інтернет, вплив блогів, вікі та соціальних мереж на бібліотечні послуги, у тому числі на видання електронних книжок, утворення електронних бібліотек, збереження оцифрованих паперових видань у цифрових сховищах, а також функціональні вимоги до бібліографічних записів. Як бачимо, в розвинених країнах сучасні інформаційні технології не заміщують традиційні бібліотеки, а органічно інтегруються з ними та доповнюють новими сервісами зростаючі інформаційні потреби користувачів бібліотек.

Зверніть увагу, у найбільш розвиненій країні світу – США – медіаосвіту почали вивчати з 50–60-х років XX століття і не бачать формування інформаційної грамотності без бібліотек. Можливо, і нам потрібно перейняти цей досвід.

Український освітній медіапростір до сьогодні ще не мав цілісного і системного видання, у якому б ураховувалися всі суб'єкти педагогічного процесу як споживачі медіа. Саме тому авторський колектив Миколаївщини поставив амбітне завдання – розробити навчально-методичний комплекс практичної медіаосвіти для суб'єктів педагогічного процесу в мультимедійному середовищі. Стратегічними складовими цього комплексу є: медіаграмотність, медіаосвіта, медіапросвіта, медіакомпетентність, медіакультура. Видання мало на меті вивчення та напрацювання стратегій роботи з медіакультурологічними текстами з метою формування медійно-культурологічної компетентності бібліотечних і педагогічних працівників.

Науково-педагогічна бібліотека м. Миколаєва взяла участь у розробці навчально-методичного комплексу занять "Від медіаграмотності до медіакультури".

Отже, можна сказати, що однією з провідних компетенцій у медіатизованому життєвому просторі визнається медіакомпетентність як інтегративна характеристика в системі особистісних компетенцій та життєвих практик.

Список використаної літератури

1. Концепція впровадження медіаосвіти в Україні [Електронний ресурс] : Постанова Президії Національної академії педагогічних наук України 20 травня 2010 року, протокол № 1-7/6-150 // MediaSapiens. – Електрон. текст. дані. – Режим доступу : http://osvita.mediasapiens.ua/mediaprosvita/mediaosvita/kontseptsiya_vprovadzhennya_mediaosvit_i_v_ukraini/, вільний. – Заголовок з екрану.
2. Від медіаграмотності до медіакультури : навчально-методичний комплекс медіазанять / наук. ред. В. І. Шуляр. – Миколаїв : ОІППО, 2016. – 68 с.
3. Медіакультура особистості / упор. Т. П. Крячко ; за наук. ред. В. І. Шуляра. – Миколаїв : ОІППО, 2016. – 144 с.

Картузов К. Н.,

заместитель директора
научно-педагогической библиотеки
г. Николаева

МЕДИАКУЛЬТУРА БИБЛИОТЕКАРЯ

Стремительное развитие в современном мире информационно-коммуникационных технологий и системы СМИ остро нуждаются в целенаправленной подготовке личности к умелому и безопасному пользованию ими.

Статья посвящена роли медиаобразования в современном украинском обществе, необходимости разработки занятий по вопросам медиакультуры. Автор обосновывает необходимость изучения передового опыта и практики различных библиотек мира по вопросам медиакультуры.

Раскрывает основное положение концепции о том, что основой модернизации всех видов библиотечного обслуживания объективно становится современная медиакультура. Медиакультурная среда переносит акценты в содержании деятельности библиотек с выполнения функций сохранения книжных фондов на расширение ассортимента поисковых и информационных услуг для пользователей.

Ключевые слова: медиакультура, медиакультурная среда, профессиональные компетенции, концепции внедрения медиаобразования, опыт передовых библиотек.

Kartuzov K M.,

Deputy Director of the
Scientific and Pedagogical Library
of the Mykolaiv city

LIBRARIAN MEDIA CULTURE

Rapid development in the modern world of information and communication technologies and the mass media system is in extremely need of purposeful training of the individual for the able safe use of them.

The article is devoted to the role of media education in modern Ukrainian society, the need to develop classes on media-culture. The author grounds urgent necessity to study the leading practices and practices of various libraries of the world on media-culture issues.

Scientist reveals the basic position of the concept that the modern media-culture objectively becomes the basis of modernization of all types of library services. Medicalcare environment shifts

the emphasis in the content library activities perform the functions of preservation of book collections on broadening the range of search and information services for users.

Keywords: media-culture, media culture environment, professional competences, the concepts of introducing media education, the experience of advanced libraries.

УДК 021.1:027.7

Колесникова Т. О.,

директор Науково-технічної бібліотеки
Дніпропетровського національного університету
залізничного транспорту імені академіка В. Лазаряна,
канд. наук із соціальних комунікацій, с. н. с.

ІННОВАЦІЙНІ НАУКОВІ БІБЛІОТЕКИ КИДАЮТЬ ВИКЛИК СТАТУС-КВО

Робота спрямована на дослідження діяльності інноваційних наукових бібліотек ВНЗ та сучасних бібліотечних практик із підтримки розвитку університетської науки та обслуговування науковців. Осмислюються виклики статус-кво як застарілим формам і методам діяльності бібліотек ВНЗ, так і бібліотечній філософії. Запропоновано напрями осмислення змін, що відбуваються в реаліях наукових бібліотек, заснованих на появі таких чинників, як розвиток комп'ютерних технологій, формування нової інфраструктури наукових комунікацій, рух Відкритого доступу, створення єдиного інформаційно-комунікативного простору освіти і науки.

Ключові слова: оновлена бібліотечна філософія, наукові бібліотеки ВНЗ, бібліотечні сервіси, рух Відкритого доступу, обслуговування науковців, Library Publishing, сервіси бібліотечного видавництва, Служба підтримки наукових публікацій, цифрові ініціативи наукової комунікації, технострес бібліотекарів

Сьогодні в Україні вже досить складно знайти бібліотеку ВНЗ, яка б в останні 10 років більш-менш не змінила філософію власної діяльності. В деяких бібліотеках вишів це робиться дуже неспішно, обережно, помірковано, за принципом "ректорат наполягатиме – будемо змінюватись". Не менш помірковано, але активно, свідомо, науково обґрунтовано, у відповідності з новими запитами користувачів і новими стратегіями розвитку своїх ВНЗ, змінюють застарілі моделі діяльності інноваційні бібліотеки. Саме вони кидають виклик статус-кво (існуючому стану) бібліотечної діяльності, не тільки модернізуючи окремі традиційні технологічні процеси, але й вводячи абсолютно нові, що базуються на сучасних комп'ютерних і комунікаційних технологіях. Безумовно, кидаються виклики і статус-кво застарілій бібліотечній філософії.

Еволюційний розвиток бібліотеки як соціального інституту відбувається по спіралі, при цьому – кожен верхній виток спирається на знання й досвід існуючих і попередніх поколінь бібліотекарів. Ще донедавна філософія накопичення фондів була провідною в кожній бібліотеці, забезпечуючи збір, зберігання, обробку та видачу документальної інформації. Але оскільки така інформація носила дискретний характер, була розсіяна в просторі, то завданням кожної бібліотеки було накопичення якомога повнішого та якісного інформаційного ресурсу в своїх локальних фондах [1, 2]. Відповідно до такої установки сфера діяльності бібліотекарів була обмежена традиційними процесами комплектування, обробки, класифікації, систематизації, збереження та поширення інформації. Всі інші

функції бібліотеки розглядалися або як несуттєві й відходили на другий план, або відкидалися взагалі як ті, що не входили в зону відповідальності бібліотеки.

Інтеграція знань і комунікацій, розвиток комп'ютерних технологій, створення єдиного інформаційно-комунікативного простору освіти і науки (національного, міжнародного), активний рух Відкритого доступу призводять до появи чинників, які формують виклики традиційної філософії діяльності вишів у дискурсі становлення суспільства знань, оновлюють філософію функціонування й розвитку бібліотек цих закладів.

Нова бібліотечна філософія, з нашої точки зору, повинна осмислювати: 1) вплив на учасників комунікаційних відносин (бібліотекарів, користувачів, видавців, ІТ-фахівців та ін.) ІКТ, які впроваджуються в роботу наукових бібліотек; 2) організацію принципово нових форм зберігання "інтелектуального капіталу" науки та забезпечення до нього стійкого доступу; 3) провідну роль бібліотек у формуванні нової інфраструктури наукових комунікацій; 4) розвиток міжнародних комунікацій (в т. ч. з бібліотечно-інформаційної справи); 5) нові аспекти педагогічної діяльності бібліотек ВНЗ (в т. ч. з розвитку інформаційної культури); 6) інформаційний аналіз та інфометричну діагностику наукового документального потоку в діяльності нових бібліотечних служб; 7) зміни в свідомості бібліотекарів і науковців завдяки стрімкому поширенню Руху відкритого доступу тощо.

Саме спроможність провідних університетських бібліотек світу та України кинути виклик статус-кво та створити стратегії нового розвитку організації фізичного та віртуального просторів бібліотеки, розширення бібліотечних сервісів (в т. ч. за рахунок принципово нових, не маючих своєї "бібліотечної історії") задля максимального задоволення потреб користувачів, здатна змінити роль бібліотек як в межах своїх науково-освітніх установ, так і в суспільстві взагалі.

Бачиться, що майбутнє наукових бібліотек вишів неодмінно буде пов'язано з креативним напрямком "Глобальний доступ до науки – Наукове видавництво для майбутнього" (Global Access to Science – Scientific Publishing for the Future). Цей напрям ґрунтується на відкритому доступі до знань, інфраструктурі відкритої науки, відкритому доступі до наукових публікацій і первинних наукових даних, а також існуючих та альтернативних показниках вимірювання науки.

З цього приводу неможливо не згадати висловлювання Peter Suber (2012), професора філософії та визнаного в світі експерта відкритого доступу. Підкреслюючи необмежений потенціал відкритого доступу в розвитку науки, він робить таке порівняння: "Коли я запалюю свічу від Вашої, то отримую від Вас вогонь, але не зменшую його у Вас. Це як обмін знаннями" (*перекл. наш – Т.К.*) [12].

Саме тому, розпочавши рухатись у напрямі "Глобальний доступ до науки – Наукове видавництво для майбутнього", бібліотеки ВНЗ України здійснюють структурні трансформації – створюють окремі сервісні служби, орієнтовані на підтримку наукових досліджень [3, 5]. Хоча слід зазначити, що поки спеціальні сервісні служби формально не відокремлені як структурні підрозділи бібліотеки, бо це не передбачено жодним офіційним документом.

Саме тому автором запропоновано наступне визначення цього поняття: "Сервісна служба університетської бібліотеки – це (поки що) неформальна структура, яка не має універсальної схеми організації; але об'єднує діяльність працівників бібліотеки з різних структурних підрозділів, які займаються наданням специфічних послуг для успішної реалізації стратегічного напрямку (наприклад, підтримки наукових досліджень)" [3].

В даному дослідженні ми акцентуємо увагу на змістовних та структурних змінах в реальності університетських бібліотек, пов'язаних із напрямком "Бібліотечне видавництво" (Library Publishing).

За визначенням Коаліції бібліотек-видавців (LPC), Library Publishing розуміється як набір заходів, що проводяться в бібліотеках університетів і коледжів для підтримки створення, розповсюдження та курирування наукових, творчих та/або навчально-методичних робіт [8].

Появу цього поняття спочатку (з 2001 р., США) пов'язували із наданням бібліотеками видавничих послуг в межах університетських кампусів (Library publishing also known as campus-based publishing). Тобто воно розумілося як "мале" видавництво, видавництво внутрішніх ресурсів для університетського містечка.

Більш детально еволюцію бібліотечних видавництв в університетах світу автором було розглянуто під час авторського вебінару «Сервіси "Library Publishing" в університетських бібліотеках світу та України» на YouTube (<https://www.youtube.com/watch?v=qEZvNiiUD1c>, 22.02.2017 р.) [7].

Підкреслимо тільки, що затребуваність послуг бібліотечного видавництва науковими спільнотами університетів США та Канади була надзвичайно високою та призвела до стрімкого їх поширення. Для підтримки бібліотечного видавництва в 2013 р. було створено Коаліцію бібліотек-видавців (LPC), що об'єднала більше 60-ти академічних бібліотек Північної Америки. У 2017 р. до LPC входили вже більше 130 бібліотек зі всього світу (у т. ч. State and University Library Göttingen (Німеччина), University of Craiova (Румунія), Monash University (Австралія), Stockholm University (Швеція), Universidade Federal Do Tocantins (Бразилія), University of the West of England (Велика Британія) та інші.

Наукові бібліотеки, за даними Library Publishing Directory (2017) підтримують діяльність більше 400 назв журналів та створили майже 800 монографій. Серед послуг бібліотечного видавництва, згідно даних довідника, – питання інтелектуальної власності (93 %), тренінги (91 %), створення мета-даних (88 %), поцифрування (82 %), хостинг (77 %), аналітика (73 %), каталогізація (68 %), реєстрація опублікованих видань (ISSN, ISBN, DOI) (58 %) тощо [6].

Крім того, LPC розпочала співпрацю з Директорією журналів відкритого доступу (DOAJ). Протягом 2017–2018 н. р. цільова група з представників LPC буде оцінювати потреби спільноти LPC, пов'язані з DOAJ, надавати рекомендації. Консультативна служба DOAJ, в свою чергу, буде проводити навчання та постійну підтримку членів LPC [10].

Діяльність Library Publishing в Україні розглянемо на прикладі науково-технічної бібліотеки Дніпропетровського національного університету залізничного транспорту ім. акад. В. Лазаряна (НТБ ДНУЗТ).

Служба підтримки наукових публікацій НТБ ДНУЗТ (або Library Publishing) – це комплекс бібліотечних інноваційних послуг та креативних рішень для підтримки створення, організації доступу, поширення, курування, ефективного представлення наукових здобутків вчених ДНУЗТ у світовому інформаційному просторі.

Якщо коротко представити здобутки цієї Служби, то це буде виглядати наступним чином:

- з 2009 р. – організація репозитарію eadNURT – <http://eadnurt.diit.edu.ua/>;
- з 2011 р. – НТБ стає новим учасником у виданні світової університетської наукової періодики (платформа OJS), створивши сайт журналу "Антропологічні виміри філософських досліджень" (Anthropological Measurements of Philosophical Research) та опанувавши робочі процеси;

- з 2012 р. – вихід першого номера журналу "Антропологічні виміри філософських досліджень" (Anthropological Measurements of Philosophical Research) – <http://ampr.diit.edu.ua/>;
- з 2013 р. – вихід першого номера журналу "Наука та прогрес транспорту" (Science and Transport Progress) – <http://stp.diit.edu.ua/>;
- з 2014 р. – опанування функціоналу та налаштування сайту на платформі відкритих конференцій OCS для організації міжнародних наукових конференцій (в т.ч. з розміщенням та збереженням повних архівів наукових матеріалів: доповідей, тез, презентацій);
- з 2015 р. – міжнародна наукова конференція "Антропологічні виміри філософських досліджень" – <http://conf-ampr.diit.edu.ua/>;
- з 2016 р. – міжнародна науково-практична конференція «Бібліотека університету на новому етапі розвитку соціальних комунікацій» – <http://conflib.diit.edu.ua/> (перша в Україні та теренах СНГ мультиформатна конференція з бібліотечно-інформаційної справи на платформі OCS).

Таким чином Служба підтримки наукових публікацій (або Library Publishing) надає наступні сервіси:

- 1) супровід інституційного репозитарію eADNURT;
- 2) співвидання університетських наукових журналів "Антропологічні виміри філософських досліджень" і "Наука та прогрес транспорту" із забезпеченням: супроводження сайтів двох журналів; бібліографічної культури статей, їх перевірки на плагіат; послуг бібліографів, перекладачів, фахівців із авторського права та ін.;
- 3) оцифрування та збереження цифрових архівів на сайтах журналів;
- 4) реєстрація університетських видань в Ulrichsweb™ Global Serials Directory та одержання на них ISSN (print) й ISSN (on-line) із урахуванням відсутності в Україні регіонального центру ISSN;
- 5) поширення результатів наукових досліджень учених ДНУЗТ у національному та світовому науковому інфопросторі;
- 6) консультування редакцій наукової періодики університету щодо можливостей Open Journal Systems (OJS) із урахуванням постійного її оновлення;
- 7) надання допомоги редакціям ДНУЗТ в початковому налаштуванні журналів на OJS (всі сайти трьома мовами: українською, російською, англійською);
- 8) координація діяльності системи сайтів наукових періодичних видань ДНУЗТ (на OJS);
- 9) отримання та розподіл Digital Object Identifier (DOI) між редакціями університетської періодики;
- 10) реклама журналів із метою пропаганди науки ДНУЗТ (створення сторінок у Вікіпедії, профілів у Google Scholar, флайєрів та ін.) тощо;
- 11) супровід 2-х сайтів міжнародних наукових конференцій: "Бібліотека університету на новому етапі розвитку соціальних комунікацій" та "Антропологічні виміри філософських досліджень" із представленням повних архівів наукових матеріалів (доповіді, тези, презентації) на Open Conference Systems (OCS).

Крім того, в НТБ ДНУЗТ з 2012 р. організовано **Службу інформаційної аналітики**, яка розглядається нами як інструментарій моніторингу світового наукового інформаційного потоку, аналізу рівня цитованості вчених університету та індексів впливовості його періодичних видань у міжнародному науковому інформаційному просторі, а також як прогностична і рекомендаційна діяльність щодо підвищення репрезентативності публікацій вчених вузу в міжнародних науко метричних БД, наближення рівня власних періодичних

видань ВНЗ до світових стандартів та ін. [3]. Численні сервіси, що надаються Службою інформаційної аналітики, в багатьох випадках ґрунтуються на результатах згаданої вище діяльності Служби підтримки наукових публікацій.

З часом впровадження сучасних сервісів для підтримки наукових досліджень в НТБ ДНУЗТ стало вимагати осмислення комунікативного аспекту рівнів впливу нових послуг як на вчених, так і на бібліотекарів.

Дослідженню цих аспектів присвячені три опитування, проведені серед вчених, викладачів, видавців, редакторів та бібліотекарів під час всеукраїнських науково-практичних семінарів з циклу "Цифрові ініціативи наукової комунікації і інфометрическая діагностика документального потоку вузів України" (2014–2016 рр., Дніпропетровський національний університет залізничного транспорту ім. акад. В. Лазаряна). Опитування проводилося з метою виявлення рівня впровадження цифрових ініціатив наукової комунікації у вищих навчальних закладах України; вдосконалення бібліотечно-інформаційного обслуговування користувачів бібліотеки в сучасних умовах [4].

З точки зору автора даної статті (як наукового керівника даних семінарів) і проаналізованих А. Миргородською та О. Петренко результатів опитувань, висновок можна сформулювати наступним чином: 1) впровадження нових бібліотечних послуг із підтримки наукових публікацій (їх створення, публікація в е-журналах відкритого доступу, розміщення в цифрових архівах, вимір впливу та ін.) є надзвичайно актуальними для університетської спільноти; 2) рівень поінформованості вчених про політики відкритого доступу та повного спектру питань щодо створення, публікації статей та їх післяпублікаційної підтримки не є достатнім; 3) рівні компетентностей бібліотекарів ВНЗ України в основних питаннях розвитку наукових комунікацій і відкритого доступу дуже різняться та вимагають значного оновлення (в т. ч. видавничих послуг, підтримки цифрових архівів, консультацій із авторського права та відкритого доступу до публікацій, оцінки наукових ресурсів).

В той же час українськими науковцями залишаються недослідженими питання щодо виникнення у бібліотекарів ВНЗ, які працюють в нових умовах, особливого типу стресу – техностресу. Вчені визначають технострес на роботі як негативний психологічний стан, пов'язаний з поточним використанням або загрозою застосування інформаційно-комп'ютерних технологій (ІКТ) в майбутньому [11].

Університетські бібліотекарі сьогодні працюють в умовах інформаційного перевантаження, пов'язаного: 1) з необхідністю частої і швидкої перебудови видів, методик і технологій роботи в зв'язку з постійним удосконаленням ІКТ; 2) з поточним інформаційним «потопом» різномірних типів наукових об'єктів (публікацій, первинних даних досліджень або аудіовізуального контенту); 3) потребою пошуку компромісу між задоволенням поточних потреб і розвитком можливостей на майбутнє.

Так, дослідження в бібліотеці Університету Лендмарк (Landmark University Library, 2015) вказують, що причинами техностресу співробітники бібліотеки називають: тривалий час роботи за комп'ютером (82,4 %); низьку швидкість доступу до мережі Інтернет та погану технічну підтримку (64,7 %); страх нових технологій (58,8 %); зміни в бібліотечному програмному забезпеченні (52,9 %); недостатні навички володіння комп'ютером (52,9 %) та ін. [9].

Бібліотекарі вишів України теж зазнають аналогічних стресів, але вони посилюються за рахунок побоювань втрати роботи у зв'язку зі скороченням штатів (що сьогодні є звичайною практикою під час кризової економіки та військових дій на Сході країни). Саме тому вивчення емоційного, психологічного, морального та фізичного стану бібліотекарів

ВНЗ в умовах інформаційного перевантаження з метою мінімізації професійних ризиків потрібно робити негайно та в межах всієї України.

Підводячи підсумки, можна стверджувати, що науково-технічна бібліотека ДНУЗТ та інші інноваційні наукові бібліотеки ВНЗ стали повноправними партнерами у виробництві, збереженні та поширенні знань. Але це не останні досягнення, бо розвиток неможливо зупинити. І знов провідні наукові бібліотеки України кинуть наступний виклик статус-кво, і знов успішно знайдуть потрібні рішення. Представляється, що це будуть послуги з управління первинними даними досліджень та курування даними.

Список використаних джерел

1. Колесникова, Т. О. Еволюція комунікаційних моделей діяльності бібліотек ВНЗ в умовах інформатизації / Т. О. Колесникова // Бібліотечний вісник. – 2013. – № 2. – С. 17–24.
2. Колесникова, Т. А. Новая философия и инновационные направления деятельности библиотеки ВУЗа [Электронный ресурс] <http://eadnurt.diit.edu.ua:82/jspui/handle/123456789/2119>.
3. Колесникова, Т. О. Сервісні служби сучасної університетської бібліотеки: обслуговування науковців [Електронний ресурс] / Т. О. Колесникова // Безпекове інноваційне суспільство: взаємодія у сфері правової освіти та правового виховання : матеріали міжнар. Інтернет-конф., 25 трав. 2016 р. / Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого, НДІ прав. забезп. інновац. розвитку Нац. акад. прав. наук України, Наук. б-ка. – Електрон. текст. дані. – Харків, 2016. – <http://eadnurt.diit.edu.ua/jspui/handle/123456789/9035>.
4. Миргородська, А. І. Сучасні бібліотечні послуги для науковців: за результатами соціологічних досліджень [Електронний ресурс] / А. І. Миргородська, О. А. Петренко // Бібліотека університету на новому етапі розвитку соціальних комунікацій : матеріали III міжнар. наук.-практ. конф., 1–2 груд. 2016 р. / Дніпропетр. нац. ун-т залізн. трансп. ім. акад. В. Лазаряна. – Дніпро, 2016. – DOI: <https://dx.doi.org/10.6084/m9.figshare.4252400>.
5. Назаровець, М. Служба інформаційного моніторингу як структурний підрозділ сучасної академічної бібліотеки / М. Назаровець // Вісн. Кн. палати. – 2016. – № 8. – С. 24–26.
6. Назар'єва, С. В. Бібліотека як видавець наукових видань / С. В. Назар'єва // Бібліотечний форум: історія, теорія і практика. – 2017. – № 1 (7). – С. 6–10.
7. Сервіси "Library Publishing" в університетських бібліотеках світу та України [Електронний ресурс] : Авторський вебінар Т. Колесникової. 22.02.2017. – Режим доступу : <https://www.youtube.com/watch?v=qEZvNliUD1c>.
8. Library Publishing Coalition [Електронний ресурс] : веб-сайт. – Mode of access: <https://librarypublishing.org/>. – Title from the screen.
9. Owolabi, S., Aregbesola, A. & Oyesola O. Technostress, Library Staff and Productivity: Ray on Landmark University Library / S. Owolabi, A. Aregbesola, O. Oyesola // Journal of Applied Information Science and Technology. – 2015. – №8 (1). – P. 9–15.
10. Promoting innovative, sustainable publishing services in academic & research libraries [Електронний ресурс] // Library Publishing Coalition : website. – Режим доступу: <https://librarypublishing.org/>. – 08.05.2017.
11. Salanova, M. El tecnoestrés: Concepto, medida y prevención [Technostress: Concept, measurement and prevention] / M. Salanova, S. Llorens, E. Cifre, & C. Nogareda // Nota Técnica de Prevención, 730. – Madrid, Spain: INSHT, 2007. – Режим доступу :

http://www.insht.es/InshtWeb/Contenidos/Documentacion/FichasTecnicas/NTP/Ficheros/701a750/ntp_730.pdf.

12. Suber, P. The Philosophy of Open Access [Електронний ресурс]. – 2012. – Режим доступу : https://figshare.com/blog/The_Philosophy_of_Open_Access/53

Колесникова Т. А.,
директор Научно-технической библиотеки
Днепропетровского национального университета
железнодорожного транспорта им. акад. В. Лазаряна,
канд. наук по социальным коммуникациям, с. н. с.

ИННОВАЦИОННЫЕ НАУЧНЫЕ БИБЛИОТЕКИ БРОСАЮТ ВЫЗОВ СТАТУС-КВО

Работа направлена на исследование деятельности инновационных научных библиотек вузов и современных библиотечных практик по поддержке развития университетской науки и обслуживания ученых. Осмысливаются вызовы статус-кво как устаревшим формам и методам деятельности библиотек вузов, так и библиотечной философии. Предложены направления осмысления изменений, происходящих в реалиях научных библиотек, основанных на появлении таких факторов, как: развитие компьютерных технологий, формирование новой инфраструктуры научных коммуникаций, движение Открытого доступа, создание единого информационно-коммуникативного пространства образования и науки.

Ключевые слова: обновленная библиотечная философия, библиотеки вузов, библиотечные сервисы, движение Открытого доступа, обслуживания ученых, Library Publishing, сервисы библиотечного издательства, Служба поддержки научных публикаций, цифровые инициативы научной коммуникации, техностресс библиотекарей.

Tetyana Kolesnykova,
Director of the Scientific and Technical Library
Dnipropetrovsk National University of Railway
Transport named after Academician V. Lazaryan,
PhD of Social Communications

INNOVATIVE SCIENTIFIC LIBRARIES CHALLENGE THE STATUS QUO

The study focuses on activity research of innovative scientific libraries of universities and contemporary library practices to support the development of university science and the service of scientists. Challenges of the status quo are comprehended both as to obsolete forms and methods of university libraries activity and library philosophy. Reasoning changes directions occurring in the realia of scientific libraries were proposed. They are based on the appearance of such factors as computer technologies development, formation of a new infrastructure of scientific communications. Open Access motion, creation of a single information and communication space for education and science.

Keywords: updated library philosophy, libraries of universities, library services, open access motion, scientists' service, Library Publishing, library publishing services, support service of scientific publications, digital initiatives of scientific communication, technostress librarians

УДК 027.7:001.891

Корольова Т. Д.,

Наукова бібліотека

Національного університету кораблебудування

імені адмірала Макарова

БІБЛІОТЕКА ВНЗ: ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНА ПІДТРИМКА НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ (З ДОСВІДУ РОБОТИ НБ НУК)

У роботі розглянуті основні напрямки інформаційно-аналітичної діяльності бібліотек вищих навчальних закладів. Представлено досвід роботи Наукової бібліотеки НУК імені адмірала Макарова з інформаційно-аналітичної підтримки наукових досліджень вчених університету.

Ключові слова: бібліометрика української науки, Google Scholar, інформаційно-аналітична діяльність, інформаційна підтримка, міжнародні наукометричні бази, бібліотека ВНЗ.

Інтеграція української науки до Європейського дослідницького простору вимагає глибокої модернізації самої наукової діяльності. Тому одним із національних пріоритетів України є збільшення рівня присутності української науки та підвищення рівня її впливовості у світі.

Реформування освітньої системи в Україні має безперечний вплив на стратегічний розвиток бібліотек вищих навчальних закладів (ВНЗ) та сприяє впровадженню інноваційних напрямів в їх діяльність. Сьогодні бібліотеки ВНЗ – це відкриті документальні комунікативні системи, які приймають безпосередню участь у науково-освітньому, інформаційному, міжкультурному та виховному процесах [7].

Серед таких напрямів особливу увагу привертає інформаційно-аналітична діяльність, основним результатом якої традиційно вважаються вторинні документи: поточні та ретроспективні показники, аналітичні огляди, тематичні довідки, дайджести, бюлетені тощо. Впровадження в бібліотечну справу сучасних технічних засобів розширило можливості інформаційно-бібліографічного обслуговування в якісно новому підході до задоволення інформаційних запитів користувачів бібліотек ВНЗ і заклало підстави для створення нових інформаційно-аналітичних послуг.

У сучасній системі інформаційно-аналітичної підтримки університетської науки саме академічна бібліотека має бути в центрі уваги, оскільки її діяльність безпосередньо пов'язана з процесами створення, збереження та розповсюдження наукових знань, а це, у свою чергу, спонукає до впровадження нового спектра послуг. Як зазначає Т. О. Колесникова, нові сервіси потребують інноваційних змін і надають бібліотеці вищу нових рис, а саме:

- максимально повна орієнтація на інформаційні потреби вченого як донора та акцептора знань (Wittenberg K., 2008);
- зміщення вектора уваги наукових бібліотек від послуг для читача до пріоритетності надання послуг автору-вченому (Borgman Christine L, 2010);
- активне партнерство бібліотеки на всіх стадіях життєвого циклу наукового дослідження: від інформування та надання доступу до документів, публікації, збереження, розповсюдження і подальшого аналізу та оцінки результатів досліджень [2].

Європейські науковці рекомендують науковим бібліотекам підвищити свою роль в усіх напрямках з підтримки наукових досліджень, у т. ч. забезпечувати бібліометричну

експертизу [1]. Сьогодні все більше бібліотек ВНЗ, у тому числі і НБ НУК, беруть на себе відповідальність за вимірювання наукової інформації, виявлення кількісних показників опублікованих статей, цитованості, вивчення динаміки масивів і потоків галузевої наукової інформації.

Необхідність визначення рівня веб-представництва університетської науки в інтегрованому світовому науково-інформаційному просторі стимулювало до перегляду в 2012 р. у НБ НУК такого напрямку діяльності як інформаційна аналітика [5]. Одним із нових векторів цієї діяльності стало виявлення наукової активності НУК загалом та публікаційної активності вченого зокрема за допомогою наукометричних, бібліометричних і соціологічних досліджень [4]. Із цією метою співробітники Наукової бібліотеки розробили та провели декілька досліджень:

- 2012 р. – наукометричний аналіз дисертаційного фонду Наукової бібліотеки НУК;
- 2013 р. – наукометричний аналіз дисертаційного фонду Наукової бібліотеки НУК для поліпшення публікаційної активності науковців університету;
- 2014 р. – соціологічне дослідження "Інформаційні потреби наукових працівників ВНЗ на електронні ресурси НБ НУК та активність їх використання".

З висновками цих досліджень можна ознайомитися на сайті бібліотеки та в електронному репозитарії НУК.

Для того, щоб надати якісну кваліфіковану допомогу науковцям, бібліотечні працівники опанували роботу в наукометричних системах Scopus, Web of Science, РІНЦ, Google Академія та інших. Фахівці бібліотеки здійснюють моніторинг світового наукового інформаційного потоку на предмет «видимості» науковців університету; формують власно створену БД "Наукові праці викладачів УДМТУ–НУК" із максимально повним відображенням інформації щодо публікацій авторів-науковців; створюють, курують та координують роботу інституційного репозитарію (електронного архіву) – eIR NUOS; з 2013 р. проводять дослідження щодо рівня цитування вчених НУК та індексів впливовості періодичних видань у наукометричних БД (Scopus, Web of Science, Google Scholar, Index Copernicus); консультують, а при необхідності реєструють авторів у ORCID, Google Академії, інформаційно-аналітичній системі "Бібліометрика української науки"¹.

На початку 2017 р. авторським колективом фахівців бібліотеки (Т. М. Костирко, І. В. Бондар, М. С. Жигалкіна) були підготовлені та видані у видавництві НУК "Методичні рекомендації щодо підвищення публікаційної активності магістрантів та аспірантів", в яких представлені критерії публікаційної активності науковців і якості наукових публікацій, правила і алгоритми визначення основних показників публікаційної активності і цитованості, надані рекомендації, як підготувати матеріали до опублікування в міжнародних періодичних виданнях, а також наведено перелік основних наукометричних БД.

Для інформування науково-педагогічних працівників університету про визначення індексів УДК, наукометричні показники та БД, рейтинги наукових журналів, правила оформлення бібліографічного списку літератури, вимоги щодо оформлення дисертації та багато іншого, на веб-сайті бібліотеки сформовано інформаційний блок "Науковцю".

Сьогодні робота бібліотеки спрямована на навчання та широке ознайомлення наукових працівників і студентів університету з особливостями просування та моніторингу наукових публікацій у міжнародних наукометричних базах. З цією метою фахівці бібліотеки

¹ Бібліометрика української науки. – Режим доступу : <http://nbuviap.gov.ua/bpnu>.

розробили та регулярно проводять різноманітні інформаційно-просвітницькі заходи для професорсько-викладацького складу і аспірантів щодо підвищення публікаційної активності та індексу цитування авторів-науковців НУК за темами: "Наукометричні бази. Індекс цитування та завдання викладачів"; "Міжнародні е-ресурси на допомогу автору"; "Підвищення індексу цитування власних праць"; "Як написати статтю для міжнародного видання"; "Основні принципи функціонування електронного репозитарію НУК", "Академічна доброчесність", "Що таке плагіат і як його уникнути?", "Оформлення результатів наукових досліджень", "Електронні ресурси для науки та освіти", "Наука у Відкритому доступі". Регулярно надаються індивідуальні та групові консультації: "Нові вимоги до оформлення дисертацій", "Міжнародні стилі оформлення наукових публікацій", "Транслітерація українського алфавіту", "Як уникнути етичних порушень в науці", "Українські журнали в Scopus і Web of Science", "Створення наукометричного профілю вченого" та "Особливості наукового декларування".

10 квітня цього року для наукової спільноти НУК, бібліотечних працівників провідних вишів м. Миколаєва при сприянні нашої бібліотеки відбувся науково-методичний семінар "Можливості платформи Web of Science для якісних наукових досліджень (Web of Science Core Collection, Journal Citation Report, EndNote, ResearcherID)". Учасники семінару дізналися про розширені можливості платформи Web of Science та отримали відповіді на ряд важливих питань, а саме: як знайти якісну наукову інформацію за темою свого дослідження, як ознайомитися з найбільш цитованими публікаціями, як визначити хто і де займається аналогічною проблемою, де надруковано і на яких конференціях представлено актуальні дослідження, як зберегти обрані публікації для подальшого використання у власних дослідженнях та проектах. Дуже приємно, що ця інформація стала корисною для науковців та спонукала до більш активного просування своїх наукових напрацювань.

Час змінює потреби науки і сьогодні в українському академічному середовищі особливої актуальності набуває проблема звітності за результатами наукових досліджень. Кажучи про створення наукометричного профілю вченого та необхідність наукового декларування, потрібно сказати, що сьогодні системна діяльність із моніторингу та відстеження тенденцій розвитку української науки взагалі, або її окремих галузей, здійснюється лише невеликою кількістю вітчизняних наукових бібліотек. Лідером цього напрямку є відділ бібліометрії та наукометрії Національної бібліотеки України ім. В. Вернадського [1]. Про реалізацію проекту НБУВ "Бібліометрика української науки", який представляє собою інформаційно-аналітичну систему на основі створених вченими в системі Google Академія бібліометричних профілів, розглянуто в роботах Леоніда Йосиповича Костенка [3] і Тетяни Василівни Симоненко [6]. Сьогодні система "Бібліометрика..." стала єдиним реєстром співробітників наукових установ, аналітичним інструментарієм для розкриття регіональної і галузевої структури науки, і джерельною базою для експертного оцінювання результативності дослідницької діяльності [3].

Серед університетських бібліотек, які активно займаються поширенням результатів наукових досліджень в Google Академії та через систему "Бібліометрика української науки", можна виділити науково-технічну бібліотеку Дніпропетровського національного університету залізничного транспорту ім. акад. В. Лазаряна, наукову бібліотеку Київського національного університету ім. Т. Шевченка, бібліотеку Вінницького національного медичного університету ім. М. І. Пирогова, наукову бібліотеку Національного технічного університету "Харківський політехнічний інститут" та ін.

НБ НУК приєдналась до цієї роботи в листопаді 2016 р. Розпочато консультативно-практичну допомогу викладачам та науковцям щодо створення та наповнення

індивідуальних бібліометричних профілів в Google Академії, яка індексує повний текст наукових публікацій всіх форматів і дисциплін задля підвищення рівня цитування та визначення індексу Хірша. Під час консультацій фахівці бібліотеки намагаються довести, що використання сервісів Google Академії особливо актуальне для інформаційно-аналітичної підтримки науково-педагогічних досліджень, тому що забезпечують навчальну комунікацію між керівником та аспірантом, аспірантами, аспірантками та науковцями, що працюють як у межах навчального закладу, так і поза ним. На сьогодні надано 65 консультацій та створено 27 профілів вченого 7 кафедр університету. Крім цього постійно ведеться відстеження нових бібліометричних профілів викладачів та керівного складу університету. Дані про всі створені профілі передано до Національної бібліотеки України ім. Вернадського для участі в системі "Бібліометрика української науки". Всього передано 43 профіля науковців і робота в цьому напрямку продовжується. Динаміку поширення результатів наукових досліджень в Google Академії та через систему "Бібліометрика української науки" науковцями НУК та в цілому науковцями міста Миколаєва представлено на рис. 1.

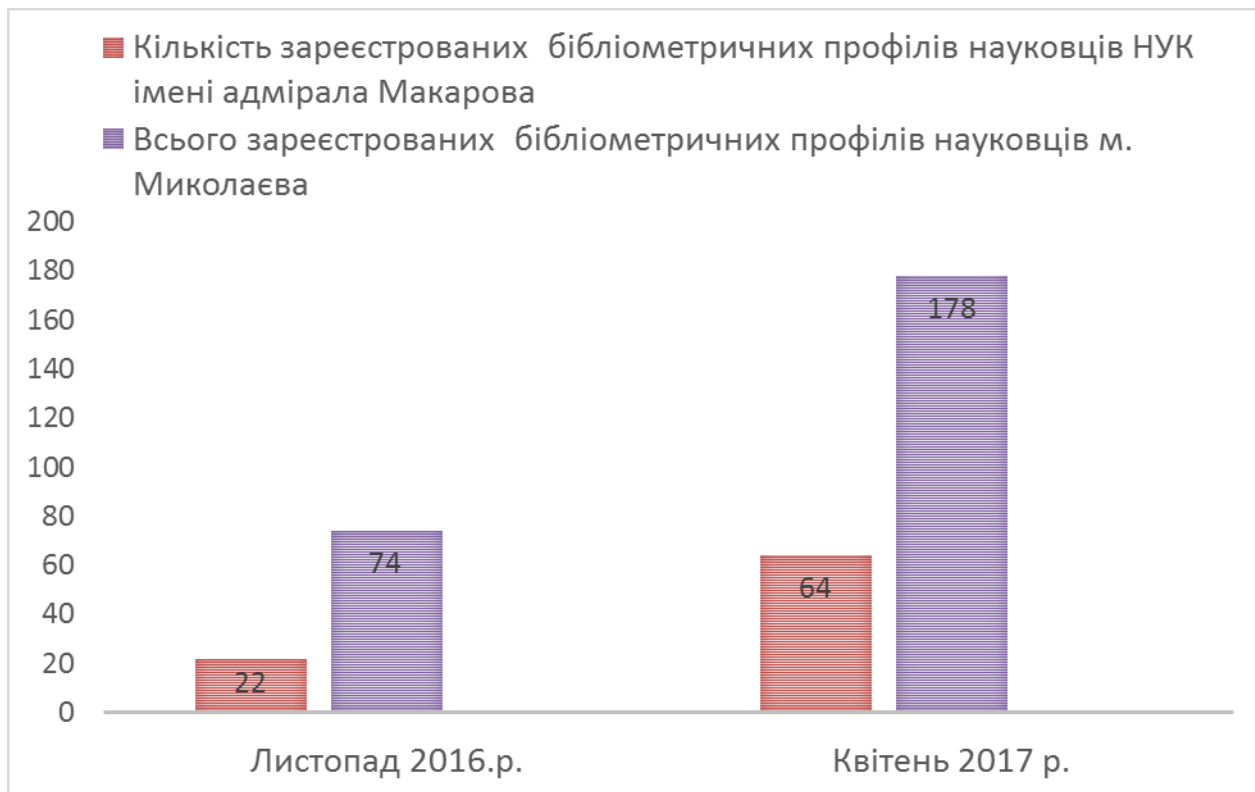

Рис. 1. Динаміка поширення результатів наукових досліджень в Google Академії та через систему "Бібліометрика української науки" науковцями НУК та в цілому науковцями міста Миколаєва

Для просування публікаційної діяльності бібліотеки створено бібліометричні портрети всіх її фахівців, які мають публікації. Для оцінки результатів наукової діяльності бібліотеки в цілому створено загальний профіль НБ НУК, в якому представлено більше 80 наукових робіт з загальною статистикою цитування – 50. У "Рейтингу відомств і установ" системи "Бібліометрика...", де надано бібліометричні профілі, створені кафедрами, відділами, лабораторіями та бібліотеками ВНЗ, Миколаїв представляє поки тільки НБ НУК: з

568 установ вона займає 491 позицію з h-індексом – 4. Всього в "Рейтингу відомств і установ" представлено 8 бібліотек ВНЗ України з h-індексом – від 14 до 1.

Станом на 26 квітня в системі "Бібліометрика української науки" представлено 28 623 науковця. З них представляють Миколаїв – 178. Серед них:

Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова – 64.

Миколаївський національний аграрний університет – 58.

Чорноморський національний університет імені Петра Могили – 42.

Миколаївський національний університет ім. В. О. Сухомлинського – 7.

Інститут імпульсних процесів і технологій – 3.

Миколаївська астрономічна обсерваторія – 2.

Миколаївський міжрегіональний інститут розвитку людини – 1.

Миколаївський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти – 1.

Науково-педагогічна бібліотека міста Миколаєва – 1.

Цифри постійно зростають, але вони значно нижчі, ніж в інших містах з тією ж кількістю вишів (табл. 1.).

Таблиця 1. Порівняння кількості зареєстрованих бібліометричних профілів в системі "Бібліометрика української науки"

Місто	Кількість ВНЗ ²	Кількість зареєстрованих бібліометричних профілів
Тернопіль	9	1 716
Житомир	9	624
Полтава	9	606
Кропивницький	9	364
Миколаїв	9	178

Тому академічним бібліотекам Миколаєва потрібно активніше приєднуватися до представлення та поширення результатів наукових досліджень науковців своїх вишів. Миколаївська наука має бути цікавою світу і бібліотечні фахівці не мають права бути осторонь.

Таким чином, впровадження нових спеціалізованих бібліотечних сервісів в інформаційно-аналітичну діяльність академічних бібліотек, а саме: бібліометричного аналізу і вимірювання наукової інформації сприятиме прискоренню інтеграції української науки до міжнародних наукометричних систем цитування; підвищенню статистики цитувань вчених університету, рейтингу вишу, вченого в системі наукометричних показників оцінювання; розширенню комунікацій вчених університетів з науковими колегами та партнерами.

У підсумку зазначу, що Наукова бібліотека НУК активно шукає нові моделі розвитку, тому скеровує свою діяльність на поширення результатів науково-дослідницької діяльності викладачів, підтримує та забезпечує освітні і наукові процеси університету. Подібні зміни в системі бібліотечної діяльності та використання новітніх бібліотечних сервісів і ресурсів значно розширюють межі бібліотечного простору і виводять НБ НУК на принципово новий рівень функціонування.

² Дані з порталу Education.ua – освіта в Україні <http://www.education.ua/ua/universities/cities/>

Список використаних джерел

1. Білоус, В. С. Діяльність бібліотеки вищого навчального закладу щодо адаптації університетської науки у світовий інформаційний простір [Електронний ресурс] / В. С. Білоус // Місце бібліотек ВНЗ у міжнародному науковому інформаційному просторі : матеріали наук.-практ. конф., 29 листоп. 2016 р. / ВНМУ ім. М. Пирогова. – Електрон. текст. дані. – Вінниця, 2016. – Режим доступу : <http://bit.ly/2piZL8x> (дата звернення: 24.04.2017). – Назва з титул. екрана.
2. Колесникова, Т. О. Танець крапель на воді або Роздуми про розвиток сервісів «LIBRARY PUBLISHING» в Україні [Електронний ресурс] : презентація / Т. О. Колесникова // Наукова комунікація в цифрову епоху : матеріали V міжнар. наук.-практ. конф., 29-30 берез. 2017 р. / Нац. ун-т "Києво-Могилянська академія". – Електрон. відеодані (36 слайдів). – Київ, 2017. – Режим доступу : <http://bit.ly/2owM6FX> (дата звернення: 24.04.2017). – Назва з титул. екрана.
3. Костенко, Л. И. Библиометрия в развитии коммуникаций Международной ассоциации академий наук [Электронный ресурс] / Л. И. Костенко, Т. В. Симоненко, В. П. Рыбачук // Библиотеки национальных академий наук: проблемы функционирования, тенденции развития. – 2017. – Вып. 14. – С. 27–34. – Режим доступа : <http://bit.ly/2oVOycy> (дата обращения: 24.04.2017). – Название с экрана.
4. Костирко, Т. М. Комунікаційні стратегії сучасної бібліотеки ВНЗ [Текст] / Т. М. Костирко // Вісн. Харків. держ. акад. культури. – Харків, 2016. – Вип. 49. – С. 26–35. – Електрон. аналог друк. вид. : режим доступу : <http://bit.ly/2oYNvcn> (дата звернення: 24.04.2017).
5. Костирко, Т. М. Роль і місце НБ НУК в інформаційному забезпеченні наукових досліджень [Текст] / Т. М. Костирко, Т. Д. Корольова // Інновації в суднобудуванні та океанотехніці : матеріали VII міжнар. наук-техн. конф. НУК, 12–14 верес. 2016 р. – Миколаїв, 2016. – С. 413–415.
6. Симоненко, Т. Наукова декларація – вимога часу [Текст] / Т. Симоненко // Вісн. Кн. палати України. – 2017. – № 1. – С. 26–28.
7. Шевцова, М. Л. Інформаційна підтримка наукової діяльності як напрям інформаційно-аналітичної діяльності бібліотеки ВНЗ [Електронний ресурс] / М. Л. Шевцова // Бібліотека університету на новому етапі розвитку соціальних комунікацій : матеріали III міжнар. наук.-практ. конф., 1–2 груд. 2016 р. / МОН України, Дніпропетр. нац. ун-т залізн. трансп. ім. акад. В. Лазаряна. – Електрон. текст. дані. – Дніпро, 2016. – DOI : <https://dx.doi.org/10.6084/m9.figshare.4252436>. – Назва з титул. екрана.

Королева Т. Д.,
Научная библиотека
Национального университета кораблестроения
имени адмирала Макарова

БИБЛИОТЕКА ВУЗА: ИНФОРМАЦИОННО-АНАЛИТИЧЕСКАЯ ПОДДЕРЖКА НАУЧНЫХ ИССЛЕДОВАНИЙ (ИЗ ОПЫТА РАБОТЫ НБ НУК)

В работе рассмотрены основные направления информационно-аналитической деятельности библиотек вузов. Представлен опыт работы Научной библиотеки НУК имени адмирала Макарова по информационно-аналитической поддержке научных исследований ученых университета.

Ключевые слова: библиометрика украинской науки, Google Scholar, информационно-аналитическая деятельность, информационная поддержка, международные наукометрические базы, библиотека вуза.

Korolova T. D.,
Admiral Makarov National University
of Shipbuilding, Scientific Library

**UNIVERSITY LIBRARY: INFORMATION AND ANALYTICAL SUPPORT RESEARCH
(EXPERIENCED SCIENTIFIC LIBRARY OF ADMIRAL MAKAROV NATIONAL
UNIVERSITY OF SHIPBUILDING)**

The main directions of information and analytical activity of university libraries are considered. The experience of the Scientific Library of Admiral Makarov National University of Shipbuilding on information and analytical support of scientific research of scientists of the University is presented.

Keywords: Bibliometrics of Ukrainian science, Google Scholar, information-analytical activity, information support, university library

УДК 027.7:021.6

Костирко Т. М.,
директор Наукової бібліотеки
Національного університету кораблебудування
імені адмірала Макарова,
канд. наук із соц. ком.

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ БІБЛІОТЕК ВНЗ

В доповіді розглядаються нові тенденції розвитку університетських бібліотек, серед яких: організація нових форм зберігання наукових інформаційних ресурсів; поширення результатів науково-дослідної діяльності вчених; інформаційний аналіз та інфометрична діагностика наукового документального потоку.

Ключові слова: ключові тенденції інформаційного суспільства, інформаційна революція, наукові інформаційні ресурси, бібліотечні сервіси, відкрита наука.

Ми живемо в умовах останньої інформаційної революції, яка змінила технічну основу, спосіб передачі зберігання інформації.

Інформаційна революція (англ. *Information Revolution*) – метафора, яка відображає революційний вплив інформаційних технологій на всі сфери життя суспільства в останній чверті XX століття. Це явище інтегрує ефекти попередніх революційних винаходів в інформаційній сфері (книгодрукування, телефонія, радіозв'язок, персональний комп'ютер), оскільки створює технологічну основу для подолання будь-яких відстаней при передачі інформації, що сприяє об'єднанню інтелектуальних здібностей і духовних сил людств [6].

Формування сучасного інформаційного суспільства стало результатом кількох інформаційних революцій, які відбулися в історії розвитку людської цивілізації, і які не

тільки кардинально змінювали способи обробки інформації, але і спосіб виробництва, стиль життя, системи цінностей:

перша інформаційна революція пов'язана з появою писемності. З'явилася можливість фіксувати знання на матеріальному носії, тим самим відчужувати їх від виробника і передавати від покоління до покоління через їх фіксацію в знаках і зруйнувала монополію вузького кола людей на знання;

друга інформаційна революція була викликана винаходом і поширенням друкарства в XV ст. і розширила доступ до інформації широким верствам населення завдяки тиражуванню знань. Ця революція радикально змінила суспільство, створила додаткові можливості залучення до культурних цінностей відразу великих верств населення;

третя інформаційна революція (кінець XIX – початок XX ст.) пов'язана з винаходом телеграфу, телефону, радіо, телебачення, що дозволяло оперативно, у великих обсягах передавати і накопичувати інформацію, передавати звукові та візуальні образи на великі відстані. Останнє створило передумови ефекту "стиснення простору";

четверта інформаційна революція (70-і роки XX століття.) обумовлена винаходом мікропроцесорної технології і персонального комп'ютера. Вона характеризується переходом від механічних, електричних засобів перетворення інформації до електронних і створення програмного забезпечення цього процесу. "Вінцем" цієї хвилі революції є поява всесвітньої мережі – інтернету, що уможливило інформаційний обмін в глобальних масштабах [6].

Інформаційні технології визначили набір засобів (викликів), які просувають громадський прогрес і точно визначають тренди і перспективи розвитку громадських інститутів і самого суспільства в цілому.

Перш за все це:

- оцифровка і нарощування цифрового контенту у всіх сферах людської діяльності; особливо, звичайно, до цього схильні бібліотеки, музеї, архіви; різко активізуються видавці;
- розвиток інтернет-сервісів швидше вглиб, ніж вшир, і перш за все хмарних технологій і семантичного вебу;
- потокові дані та миттєві повідомлення;
- системи управління цифровим контентом;
- мобільні технології та програми;
- постійне вдосконалення ІТ-технологій, їх змінюваність і швидке впровадження [7].

Вдумайтеся, в середині 1970-х рр. з'явився перший мобільний телефон, а зараз в мобільних мережах зареєстровано стільки абонентів, скільки населення на Землі.

Стрімке зростання інформаційних потоків ставить нові вимоги до інформаційного забезпечення наукових досліджень.

Можливості глобальної мережі Інтернет поряд з масовим переведенням інформаційних ресурсів у електронну форму, розвитком можливостей пошукових систем впливають на характер інформаційних послуг, що надаються бібліотеками. Це видозмінює суспільну роль бібліотеки як інформаційної установи.

Бібліотеки переглянули свою роль у суспільстві, свої обов'язки та пріоритети. При визначенні своєї майбутньої функції, майбутніх потреб і послуг користувачів, бібліотеки застосовують інформаційні технології, засоби та інструменти, притаманні електронній науці.

Провідна роль в реалізації цифрових ініціатив наукової комунікації належить університетським бібліотекам.

Як же до цих викликів підготувалися вишівські книгозбірні.

Перше – залучення бібліотечних фахівців до інформаційного забезпечення наукових досліджень, які переходять в іншу площину – електронну, що сприяє розвитку бібліотек на іншій концептуальній основі.

Застосовуючи творчі інноваційні підходи, пов'язані з необхідністю розширення меж своєї діяльності та поглиблення зв'язків в загальнонаукових процесах обміну знаннями, університетські бібліотеки взяли на себе відповідальність за:

- організацію принципово нових форм зберігання наукових інформаційних ресурсів;
- поширення результатів науково-дослідної діяльності вчених;
- забезпечення до них стійкого доступу;
- створення інтегрованих інформаційних середовищ відповідно до профілів діяльності університетської науки;
- популяризацію досягнень науки в суспільстві;
- інформаційний аналіз та інфометричну діагностику наукового документального потоку університетів та ін.

Найбільш поширеними в світі цифровими сервісами бібліотек ВНЗ, спрямованими на підтримку науки, є послуги з організації та супроводження інституційних репозитаріїв (у США – з 1991 р., в Україні – з 2007 р.).

Аналіз світової фахової періодики та сайтів університетських бібліотек світу доводить, що сьогодні все більшою популярністю та затребуваністю науковців користується нова модель бібліотечного виробництва та сервісів – "Бібліотечне видавництво" (Library Publishing), яка в Україні лише робить перші кроки [3].

Вікіпедія пояснює, що концепцією моделі "Library Publishing" є діяльність, яка забезпечує надання науковою бібліотекою послуг із публікації видань (Library Publishing Services).

Коаліція бібліотек-видавців (LPC) визначає "Library Publishing" як набір заходів, що проводяться у книгозбірнях університетів і коледжів для підтримки створення, розповсюдження наукових, творчих та/або навчально-методичних робіт.

Коаліція бібліотек – видавців (LPC) сприяє співпраці, обміну знаннями та розробці загальних методів для видавців бібліотек. Мета її полягає в вивченні та покращенні обслуговування наукових потреб академічної спільноти, використовуючи стійкі, інноваційні рішення у видавничій справі в бібліотеках, узгоджені з інституційними місіями [2].

Із сервісами бібліотечного видавництва надзвичайно тісно пов'язані цифрові сервіси з інтеграції наукових публікацій до міжнародного наукового інфопростору, тобто їх розміщення в міжнародних базах даних (повнотекстових, реферативних, наукометричних та ін.), репозитаріях, довідкових і пошукових системах.

На можливостях цифрових технологій побудовані й сучасні інформаційно-аналітичні послуги університетських бібліотек, а саме – вимірювання впливу та видимості результатів наукових досліджень ВНЗ у світі. Вони актуалізували такі поняття, пов'язані з науковим документальним потоком, як "моніторинг", "бібліометрика", "наукометричні показники", "інформаційний аналіз", "інфометрична діагностика" та ін.

Феномен зростання мас-медійної комунікації в діяльності університетських бібліотек супроводжується появою нових форм і методів роботи як із користувачами, так і з документами.

Засвоюючи нові комунікативні практики (мережеві медіапрактики, бібліо-, науко- та кіберметрію, зв'язки з громадськістю, рекламу, інформаційну аналітику та ін.), установи

активізували зв'язок "вчений (автор)–бібліотекар", доповнюючи наявний "вчений (читач)–бібліотекар". До того ж книгозбірня є кінцевим об'єктом повного циклу циркуляції наукових публікацій.

Якщо говорити про практичну реалізацію нових інтеграційних сервісів фахівцями наукових бібліотек, то це:

- просування наукових статей науковців університету та його періодичних видань до міжнародних інформаційних систем (світових е-каталогів, повнотекстових, реферативних і наукометричних БД, пошукових і довідкових систем світу);
- сприяння авторам в отриманні унікальних ідентифікаторів ORCID; створенні особистих профілів у наукометричних БД Google Scholar, Index Copernicus, Web of Science та ін.;
- надання інформації (аналітичні звіти, довідки) про публікаційну активність науковців університету та індекси цитування їх робіт у наукометричних БД;
- проведення науково-практичних семінарів щодо переваг цифрової публікації, навігації у світових інформаційних ресурсах, використання можливостей наукометричної БД Scopus, Google Scholar, Web of Science.

НУК імені адмірала Макарова, як учасник консорціуму e-VERUM, протягом січня–березня 2016 р. мав можливість протестувати ресурси Компанії Thomson Reuters.

Web of Science (з початку 2016-го року – Clarivate Analytics) – платформа, на якій розміщені інформаційні продукти компанії Thomson Reuters, центральний з яких – Web of Science Core Collection(5).

10.04.2017 було проведено науково-практичний семінар, запропонований компанією Clarivate Analytics "Можливості платформи Web of Science для якісних наукових досліджень".

ІФЛА відзначає п'ять ключових тенденцій, які, як вважають експерти, змінять наше інформаційне середовище.

1. Тенденція: Нові технології розширяють і в той же час обмежують коло тих, хто має доступ до інформації. Постійний розвиток цифрового контенту підвищить важливість таких навичок інформаційної грамотності, як базове читання і вміння користуватися цифровим інструментарієм.

2. Тенденція: Електронна освіта демократизує і підриває глобальне навчання. Розвиток ресурсів електронної освіти робить можливості навчання більш широкими та більш доступними; збільшується цінність освіти.

3. Тенденція: Межі недоторканності приватного життя і захист даних будуть переглянуті. Збільшення масиву даних, що зберігаються урядом і компаніями, сприятиме розвитку профілювання фахівців. У той же час можуть очікуватися серйозні наслідки щодо недоторканності приватного життя та довіри в он-лайнному світі.

4. Тенденція: Гіперпов'язані спільноти будуть слухати, підтримувати і надавати повноваження новим голосам і групам. У гіперпов'язаних спільнот буде більше можливості для колективних дій, що дозволить почути нові голоси та просувати рух в підтримку одного конкретного питання за рахунок іншого, що призведе до більшої прозорості та до орієнтації державних послуг на своїх громадян.

5. Тенденція: Глобальна інформаційна економіка буде трансформована новими технологіями. Стрімке розповсюдження гіперпов'язаних мобільних пристроїв, мережових сенсорів в обладнанні та інфраструктурі, технології 3D-друку і переклад з іноземних мов змінять глобальну інформаційну економіку [1].

Звіт ІФЛА про тенденції визначає 5 головних тенденцій в глобальному інформаційному середовищі: широкий доступ до інформації, освіту, недоторканність приватного життя, залучення громадянського суспільства і технологічні трансформації. Незважаючи на те, що звіт представляє існуючі та потенційні тенденції, що характеризують нову цифрову парадигму, він не передбачає майбутнього бібліотек. Це опис того, куди ви прийшли. Питання, як зміняться бібліотеки, щоб зберегти свою затребуваність в новому інформаційному середовищі, можливо, найважливіше, що стоїть перед професією на сьогоднішній день.

Звичайно, в сучасному суспільстві інформація та інформаційні технології не тільки є системоутворюючою суспільною компонентою. Вони ж визначають і можливі шляхи розвитку суспільства. Більшість експертів сходиться на думці, що розмір "цифрового Всесвіту" (Термін ІФЛА) буде збільшуватися кожні два роки з усіма технічними, соціальними, правовими та економічними наслідками та проблеми.

Але той, хто вміє правильно збирати і використовувати потрібну інформацію не залишиться на узбіччі прогресу.

Це добре усвідомлюють сучасні бібліотечні фахівці бібліотек ВНЗ і, наразі, нашої бібліотеки. Маючи статус Наукової бібліотеки, ми намагаємося йому відповідати: про це свідчать наші здобутки, нові форми роботи та створені електронні ресурси:

Розроблено новий сайт бібліотеки

Зведений електронний каталог – Товариство "Український фондів дім", розробник автоматизованої програмної системи "УФД/Бібліотека", розробило програмний продукт "Зведений електронний каталог бібліотек Миколаєва", до якого входять електронні каталоги бібліотек провідних вишів міста.

Зведений електронний каталог буде знаходитись на ресурсі ТОВ "УФД", також вони беруть на себе обов'язки з його обслуговування, резервного копіювання, зберігання.

Переваги для користувачів бібліотеки:

можливість доступу до ЕК НБ НУК в будь-який час, з будь-якого мобільного пристрою; можливість багатоаспектного одночасного пошуку в електронних каталогах бібліотек вишів;

значно швидкий пошук в ЗвЕК завдяки використанню потужностей ТОВ "УФД";

можливості додаткового резервного копіювання даних, внесених до ЕК НБ НУК.

Наявність Зведеного електронного каталогу бібліотек ВНЗ Миколаєва на сайті університету та бібліотеки підвищить престиж вишу та його книгозбірні, оскільки це є єдиний Зведений каталог такого рівня в Україні.

- Видано навчально-методичний посібник "Шляхи підвищення публікаційної активності магістрантів та аспірантів".
- Видано: бібліографічний показник "Імперативи розвитку права" (до 20-річчя від дня заснування кафедри правознавства).
- Здійснено моніторинг діяльності бібліотек ВНЗ м. Миколаєва за 2013–2015 рр.
- Семінар-тренінг "Наука у відкритому доступі" для аспірантів та молодих науковців в рамках "Тижня Відкритого Доступу – 2016".
- Створено веб-навігатор "Ресурси відкритого доступу".
- Створено "Програмне забезпечення для перевірки наукових текстів на ознаки плагіату: веб-навігатор".

Ще одна тенденція розвитку – активне співробітництво з асоціаціями та бібліотеками різних систем та відомств, створення відкритого інформаційного суспільства шляхом удосконалення бібліотечно-інформаційного забезпечення науки та освіти в Україні;

обмін досвідом через конференції, семінари та інші науково-практичні форуми з різних питань бібліотечно-інформаційної діяльності університетів;

ініціювання спільних міжуніверситетських досліджень в галузі бібліотечно-інформаційного забезпечення розвитку науки та освіти, специфічних аспектів діяльності університетських бібліотек;

організація та проведення конференцій, семінарів, круглих столів, що спрямовані на вирішення нагальних питань;

забезпечення представництва в соціальних мережах та оперативне інформування про новини, події, заходи;

сприяння розвитку корпоративних (міжбібліотечних) проектів, в тому числі міжнародних.

Бібліотека НУК є членом УБА, активним членом секції бібліотек ВНЗ и приймає участь практично у всіх актуальних проектах секції бібліотек ВНЗ:

- сприяння розвитку Центрів знань в університетах України (в межах проекту "ELibUkr"). Я не буду зосереджуватись на цьому проекті тільки нагадаю, що наша бібліотека приєдналась до проекту в 2011 р., в рамках проекту створюється та поповнюється репозитарій НУК. Користувачі бібліотеки отримують тріал-доступи до світових наукових повнотекстових БД.

У 2016 р. НБ НУК приєдналася до проекту "БібліоСинергія" – це партнерський проект бібліотек вишів, спрямований на створення професійного середовища (сайту) для спілкування однодумців та втілення нових практик в напрямку підтримки наукових досліджень.

Філософія проекту – ділимося досвідом, набуваємо знання, зростаємо разом. Місія "БібліоСинергії" – сприяння зростанню успіху наукової складової кожного ВНЗ і розвитку української науки в цілому, її інтеграції в міжнародний науковий інфопростір, посилення рівня її впливовості в світі.

Учасники проекту – бібліотеки ВНЗ, бібліотеки академій наук, які на добровільних засадах курують окремий сегмент (блок) інформації. НБ НУК курує блок "Компетентності бібліотекарів":

– проект "Культура академічної доброчесності: роль бібліотек", спрямований на включення бібліотек різних типів, видів, підпорядкування у процес формування в суспільстві культури академічної доброчесності, запобігання проявам шахрайства, плагіату, корупції у сфері освіти та науки, зокрема, в школах і університетах.

Одним з найважливіших напрямів реалізації Стратегії розвитку бібліотечної справи на період до 2025 року "Якісні зміни бібліотек для забезпечення сталого розвитку України" є забезпечення професійного розвитку персоналу бібліотек, оновлення системи бібліотечно-інформаційної освіти та підвищення кваліфікації, що передбачає "актуалізацію системи знань, вмінь і навичок персоналу бібліотек і трансформацію системи їхньої безперервної освіти відповідно до міжнародних стандартів". Для цього необхідно, як пишеться в Стратегії, створити інституціональні умови для розвитку гнучкої системи безперервної бібліотечно-інформаційної освіти.

Означення завдання стратегії вже сьогодні активно втілюється в роботу бібліотек ВНЗ. Не маючи коштів на відрядження, ми проводимо курси з підвищення кваліфікації он-лайн – через вебінари платні та безкоштовні.

На прикладі нашої бібліотеки – в рамках системи підвищення кваліфікації співробітники бібліотеки прийняли участь:

- у серії он-лайн вебінарів по ресурсах Thomson Reuters для наукових досліджень.

Базові семінари:

- Робота з платформою Web of Science – базові можливості.
- Пошук по автору і ResearcherID – базові можливості.
- Journal Citation Reports – базові можливості.
- Робота з бібліографією в EndNote online – базові можливості.

Розширені і спеціальні семінари:

- Робота з платформою Web of Science – розширені можливості.
- Пошук по автору і ResearcherID – розширені можливості.
- Journal Citation Reports – розширені можливості.
- EndNote online – розширені можливості.
- Пошук за організацією у Web of Science Core Collection.

По закінченні 20 співробітників Наукової бібліотеки отримали сертифікати.

• у дистанційному курсі "Електронна бібліографія", організованому Харківською державною науковою бібліотекою ім. В. Г. Короленка за підтримки Дистанційної академії ВГ "Основа", сім працівників НБ НУК прослухали вебінари з виконанням практичних завдань. Після закінчення курсу вони отримали сертифікати. Головна мета курсу – надати слухачам сучасні уявлення про електронну бібліографію, тенденції її розвитку, проблеми та перспективи

Наукова бібліотека стала співорганізатором міжнародної науково-практичної конференції разом з науково-технічною бібліотекою Дніпропетровського національного університету залізничного транспорту ім. акад. Лазаряна за темою "Бібліотека університету на новому етапі розвитку соціальних комунікацій". Від Наукової бібліотеки НУК було представлено 5 доповідей.

В рамках міжвузівської співпраці наша бібліотека організувала зустріч з І. В. Карпенко, директором ТОВ "Український Фондовий Дім", автором-розробником автоматизованої бібліотечно-інформаційної системи "УФД/Бібліотека". На зустрічі були презентовані нові програмні продукти ТОВ "УФД/Бібліотека", зокрема програмний модуль (ОПМ) "Android", що забезпечує доступ з мобільних пристроїв до інформаційно-бібліотечних ресурсів програмної системи "УФД/Бібліотека".

Хотілось привернути вашу увагу до нового проекту "Open Science Monitor" реалізованого Європейською комісією. Його кінцева мета – підвищити прозорість, співпрацю, наукову комунікацію і участь в дослідницьких проектах, щоб прискорити прогрес науки.

Новий портал Open Science Monitor, запущений Європейською комісією. Він надає всім зацікавленим сторонам, включаючи дослідників, законодавців, спонсорів, бібліотеки і видавців, доступ до даних і актуальних трендів відкритої науки. Кінцева заявлена мета проекту – збільшити прозорість, наукове співробітництво та обмін інформацією, а також участь в дослідницьких проектах для підвищення їх ефективності та прискорення наукового прогресу.

Нагадаємо, відкрита наука – одна з трьох пріоритетних областей в рамках Європейської політики досліджень, науки та інновацій.

Новий портал буде моніторити такі характеристики відкритої науки: відкритий доступ до наукових статей, відкриті дані досліджень, відкрита наукова комунікація і "громадянська наука" ("citizen science"). Ці характеристики та їх індикатори були відібрані законодавцями, дослідниками, спонсорами та іншими учасниками відкритої науки на консультаціях з фокус-групами в рамках дослідження RAND Europe. Велика частина групи, яка представляє законодавців, спонсорів і бібліотеки (27 учасників) погодилася (82 %), що монітор відкритої

науки був би вкрай корисний для їх роботи. Серед вчених такої ж думки дотримуються 71 % фокус-групи з 32 учасників.

На думку респондентів дослідження, можливість стежити за актуальним прогресом в області відкритої науки – найголовніша перевага сайту. Респонденти також сподіваються, що сайт продемонструє всім прогрес відкритої науки і надихне всіх йому сприяти.

Елта Сміт (Elta Smith), директор дослідницької групи в RAND Europe, вважає, що "Відкрита наука будується на тому, що наукові статті та дані стають все більш широкодоступними, а дослідний процес – все більш прозорим. Відкриту науку чекає великий прогрес в найближчі кілька років, оскільки все більше зацікавлених сторін приймають в ній участь" [4].

Сподіваюсь і наукові бібліотеки вишів чекає розвиток і краща доля в найближчі роки оскільки саме вони просувають ідеї відкритого доступу тобто відкриту науку.

Список використаних джерел

1. Стратегический план ИФЛА 2016–2021: ключевые инициативы и деятельность [Электронный ресурс] : [принято Правлением ИФЛА, дек. 2015] // The International Federation of Library Associations and Institutions. – Электрон. текст. дан. – Режим доступа : <http://bit.ly/2rGjrnI> (дата обращения: 24.05.2017). – Загл. с экрана.
2. What is library publishing? [Electronic resource] / Library Publishing Coalition website. – Electronic data. – Access Mode : <http://bit.ly/2qtXxjv> (date of Access: 25.05.2017). – Title from Screen.
3. Колесникова, Т. О. Науково-видавнича модель "Library Publishing» в університетських бібліотеках України та світу [Текст] / Т. О. Колесникова, А. І. Миргородська // Вісн. Кн. палати. – 2015. – № 3. – С. 24–28.
4. Open Science Monitor [Electronic resource] / European Commission. – Electronic data. – Access Mode : <http://bit.ly/2mPQHmD> (date of Access: 25.05.2017). – Title from Screen.
5. Костирко, Т. М. Організація безперервної бібліотечної освіти як чинник підготовки фахівця нової формації [Текст] / Т. М. Костирко // Вісн. ОНУ. Сер. Бібліотекознавство, бібліографознавство, книгознавство. – Одеса, 2016. – Т. 21, вип. 2. – С. 109–119.
6. Інформаційна революція [Електронний ресурс] / Вікіпедія – вільна енциклопедія. – Електрон. текст. дані. – Режим доступу : <http://bit.ly/2r3EPC7> (дата звернення: 24.05.2017). – Назва з титул. екрана.
7. Шрайберг, Я. Л. Время перемен: глобальные информационные тренды и перспективы [Текст] : ежегод. доклад второго профессионального форума "Крым 2016" / Я. Л. Шрайберг // Науч. и техн. б-ки. – 2016. – № 9. – С. 3–56.

Костырко Т. Н.,
директор Научной библиотеки
Национального университета кораблестроения
имени адмирала Макарова,
канд. наук по соц. ком.

СОВРЕМЕННЫЕ ТЕНДЕНЦИИ И ПЕРСПЕКТИВЫ РАЗВИТИЯ ВУЗОВСКИХ БИБЛИОТЕК

В докладе рассматриваются новые тенденции развития университетских библиотек. Среди которых: организация новых форм хранения научных информационных ресурсов; распространение результатов научно-исследовательской деятельности ученых; информационный анализ и инфометрическая диагностика научно-документального потока университета.

Ключевые слова: ключевые тенденции информационного общества, информационная революция, университетские библиотеки, научно-информационные ресурсы, библиотечные сервисы, открытая наука.

Т. М. Kostyrko,
Cand. Sc. (Social Communication),
Director of the Scientific Library of
The Admiral Makarov National University of Shipbuilding

MODERN TRENDS AND PERSPECTIVES OF UNIVERSITY LIBRARIES DEVELOPMENT

The report looks at new trends in the development of university libraries. Among them: Organization of new storage forms of scientific information resources; Dissemination of the results of scientific research activities; Information analysis and infometric diagnostics of the university's scientific and documentary flow.

Keywords: key trends in the information society, the information revolution, university libraries, scientific and information resources, library services, open science.

УДК 004.738.52

Кубаровська С. Л.,
Центральна міська бібліотека ім. М. Л. Кропивницького
ЦБС для дорослих м. Миколаєва

ЦЕНТРАЛЬНА МІСЬКА БІБЛІОТЕКА ІМ. М. Л. КРОПИВНИЦЬКОГО М. МИКОЛАЄВА МІЖ ФОРМАТАМИ WEB 3.0 ТА WEB 4.0: ГОТОВНІСТЬ ДО ВИКЛИКІВ ЧАСУ

Дана коротка характеристика форматів Web 3.0 та Web 4.0, проаналізовано діяльність ЦБС для дорослих м. Миколаєва між цими форматами. Визначені подальші напрямки діяльності ЦБС для дорослих м. Миколаєва щодо втілення технологій Web 4.0.

Ключові слова: інновації в бібліотеках, Web 3.0, Web 4.0, віртуальний простір, мережеві технології, хай-тек, хай-х'юм, хай-сенсор, SMM, SEO, таргетинг, бібліотека 4.0.

Протягом останнього десятиліття web-технології стали невід'ємною частиною існування людства, а значна доля нашої життєвої активності перенесена у віртуальний простір. Тому, сучасні бібліотеки, як передові інформаційні інститути, повинні випробовувати на собі дію нових комунікаційних реалій.

Сьогодні вектор розвитку професійних комунікацій бібліотечного співтовариства чітко спрямований на опанування віртуального комунікаційного середовища. В професійних колах набувають актуальності питання розширення спектра каналів та засобів комунікації в

інформаційному середовищі всесвітньої мережі, порушуються проблеми медіатизації бібліотечно-інформаційних установ, розглядаються питання розвитку інтерактивної взаємодії інформаційних структур, можливості створення спільних баз та банків інформаційних об'єктів тощо.

Нагальними є питання визначення особливостей сучасних веб-технологій та можливостей їхнього впровадження в повсякденну практику бібліотек. Але, визначати перспективні напрями бібліотечних технологій, які будуть життєздатними – справа складна. Щоб її вирішити, слід зосередитися на проблемах бібліотек та напрямках розвитку нових веб-технологій.

Отже, спробуємо розібратися, що становлять сучасні мережеві онлайн технології, які діють на межі форматів Web 3.0 та Web 4.0 на прикладі роботи Центральної міської бібліотеки ім. М.Л. Кропивницького ЦБС для дорослих м. Миколаєва.

Web 3.0 – це продовження технологій, присутніх у Web 2.0. Третє покоління є інструментом семантичної обробки неструктурованої інформації в мережі Інтернет. Фундаментом Web 3.0 є інтеграція даних, а основною ідеєю – визначення їхньої структури та зв'язування для ефективнішого виявлення, автоматизації, інтеграції та повторного використання в різних додатках. Принципова відмінність третьої версії Web від попередніх – можливість перетворення неорганізованого веб-контенту на систематичні й організовані знання. Для бібліотек технології Web 3.0 передбачають появу вузькоспеціалізованих ресурсів, де буде здійснюватися агрегація всіх необхідних користувачеві сервісів та інструментів професійної соціальної складової і публікація контенту, що модерується експертами. По суті сама бібліотека повинна виступати експертом та інтегрувати інформацію, засновану на різних метаданих, наприклад: ресурси, профілі користувачів, закладки, таксономія тощо; та забезпечувати взаємодію, а також більш надійний, зручний семантичний пошук. Перспективним також є створення віртуальних співтовариств читачів-експертів, експертних колекцій, ресурсів тощо.

Головною сутністю Web 4.0. є використання у мережевому онлайн просторі принципів штучного інтелекту. Це означає, що програмне забезпечення візьме на себе управління комунікаціями на тактичному рівні – створення та розповсюдження контенту, моніторинг, цільовий пошук інформації та інші функції, що позбавлять людину необхідності виконувати певні рутинні дії. За людиною залишиться завдання визначати стратегічні питання комунікаційних процесів – обирати тематику та зміст контенту, цільові групи та мету комунікаційних процесів.

Отже, перш за все маємо визначити три складові компоненти зазначеної системи (між Web 3.0 та Web 4.0): це хай-тек, хай-х'юм та хай-сенсоро технології.

Хай-тек – сучасні високі технології цифрових комунікацій, що в основі мають системи телебачення, радіо, інтернет, месенджерів, стільникової, супутникової та інших видів сучасного зв'язку та базуються на таких гаджетах, як стаціонарні комп'ютерні пристрої, планшети, смартфони, пристрої індивідуального та групового зв'язку.

Основною особливістю сучасних інтернет-технологій є те, що вони постійно розвиваються, змінюються й удосконалюються. З появою нових Hi-Tech технологій потреба в старих зменшується, і для того, щоб йти в ногу із сучасними технологіями, з'являється необхідність у постійній модернізації і оновленні комп'ютерного парку та програмного забезпечення.

Сучасні інформаційні технології є тим інструментом, який визначає стратегію і тактику розвитку Централізованої бібліотечної системи для дорослих м. Миколаєва. Впровадження комп'ютерних технологій, телекомунікаційного доступу, електронних носіїв,

як прогресивний напрямок роботи, представлено в Стратегії розвитку Централізованої бібліотечної системи для дорослих м. Миколаєва на 2016–2025 рр. і в Програмі інформатизації ЦБС для дорослих м. Миколаєва на 2013–2020 рр.

ЦБС має майже всі необхідні комп'ютерні, програмні і мобільні засоби для здійснення своєї діяльності в сучасних умовах. Слід нагадати, що мережа бібліотек складається з 22 бібліотек на чолі з Центральною бібліотекою, які обслуговують 88 733 особи. Загальна кількість відвідувань становила 792862, з них 30 % – відвідування сайту ЦБС www.niklib.com. ЦБС має 60 аккаунтів в соціальних мережах і більш ніж 200 000 переглядів. Електронний каталог налічує більше 500 000 записів. Всі бібліотеки-філіали комп'ютеризовано, в кожній є від 2 до 5 комп'ютерів.

Все частіше в своїй практиці ми використовуємо програмне забезпечення з відкритим кодом, хмарні технології, ведемо управління технічними засобами через інтернет. Так, наприклад, для керування і налагодження комп'ютерів в корпоративній мережі ЦБС, ми використовуємо програмне забезпечення TeamViewer, для створення та оновлення електронного каталогу в реальному часі через web-інтерфейс, в якому приймають участь всі бібліотеки-філіали системи – програмне забезпечення Іrbis64, для спільної та ефективної роботи з документами в корпоративній мережі використовуємо сервіс Google Документи, для ідентифікації місцезнаходження бібліотек системи – Google Карти тощо.

Серед сучасних хай-тек технологій, які ми пропонуємо користувачам – це:

- робота з мобільними засобами, які належать бібліотеці (планшети, е-ридери тощо);
- можливість використовувати на бібліотечних планшетах ВІР-месенджерів (додатків нового покоління, яке надає можливість обмінюватися миттєвими повідомленнями, голосовими і відео дзвінками);
- користування QR-кодами для отримання на мобільний пристрій більш детальної інформації про предмет пошуку;
- використання wi-fi;
- запис до Центральної бібліотеки ім. М. Л. Кропивницького через сайт www.niklib.com;
- замовлення літератури на мобільний пристрій в електронній бібліотеці Goethe-institut;
- використання IPTV (цифрова технологія багатопрограмного інтерактивного телевізійного мовлення за IP-протоколом);
- використання незрячими і слабкозорими дейзі-плеєру для прослуховування через інтернет радіостанцій різних країн світу і новинних стрічок (підкастів) тощо.

Не залишені поза увагою і тактильні технології. Незабаром в бібліотеках ЦБС з'являться програмно-апаратні комплекси, за допомогою яких ми зможемо розширити інформаційні послуги, навчити користувачів використовувати тактильні технології для роботи з електронним каталогом ЦБС та для іншого інформаційного пошуку в бібліотеці.

Хай-х'юм – сучасні високі соціально-гуманітарні технології створення, зберігання, розповсюдження та пошуку інформації. До технологій хай-х'юм відноситься SMM, SEO, таргетинг, контекстна реклама, медіа-віруси тощо.

SMM (Social Media Marketing) – процес залучення трафіку або уваги до бренду або продукту через соціальні платформи. Це комплекс заходів щодо використання соціальних медіа в якості каналів для просування компаній і вирішення інших завдань. Marketing в аббревіатурі не точне слово, так як під ним мається на увазі Promotion, який входить в комплекс маркетингу. Тобто, більш точна аббревіатура Social media promotion (SMP).

ЦБС для дорослих м. Миколаєва активно використовує в своїй роботі дану технологію. Основний акцент в SMM ми робимо на створення контенту в соціальних мережах (Facebook, Instagram, Vkontakte, Pinterest тощо), який користувачі бібліотек поширюють через соціальні мережі самостійно, вже без участі організатора. На нашу думку, повідомлення, що передаються по соціальним мережам, викликають більше довіри у потенційних користувачів.

Просування в соціальних мережах дозволяє впливати на цільову аудиторію, надавати їй майданчики на вибір ("Екочитання", Проект "Жить заново. Театр Как Возможность", "Васильковые бусы" (за творчістю О. Сквірської тощо), де ця аудиторія більшою мірою представлена, і вибирати найбільш підходящі способи комунікації з нею, при цьому в найменшій мірі зачіпаючи незацікавлених в цій рекламі людей.

SMM – процес дуже динамічний, тому бібліотекарі постійно стежать за мінливими інтересами аудиторії і появою нових соціальних, культурних, літературних та ін. течій і напрямів. Також, при створенні аккаунтів, бібліотеки активно використовують свої логотипи та інші фірмові знаки.

Прийнято вважати, що при просуванні бренду бібліотеки одного SMM недостатньо, найбільш ефективно поєднувати його з SEO.

SEO – пошукова оптимізація – комплекс заходів щодо внутрішньої і зовнішньої оптимізації для підняття позицій сайту в результатах видачі пошукових систем по певних запитах користувачів, з метою збільшення мережевого трафіку.

Для того, щоб сайт ЦБС для дорослих м. Миколаєва (www.niklib.com) ефективніше визначався пошуковими системами, при наповненні його контентом ми враховуємо ряд оптимізаційних параметрів, які можна розділити на зовнішні і внутрішні.

До внутрішньої оптимізації (що стосується виключно внутрішньої системи сайту) – відноситься робота, спрямована на загальне підвищення якості сайту, роботу над структурою сайту, над полегшенням сприйняття контенту і безпосередньо над якістю цього контенту. Також велика увага приділяється роботі з заголовками сторінки, які містяться в коді з тегами <h1>, <h2>, <h3>, написом, яка висвічується на вкладці браузера – Title, і створення унікального тексту на цих же сторінках. Також приділяємо увагу мета-тегу description, оскільки саме його користувач найчастіше бачить під url сайту в пошуковій видачі.

Що стосується методів зовнішньої пошукової оптимізації, то в своїй діяльності ми найчастіше використовуємо:

- реєстрацію в самостійних каталогах;
- реєстрація в каталогах пошукових систем таких як: Яндекс, Google, Рамблер / Top100, Yahoo та ін.;
- обмін посиланнями;
- розміщення статей ("гостьові пости", публікація в ЗМІ);
- соціальні мережі;
- прес-релізи;
- створення і ведення блогів та ін.

В своїй практиці роботи в соціальних мережах бібліотеки ЦБС активно використовують таргетинг – рекламний механізм, що дозволяє виділити зі всієї наявної web-аудиторії тільки ту частину, яка задовольняє заданим критеріям (цільову аудиторію), і показати рекламу саме їй. Таким чином таргетинг дозволяє нашій інформації не тільки точно досягти мети, але і зробити її ефективнішою. Найчастіше ми використовуємо такі параметри налаштування, як місце проживання, вік, стать, зв'язки, інтереси тощо. Прикладами можуть служити такі акаунти, як "Скарбничка-методичка", "Екочитання", "Планета Фантазія" тощо.

Хай-сенсор – сучасні високі психотехнології, що дають можливість регулювати та керувати соціальними комунікаційними процесами на рівні соціальних груп та окремих індивідуумів. Типовими в цьому аспекті є соціальна психологія (взаємовідносини в соціумі), прикладний психоаналіз (вплив символічно-образних елементів на свідомість людини) та НЛП (психо-маніпулятивні інструменти).

Психологія – найпотужніший інструмент, яким жоден інтернет-маркетолог не повинен нехтувати. Розуміння цільової аудиторії, її реакцій і дій – все це дозволяє знайти максимально ефективний метод впливу і конвертації потенційних користувачів і цим потрібно користуватися.

Але, для здійснення маніпуляцій в соціальних медіа ЦБС для дорослих м. Миколаєва не використовує високі психотехнології в повній мірі, а лише деякі їх напрямки та інструменти.

Ми вважаємо, що для просування нашого інформаційного продукту у веб-просторі, достатньо використовувати один з ключових психологічних напрямків створення медіатексту – конструювання позитиву, а також такі психологічні інструменти, як: створення медіа-цитат до кожного веб-тексту, рівень читабельності тексту (Фог-індекс), гіперпосилання, використання вербальних і не вербальних символів, колірні доміанти, прийоми, що стимулюють процес активного сприйняття інформації (звернення, використання спонукальних слів, колізії слів та ін.), розмір шрифту тощо.

Найважливішою метою психологічного змісту цього процесу є переведення інформації з короткочасної в довготривалу пам'ять користувача. Саме тоді користувачі згадують головне - бібліотеку, а це залежить від структурування інформації, від успішності всіх попередніх "кроків". Наше кредо в цій діяльності – краще організована інформація краще запам'ятовується.

Отже, сучасні інтернет-технології концепції Web 3.0 добре інтегруються у повсякденне життя ЦБС для дорослих м. Миколаєва, підвищують здатність бібліотекарів обробляти, зберігати, знаходити, оцінювати і поширювати інформацію.

Але, ми розуміємо, що в найближчій перспективі нас чекають великі зміни, що обов'язково позначатимуться на якості бібліотечного життя. І лише від нас залежить, як ми їх використаємо. Що ж це за зміни?

Якщо розглянути еволюцію бібліотечного сервісу, то вона стрімко розвивалася від Бібліотеки 1.0 до Бібліотеки 3.0, від статичних веб-ресурсів до цифрової семантичної бібліотеки. Зараз вектор розвитку чітко спрямовано на Бібліотеку 4.0. А це вже зовсім інша реальність.

Українська бібліотечна асоціація приділяє велику увагу щодо Бібліотеки 4.0. Слід зазначити такі інформаційно-навчальні заходи, проведені під егідою УБА, як VII Міжнародна конференція "Сучасна бібліотечно-інформаційна безперервна освіта: європейські орієнтири" (1–4 березня 2017 р., смт Славське), семінар "Бібліотека 4.0: нові компетентності бібліотекаря та користувача" (23 березня 2017, м. Київ) тощо. На цих заходах питання Бібліотеки 4.0. було розглянуто Євгенією Кулик, кандидатом наук із соціальних комунікацій, зав. сектором Науково-технічної бібліотеки ім. Г. І. Денисенка Національного технічного університету України "Київський політехнічний інститут ім. І. Сікорського".

Які послуги можуть надавати бібліотеки, використовуючи технології web 4.0., на що нам розраховувати і які плани на майбутнє будувати? Послуги Бібліотеки 4.0. у віртуальному середовищі можна поділити на чотири напрямки:

- 1) Відкрита віртуальна бібліотека (конвергенція форматів, об'єднання бібліотек, злиття ресурсів).

2) Мобільна бібліотека (мобільні послуги, мобільні додатки), а саме: мобільна довідка, SMS-інформування, видача ресурсів на мобільні пристрої, створення бібліотечних мобільних додатків (каталог, окремі ресурси, послуги бібліотеки, колекції – все те, що складно представити в мобільній версії сайту) за допомогою конструкторів мобільних додатків, огляди мобільних додатків, консультації тощо.

3) Інтелектуальна бібліотека (застосування міркувальних процесів, голосовий інтерфейс, розумні підказки, генерування ідей), зокрема електронний моніторинг прочитаного, електронна доставка документів без втручання користувача; електронне інформування користувачів про нові сервіси бібліотеки, ресурси, заходи без безпосереднього втручання бібліотекарів.

4) Бібліотека даних (Big Data) (хмарні обчислення, великі дані).

Особливу увагу слід приділяти втіленню в бібліотечне життя тактильних технологій, тому що це шлях до нової методики та стилю навчання, це важлива та невід'ємна технологія щодо доступності ресурсів, це основи для створення майбутньої бібліотеки зворотного зв'язку.

Що стосується Бібліотеки 4.0 у реальному середовищі, яке тісно пов'язано з віртуальним через надання доступу до web-інформації, то слід виділити такі перспективні організації бібліотечного простору, як:

1) Гаджет-бар.

2) Меркейспейс.

3) Доповнена реальність.

4) Мережа інтернет речей (система клімат контролю; розумне освітлення; інтерактивні навігатори; управління читанням; датчики близькості тих чи інших книг; робототехніка.

Слід зазначити, що завдяки впровадженню в діяльність ЦБС для дорослих м. Миколаєва технологій Web 3.0 та поступового опанування в подальшому Web 4.0 бібліотекари отримають:

- сучасні інструменти для організації відповідних методів обслуговування та підвищення його якості;
- формування іміджу й авторитетної позиції бібліотеки в інтернет-комунікаціях через створення інтелектуальних агрегованих ресурсів;
- відбір, оцінку та координацію використання ресурсів цільовою аудиторією.

Чи готові ми до цього? На нашу думку – так, тому що ЦБС для дорослих м. Миколаєва:

- по-перше, має узагальнений досвід і широке бачення щодо втілення інновацій в області інформаційно-комунікаційних технологій, викладених в Стратегії розвитку Централізованої бібліотечної системи для дорослих м. Миколаєва на 2016–2025 рр. і в Програмі інформатизації ЦБС для дорослих м. Миколаєва на 2013–2020 рр.;
- по-друге, має ліцензійне програмне забезпечення, комп'ютерний парк, який постійно оновлюється і потужну корпоративну комп'ютерну мережу, яка об'єднує 22 комп'ютеризовані бібліотеки і керується з одного центру;
- по-третє, має кваліфікований, креативний персонал, який прагне до навчання та бере участь у всіх заходах УБА щодо цих питань, має психологічну готовність до змін, здатність аналітичного рішення проблем та високу терпимість до роботи поза зоною комфорту
- по-четверте, має готових до змін користувачів, які регулярно проходять навчання в бібліотеках щодо використання ІКТ і жадають технологічних змін в своєму житті;

Щодо проблем, які імовірно будуть переслідувати нас на шляху до Web 4.0., то їх важко спрогнозувати, тому що вони з'являться в процесі опанування вищезазначених технологій. Одними з них може бути недостатнє фінансування, відсутність єдиної державної політики щодо бібліотек тощо.

Таким чином, можна стверджувати, що подальший розвиток діяльності ЦБС для дорослих м. Миколаєва у напрямку Web 4.0 є можливим завдяки наявності довгострокової Стратегії розвитку, використанню широкого спектра новітніх веб-технологій і подоланню проблем, які притаманні, на мою думку, всім бібліотекам України.

Список використаних джерел

1. VII Міжнародна науково-практична конференція "Сучасна інформаційно-бібліотечна освіта: європейські орієнтири": зб. матеріалів / Укр. бібл. асоц. ; редкол. : В. С. Пашкова, О. В. Воскобойнікова-Гузєва, В. В. Загуменна, І. О. Шевченко, Я. Є. Сошинська. – Електрон. вид. – Київ : УБА, 2017. – 91 с.
2. Доценко, Е. Л. Психология манипуляции: феномены, механизмы и защита / Е. Л. Доценко. – М. : Алгоритм, 2005. – 320 с.
3. Лобузина, Е. В. Библиотечные технологии организации знаний в электронной научно-образовательной среде [Электронный ресурс] / Е. В. Лобузина. – Режим доступа : http://ifets.ieee.org/russian/depositary/v17_i1/pdf/10.pdf, свободный. – Загол. с экрана.
4. Мар'їна, О. Ю. Бібліотека в епоху розвитку технологій Web 3.0 / О. Ю. Мар'їна // Вісн. Кн. палати. – 2015. – № 7. – С. 18–20.
5. Пронина, Е. Е. Психология журналистского творчества / Е. Е. Пронина. – М., 2006. – 368 с.
6. Шестерина, А. М. Психология журналистики / А. М. Шестерина. – Воронеж : Изд-во Воронеж. гос. ун-та, 2010. – 28 с.
7. Ярошенко, Т. О. Технології Веб 2.0 для бібліотек і користувачів: нові можливості розвитку бібліотечного середовища : посібник для бібліотекарів за прог. підвищ. кваліфікації / Укр. бібл. асоц., Нац. академія керівних кадрів культури і мистецтв, Центр безперервн. інформ.-бібл. освіти, Головний тренінгов. центр для бібліотекарів; Т. О. Ярошенко, Т. О. Якушко. – К. : Самміт-книга, 2013. – 106 с.
8. Arlitsch K. Demonstrating library value at network scale: leveraging the Semantic Web with new knowledge work [Electronic Resource] / K. Arlitsch, P. Obrien, J. A. Clark, Sc. W. Young, D. Rossmann // Journal of Librar Administration. – 2014. – Т. 54. – №. 5. – С. 413–425. – Mode of access: <http://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/01930826.2014.946778>.
9. Information Professionals 2050: Educational Possibilities and Pathways [Electronic Resource] // June 4-5, 2012, Chapel Hill, NC, USA. – Mode of access: <https://sil.unc.edu/sites/default/files/news/Information-Professionals-2050.pdf>.
10. Nations D. What is Web 3.0? What Will Web 3.0 Be Like? [Electronic Resource] / D. Nations. – Mode of access: <https://www.lifewire.com/what-is-web-3-0-3486623>.

Кубаровская С. Л.,

Центральная городская библиотека им. М. Л. Кропивницкого
ЦБС для взрослых г. Николаева

**ЦЕНТРАЛЬНАЯ ГОРОДСКАЯ БИБЛИОТЕКА ИМ. М. Л. КРОПИВНИЦКОГО
Г. НИКОЛАЕВА МЕЖДУ ФОРМАТАМИ WEB 3.0 И WEB 4.0: ГОТОВНОСТЬ К
ВЫЗОВАМ ВРЕМЕНИ**

Дана краткая характеристика форматов Web 3.0 и Web 4.0, проанализирована деятельность ЦБС для взрослых г. Николаева между данными форматами. Обозначены дальнейшие направления деятельности ЦБС для взрослых г. Николаева по внедрению технологий Web 4.0.

Ключевые слова: инновации в библиотеках, Web 3.0, Web 4.0, виртуальное пространство, сетевые технологии, хай-тек, хай-хьюм, хай-сенсор, SMM, SEO, таргетинг, Библиотека 4.0

Kubarovska S.L.,
Central city library named after
M.L. Kropyvnytskiy for adults of Mykolayiv

CENTRAL CITY LIBRARY NAMED AFTER M.L. KROPYVNYTSKIY OF MYKOLAYIV BETWEEN FORMATS WEB 3.0 AND WEB 4.0: READINESS FOR CHALLENGES OF THE TIME

Here is a short characteristic of formats Web 3.0 and Web 4.0 as well as activity analysis of CLN for adults of Mykolayiv between these formats.

Keywords: Innovations in libraries, Web 3.0, Web 4.0, virtual space, net technologies, Hi-Tech, Hi-Hume, Hi-Sensoro, SMM, SEO, targeting, Library 4.0

УДК 021.4:027.7
Кузнецова І. В.,
Наукова бібліотека
Національного університету кораблебудування
імені адмірала Макарова

ВІД ВИСТАВКИ РЕАЛЬНОЇ ДО ВІРТУАЛЬНОЇ: ЕВОЛЮЦІЯ БІБЛІОТЕЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

У пропонованій статті розглянуто електронну книжкову виставку у Науковій бібліотеці Національного університету кораблебудування імені адмірала Макарова як новий інформаційний продукт бібліотеки. Досліджуються характерні риси та особливості віртуальної виставки, аналізуються підходи та вимоги щодо її організації. Визначено значення електронної бібліотечної виставки як інструменту дистанційного обслуговування.

Ключові слова: віртуальні виставки, бібліотечні сервіси, Інтернет-ресурси.

Книжкові виставки, як напрям бібліотечно-інформаційної діяльності, з'явилися ще в середині XIX ст. і залишаються важливою складовою бібліотечного обслуговування. Як у бібліотеки, так і у книжкової виставки є свої, скажімо так, **"функціональні обов'язки"**.

По відношенню до читача:

- один із шляхів наочного доведення до читачів інформації про новинки у фонді бібліотеки;
- форма тематичного розкриття фонду з актуальних тем;
- оригінальна форма привернення уваги;

- реклама книг та бібліотеки;
- візуалізація книг.

По відношенню до бібліотечного фахівця:

- сприяють підвищенню кваліфікації працівників бібліотеки;
- розкриваються творчі можливості персоналу;
- відбувається інтенсивний обмін досвідом.

Оскільки бібліотека, незалежно від відомчого підпорядкування, є соціальним інститутом, то направлення експозицій виставок виконує і **соціальні функції**, а саме такі як:

- інформаційна – реалізується шляхом розкриття перед читачами складу бібліотечних фондів і змісту окремих видань через виставки-образи, перегляди літератури;
- комунікативна – бібліотечні виставки забезпечують спадковість культурних традицій і досвіду за допомогою тематичних виставок;
- пізнавальна – за допомогою якої бібліотечні виставки стимулюють пізнавальні потреби і інтереси, систематизують інформацію, зацікавлюють читача представленою літературою;
- адаптивна – пропонує максимально наочний і зручний пошук необхідної інформації, особлива увага приділяється дизайну;
- дозвільна – виставки забезпечують психологічний комфорт. Складають привабливий імідж бібліотеки.

З розвитком Інтернету ми отримали нову категорію користувачів – віртуальних, тож застосування сучасних інформаційно-комунікативних технологій дозволяє впроваджувати в бібліотеках і нову форму виставкового експонування документів – віртуальну (онлайнову, електронну) виставку. Це умовно не обмежений у часі та просторі захід, котрий реалізується за рахунок Інтернет-ресурсів, в межах якого бібліотека має можливість розмістити текстову інформацію, графічне, аудіо- або відеозображення експонатів, що розкривають зміст виставки. Онлайновий бібліотечний сервіс набуває все більшого розвитку та передбачає забезпечення дистанційного доступу до ресурсів бібліотеки широкому колу користувачів Інтернету. Великого значення ця діяльність набуває для осіб із особливим потребами, які навчаються і в нашому закладі, оскільки для них відвідування сайту бібліотеки є майже єдиною можливістю одержати потрібну інформацію.

Електронна бібліотечна книжкова виставка ставить перед собою такі **завдання**:

- сприяти задоволенню наукових, навчальних, виробничих, громадських та інших потреб віддалених користувачів;
- презентувати нові та актуальні друковані документи, що надійшли та зберігаються в відділах бібліотечного обслуговування;
- розкрити галузевий зміст універсального фонду згідно інформаційних запитів користувачів;
- привернути увагу до раритетних або вузькоспеціальних видань;
- розширити активну читачку аудиторію;
- забезпечити інформаційну підтримку наукових досліджень.

Використання в бібліотечній практиці віртуальних виставок дає змогу **розв'язати ряд проблем**, які неможливо вирішити традиційними методами:

- забезпечення збереження документів;
- оперативність організації виставки та можливість постійного її поповнення новими документами;
- представлення документів у потрібній кількості назв;

- необмеженість терміну експонування документів;
- можливість перегляду змісту окремих документів, зокрема збірників наукових праць та ілюстрацій;
- розкриття змісту представленого видання за допомогою анотації;
- представлення документів, які відсутні у фондах цієї бібліотеки, але мають певне значення для розкриття заданої теми;
- можливість дистанційного перегляду виставки без відвідування бібліотеки у будь-якій час.

Віртуальна виставка – новий інформаційний продукт бібліотеки, що представляється як консолідація традиційного книжкового і новітнього електронного способів презентації документів. Вона компактна, містка і є актуальним провідником у великому потоці інформації.

Основні **етапи підготовки** віртуальних виставок такі ж, як і для традиційних експозицій:

- відбір документів,
- визначення структури,
- компонування матеріалу,
- оформлення текстів та ілюстрацій.

Користування виставкою має бути зручним і зрозумілим. Структурування документів не обов'язково має відповідати правилам компонування матеріалу, прийнятим для традиційних виставок. Документи можуть бути розташовані не тільки за розділами, а й за абеткою назв, хронологією або іншими ознаками, що, у свою чергу, спрощує процес організації виставок.

Структура віртуальної виставки, як і звичайної, повинна складатися з розділів, супроводжуватися цитатами, вступними статтями, ілюстративним матеріалом. Виставка повинна бути зручна для сприйняття користувачем у веб-просторі і може містити наступні різновиди інформації:

Дані про видання:

- візуальні (зображення обкладинки, оцифровані частини книги: передмова, вступ та ін.);
- бібліографічні дані (бібліографічний запис + шифри фонду бібліотеки, що представляє виставку);
- аналітичну інформацію (анотації, реферати до видань, рецензії, відгуки читачів та ін.);
- оцифровані частини книги (розділи, найцікавіші витримки тощо);
- посилання на повні тексти книги, якщо вони доступні в бібліотеці, або в мережі Інтернет.

Додаткові матеріали за темою виставки, що існують в мережі:

- посилання на Інтернет-ресурси (біографії, критичні статті, рецензії, відгуки, тематичні сайти);
- відомості про наявність книг в інших бібліотеках, Інтернет-магазинах і т.ін.;
- зображення: портрети, ілюстрації, фотографії тематичного характеру.

Додаткова інформація, представлена створювачами виставки, і відомості про додатковий сервіс:

- біографічні, бібліографічні, енциклопедичні відомості за темою виставки (біографії авторів та інших персон, бібліографічні списки, історичні відомості та ін.);
- вказівка про можливість замовити електронну копію;
- вказівка про можливість замовити книгу по МБА, ЕДД.

Оформлення бібліотечної виставки – один із найцікавіших напрямків бібліотечного дизайну, тому що це чудовий спосіб продемонструвати її рівень підготовки. Оскільки дизайн має свої правила, а дотримуючись їх, можна зробити виставки привабливими та цікавими. Пам'ятаючи про те, що дизайн – це, насамперед, мистецтво "спілкування" з деталями, можна досягти хороших результатів. Перш за все, книжкова виставка повинна сприйматися як єдине ціле. Це досягається спеціальними композиційними методами, кольоровим рішенням та логічними зв'язками між її структурними підрозділами. Музичний супровід відтворює системи естетичних асоціацій, пов'язаних зі світом звуків, характерних для тієї чи іншої теми виставки.

На сьогодні вже існують різні **моделі віртуальних виставок**, серед яких:

- фотовиставки;
- бібліобанер;
- виставки з аудіосупроводом,
- виставки-"листівки" за окремим невеликим літературним твором;
- виставки-"ілюстрації" з "багатим" мультимедійним контентом, у тому числі аудіо- та відеорядом;
- розгорнуті виставки – з розділами, цитатами, ілюстраціями, текстом, відео- та аудіоматеріалами;
- виставки-вікторини, презентації, подорожі, кросворди, питання та ін.

Особливе місце займають тематичні виставки – як інформаційний продукт, що створюється на базі книжкових видань певної тематики. Вони розкривають універсальний бібліотечний фонд в різних аспектах через виставки:

- до знаменних та пам'ятних дат;
- персональні, присвячені життю та діяльності видатних людей;
- присвячені одному, або циклу творів певного автора;
- комплекс експозицій, що створюються послідовно в межах єдиної теми.

Виставкова діяльність нашої бібліотеки була і залишається важливою складовою бібліотечного обслуговування. Вступивши у віртуальне інформаційне середовище, ми спробували пристосувати даний вид бібліотечної послуги до нових реалій. Отже, "віртуальна книжкова виставка" – це презентація книг в електронному форматі.

У рамках заходів, присвячених 70-річчю від дня народження професора М. М. Александрова, бібліотека, ще тоді УДМТУ (2002 р.), розробила першу віртуальну виставку "Вчений, що прославив кораблебудівну науку", яка була презентована під час проведення бібліотекою читачької конференції за книгою Б. А. Бугаєнка, А. Ф. Галя "Ректор Миколаївського кораблебудівного інституту Михайло Миколайович Александров" (Нарис наукової, педагогічної і громадської діяльності), а також у музичній вітальні під час вечора, присвяченого ювіляру. Вона була першою віртуальною виставкою серед виставок вузівських бібліотек м. Миколаєва. Згодом виставку відредагували та адаптували під можливості нового сайту Наукової бібліотеки НУК.

Для Інтернет-середовища характерною властивістю є постійний розвиток сервісів, що обумовлює і постійне урізноманітнення форм роботи зі створення віртуальних бібліотечних

виставок та їх видів. На сьогодні у нашій бібліотечній практиці в процесі створення віртуальних виставок використовуються такі **сервіси**, як: Microsoft PowerPoint, PhotoPeach, PowToon, Popplet, Prezi, Thinglink, VideoScribe, Windows Movie Maker, Wix.com.

PowerPoint – це прикладна програма для створення і відображення наборів слайдів, в яких текст поєднано з графічними об'єктами, діаграмами, фотографіями, звуковими файлами та анімаційними ефектами. Це візуальний і графічний застосунок, який використовується головним чином для створення презентацій. Електронні виставки в форматі PowerPoint – найбільш поширені в нашій бібліотеці, при відповідному звуковому оформленні і наявності мультимедійного проєктора вони застосовуються як ілюстративний матеріал на комплексних заходах, літературних вечорах, днях інформації. Використовуються і в роздрукованому вигляді як ілюстрований рекомендаційний бібліографічний показник. Такі виставки можна переглянути на сайті бібліотеки у розділі "Електронні ресурси": <http://lib.nuos.edu.ua>.

Сервіс PhotoPeach, призначений для створення простих та яскравих фотовиставок, дає змогу завантажувати з комп'ютера або іншого сайту достатню кількість зображень, обкладинок книг, фото та представляти виставку у двох варіантах: у вигляді фотокаруселі і слайд-шоу. Представником такої виставки є віртуальна виставка "Війна пройшла крізь їхні душі" (<https://photopeach.com/album/18u6acp?ref=est>). Нами були використані фото- та відеоматеріали, які люб'язно надали учасники бойових дій та волонтери, які приймали участь у проведенні Години мужності, з нагоди святкування Дня захисника України.

PowToon являє собою інструмент для створення анімованих відеопрезентацій. У програмі передбачено кілька варіантів анімації тексту на слайдах: написання тексту від руки, послідовна поява букв, а також прості варіанти анімації тексту, до яких звикли в програмі PowerPoint. А бібліотека анімованих зображень неймовірно велика: моделі різних чоловічків в векторній графіці і безліч елементів інфографіки. В цій програмі було створено віртуальну виставку "Електричні машини для електромеханіків" (<https://www.youtube.com/watch?v=QJFrQxscsKw>). Метою вивчення електричних машин є набуття майбутніми інженерами-електромеханіками теоретичних і практичних знань у галузі електромеханічного перетворення енергії. Предметом вивчення є електричні машини і трансформатори, які є основними ланками в сучасних енергетичних установках.

Сервіс Popplet дає змогу створювати розгорнуті виставки з розділами, цитатами, ілюстраціями тощо. Технологія дає можливість використовувати під час підготовки виставки відео- та аудіоматеріали, тексти. Крім того, цей сервіс є зручним для організації колективної роботи, а також для залучення читачів до створення виставки. Як приклад, віртуальна виставка "Не дай СНІДу шанс: Погляд на проблеми ВІЛ-інфекції та СНІДу через художню літературу" (<http://popplet.com/app/#/3673243>). Виставка присвячена пам'яті тих, хто жив з ВІЛ, тим, хто живе з ВІЛ сьогодні, тим, хто допомагає їм жити і почувати себе гідними, потрібними та коханими людьми. У запропонованих художніх творах розкриваються почуття та переживання смертельно хворих людей та ставлення до них оточуючих.

Сервіс Prezi, призначений для створення медіа-презентацій. Інструменти Prezi дають можливість наближати й віддаляти слайди, створюючи трьохвимірний ефект. Цей сервіс можна використовувати для підготовки виставки-презентації, невеликих оглядів тощо. При цьому матеріал можна згорнути в одну картинку і, збільшивши той чи інший слайд, зробити акцент на певному тексті, слові, зображенні. Саме так було створено виставку "Science is the poetry of reality" (<https://prezi.com/-akg8wm-zmja/science-is-the-poetry-of-reality/#>), підготовлену відділом наукової, іноземної літератури та періодичних видань до Року англійської мови в Україні.

Сервіс Thinglink дозволяє додавати додаткову інформацію на фото за допомогою посилань. Thinglink може вбудовувати теги – гіперпосилання і текст – прямо на зображення. Можна додати посилання на що завгодно: інше фото, сайт, відео або аудіо. Цей сервіс було використано в одному із розділів віртуальної виставки "По праву великого таланту" (<https://www.thinglink.com/scene/846999946728046592>). Виставка-персоналія була підготовлена у рамках відзначення Року ювілеїв літераторів-краян на Миколаївщині, присвячена творчості поетеси Катерини Голубкової.

Сервіс VideoScribe – дозволяє створювати відеоролики з ефектом промальовування сюжету від руки. В створену презентацію можемо додати потрібний аудіо-супровід і записати голос за кадром. Презентація може бути експортована в відео-формат, а також в pdf файл. За останній час в Інтернеті зросла популярність мальованого відео, яке, дійсно, дуже ефективно виглядає. На екрані рука людини малює картинки, пише текст. Прикладом створення такої виставки є "Управління проектами: теорія, досвід, практика" (<https://www.youtube.com/watch?v=bXjdi3fu2HM>). На виставці представлені видання, в яких розглядається комплекс теоретичних та практичних питань з методології управління проектами, розкриваються процедури і технології мінімізації ризику при підготовці та реалізації проекту.

Windows Movie Maker – це спеціальна програма, призначена для створення, редагування і монтажу відеороликів, які згодом можуть використовуватись різними методами – в якості елементів презентацій, відеоуроків, а також можуть бути опубліковані в Інтернеті. За допомогою цієї програми створено виставку Цю програму було використано у виставці "Тарас Шевченко – геній і пророк" (<https://www.youtube.com/watch?v=w22yTdsBEvY>), яку представлено на святковому заході "Слово Кобзаря – джерело невмирущого духу" (до 200-річчя від дня народження славного сина українського народу). Для створення виставки було використано книги із фонду бібліотеки, та особисті книги та матеріали І. Б. Марцинковського, голови Громадської організації «Українське товариство "Просвіта" Миколаївщини» ім. Т. Г. Шевченка, кандидата медичних наук, доцента Навчально-наукового гуманітарного інституту.

Wix.com – популярний онлайн-конструктор сайтів з великими можливостями. Сотні унікальних дизайнів під різні формати проектів (від портфоліо до сайту-візитки), або варіанти створення сайту з нуля. Всі елементи веб-сторінки легко редагуються, переміщуються і налаштовуються. Призначений для створення мобільних сайтів, сторінок Facebook або блогів. Представниками таких віртуальних виставок-сайтів є такі електронні виставки як "По праву великого таланту" (<http://libnuos.wixsite.com/golubkova>), "Суднобудування в ХХІ столітті" (<http://libnuos.wixsite.com/sudnobuduvannya>) та "Видатний науковець зі світовим іменем" (<http://valerikalibnuos.wixsite.com/portretvirt>), яка була присвячена кандидату технічних наук, професору, заслуженому працівнику освіти України, академіку Академії наук суднобудування і Академії технологічних наук України, дійсному члену Інституту морської техніки, наук і технологій Великобританії, завідувачу кафедрою судових і стаціонарних установок Віктору Михайловичу Горбову.

В 2016 році НБ НУК взяла участь у дистанційному курсі "Електронна бібліографія" для бібліотекарів-бібліографів, який організувала та провела Харківська державна наукова бібліотека ім. В. Г. Короленка за підтримки Дистанційної академії "Основа". Під час проведення було організовано конкурс віртуальних (електронних) виставок. За результатами конкурсу (по місту Миколаєву) 2 місце (приз – безкоштовна участь у майстер-клас від Дистанційної Академії "Основа") отримала співробітниця нашої бібліотеки Т. Д. Корольова за

віртуальну виставку "Борис Андреевич Бугаенко – учений, письменник, фотохудожник" (<http://tetyanakorolova.wixsite.com/mysite>).

Як бачимо, віртуальні виставки стають невід'ємною складовою виставкової діяльності. Такі експозиції, частіше, ми готуємо паралельно з традиційними книжковими виставками. Так, при проведенні Години мужності з нагоди святкування Дня захисника України, на ряду з віртуальною фотовиставкою "Війна пройшла крізь їхні душі", була презентована книжкова виставка «Нові часи – нові герої», де були представлені книги, що розповідають про війну на Україні, яка змінила життя та свідомість мільйонів людей. Присутні ознайомилися з виставкою-есе "Я, війна і Україна", в якій у невеличких оповіданнях свої думки щодо подій в країні виклали студенти Навчально-наукового гуманітарного інституту. Яскравим візуальним доповненням стали роботи студентів-дизайнерів, представлені на виставці-плакат "АТО очима молоді", а також на фотовиставці "Очевидці неоголошеної війни".

Для студентів, що навчаються за спеціальністю "Прикладна лінгвістика", у рамках занять з "Основ інформаційної культури" було організовано інформаційну слайд-годину "Мова і міжкультурна комунікація", на якій першокурсники дізнались про історію, розвиток та структуру НБ НУК, ознайомились із популярними навчальними, науковими, довідковими виданнями іноземними мовами з фонду книгозбірні. Були представлені книжкові експозиції: "Від лінгвістики мови до лінгвістики спілкування" та "Speak Up English", та віртуальна виставка англійською мовою "Science is the poetry of reality" за матеріалами енциклопедії "Science – the poetry reality", та музичний відео-кліп до неї "Симфонія науки".

З нагоди вшанування пам'яті Тараса Шевченка, на святковому заході "Слово Кобзаря – джерело невмирущого духу", що був присвячений 200-річчю від дня народження славного сина українського народу, для присутніх було представлено цикл виставок "Життя, сповнене подій". Зміст циклу розкривали експозиції: "Шевченко та Миколаївщина", "Шевченко – художник", "Шевченко – поет", "Музи Шевченка", та підготовлено віртуальну виставку "Тарас Шевченко – геній і пророк". Для створення виставки було використано книги із фонду бібліотеки, та особисті книги та матеріали із колекції І. Б. Марцинковського, голови Громадської організації «Українське товариство "Просвіта" Миколаївщини», кандидата медичних наук, доцента Навчально-наукового гуманітарного інституту.

Віртуальні виставки НБ НУК – це різноманітні експозиції з різних галузей знань, ювілейні виставки. Вони створюються різними структурними підрозділами бібліотеки, відрізняються за тематикою та цільовою читацькою аудиторією, але всіх їх об'єднує єдина мета – найбільш повне розкриття фонду нашої бібліотеки, наголос на цікавій події. Електронні виставки мають необмежений термін експонування, доступу, дистанційного перегляду в межах Інтернет, оновлення та доповнення з боку бібліотечних працівників. Їх сукупність становить архів накопичених віртуальних виставок, який дозволяє відтворити хроніку виставок за тривалий період, з їх змістом знайомить сторінка сайту бібліотеки <http://lib.nuos.edu.ua>, розділ "Електронні ресурси".

Підсумовуючи, варто зазначити, що використання такої дистанційної форми обслуговування, як віртуальна виставка в бібліотечній діяльності, дає змогу вирішити важливі завдання відповідно до запитів сучасного суспільства. Зокрема, істотно вдосконалити якість бібліотечного обслуговування користувачів, ширше розкрити інформаційні ресурси бібліотеки, надати доступ до наявних в її фондах великої кількості навчально-наукових, історично-культурних надбань.

Список використаної літератури

1. Збаровская, Н. В. Выставочная деятельность публичных библиотек / Н. В. Збаровская. – СПб. : Профессия, 2004. – 224 с. – (Серия "Библиотека").
2. Книжкова виставка: сучасні тенденції [Електронний ресурс] // Запоріж. обл. універс. наук. б-ка ім. О. М. Горького : веб-сайт. – Електрон. дані. – Режим доступу : <http://www.zounb.zp.ua/node/620> (дата звернення: 19.04.2017). – Назва з екрана.
3. Кудря, Л. Віртуальна книжкова виставка – нова форма популяризації документів / Л. Кудря // Бібл. планета. – 2009. – № 1. – С. 37–39.
4. Романуха, З. Впровадження інформаційних технологій у бібліографічному інформуванні споживачів в університетських бібліотеках / З. Романуха // Вісн. Кн. палати. – 2014. – № 11. – С. 39–43.
5. Сміхова, Л. В. Книжкова виставка – одна з форм популяризації книг / Л. В. Сміхова // Шк. б-ка. – 2009. – № 3. – С. 43–46.
6. Ткачук, Л. Віртуальна виставка: нова послуга бібліотеки / Л. Ткачук // Вісн. Кн. палати. – 2007. – № 11. – С. 36–38.
7. Туровська, Л. Електронна виставка як комунікаційна модель діяльності наукової бібліотеки / Л. Туровська, І. Смоляр // Вісн. Кн. палати. – 2015. – № 3. – С. 29–31.
8. Хоменко, І. Бібліотеки в Інтернет-просторі: креативність та творчий пошук. / І. Хоменко // Бібл. форум України. – 2013. – № 4. – С. 15–16.
9. Шестопалова, О. В. Віртуальна виставка як сучасна форма бібліотечного обслуговування (з досвіду роботи бібліотеки Криворізького державного педагогічного університету) / О. В. Шестопалова // Бібліотека університету на новому етапі розвитку соціальних комунікацій : матеріали III міжнар. наук.-практ. конф., 1–2 груд. 2016 р. – Дніпро, 2016. – С. 315–320.

Кузнецова И. В.,
Научная библиотека
Национального университета кораблестроения
имени адмирала Макарова

ОТ ВЫСТАВКИ РЕАЛЬНОЙ ДО ВИРТУАЛЬНОЙ: ЭВОЛЮЦИЯ БИБЛИОТЕЧНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ

В предлагаемой статье рассматривается электронная книжная выставка в Научной библиотеке Национального университета кораблестроения имени адмирала Макарова как новый информационный продукт библиотеки. Исследуются характерные черты и особенности виртуальной выставки, анализируются подходы и требования к ее организации. Определены значения электронной библиотечной выставки как инструмента дистанционного обслуживания.

Ключевые слова: виртуальные выставки, библиотечные сервисы, Интернет-ресурсы.

Kuznetsova I. V.,
Scientific Library
of the Admiral Makarov
National University of Shipbuilding.

FROM THE REAL EXHIBITION TO THE VIRTUAL: THE EVOLUTION OF LIBRARY ACTIVITIES

The proposed article considers an electronic book exhibition in the Scientific Library of Admiral Makarov National University of Shipbuilding as a new information library product. The characteristic features and specificities of the virtual exhibition are explored, approaches and requirements for its organization are analyzed. The values of the electronic library exhibition as a tool for remote service are defined.

Keywords: virtual exhibitions, library services, Internet resources.

УДК 005.336.3

Ларенкова С. В.,

Наукова бібліотека

Національного університету кораблебудування
імені адмірала Макарова

УПРАВЛІННЯ ЯКІСТЮ В БІБЛІОТЕЦІ ВИШУ НА ОСНОВІ СТАНДАРТУ ISO 9001:2000

У статті розглядаються історичні засади виникнення і розвитку менеджменту якості; питання впровадження та удосконалення системи менеджменту якості в діяльність бібліотеки вишу; висвітлюється практичний досвід створення системи менеджменту якості в НБ НУК імені адмірала Макарова, визначаються його перспективи на майбутнє.

Ключові слова: бібліотека вишу, інновації, менеджмент якості діяльності бібліотеки.

Наукова бібліотека Національного університету кораблебудування імені адмірала Макарова – одна з найбільших технічних бібліотек південного регіону. Це – інформаційна база науково-дослідницької роботи вчених, аспірантів, студентів, центр культурно-просвітницької роботи університету та методичний центр бібліотек вищих навчальних закладів м. Миколаєва.

Її місія – забезпечення якісного та ефективного доступу користувачів до інформації, що сприяє розширенню освітньої, науково-дослідної, професійної діяльності, культурному та ідеологічному вихованню студентів, аспірантів, магістрантів і співробітників університету.

Щорічно обслуговується біля 30 тис. користувачів, книговидача становить близько 500 тис. одиниць. Фонд понад 750 тис. документів вітчизняної і зарубіжної, наукової та навчальної літератури за профілем ВНЗ. У довідково-інформаційному фонді зібрано понад 23 тис. документів органів науково-технічної інформації.

Бібліотекам вищих навчальних закладів відводиться значна роль у системі забезпечення якості вищої освіти в європейських країнах як важливому і обов'язковому компоненту освіти.

Згідно зі статистикою, майже 50 % робочого часу студента або науковця витрачається на пошук і отримання необхідної їм інформації. Цифра говорить сама за себе, і для бібліотечних працівників вона ще й є приводом до роздумів, причому до роздумів про свою роботу, про те, як саме вони повинні надавати цю інформацію своїм користувачам, щоб скоротити витрати дорогоцінного часу.

Дійсно, бібліотеки завжди прагнули поліпшити свою роботу, зробити свої послуги більш якісними. В останні роки вони дуже активно вирішують питання щодо вдосконалення своєї діяльності: це комп'ютеризація та автоматизація бібліотечних процесів, закупівля сучасного обладнання, комфортні умови роботи для користувачів, впровадження нових інформаційних технологій і забезпечення доступу до електронних ресурсів. Все це, безсумнівно, дуже важливо і добре. Однак є питання, без вирішення яких неможливо системно і якісно виконувати перераховані вище завдання. Перш за все – це управління, менеджмент якості, питання професійної компетентності персоналу, і, безумовно, це питання стратегічного та інноваційного менеджменту. Вимоги якості освітнього процесу в усіх вишах та створення в них систем якості вимагають участі в цьому процесі і бібліотек вищих навчальних закладів. Деякі бібліотеки вже застосовують принципи менеджменту якості у своїй повсякденній діяльності, багато бібліотек роблять на цьому шляху тільки перші кроки. Приходить розуміння того, що постійного вдосконалення своєї діяльності неможливо досягти без посиленої уваги до питань якості управління. Саме управління дозволяє виділити пріоритети розвитку бібліотеки, реалізувати організаційні перетворення, визначити підходи, що допомагають досягати результатів і збереження їх протягом тривалого часу.

Система менеджменту якості (СМЯ) – це інструмент, що дозволяє організувати і спрямувати дії на ефективне управління, вдосконалення та безперервне поліпшення діяльності будь-якої організації. Сьогодні цей сучасний інструмент управління застосовують в різних сферах діяльності, в тому числі і в сфері освіти, до якої належать і бібліотеки вищих навчальних закладів.

Управління якістю – процес циклічний, який представляє собою постійний перегляд цілей, операцій і оцінок. Сертифікація інформаційно-бібліографічних послуг робить управління бібліотекою більш прозорим і зрозумілим, виключаючи можливість неправильної оцінки її діяльності, забезпечує гарантований рівень якості обслуговування всіма можливими на сьогоднішній день засобами.

Створення та впровадження СУЯ вимагає від колективу бібліотеки докласти чимало зусиль для проведення необхідних змін, тому що СМК – це, перш за все, зміни. Змінювалися погляди на процеси, на документацію, на організаційну структуру, на культуру взаємин, змінювалося ставлення персоналу до читачів і до виконання своїх безпосередніх функцій. Виділяються найбільш важливі, на наш погляд, напрямки в роботі і критерії їх оцінки, які визначають результативність СУЯ і впливають на якість роботи.

Використання процесного підходу. Критеріями оцінки цього напрямку є: створення моделей процесів, опис процесів, готовність виконання всіх процесів, дотримання технологічної дисципліни, можливість виявлення причин невідповідностей (шлябу в роботі) та їх виправлення.

Система документації. Критеріями оцінки є: перевірка документів, що затверджуються, на адекватність, використання співробітниками актуалізованих версій документів, робота співробітників відповідно до вимог документації, швидкість пошуку необхідної документації, складання записів за якістю відповідно до вимог документації.

Лідерство керівництва. Критерії оцінки: участь керівництва в розробці політики і цілей в області якості, надання керівництвом необхідних ресурсів, внутрішнє інформування. В Науковій бібліотеці НУК визначено Місія і Політика якості. З Політикою в сфері якості ознайомлені всі співробітники бібліотеки, Політика є в кожному відділі.

Стратегічне і поточне планування. Критерії оцінки: визначення цілей на перспективу, планування обсягів робіт, планування ресурсів, розподіл їх. Кожна бібліотека повинна мати стратегічний план розвитку, так як співробітники повинні бачити цілі, до яких

їм потрібно прагнути. Наша бібліотека проводить довгострокове і короткострокове планування. Цілі бібліотеки узгоджені з цілями університету.

Цілі в області якості прописані на найближчий час. Цілі ставляться реальні і досяжні, з індикаторами їх виконання (статпоказники) і забезпеченням матеріальних (обладнання), фінансових (бюджет) і людських (штат) ресурсів. Пропозиції щодо поліпшення роботи виявляються на щорічних зборах в відділах, потім вони аналізуються і включаються в перспективні і поточні плани роботи.

Проведення аналізу з боку керівництва. Критерії оцінки: наявність необхідної інформації, регулярність збору інформації, регулярний аналіз з боку керівників, виявлення потенційних потреб користувачів. Аналіз діяльності бібліотеки проводиться на основі інформації, отриманої з різних джерел. Перш за все, ведеться постійне виявлення запитів і очікувань користувачів. Для цього використовуються різні форми і методи виявлення потреб – дні кафедри, дні інформації, анкети, опитування, зворотній зв'язок з користувачами здійснюється через "Зошит незадоволеного читацького попиту", який ведеться в точках обслуговування. Було розроблено та затверджено "Інструкцію по удосконаленню роботи з незадоволеним читацьким попитом у Науковій бібліотеці НУК". Аналіз "Зошиту незадоволеного читацького попиту..." проводиться відділом комплектування та наукової обробки літератури та заслуховується на Методичній раді Наукової бібліотеки два рази на рік. Результати аналізу враховуються при подальшому плануванні роботи підрозділів НБ, вживаються заходи щодо виправлення недоліків і поліпшення роботи. Проводиться робота по розробці пропозицій щодо нових послуг з метою передбачення очікувань користувачів. Обмін інформацією, коригування роботи здійснюється на щотижневих нарадах при директорі, Методичних радах НБ. Завідуючі відділами надають всю необхідну інформацію для проведення аналізу (інформація про задоволеність читачів, результатів роботи за напрямками і процесам, проведених проводячи коригувальні та запобіжні заходи).

Забезпечення ресурсами. Критерії оцінки: компетентність персоналу, підвищення кваліфікації співробітників. У всіх процесах бібліотеки задіяні тільки компетентні співробітники, з відповідним рівнем освіти і ступенем підготовленості. На кожну посаду є затверджена ректором посадова інструкція. Попередньо визначається необхідна компетентність для кожного виду діяльності, проводиться навчання на робочих місцях, а також обов'язкові стажування у відділах для прийнятих співробітників.

Управління персоналом здійснюється на основі наукової організації праці, з урахуванням міжгалузевих норм. За результатами аналізу роботи і навантаження співробітників, вносяться зміни до обсягів їх робіт, проводиться перерозподіл навантаження всередині відділів або між ними. Результатом процесу управління персоналом є відсутність плинності кадрів в НБ, мінімум технологічних помилок, взаємозамінність співробітників, рівномірний розподіл навантаження серед персоналу.

Безумовно, не тільки ці напрямки діяльності бібліотеки гарантують високий рівень бібліотечно-інформаційного обслуговування студентів та співробітників університету. Якість роботи залежить і від інших факторів – це і достатнє фінансування на закупівлю літератури та обладнання, і можливість матеріально стимулювати співробітників, і розуміння і тісний контакт з керівництвом університету. Але одне важливо: створення системи менеджменту якості дозволяє мати ефективну систему управління, що дозволяє максимально швидко реагувати на мінливі умови, на зовнішні і внутрішні чинники. Проведені аудити, постійний аналіз роботи системи і виконання її основного принципу – постійне поліпшення – є хорошим стимулом для розвитку і вдосконалення всіх процесів бібліотеки, для

впровадження нововведень і, найголовніше, є гарантією високої якості обслуговування наших користувачів.

Слід зазначити, що сьогодні для запровадження СМЯ використовують і методи кваліметрії. Я не ставлю за мету сьогодні детально на цьому зупинятись, це тема вже іншої доповіді, але декілька слів все ж скажу.

Термін кваліметрія утворився від латинського "qualis" який за якістю і-грецького "метрео" міряти, вимірювати – це наукова дисципліна, в рамках якої вивчаються методологія і проблематика комплексної, кількісної оцінки якості об'єктів будь-якої природи. Є складовою частиною квалітології – науки про якість (дослідження принципів і методів оцінки якості), наука про способи виміру і квантифікації (неподільності) показників якості.

Кваліметрія сама по собі це наука, яка вивчає теоретичні та прикладні проблеми оцінки якості продукції. Активний розвиток кваліметрії отримала в середині 60-х років минулого століття. Термін був запропонований в СРСР в 1968 р. групою наукових співробітників з ініціативи військового інженера Г. Г. Азгальдова.

Об'єкт кваліметрії: дослідження принципів і методів оцінки якості.

Предмет кваліметрії: сукупність складових якості властивостей предметів і процесів, з якими людина контактує в своїй практичній діяльності.

Мета кваліметрії – розробка і вдосконалення методик, за допомогою яких якість конкретного оцінюваного об'єкта може бути виражено одним числом, що характеризує ступінь задоволення даним об'єктом громадської або особистої потреби.

Переваги кваліметрії: а) вносить методологічну складову в систему менеджменту якості; б) дозволяє давати кількісні оцінки якісним характеристикам.

Застосування кваліметричних інструментів знайшли відображення в: педагогіці; соціології; психології; управлінні якістю; економіці; бібліотекознавстві.

Структурними елементами університетської бібліотеки як об'єкта оцінки були: матеріально-технічна база; бібліотечний фонд; користувачі; бібліотечний персонал; проведення бібліотечних заходів; самообстеження бібліотеки з точки зору інноваційності.

Запровадження СМЯ – це кропітка та постійна робота, мета якої націлена на розвиток та вдосконалення всіх бібліотечних процесів. Вона не щось раз і назавжди зроблене, Це система, яка сама постійно поліпшується і сприяє постійному поліпшенню якості діяльності бібліотеки заради її користувача.

Список використаної літератури

1. ДСТУ ISO 9000:2007. Системи управління якістю. Основні положення та словник термінів [Текст]. – К. : Держспоживстандарт України, 2008. – 29 с.
2. ДСТУ ISO 9001-2009. Системи управління якістю. Вимоги [Текст]. – К. : Держспоживстандарт України, 2009. – 26 с.
3. ДСТУ ISO 10015:2008. Настанови щодо навчання персоналу: Управління якістю [Текст]. – К. : Держспоживстандарт України, 2011. – 12 с.
4. ISO 11620:2001. Информация и документация. Показатели эффективности работы библиотек [Текст]. – К., 2009. – 75 с.
5. Коптяева, М. Принципы менеджмента качества современной библиотеки: процессный подход [Текст] / М. Коптяева // Научные и технические библиотеки. – 2009. – № 12. – С. 27–35.
6. Юдина, Н. Создание системы менеджмента качества как фактор совершенствования библиотечного обслуживания в библиотеке университета [Текст] / Н. Юдина, Т. Коморовская // Молодые в библиотечном деле. – 2007. – № 3. – С. 61–68.

7. Версан, В. Г. Системы управления качеством продукции [Текст]: учеб.-практ. пособие / В. Г. Версан, И. И. Чайка. – М. : Изд-во стандартов, 1988. – 150 с.
8. Грищенко, Т. Б. Задачі впровадження системи менеджменту якості в бібліотеках / Т. Б. Грищенко, О. М. Нікітенко, Л. О. Бояріна // Бібліотека як частина інформаційно-освітнього простору університету [Текст] : сб. докл. науч.-практ. конф. (к 80-літтю НТБ НАУ "ХАИ", Харків, 20 апр. 2010 г. – Х.: [б. и.], 2010. – С. 70–72.
9. Ильенкова, С. Д. Управление качеством [Текст] : учеб. пособие / С. Д. Ильенкова. – М., 1998. – 195 с.
10. Система менеджменту якості в бібліотеці технічного університету / Л. О. Бояріна, Л. Г. Влащенко, Т. Б. Грищенко, О. М. Нікітенко // Бібліотека ВНЗ на новому етапі розвитку соціальних комунікацій : монографія [Текст] / за ред. В. О. Ільганаєвої, Т. О. Колесникової. – Д. : вид. Маковецький. – С. 166–175.
11. Грищенко, Т. Б., Влащенко Л. Г., Нікітенко О. М. Методи оцінювання показників якості роботи університетської бібліотеки : матеріали наук.-практ. конф., присвяч. 50-річчю Наукової бібліотеки Хмельницького національного університету, 15-16 берез. 2012 р. – Хмельницький, 2012. – С. 56–66.
12. Великосельська, О. М. Інноваційні процеси та система якості у науковій бібліотеці Хмельницького національного університету : матеріали наук.-практ. конф., присвяч. 50-річчю Наукової бібліотеки Хмельницького національного університету, 15-16 берез. 2012 р. – Хмельницький, 2012. – С. 50–55.

Ларенкова С. В.,
Научная библиотека
Национального университета кораблестроения
имени адмирала Макарова

УПРАВЛЕНИЕ КАЧЕСТВОМ В УНИВЕРСИТЕТСКОЙ БИБЛИОТЕКЕ НА ОСНОВЕ СТАНДАРТА ISO 9001:2000

В статье рассматриваются исторические основы возникновения и развития менеджмента качества; вопросы внедрения и совершенствования системы менеджмента качества в деятельность библиотеки вуза; освещается практический опыт создания системы менеджмента качества в НБ НУК имени адмирала Макарова, определяются его перспективы на будущее.

Ключевые слова: библиотека вуза, инновации, менеджмент качества деятельности библиотеки.

Larenkova S. V.,
Scientific Secretary
The Scientific Library
of Admiral Makarov National University of Shipbuilding,

QUALITY MANAGEMENT IN THE UNIVERSITY LIBRARY BASED ON ISO 9001:2000 STANDARD

The article deals with the historical principles of the emergence and development of quality management; issues of implementation and improvement of the quality management system in the

activity of the university library; the practical experience of creating a quality management system in the scientific library of Admiral Makarov National University of Shipbuilding; its prospects for the future are determined.

Keywords: university library, innovation, library activities quality management.

УДК 027.7(477.43):[005:004]

Мацей О. О.,

Наукова бібліотека

Хмельницького національного університету

СТРАТЕГІЧНИЙ МЕНЕДЖМЕНТ: ДОСВІД РОБОТИ НАУКОВОЇ БІБЛІОТЕКИ ХМЕЛЬНИЦЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ

Висвітлено досвід наукової бібліотеки університету зі стратегічного планування роботи книгозбірні.

Ключові слова: наукова бібліотека університету, стратегічне планування, аналіз діяльності, наукова робота, автоматизація бібліотеки, видавнича діяльність.

Однією з головних функцій управління діяльністю бібліотеки є планування, в ході якого здійснюється розробка системи заходів, визначаються мета та завдання, шляхи їх досягнення, планові показники роботи бібліотеки та її структурних підрозділів на конкретний період. Усі плани мають за мету забезпечити планомірність та узгодження розвитку бібліотеки, безперервну роботу за планами й виключити їх дублювання.

Такі види планів, як перспективні та стратегічні, увійшли в практику роботи бібліотек недавно. Зарубіжні професійні джерела свідчать про те, що на сучасному етапі стратегічне планування надійно увійшло у практику бібліотек та успішно допомагає їм зайняти своє місце в інформаційному суспільстві, підвищувати ефективність бібліотечного обслуговування.

Стратегічне планування – одна з найважливіших функцій управління бібліотекою. За висловом директора наукової бібліотеки Фінляндії Е. Хяклі, стратегічний план визначає, що хоче досягнути бібліотека за допомогою власних ресурсів.

Важливість стратегічного планування зростає під впливом динамічного розвитку середовища і багатоаспектних взаємозв'язків внутрішніх і зовнішніх сил, що впливають на бібліотеки. У цих умовах бібліотекарі повинні мислити стратегічно; це дає їм можливість бути готовими до змін, попереджаючи небажані для них наслідки і підтримуючи бажані, концентрувати свої зусилля і обмежені ресурси на найважливіших напрямках. Для планування важливими є бачення майбутнього бібліотеки та впровадження тих ідеальних принципів, до яких бібліотека прагне, а це: обслуговування, ефективність, інновації, зв'язки, знання, досконалість тощо.

Вітчизняні та зарубіжні фахівці, наголошуючи на необхідності планованих заходів для створення іміджу бібліотеки, впевнені у необхідності використання для цього засобів маркетингу та менеджменту і, перш за все, стратегічного планування.

Окрім того, стратегічний план має незаперечні переваги: допомагає поєднати ресурси бібліотеки з її можливостями, визначити її реальне місце в соціумі, виявити можливі негативні тенденції, закріпити репутацію книгозбірні в очах користувачів, покращити управління тощо [2].

До стратегічного планування наукова бібліотека Хмельницького національного університету долучилася ще у 1995 році, коли було розроблено перспективну програму розвитку книгозбірні "Бібліотека та книга в житті молоді". Розробка такого документу обумовлена проблемами адаптації молодих працівників, які не мали бібліотечної освіти, потребами у розширенні професійних знань і перепідготовці основного персоналу, а також навчанням керівників структурних підрозділів та адміністрації книгозбірні. Вже тоді було зрозуміло, що інвестиції в підготовку кадрів дають не менший ефект, ніж придбання нової літератури та техніки.

Завдяки запуску Програми бібліотека була забезпечена кваліфікованими працівниками, які мали знання, досвід та бажання впроваджувати у діяльність книгозбірні інновації, зокрема новітні інформаційні технології. Так розпочалася повномасштабна автоматизація всіх бібліотечних процесів. Звичайно, така потужна робота не могла відбуватися сама по собі. Тому на основі вивчення передового досвіду зарубіжних та вітчизняних книгозбірень, аналізів діяльності було розроблено, обговорено в колективі та затверджено на засіданні методичної ради нову перспективну програму автоматизації бібліотеки на 1999–2003 роки. Цей період відзначився інтенсивною роботою зі створення автоматизованої бібліотечної системи. Було організовано відділ автоматизації бібліотеки; за базове програмне забезпечення обрано вітчизняний програмний продукт "УФД/Бібліотека". Вже на кінець 2001 року сформовано розгалужену локальну мережу з 33 комп'ютерів, впроваджено електронний формуляр читача, проведено рекаталогізацію активного фонду документів. Окремою ланкою роботи став розвиток web-сайту бібліотеки, який щороку відвідує більше ніж 400 тис. користувачів, а загалом за роки його існування скористалось понад 6 мільйонів [3, с.124]. Для забезпечення виконання програми було розроблено 32 регламентуючі документи – інструкції, положення, методики.

Гарних результатів досягла бібліотека виконуючи Комплексну програму розвитку бібліотеки на 2002–2006 роки. Саме тоді бібліотеці надано статус наукової, започатковано електронну бібліотеку, розпочала роботу віртуальна довідкова служба, підписано угоду про співпрацю з Головною бібліотекою Краківської політехніки, започатковано видання інформаційного бюлетеня "Бібліотека в освітньому просторі" тощо. Про успішну діяльність книгозбірні в рамках Програми свідчить відзначення бібліотеки у 2006 році дипломом та обласною премією ім. Мелетія Смотрицького в галузі бібліотечної роботи за вагомий внесок у розвиток бібліотечної справи, популяризацію української мови та літератури, видання змістовних інформаційно-бібліографічних видань.

Стратегічну програму розвитку наукової роботи бібліотеки на 2007–2012 роки "Удосконалення обслуговування користувачів в умовах запровадження новітніх технологій" було розроблено та затверджено наприкінці 2006 року. Програма спрямована на дослідження виробничих бібліотечних процесів з метою їх удосконалення, а саме: формування та раціональну організацію інформаційних ресурсів; удосконалення технології обслуговування користувачів; видання науково-допоміжних та біобібліографічних покажчиків, аналітичну обробку інформації; формування наукового фонду бібліотеки та надання доступу до віддалених БД, що забезпечує науково-дослідницькі завдання творчого колективу університету та бібліотеки [1].

У виконанні Програми брали участь всі структурні підрозділи бібліотеки, з окремих питань – співробітники обласного методичного об'єднання бібліотек ВНЗ та інших бібліотек. Результати наукової роботи подавалися у вигляді звітів, аналізів, довідок, доповідей на наукові конференції, семінари, статей для публікацій у фахових виданнях, наукових збірниках, інформаційних бюлетенях тощо.

За шість років співробітниками бібліотеки було проведено 9 соціологічних досліджень, серед них: "Робота з науковою інформацією в бібліотеці університету"; "Комфортність обслуговування користувачів в НБ ХНУ"; "Мотиви та фактори, що впливають на читання української художньої літератури"; "Масові заходи бібліотеки в оцінці їх учасників"; "Готовність бібліотекарів НБ ХНУ до змін"; "Майбутнє наукової бібліотеки університету очима читачів". Опитано 1772 респонденти (1450 студентів, 89 викладачів, 68 аспірантів, 165 співробітників), які відповіли загалом на більше ніж 130 запитань. На основі зібраної інформації, підсумків анкетних опитувань та пропозицій користувачів у книгозбірні приймалися управлінські рішення, вироблялися конкретні рекомендації щодо переорієнтації домінуючих функцій бібліотеки, розвитку інформаційних ресурсів та послуг для створення позитивного іміджу у суспільстві, здійснювалося планування роботи книгозбірні з урахуванням думок читачів, визначалися оптимальні шляхи подальшого інноваційного розвитку бібліотеки як одного з провідних підрозділів університету, що має великий вплив на якість підготовки фахівців та їх конкурентоспроможність.

У рамках виконання Програми на базі наукової бібліотеки ХНУ (головної бібліотеки Хмельницького методичного об'єднання бібліотек вищих закладів освіти) організовано та проведено 5 науково-практичних конференцій та 2 науково-практичних семінари. Такі заходи є одним із вагомих джерел формування інновацій для подальшого їх впровадження в роботу. Активну участь брали працівники книгозбірні і в Міжнародних, Всеукраїнських наукових конференціях, семінарах, нарадах, засіданнях "круглих столів". Загалом за цей період здійснено 44 відрядження та підготовлено 54 доповіді, в яких висвітлювалися питання розвитку новітніх технологій та інноваційних процесів у бібліотеці; менеджменту якості як складової роботи; формування сучасної інформаційно-аналітичної діяльності бібліотек вишів; організації відкритого доступу та створення інституційного репозитарію; застосування корпоративних технологій у функціонуванні системи електронних інформаційних ресурсів; формування інформаційної культури читачів тощо.

Для наукового підходу до прийняття рішень, прогнозування подальшого розвитку книгозбірні широко застосовувалися статистичні, порівняльні, кількісні та інші аналізи діяльності як структурних підрозділів, так і окремих напрямків роботи. У рамках Програми фахівцями книгозбірні підготовлено 63 аналізи діяльності, видано 27 друкованих та 14 електронних видань, на сторінках фахових видань опубліковано 121 статтю теоретичного та прикладного характеру, у тому числі й за кордоном.

Особлива роль у виконанні Програми належить бібліографічним показникам серії "Бібліографія вчених ХНУ". Протягом 2007–2012 років створено 9 показників, у т. ч. 4 друкованих видання та 5 – в електронному вигляді. Виключно в електронному варіанті створюються щорічні бібліографічні показники серії «Публікації викладачів Хмельницького національного університету», які розміщуються на сайті в БД «Публікації викладачів». За час реалізації програми створено 5 випусків бібліографічних показників цієї серії.

З метою надання методичної та практичної допомоги працівникам бібліотек ВНЗ III–IV рівнів акредитації державної форми власності Хмельницької області з основних питань бібліотечної діяльності видається інформаційний бюлетень "Бібліотека в освітньому просторі". За період дії Програми вийшло 11 номерів інформаційного бюлетеня, в яких опубліковано 68 публікацій провідних фахівців НБ ХНУ та об'єднання. Варто відмітити, що 2008 року заступник директора бібліотеки В. О. Глухенька отримала свідоцтво про реєстрацію авторського права на твір № 23838 від 05.03.08 р. за розробку комп'ютерної програми «Програмний комплекс "Електронна бібліотека"». Завдяки чіткій програмі розвитку наукової роботи "Удосконалення обслуговування користувачів в умовах запровадження

новітніх інформаційних технологій" у бібліотеці активно почала розвиватися корпоративна діяльність. У жовтні 2010 року ухвалено рішення про створення "Зведеного електронного каталогу бібліотек Хмельницької області", метою створення якого є підвищення ефективності, оперативності та якості інформаційного забезпечення соціальних, культурних, наукових і навчальних потреб користувачів, упровадження нових інформаційних послуг, а також раціональне використання трудових і матеріальних ресурсів; каталог містить ЕК шести бібліотек регіону. Здійснюється також міжбібліотечна кооперація з Хмельницькою обласною бібліотекою для юнацтва та науковою бібліотекою Кам'янець-Подільського національного університету ім. І. Огієнка щодо обміну аналітичними описами статей; проводиться обмін електронними повнотекстовими базами даних з бібліотеками вишів України та Польщі; НБ ХНУ обмінюється електронними ресурсами з книгозбірнями університетів Харкова, Миколаєва, Кракова, Ужгорода, Рівного, Тернополя.

Запровадження в бібліотечну практику нових інформаційних технологій зумовило перегляд концепції обслуговування користувачів та розширило сервісні можливості книгозбірни. Так, поряд із традиційними формами обслуговування користувачів книжковими фондами та ресурсами в НБ ХНУ створено віртуальну систему обслуговування читачів. Веб-сайт наукової бібліотеки <http://lib.khnu.km.ua/> (створений 1998 р.) забезпечує цілодобовий доступ як до власних, так і зовнішніх інформаційних ресурсів; значно підвищує якість, оперативність та повноту задоволення інформаційних потреб і запитів користувачів. Створено та удосконалено електронні бази даних, серед яких: електронний каталог, електронна бібліотека, інституційний репозитарій ХНУ (ElarKhNU), навігатор Інтернет-ресурсів за профілем ВНЗ, придбано інформаційну систему "Леонорм-інформ – Електронний каталог бібліографічних описів національних та міждержавних стандартів України" та ін. На веб-сайті бібліотеки впроваджено нові інформаційні сервіси для користувачів книгозбірни: віртуальна довідкова служба, доступ до формуляра читача, замовлення документів по МБА в онлайн режимі, замовлення нової літератури для навчального процесу викладачами університету, Wi-Fi доступ до мережі Інтернет у залі електронної інформації та читальних залах бібліотеки тощо. Постійно здійснювався моніторинг використання електронних ресурсів та БД.

Протягом 2007–2012 років у рамках Програми проводилася інтенсивна робота з впровадження нових інформаційних технологій в обслуговування користувачів. Бібліотека пройшла стрімкий шлях від замкненої системи до навігатора у світовому інформаційному просторі. Постійно збільшувався парк комп'ютерної техніки, зокрема ПК. На сьогодні всі бібліотечні процеси повністю комп'ютеризовані.

Для цілісної роботи з електронними ресурсами в 2007 р. було створено сектор підтримки електронної бібліотеки, який через рік став відділом, що сприяло активізації роботи з електронними ресурсами. За час з 2007–2012 рр. створено власну колекцію електронних ресурсів. Спостерігалось постійне зростання основних показників Електронної бібліотеки (ЕБ). Працівниками бібліотеки створено 33 БД та придбано 2 БД.

Таким чином, завдяки стратегічному плануванню у даний час в науковій бібліотеці ХНУ створено віртуальну систему обслуговування читачів, організовано робочі місця в залі електронної інформації для самостійної роботи користувачів з електронною бібліотекою, базами даних, текстовими та графічними редакторами, Інтернетом; розроблено засоби віддаленого доступу до інформаційних ресурсів, а також досліджено джерела використання інформації, відсутньої у книгозбірні; надано доступ користувачам бібліотеки до відомих у світі БД.

Сьогодні, у переддень свого 55-річчя, бібліотека працює в рамках нової стратегічної програми розвитку наукової роботи "Розвиток ресурсної бази наукової бібліотеки

Хмельницького національного університету в умовах інформаційного суспільства", яка розрахована на 2015–2020 роки. Підведення підсумків виконання програми попереду, але вже тепер можна з впевненістю говорити про позитивні результати діяльності книгозбірні – започаткування електронного інформаційно-аналітичного видання "Бібліотеки вищих закладів Хмельниччини: цифри та факти", проведення конференцій та семінарів, активізація видавничої діяльності, створення нових повнотекстових БД, розширення корпоративної співпраці, видання монографії тощо.

У практику стратегічного планування роботи бібліотеки на сучасному етапі активно входять проектні технології. Результатом такої діяльності є цільові програми та творчі проекти. У рамках діючої на сьогодні стратегічної програми розвитку наукової роботи проводиться аналізування роботи, дослідження думки читачів, створення науково-допоміжних показників та БД, розробка нових та діяльність у межах вже діючих проектів:

- "Бібліотека – центр науково-інформаційних ресурсів";
- Популяризації книги, читання і розвитку читацької культури студентської молоді університету;
- Національно-патріотичного виховання студентської молоді "Ти – одна й неподільна, Україно моя вільна";
- Просвітницького проекту "Здоров'я молоді – здоров'я нації".

На засіданні Вченої ради університету від 28.10.2016 року затверджено нову "Стратегію розвитку наукової бібліотеки Хмельницького національного університету на 2017–2021 роки", яка розроблена для підвищення якості інформаційно-бібліотечного сервісу і здійснення переходу до нового формату діяльності бібліотеки шляхом надання послуг як на паперових носіях інформації, так і в електронному вигляді. Концепція програми передбачає перехід від моделі бібліотеки, яка використовує в роботі тільки свої фонди, до моделі відкритої бібліотеки, що ефективно використовує зовнішні ресурси.

Стратегічне планування не легкий процес. Воно вимагає достатньо серйозно замислитися про подальший шлях розвитку бібліотеки, враховуючи ті інноваційні процеси, які вже були успішно впроваджені в роботу книгозбірні. Та все ж таки стратегічний менеджмент бібліотек з кожним роком набуває все більшого розповсюдження, адже така діяльність – це можливість ще раз заявити про себе, підкреслити значимість бібліотеки вишу у розвитку освітнього та наукового середовища навчального закладу, підняти престиж професії бібліотекаря.

Список використаних джерел

1. Айвазян, О. Б. Наукова діяльність як стратегічний напрямок розвитку НБ ХНУ [Текст] / О. Б. Айвазян, О. М. Великосельська // Сучасна бібліотека в інноваційному освітньому просторі : матеріали II Всеукр. наук.-практ. конф., 14–15 берез. 2013 р., м. Луганськ. – Луганськ : Вид-во ДЗ "ЛНУ ім. Т. Шевченка", 2013. – С. 42–49.
2. Башун, Е. В. Маркетинг и фандрейзинг как факторы активизации процессов по внедрению новых технологий в библиотеках // Библиотеки и ассоциации в меняющемся мире: новые технологии и новые формы сотрудничества. – М. : ГПНТБ, 1999. – Т. 1. – С. 83–84.
3. Глухенька, В. О. Розвиток інформаційних технологій у науковій бібліотеці Хмельницького національного університету [Текст] / В. О. Глухенька // Бібліотека університету: витоки та сучасність : зб. наук. ст., присвяч. 50-річчю з дня заснування Наук. б-ки ун-ту. – Хмельницький, 2012. – С. 123–126.

Мацей О. А.,
Научная библиотека
Хмельницкого национального университета

СТРАТЕГИЧЕСКИЙ МЕНЕДЖМЕНТ: ОПЫТ РАБОТЫ НАУЧНОЙ БИБЛИОТЕКИ ХМЕЛЬНИЦКОГО НАЦИОНАЛЬНОГО УНИВЕРСИТЕТА

Освещен опыт научной библиотеки университета по стратегическому планированию работы библиотеки.

Ключевые слова: научная библиотека университета, стратегическое планирование, анализ деятельности, научная работа, автоматизация библиотеки, издательская деятельность.

Matsei O. O.,
the Scientific Library of Khmelnytskyi National University

STRATEGIC MANAGEMENT: THE EXPERIENCE OF THE SCIENTIFIC LIBRARY OF THE KHMELNYTSKYI NATIONAL UNIVERSITY

The experience of the Scientific Library of Khmelnytskyi National University on the strategic planning of the library's work

Keywords: the Scientific Library of the University, strategic planning, activity analysis, scientific work, library automation, publishing.

УДК 023.5+005.336.5

Мігунова Т. С.,
Наукова бібліотека
Національного університету кораблебудування
імені адмірала Макарова

ПІДСУМКИ МІЖВУЗІВСЬКОГО ДОСЛІДЖЕННЯ "МОДУЛЬ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ БІБЛІОТЕЧНО-ІНФОРМАЦІЙНОГО ФАХІВЦЯ МАЙБУТНЬОГО"

У статті викладені підсумки комплексного міжвузівського дослідження, яке було проведено серед 100 бібліотечних фахівців бібліотек шести провідних ВНЗ м. Миколаєва. Його результати дозволили створити узагальнюючий перелік компетентностей, які повинні бути притаманні бібліотечному фахівцю цифрової епохи.

Ключові слова: компетентність, дослідження, бібліотека вишу, анкетування.

Вступ.

Інтернет та новітні інформаційні технології круто змінили наше життя, вони стали серйозними конкурентами масмедіа. Новини, погода, листування, спілкування (ВКонтакте, Однокласники, Фейсбук, Скайп, вебінари) – це та багато чого ще ми можемо саме завдяки їм. Звичайно, що ці зміни не могли не вплинути на нашу професійну сферу. Сьогодні розуміння сучасної бібліотечної діяльності значно розширилось, навіть у порівнянні з недалеким

минулим. Висвітлення досягнень бібліотек на сторінках професійної преси, у виступах на професійних заходах, інформації, викладеної в інтернет, свідчить про постійний динамізм перетворень у їх діяльності.

Бібліотекознавці вважають, що за всю історію бібліотек, до 70-х років минулого століття, можна визначити одне технологічне нововведення – це винайдення технології книгодрукування, яка модернізувалась з настанням кожного нового століття.

За останні 30–35 років в технологіях, які використовуються в бібліотеках, визначився значний прогрес: від застосування і модернізації АІБС до запровадження новітніх ІКТ.

Бібліотеки крок за кроком наближаються до нової фази свого розвитку – **цифрової**. І вже сьогодні в її стінах з'явилося нове покоління користувачів – Digital Native (цифрове покоління), для якого бібліотека асоціюється з онлайн-сервісами.

Сучасна діяльність бібліотек ВНЗ м. Миколаєва, що входять до Методичного об'єднання, дає можливість говорити про те, що вони з року в рік змінюють стереотипи щодо своїх аспектів роботи. І кожного разу причиною виступає відкриття нової ніші у їх діяльності. Ось лише невеликий перелік інновацій за останні 5 років:

- створення репозитаріїв;
- бібліометричні та наукометричні дослідження;
- участь у процесах дистанційної освіти;
- аналітико-синтетична обробка наукової інформації;
- сприяння обізнаності науковців ВНЗ про наукометричні БД, різні аспекти пошуку інформації, у т. ч. ресурсів відкритого доступу;
- інформаційна діяльність з питань академічної доброчесності.

Крім того, слід зазначити, що кожен наступний рік привносить у роботу бібліотек щось нове. Безумовно, такі динамічні зміни в діяльності бібліотеки вишу потребують і адекватних змін у роботі бібліотечних фахівців, а саме: нових знань, навичок, переосмислення стратегії діяльності, підвищення фахового рівня. Бібліотекар-фахівець нової формації покликаний бути не тільки носієм високої загальної і професійної культури, але, водночас, готовим опановувати прогресивні бібліотечні технології, оперативно реагувати на вимоги часу, щоб не втрачати провідну роль у наданні інформації.

Чи простежуються такі риси у роботі фахівців бібліотек ВНЗ м. Миколаєва, що входять до Методичного об'єднання? Щоб дати відповідь на це питання, і було **проведено міжвузівське дослідження "Модуль компетентностей бібліотечно-інформаційного фахівця майбутнього"**.

Виклад основного матеріалу.

Обґрунтування проведення дослідження:

Останнім часом відбуваються динамічні зміни у діяльності бібліотек ВНЗ. Це, у свою чергу, потребує адекватної реакції у роботі бібліотечних фахівців: їх відношенні до виконання завдань, нового мислення.

Мета дослідження: Актуалізація та візуалізація даних за темою "Модуль компетентностей бібліотечно-інформаційного фахівця майбутнього".

Завдання: Провести анкетування фахівців бібліотек 6 ВНЗ м. Миколаєва, що входять до Методичного об'єднання.

Учасники: 100 фахівців 6 бібліотек ВНЗ Методичного об'єднання м. Миколаєва.

Методика – закрите анкетування.

Але, перш ніж перейти до підсумків дослідження, визначимося з дефініцією термінів. Термін "професіонал" з'явився в 1960 р. у західній соціологічній літературі. Так стали називати представників окремої соціальної групи, для яких було притаманним:

- застосування професійних навичок, що базуються на теоретичних знаннях;
- спеціальна освіта;
- компетентність, що підтверджена складеними іспитами;
- виконання певних спеціальних обов'язків;
- членство в професійній організації [2].

Термін **кваліфікація** (від лат. qualis – який по якості, facio – роблю).

Єдиним офіційним визначенням терміна "кваліфікація" оперує **Національний кваліфікатор України ДК 003:2010 "Кваліфікатор професій"**, де вписано, що "кваліфікація" – це здатність виконувати завдання та обов'язки відповідної роботи.

Кваліфікація визначається рівнем освіти та спеціалізацією.

Ще зовсім недавно термін "професіонал" використовувався як ознака, що людина добре обізнана у всіх тонкощах своєї професії. Останнім часом все частіше його замінюють терміном "компетентний" ("має високу компетенцію", "компетентна людина" тощо). У словниках, наукових публікаціях, довідниках, інформаційних джерелах Інтернет зафіксовано багато трактувань цих термінів. Одні дослідники вважають, що термін "компетентність" більшою мірою був зорієнтований на професійну освіту, а термін "компетенція" почав використовуватися лише у сфері лінгводидактики, інші – що ці два терміни є синонімами

Однак, аналіз матеріалів доводить, що інколи автор в одній праці вживає терміни "компетентність" та "компетенція" як синонімічні. Вважається, що така невідповідність виникла, очевидно, після розгляду перекладу рекомендацій Ради Європи, інших міжнародних документів, коли англ. **competency** (компетент) перекладалось на співзвучний йому український відповідник "компетенція" [4].

Звернімось до Вікіпедії. **Компетентність** (переклад з лат. competentia) – коло питань, у яких людина добре обізнана.

Компетентність – динамічна комбінація знань, вмінь і практичних навичок, способів мислення, професійних, світоглядних і громадянських якостей, морально-етичних цінностей, яка визначає здатність особи успішно здійснювати професійну та подальшу навчальну діяльність і є результатом навчання на певному рівні [2].

Поінформованість, обізнаність, авторитетність.

Професійна компетенція (від лат. competentia) – здатність успішно діяти на основі практичного досвіду, умінь та знань при вирішенні поставлених професійних завдань [2].

Як бачимо, в обох випадках походження практично єдине – **competentia** та й значення майже співпадають.

Я не ставлю за мету визначити співвідношення термінів відповідно один до одного. Залишимо термінологічне визначення для вивчення науковців. Зрозуміло одне – за сферою використання обидва терміни відносяться до сфери діяльності людини і є синонімічними. А у відношенні до терміну "кваліфікація" є більш вагомими [4].

Серед регламентуючих документів щодо компетентностей інформаційних фахівців (бібліотекарів, науковців, викладачів бібліотекознавства, інформатики та ін.), які представляє глобальна Асоціація спеціальних бібліотек (SLA), є "Competencies for information Professionals", який було затверджено у квітні 2016 року.

У цьому документі визначено та проаналізовано окремі елементи ключових компетентностей інформаційних фахівців щодо:

- інформаційних і знанневих послуг;

- інформаційних і знаннєвих систем і технологій;
- інформаційних і знаннєвих ресурсів;
- збереження та пошуку інформації та аналізу даних;
- організації даних, інформації, ресурсів, знань;
- інформаційної етики.

Крім того, дається перелік компетентностей, притаманний професіоналам:

- критичне мислення, включаючи якісні та кількісні міркування;
- ініціатива, адаптивність, гнучкість, креативність, інноваційність та рішення

проблем;

- ефективне усне та письмове спілкування;
- побудова відносин, створення мереж та спільної роботи, у т. ч. здатність сприяти повазі, інтеграції та комунікації між різними особами;
- маркетинг;
- лідерство, загальне управління та управління проектами;
- навчання протягом життя;
- навчальне проектування і розробка, вміння навчати і наставництво;
- ділова етика;
- самовдосконалення [6].

Питання анкети були сформовані з урахуванням вищезазначеного переліку.

У бібліотеках ВНЗ м. Миколаєва, які входять до МО, працює 107 бібліотечних фахівців. Із загальної кількості, у дослідженні взяло участь 100 фахівців або 94 %. Таким чином, дослідження вважається релевантним.

Кадровий потенціал (сьогодні частіше використовується термін "людський ресурс") є запорукою подолання будь-яких перепон у роботі бібліотеки, досягнення вершин, які вчора здавались недосяжними, перетворити бібліотеку в той центр, діяльність якого буде завжди **затребуваною**.

За рекомендаціями ІФЛА, для нормального функціонування бібліотеки, в ній повинно працювати не менше третини працівників з вищою фаховою освітою. Дані анкети щодо освіти фахівців бібліотек ВНЗ свідчать:

- повну вищу освіту має 91 працівник (91 %), у т. ч. вищу бібліотечну – 45 працівників (45 %);
- початкова вища освіта у 6 бібліотечних фахівців (6 %), у т. ч. бібліотечна – 3 (50 %);
- базову вищу освіту мають 3 бібліотекаря (3 %), у т. ч. бібліотечну – 2 (67 %).

Як бачимо, ми маємо за складом високо освітній кадровий ресурс бібліотечних фахівців.

Дослідження виявило, що більшість працівників бібліотек ВНЗ м. Миколаєва – фахівці зі значним стажем, а значить, із чималим практичним досвідом роботи в бібліотеці. Так, у відсотковому відношенні це виглядає наступним чином:

- із кількості опитаних респондентів, найчисленнішою виявилася група людей, що пропрацювали в книгозбірні понад 20 років – 30 чоловік (30 %);
- від 10 до 20 років – 25 чоловік (25 %);
- понад 30 років – 23 чоловіки (23 %);
- від 3 до 9 років – 16 чоловік (16 %);
- менше 3 років у бібліотеці працюють 6 респондентів (6 %).

Таким чином, аналіз виробничого стажу дозволяє зробити наступний висновок: переважна більшість учасників опитування – зрілі люди, досвідчені працівники, які

достатньо працюють у бібліотеці й знають її слабкі та сильні сторони, котрі свідомо зробили свій професійний вибір. Відомо, що сьогодні у бібліотеках України, здебільшого, працюють люди, скажімо так, зрілого віку. Статистичні дані по бібліотекам ВНЗ, відповідно до відповідей на питання анкети, свідчать, що за віком у бібліотеках працюють:

- 20–25 років – 3 (3 %);
- 25–30 років – 10 (10 %);
- 30–40 років – 23 (23 %);
- 40–50 років – 17 (17 %);
- 50–55 років – 19 (19 %);

Якщо скласти кількість працівників 40–50 років, 50–55 років, 55 і більше років, то стає очевидно, що 64 % – це люди зрілого віку.

Професійна свідомість фахівця будь-якої сфери, перш за все, визначається мотивами трудової діяльності. Обрати ту чи іншу професію спонукають різні причини, життєві обставини, приязнь людини до якоїсь професії, родинна спадкоємність. Існує думка, що найкращими мотивами при виборі професії, є її престиж та розмір заробітної плати. Нажаль, дані поняття ніколи не були притаманні професії "бібліотекар" ні в радянській державі, ні в роки української незалежності.

Професію бібліотечного фахівця можна віднести до професії типу "людина – людина" і тому вона завжди несла високе психологічне навантаження. Ті, хто вирішили працювати у бібліотеці, це знали і їх вибір ніс у собі особистісне і соціальне значення. Мотиваційними факторами вибору професії у фахівців бібліотек ВНЗ м. Миколаєва стали:

- на першому місці – бажання працювати у бібліотеці та спілкуватися з людьми – 55 працівників (55 %);
- на другому місці – любов до книг – 35 працівників (35 %);
- третю позицію зайняли респонденти, що опинились у бібліотеці випадково – 30 працівників, що складає 30 % опитаних.

Таким чином, 90 % респондентів обрали професію свідомо.

Бібліотечні інновації можна віднести до стимулу, який визначає прогрес у розвитку бібліотек, у т. ч. бібліотек вишів. Саме вони дозволяють їм рухатись, як кажуть, "у ногу з часом". У бібліотечному середовищі все частіше використовується термін "**інноваційний кластер**" – це сукупність інновацій, сконцентрованих на певному відрізку часу і в певному просторі у вигляді цілісної системи нових продуктів та організаційних перетворень [2].

Як приклад, введення автоматизації – прискорення пошуку інформації (якість обслуговування) – скорочення рутинних операцій пошуку – впровадження нових послуг – зміна традиційних функцій відділів.

Очевидно, що бібліотека змінюється не заради самих змін, а тому що є частиною більш широкого процесу розвитку і повинна реагувати на розвиток оточуючого середовища. Особистість бібліотекаря повинна гармонійно поєднуватись з його бібліотекою. Він повинен робити внесок у її розвиток, відчуваючи гармонійне єднання того, що бібліотека і він – єдине ціле.

Слід відзначити, що 98 % працівників бібліотек вишів м. Миколаєва добре адаптувались до змін у сфері бібліотечної діяльності, а визначальними чинниками, що стимулюють розвиток інноваційної діяльності визнали:

- вимоги часу – 77 респондентів (77 %);
- професійну самоосвіту – 54 респонденти (54 %);
- спостереження за досягненнями провідних бібліотек – 46 респондентів (46 %);
- матеріальне стимулювання – 21 респондент (21 %).

Крім того, 90 % опитаних вважають себе бібліотекарями нової формації.

У бібліотечній пресі все виразніше звучить думка про вплив особистісних якостей бібліотекаря на задоволеність запиту читача і, отже, на образ бібліотеки в суспільній свідомості. Так, один фахівець-філолог США, працюючи в багатьох бібліотеках та архівах Франції, прийшов до досить, може бути, банального, але дуже важливого висновку: низька якість обслуговування і, особливо, погана доступність наявних у фондах документів, найчастіше пов'язані, виключно, зі свавіллям і несумлінністю бібліотечного персоналу.

У бібліотечному світі вважається, що 5 бібліотечних постулатів, визначених індійським бібліотекознавцем Ранганатаном у 1931 році, покладено в основу практично всіх Кодексів етики бібліотекаря, які визначають його професійні якості:

- Книги – для користувача.
- Кожному читачеві – його книгу.
- Кожній книзі – читача.
- Бережи час Читача.
- Бібліотека – організм, що зростає [2].

26 листопада 2013 року на конференції УБА було затверджено "Кодекс етики бібліотекаря України", який рекомендовано для використання кожним бібліотекарем для гідного здійснення своєї професійної діяльності та підвищення ефективності виконання посадових обов'язків. Вважаю, що і як "Правила користування бібліотекою", він повинен бути в кожному структурному підрозділі.

Анкетуванням було передбачено визначення пріоритетних професійних якостей бібліотечного фахівця з точки зору практиків бібліотек ВНЗ.

Відповідно до відповідей, пріоритетними професійними якостями було визначено:

- відповідальність – 85 %;
- творчий підхід – 63 %;
- комунікабельність – 60 %.

Інші визначились таким чином:

- толерантність – 50 %;
- відкритість до інновацій – 50 %;
- здатність до аналітики – 47 %;
- креативність – 36 %;
- ерудованість – 36 %;
- ініціативність – 35 %;
- бачення перспективи – 33 %.

Епоха цифрових технологій – це той період, коли все, що тільки може набути вигляду нескінченної множини одиниць та нулів, трансформується у потоки даних, що передаються за допомогою комп'ютерних мереж. За даними Google, сьогодні лише за два дні на людство навалюється стільки інформації, скільки воно створило за всю свою історію від винайдення писемності до 2003 року. При цьому велетенський ріст і збільшення інтенсивності інформаційних потоків поєднується з різким зниженням їх якісного рівня.

Консультації користувачів у процесі безпосередньої роботи з інформаційними масивами повинне включати висококваліфіковану допомогу у пошуку та оцінці інформації. Участь бібліотекарів у цих процесах повинна суттєво вигравати у часі та якості: читачі повинні гарантовано отримувати оптимально підібрані для кожного з них джерела та отримувати міцні навички володіння інформаційними інструментами.

Як висновок: бібліотекар сам на високопрофесійному рівні повинен володіти інформаційною культурою в широкому розумінні цього терміну. Відповіді респондентів свідчать, що 98 % фахівців володіють інформаційною культурою.

Із загальної кількості опитаних:

- користуватись ресурсами відкритого доступу вміють 84 % респондентів;
- користуються е-поштою 75 %;
- ефективно працювати з сучасним програмним забезпеченням вміють 64 % респондентів;
- нажаль, створювати е-презентації вміють лише 49 %;
- користуватись технологіями Web 2.0 – 35 % опитаних.

Збільшення різноманітних інформаційних ресурсів у бібліотеці, у свою чергу, потребує від її фахівця не тільки орієнтуватися в них, а й навчати, консультувати, надавати допомогу користувачам у роботі з ними:

- це вміють робити 80 % фахівців бібліотек ВНЗ м. Миколаєва.

Сучасна діяльність бібліотек вишу потребує постійного удосконалення професійних знань. Стає очевидним, що їх традиційний набір не є достатнім для реалізації бібліотекою її місії, основних функцій і завдань. Постійне удосконалення має вирішальне значення для перетворення бібліотек в установи, що зможуть конкурувати на ринку інформаційних послуг. Кожен індивідуум сам створює свій фаховий рівень. Якщо це потреба кожного бібліотечного працівника, то впевнено можна сказати, що така бібліотека є взірцем вишу.

- нестачу професійних знань, за підсумками опитування, відчувають 68 % бібліотечних фахівців;
- 32 % впевнені у своєму професіоналізмі.

За сферами діяльності відповіді розподілились таким чином:

- 51 % опитаних відчувають труднощі у роботі з технологіями Web 2.0 для створення презентацій, віртуальних виставок;
- для 27 % складною є маркетингова робота;
- 19 % респондентів відчувають нестачу професійних знань при підготовці та проведенні креативних масових заходів;
- 8 % опитаних відчувають певні труднощі у процесі аналізу діяльності відділу.

Не можна сказати напевно, що абсолютно кожна людина, без винятку, мріє бути лідером завжди і в усьому. Але і те, що більшість прагне стати лідером в професійній діяльності або в будь-якій іншій сфері, заперечувати не має сенсу. Лідерами не народжуються, лідерами стають ті, хто дійсно цього прагне. Серед бібліотечних фахівців, які брали участь у дослідженні:

- 37 % вважають себе лідерами;
- 63 % – ні.

З практики можу сказати, що, нажаль, навіть фахівці, які займають керівні посади, не завжди є лідерами, не мають такої інтуїції як "відчуття моменту".

Нижчезазначені питання анкети та відповіді на них стосувались такого виду компетентності як **комунікативність** та одного з аспектів роботи бібліотечного фахівця – **аналітики**.

Відповіді були такими:

- 81 % респондентів при необхідності вміють зорієнтуватись на позитивний результат;
- 70 % можуть донести ідею, тему заходу до тих, хто буде брати участь у ньому;
- 53 % опитаних можуть розв'язати конфліктну ситуацію;

- 47 % учасників моніторингу вважають себе здатними знайти вихід із нестандартної ситуації;
- 68 % можуть скласти план роботи;
- 50 % можуть переконати внести корективи до плану роботи;
- 57 % можуть підготувати аналіз діяльності;
- 39 % можуть розробити рекламний буклет.

На останній цифрі хочу зупинитись. На мій погляд, кожен з фахівців повинен вміти володіти аспектами рекламної діяльності, тим більше, що 67 % працівників мають стаж роботи понад 20 років.

Працівник, який дійсно хоче бути фахівцем своєї справи, повинен навчатись та займатись **самоосвітою** з моменту отримання професії. Генрі Форд якось сказав: "Той, хто припиняє вчитись, стає старим, незалежно від того, 20 років йому чи 80...". За оцінками американців, що люблять усе підраховувати, щорічно фахівець повинен оновлювати 5 % теоретичних і 20 % практичних знань. Вони навіть **ввели своєрідний термін** "Одиниця старіння знань фахівця".

Кожен індивідуум сам створює свій фаховий рівень. Якщо це потреба кожного бібліотечного фахівця, то впевнено можна сказати, що така бібліотека є взірцем вищу.

Які ж методи самоосвіти використовують фахівці бібліотек вишів? Відповіді були такими:

- отримую знання через інтернет-ресурси – 85 – 85 %;
- вивчаю досвід колег – 80 – 80 %;
- знайомлюсь з матеріалами професійних видань – 68 – 68 %;
- зокрема, були надані власні відповіді: відвідую семінари, конференції, слухаю вебінари; приймаю участь у вебінарах.

Діяльність сучасного бібліотекаря багатогранна. Які тільки епітети йому не надавали: "лікарі душ людських", "навігатор в морі інформації", "добрий порадник", "інформаційний технолог" тощо. Тому цікаво було дізнатися, яким чином бібліотечні фахівці розвивають свій світогляд, як підвищують свій культурний рівень.

Для цього респондентам було запропоновано питання: "Яким чином Ви підвищуєте свій культурний рівень?". Результати виявилися наступними:

- шукаю інформацію в інтернет – 83 – 83 %;
- читаю літературу – 83 – 83 %;
- відвідую культурно-просвітницькі заходи міста – 54 – 54 %;
- дивлюсь телепередачі – 52 – 52 %;
- зустрічаюсь з цікавими людьми – 41 – 41 %.

Сьогодні праця у бібліотеці потребує неабиякої **витривалості** не тільки моральної, але й фізичної. З огляду на це, в анкеті було порушено тему щодо самовдосконалення. Відповіді були такими:

- турбуюсь про власне здоров'я – 73 – 73 %;
- приділяю увагу питанням безпеки життєдіяльності – 59 – 59 %;
- дбаю про внутрішню та зовнішню екологічну культуру – 45 – 45 %.

Висновок.

Аналітичний матеріал будь-якого дослідження – це той фундамент, на якому базується визначення пріоритетів діяльності бібліотеки, розвиток існуючого персоналу, реалізується управлінська функція, визначається план розвитку професіональних навичок.

Результати комплексного соціологічного дослідження **"Модуль компетентностей бібліотечно-інформаційного фахівця майбутнього"** дозволили:

- отримати об'єктивну картину ставлення бібліотечних фахівців до змін у діяльності книгозбірні вишу;
- визначити рівень інформаційної культури, компетентностей;
- створити узагальнюючий перелік компетентностей, які повинні бути притаманні бібліотечним фахівцям цифрової епохи.

Таким чином, бібліотечно-інформаційному фахівцю майбутнього, відповідно до відповідей на питання анкети, повинні бути притаманні нижче зазначені компетентності:

- соціальна;
- комунікативна;
- навчально-пізнавальна;
- професійна;
- самовдосконалення;
- інформаційна;
- загальнокультурна;
- управлінська;
- маркетингова.

Зрозуміло, що цей перелік не є ідеальним. На мій погляд, кожен новий виток у розвитку соціуму привнесе і нові зміни у діяльність бібліотеки, а, очевидно, і у модуль компетентностей на сучасному етапі.

Ми можемо визначити наявність тієї чи іншої компетентності завдяки атестації. Нажаль, ми не маємо можливості матеріального стимулювання креативної роботи співробітників. Буває, що персонал не розуміє своїх перспектив (як кар'єрних, так і матеріальних). Посадові оклади, наприклад, зав. відділам, однакові. Але одні майже нальоту підхвачують будь-яку ідею, а інші заперечують нововведення. Аргумент: "А хто мене звільнить? Я виконую свої посадові обов'язки". Сьогодні вже йде мова про запровадження **системи грейдерів (або грейдування посади)**, яка має низку переваг, порівняно з системою посадових окладів. Такий підхід дасть змогу визначити, на яких місцях, і в яких підрозділах є невідповідність в оплаті праці, дає можливість керівнику зменшувати посадовий оклад одним та збільшувати іншим. Крім того, у нього з'являється можливість вводити нові штатні одиниці, наприклад: програміст, перекладач, адміністратор. Грейдування сприяло б ініціюванню в підвищенні компетентності безпосередньо працівниками бібліотеки.

Авторитет бібліотеки завжди створювали її співробітники. І для того, щоб бібліотека доби цифрової епохи була конкурентно спроможною, її фахівці мають бути цілеспрямованими, креативними, амбіційними (в хорошому сенсі цього слова). Вони повинні переборювати стереотипи, виявляти гнучкість мислення.

Меседжами фахівця нової формації повинні бути:

- всі зміни заради користувача;
- знання не мають обмежень;
- змінюємось відповідно до вимог соціуму;
- "ні" пасивності та байдужості;
- мати мету і завжди її досягати.

У Стратегії розвитку бібліотечної справи на період до 2025 року "Якісні зміни бібліотеки для забезпечення сталого розвитку України" бібліотеки визначають як "комунікаційний майданчик суспільства".

Тільки ставлячи собі за мету таку життєву та професійну позицію, можна забезпечити успіх та престиж бібліотеці.

Своє дослідження хочу закінчити словами відомого бібліотекознавця Е. Сукіасяна: "...бібліотека – системний організм. І кожен, хто працює в ній, повинен бути обізнаний в **кожному** з бібліотечних процесів, інакше він залишається на рівні гостя, що зайшов до бібліотеки, навіть пропрацювавши у бібліотеці багато років" [9].

І наостанок. Компетентність не зводиться ні до знань, ні до умінь. Це той ланцюжок, який пов'язує знання та уміння. Формулу компетентності можна визначити: критичність мислення + гнучкість методу + мобільність.

Тож, підвищуймо свою компетентність разом з "Бібліосинергією", де є рубрика "Компетентності", за поповнення якої відповідає НБ НУК.

Список використаних джерел

1. **Баловсяк, Н. Х.** Структура та зміст інформаційної компетентності майбутнього спеціаліста [Електронний ресурс] / Н. Х. Баловсяк ; Чернівець. торгов.-екон. ін-т. Київ. нац. торгов.-екон. ун-ту. – Електрон. текст. дані. – Чернівці, 2006. – Режим доступу : <http://www.enpuir.npu.edu.ua/bitstream/123456789/888/1/30.pdf> (дата звернення: 12.05.2017). – Назва з екрана.
2. **Вікіпедія** [Електронний ресурс] : багатомов. інтернет-проект зі створення вікі-енциклопедії, яку може ред. кож. охочий користувач інтернету / засновники Л. Сенгер, Дж. Вейлз. – Електрон. текст. дані. – 15 січ. 2001 р. – Режим доступу : <https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%92%D1%96%D0%BA%D1%96%D0%BF%D0%B5%D0%B4%D1%96%D1%8F> (дата звернення: 12.05.2017). – Назва з екрана.
3. **Грамм, О.** Професійний імідж фахівця бібліотеки вищого навчального закладу / О. Грамм // Вісн. Львів. ун-ту. Сер. Книгознавство, бібліотекознавство та інформаційні технології. – 2014. – Вип. 9. – С. 188–193.
4. **Грушевська, І.** Поняття компетентності у вітчизняній та зарубіжній педагогіці / І. Грушевська // Шлях освіти. – 2004. – № 3. – С. 22–24.
5. **Елепов, Б. С.** Компетентность и компетенции библиотечного специалиста: как и зачем их оценивать / Б. С. Елепов, Е. М. Крючкова // Библиотековедение. – 2009. – № 3. – С. 117–124.
6. **Колесникова, Т. О.** Професійні компетентності зарубіжних університетських бібліотекарів [Електронний ресурс] / Т. О. Колесникова // Бібліотеки і суспільство: рух у часі та просторі : матеріали II наук.-практ. Інтернет-конф., 24–31 жовт. 2016 р. / Харків. нац. мед. ун-т, Наук. б-ка. – Електрон. текст. дані. – Харків, 2016. – Режим доступу : <http://eadnurt.diit.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/9036/1/KolesnykovaTO.pdf> (дата звернення: 12.05.2017). – Назва з екрана.
7. **Компетентність** – ключ до оновлення змісту бібліотечної роботи [Електронний ресурс] /// Нац. б-ка України для дітей : сайт. – Електрон. текст. дані. – [Київ], 2009. – Режим доступу : <http://www.chl.kiev.ua/default.aspx?id=5293> (дата звернення: 12.05.2017). – Назва з екрана.
8. **Костирко, Т. М.** Професійні компетентності сучасного бібліотечного фахівця / Т. М. Костирко // Бібліотека університету на новому етапі розвитку соціальних комунікацій : матеріали III Міжнар. наук.-практ. конф., 1–2 груд. 2016 р. / М-во освіти і науки України, Дніпропетр. нац. ун-т зал. трансп. ім. акад. В. Лазаряна. – Дніпро, 2016. – С. 147–151.

9. Сукиасян, Э. Р. Компетентностный подход: еще одна возможность уйти в сторону от реальных задач библиотечного образования / Э. Р. Сукиасян // Науч. и техн. б-ки. – 2008. – № 4. – С. 107–115.

10. Хіміч, Я. О. Інноваційні зміни в бібліотеці на основі проектного, кадрового менеджменту та ініціативної діяльності бібліотек : посібник для бібліотекарів за програмою підвищ. кваліфікації [Електронний ресурс] / Я. О. Хіміч. ; Укр. бібл. асоц. [та ін.]. – Електрон. текст. дані. – Київ : Самміт-книга, 2012. – 88 с. – Режим доступу : http://pdf.usaid.gov/pdf_docs/PA00JGZP.pdf (дата звернення: 12.05.2017). – Назва з екрана.

Мигунова Т. С.,
Научная библиотека
Национального университета кораблестроения
имени адмирала Макарова

ИТОГИ МЕЖВУЗОВСКОГО ИССЛЕДОВАНИЯ "МОДУЛЬ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ БИБЛИОТЕЧНО-ИНФОРМАЦИОННОГО СПЕЦИАЛИСТА БУДУЩЕГО"

В статье изложены результаты комплексного межвузовского исследования, проведенного среди 100 библиотечных специалистов шести ведущих ВУЗов г. Николаева. Его результаты позволили создать обобщающий перечень компетенций, которые должны быть присущи библиотечному специалисту цифровой эпохи.

Ключевые слова: компетентность, исследования, библиотека вуза, анкетирование.

Migunova T. S.,
Admiral Makarov National University of Shipbuilding,
Scientific Library

THE RESULTS OF THE INTER-EDUCATIONAL RESEARCH "THE MODULE OF COMPETENCIES OF THE LIBRARY-INFORMATIONAL SPECIALIST OF THE FUTURE"

The results of a complex intercollegiate research conducted among 100 library specialists of the six leading Mykolaiv universities are presented in the article. Its results allowed to create a general list of competencies that should be inherent to the library specialist of the digital epoch.

Keywords: competence, researches, university library, questionnaire.

УДК 025.5:[378.4 : 005.336.4](477.73)ЧНУ
Петроченко Г. М.,
Чорноморський національний університет
імені Петра Могили

ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ БІБЛІОТЕКИ ВНЗ ЯК ВИМОГА ЧАСУ

У статті висвітлено досвід бібліотеки Чорноморського національного університету імені Петра Могили з організації та функціонування інформаційно-аналітичної діяльності

за 2013–2016 рр. Визначені основні методи та форми цієї роботи та підкреслено її практичний аспект у системі взаємодії між підрозділами ЧНУ ім. Петра Могили для прогнозування та прийняття оптимальних управлінських і організаційних рішень.

Ключові слова: інформаційно-аналітична діяльність; інформаційний продукт; моніторинг; бібліотека ЧНУ ім. Петра Могили.

У зв'язку з інформатизацією суспільства, збільшенням кількості інформаційних потоків, інформаційно-аналітична діяльність (ІАД) є невід'ємною частиною професійної бібліотечної діяльності. Інформаційно-аналітична діяльність бібліотеки здійснюється з метою забезпечення інформаційних потреб користувача, а також для вивчення реального стану інформаційного забезпечення навчального процесу, певного напрямку підготовки, наукових досліджень університету.

Термін ІАД має дві складові: "інформаційна" та "аналітична". Інформаційна аналітика об'єднує між собою інформаційний аналіз – процес вивчення, опрацювання, перероблення, поділ інформації на складові та інформаційний синтез – процес узагальнення та перетворення інформації.

Відповідно до цього виділені такі напрями ІАД бібліотеки: забезпечення користувачів інформаційно-аналітичною, науковою продукцією; проведення моніторингу, прогнозування проблемних ситуацій і подій; ІАД, спрямована на вирішення завдань та проблем внутрішнього стану діяльності бібліотеки.

Процес інформаційно-аналітичної роботи відбувається завдяки використанню аналітичних методів і форм, таких як аналіз; моніторинг; дослідження.

Використання форм і методів інформаційно-аналітичної роботи та технічних засобів забезпечує основне завдання інформаційної аналітики як процесу – якісне, змістовне перетворення інформації, результатом якого є аналітичний документ. Виділяють такі види аналітичних документів: огляд стану питання, критичні, аналітичні, прогнозні огляди, аналітичні довідки, рейтинги, інформаційні звіти про діяльність, тематичні списки, дайджести, дослідження, моніторинги та ін. Саме ці документи, створені внаслідок аналітико-синтетичної переробки інформації з первинних документів, дають змогу всебічно висвітлити проблемну ситуацію.

Бібліотека ЧНУ ім. П. Могили, як структурний підрозділ університету, традиційно є навчально-допоміжним, інформаційним та культурно-просвітницьким центром. Діяльність бібліотеки базується як на традиційних формах бібліотечно-бібліографічного обслуговування, так і на впровадженні інноваційних технологій для забезпечення підтримки наукового, навчального і виховного процесів університету. Всі питання, пов'язані з діяльністю бібліотеки, вирішуються в комплексі і в тісному контакті з тими, для кого працює бібліотека. Ефективність інформаційно-аналітичної діяльності бібліотеки ВНЗ залежить від професіоналізму та авторитету бібліотекарів, від взаємодії зі студентами, вченими, викладачами, факультетами, кафедрами, у створенні комфортного інформаційного простору. Тому важливо налагодити внутрішнє співробітництво та обмін інформацією між підрозділами університету. Потребу в такому оперативно підготовленому інформаційному продукті бібліотеки відчувають управлінські структури та підрозділи університету.

А саме: адміністрація (ректор, проректори, декани факультетів); факультети, кафедри, викладачі; науково-дослідна частина; навчально-методичний відділ; редакційно-видавничий відділ.

Суто практичним у прикладному розумінні результатом інформаційно-аналітичної діяльності бібліотеки ЧНУ ім. П. Могили за останні 3 роки діяльності (2013–2016 рр.) є:

довідки з забезпечення літературою за напрямками навчання (63); тематичні списки джерел та списки літератури до курсів дисциплін (65); плани видань факультетів та кафедр (45); індивідуальні плани видань викладачів (30); інформаційно-аналітичні довідки (10).

Довідки із забезпечення літературою за напрямками навчання.

Бібліотека ЧНУ ім. П. Могили за роки існування має достатній досвід у процесі розвитку системи та моніторингу книгозабезпечення навчального процесу. Для цього бібліотека проводить постійний моніторинг книгозабезпеченості навчального процесу за допомогою БД "Книгозабезпечення навчальних дисциплін". Особлива увага звертається на дисципліни кафедр, які акредитуються, на виконання їх замовлень з придбання літератури. Питання книгозабезпеченості потребує постійної уваги, оскільки змінюється структура університету, з'являються нові факультети, кафедри, спеціальності, дисципліни. Статистичні дані аналітичної роботи бібліотеки з питань комплектування та книгозабезпечення для університету стають вирішальними під час акредитації кафедр та дисциплін. Використання автоматизованих систем обробки та обліку даних дозволяє швидко надати будь-яку інформацію для прийняття рішень.

З питань книгозабезпечення між університетом та бібліотекою налагоджений тісний зв'язок та певна технологія роботи (замовлення, аналіз навчального плану дисципліни, аналітична робота бібліотеки) За останні 3 роки бібліотекою було виконано 63 довідки з забезпечення літературою за напрямками навчання.

Тематичні списки джерел та списки літератури до курсів дисциплін.

Мотивація проведення моніторингу книгозабезпечення певної теми, конкретної дисципліни різна: забезпеченість навчальною, науковою літературою (тип літератури); необхідність поповнення фонду бібліотеки; визначення кількості видань; забезпеченість періодичними виданнями.

Результатом такої аналітичної діяльності є інформація у вигляді тематичних списків джерел та списків літератури до курсів дисциплін. Протягом 2013–2016 рр. бібліотекою було виконано 65 таких списків літератури.

Плани видань факультетів, кафедр, індивідуальні плани видань викладачів.

В процесі поповнення фонду новою літературою власного видання університету бібліотека стикалася з низкою негативних закономірностей: кількість необхідних бібліотеці примірників і кількість виданих; кількість виданих примірників і загальна кількість студентів, що вивчають дисципліну на інших факультетах; актуальність теми видання і вимоги комплектування фонду; відсутність інформації про видання взагалі.

Разом з ректоратом, науково-дослідною частиною, редакційно-видавничим відділом, факультетами, кафедрами та бібліотекою у 2013 році була експериментально випробувана, а з 2014 року практично працює система видання та поповнення фонду бібліотеки літературою видання власного видавництва університету.

Робота бібліотеки в цьому напрямку полягає у синтезі та аналізі інформації про: наявність літератури у фонді; роки видання; кількість примірників, що мають відповідати нормам МОНУ; загальну кількість студентів, що вивчають дисципліну; кількість студентів, що одночасно вивчають дисципліну; об'єм видання; тип літератури; співвідношення назви дисципліни та назви видання.

Результат аналітичної роботи – плани видань факультетів, кафедр, індивідуальні плани видань викладачів з обов'язковими критичними та рекомендаційними даними від бібліотеки. За час, що минув, аналітично опрацьовано 45 планів видань факультетів і кафедр та 30 індивідуальних планів видань викладачів університету. Кількісна характеристика роботи якісно впливає на процес комплектування фонду та забезпечення дисциплін.

Інформаційно-аналітичні довідки.

Інформаційно-аналітичні довідки є результатом моніторингової роботи бібліотеки для прогнозування забезпечення навчального процесу напрямів навчання, що акредитуються вперше та виконуються на замовлення управлінських структур університету, мають конкретний адресний та рекомендаційний характер: аналіз стану забезпеченості однієї дисципліни, кафедри, факультету; прогноз поповнення фонду; процес замовлення та термін надходження літератури.

При замовленні навчальної літератури працівники відділу комплектування та наукової обробки бібліотеки ЧНУ ім. П. Могили обов'язково перевіряють потрібність цієї книги у фонді через службу БД книгозабезпеченості, визначають ступінь важливості кожного з документів, уточнюють кількість замовлених примірників. За три роки бібліотекою підготовлено 10 таких інформаційно-аналітичних довідок.

Такі документи є оглядово-аналітичними. Вони представляють собою вторинний документ і є результатом аналітико-синтетичної обробки сукупності документів з певної проблеми, тематики, містять згорнуту та узагальнену характеристики взаємопов'язаних фактів, явищ, об'єктів. У них обов'язково є оцінка новизни, наукова і практична значущість питання, а також критичний огляд – висновки про невирішені проблеми, нові ідеї, концепції. Отже, такі аналітичні документи допомагають зорієнтуватися не лише в потоці первинних документів, а й у змісті проблеми в цілому.

Замість підсумка.

У процесі інформаційно-аналітичної діяльності співробітники бібліотеки університету орієнтуються на практичні аспекти своєї роботи, що сприяє чіткій системі взаємодії між підрозділами ЧНУ ім. П. Могили і дає можливість прогнозування та прийняття оптимальних управлінських і організаційних рішень.

Список використаних джерел

1. Варенко, В. М. Інформаційно-аналітична діяльність : навч. посібник / В. М. Варенко. – К. : Ун-т "Україна", 2014. – 417 с.
2. Грогуль, О. М. Інформаційний продукт інформаційно-аналітичної діяльності / О. М. Грогуль // Інформаційна освіта та професійно-комунікативні технології ХХІ століття : зб. матеріалів Міжнар. наук.-практ. конф. – Одеса, 2011. – С. 82–84.
3. Захарова, В. І. Основи інформаційно-аналітичної діяльності : навч. посібник / В. І. Захарова, В. Я. Філіпова. – К. : ЦУЛ, 2013. – 336 с.

Петроченко А. Н.,

Черноморский национальный университет
имени Петра Могила

ИНФОРМАЦИОННО-АНАЛИТИЧЕСКАЯ ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ БИБЛИОТЕКИ ВУЗА КАК ТРЕБОВАНИЕ ВРЕМЕНИ

В статье отражен опыт библиотеки Черноморского национального университета имени Петра Могила по организации и функционированию информационно-аналитической деятельности в 2013–2016 гг. Определены основные методы и формы этой работы и подчеркнут ее практический аспект в системе взаимодействия между подразделениями ЧНУ им. Петра Могила для прогнозирования и принятия оптимальных управленческих и организационных решений.

Ключевые слова: информационно-аналитическая деятельность; информационный продукт, мониторинг; библиотека ЧНУ им. Петра Могилы.

Petrochenko H.,
Petro Mohyla Black Sea National University

INFORMATION-ANALYTICAL ACTIVITY OF THE LIBRARY OF UNIVERSITY AS A REQUIREMENT OF TIME

The article highlights the experience of organization and functioning of the information-analytical activity library of Petro Mohyla Black Sea National University for 2013–2016 years. The basic methods and forms of work and practical aspect of the system of interaction between departments of the university for forecasting and making optimal managerial and organizational decisions.

Keywords: information-analytical activity, informational product, monitoring, library of PMBSNU.

УДК 021.6:378.4(477.74-21):174.7

Подрезова М. О.,
директор Наукової бібліотеки
Одеського національного університету
імені І. І. Мечникова,
Заслужений працівник культури України

ВУЗІВСЬКА БІБЛІОТЕКА В ПРОЕКТІ СПРИЯННЯ АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ: ДОСВІД РОБОТИ

У статті досліджуються етапи становлення Проекту сприяння академічній доброчесності в Україні (SAIUP). Актуальність роботи обумовлена невирішеністю питань у цій галузі наукових досліджень і полягає в необхідності подальшої її теоретичної та практичної розробок.

Проаналізовані засоби і прийоми, які використовує Наукова бібліотека Одеського національного університету імені І. І. Мечникова для досягнення формування етичної культури у науковців.

Ключові слова: чесність, етика, академічна культура, якісна освіта, виховання еліти, наукова бібліотека.

Одним з критеріїв якісної освіти є академічна доброчесність – сукупність етичних принципів та визначених законом правил, якими мають керуватися учасники освітнього процесу під час навчання, викладання та провадження наукової (творчої) діяльності з метою забезпечення довіри до результатів навчання та/або наукових (творчих) досягнень.

Попри очевидні й незаперечні зрушення в дослідженні академічної доброчесності, актуальними на сьогодні залишаються такі завдання:

- боротьба з плагіатом;
- формування етичних норм академічної спільноти;
- виховання інформаційної грамотності;

- підвищення мотивації навчання;
- антикорупційні заходи.

У 2015 році Американські ради з міжнародної освіти (АРМО) у співпраці з Державним департаментом США через Відділ преси, освіти та культури Посольства США в Україні спільно з Міністерством освіти і науки України розробили **Проект сприяння академічній доброчесності в Україні (SAIUP)**. Американські ради з міжнародної освіти (ACSTR/ACCLES) (АРМО) – міжнародна некомерційна організація, що створює освітні можливості як для окремих осіб, так і організацій. За допомогою академічних обмінів, мовного навчання та розвитку освіти розробляють і адмініструють з 1974 року інноваційні освітні програми, що спрямовані на одержання нового знання та взаємного порозуміння.

Мета проекту – донести до університетської спільноти значення академічної доброчесності, а також "допомога в розробці адаптованого до української системи освіти комплексу процедур та інструментарію попередження та протидії академічній нечесності". Головною метою реформ, які втілює Міністерство освіти і науки України, є якість освіти, яку неможливо забезпечити без дотримання принципів академічної доброчесності всіма учасниками освітнього процесу.

Учасниками Проекту стали 10 українських університетів і в тому числі ОНУ ім. І. І. Мечникова.

Згідно з планом і концепцією проекту роботу проведено у кількох напрямках:

- 1) створення суспільної підтримки академічної доброчесності;
- 2) розвиток навиків зі створення університетської бази з академічної доброчесності;
- 3) зміна нормативних практик.

Протягом року у межах проекту відбулась низка заходів, у яких взяли участь і представники ОНУ. Серед них:

- 30 березня: круглий стіл "Концепція академічної доброчесності: актуальні проблеми та шляхи їх вирішення" (НаУКМА, м. Київ);
- 16–24 травня: проведення 18 фокус-груп у 5 університетах (CEDOS) з виявлення особливостей освітнього процесу, що впливають на стан академічної доброчесності;
- 17 травня: візит до ОНУ ім. І. І. Мечникова для зустрічі з керівництвом та студентами радника з питань преси, освіти та культури Посольства Сполучених Штатів в Україні Конрада Тернера;
- 16–18 вересня: тренінг для викладацької та студентської груп формування навиків планування, розробки та впровадження міні-проектів для становлення та популяризації академічної доброчесності за участі проекту "Активні громадяни" (Британська рада в Україні);
- 30 вересня: круглий стіл "Формування академічної доброчесності та механізмів запобігання та протидії плагіату в наукових текстах в Україні" за ініціативи Науково-дослідного центру з питань інтелектуальної власності Міністерства юстиції України (Міністерство юстиції України);
- 15–30 листопада: проведення загальноуніверситетського опитування (CEDOS та дослідницька компанія GfK) щодо проблем доброчесності в освітньому процесі.

Частиною загального проекту "Сприяння академічній доброчесності в Україні" став проект "Культура академічної доброчесності: роль бібліотек" (керівник – О. Сербін), який було започатковано у 2016 році Українською бібліотечною асоціацією. Він спрямований на включення бібліотек різних типів, видів, підпорядкування у процес формування в суспільстві

культури академічної доброчесності, запобігання проявам шахрайства, плагіату, корупції у сфері освіти та науки, зокрема, в школах і університетах. В межах цього проекту були створені робочі групи за такими напрямками:

- Міжнародні правила цитування (керівник – О. Бруй);
- Комп'ютерні програми перевірки на плагіат (керівник – Л. Савенкова);
- Організація кампаній з формування культури академічної доброчесності в бібліотеці (керівник – О. Сербін);
- Методика навчання студентів академічної доброчесності у бібліотеці ВНЗ (керівник – С. Чуканова).

Співробітники НБ ОНУ є учасниками робочих груп за першими трьома напрямками. Приймали участь у круглому столі з обговорення проектів під час VII Львівського бібліотечного форуму (вересень 2016 р.).

Для Наукової бібліотеки Одеського національного університету ім. І. І. Мечникова (НБ ОНУ) практика формування культури академічної доброчесності та навичок її дотримання не є новою, тому що співробітники Наукової бібліотеки і раніше вивчали досвід світових бібліотек, слідували за змінами на законодавчому рівні і зараз ретельно вивчають інформаційні потреби своїх користувачів і проводять роботу з метою підвищення інформаційної компетентності студентів, молодих науковців та професорсько-викладацького складу. НБ ОНУ не тільки просуває принципи академічної етики та прозорості, але й розробляє та впроваджує комплекс заходів щодо запобігання недоброчесності при написанні наукових праць.

Секція "Організація кампаній з формування культури академічної доброчесності в бібліотеці"

Розглянемо *Відкритий доступ до інформації* як запоруку прозорості виконання наукових досліджень, а також один із антиплагіатних заходів. Це один із принципів, яким керувалася НБ ОНУ, створюючи універсальний репозитарій відкритого доступу – електронний архів інтелектуальних продуктів університетської спільноти. В репозитарії на рівні монографій та наукових статей присутні також повні тексти дисертацій та авторефератів, які були захищені у Вченій раді університету.

Одним із видів діяльності НБ ОНУ в напрямку формування академічної доброчесності є *відстеження та аналіз законодавчої бази* щодо розробки, підготовки, оформлення та оприлюднення результатів наукових досліджень. Завданням бібліотеки як інформаційного осередку університету є розповсюдження цієї інформації серед науковців та адміністрації вишу.

Саме вузівським бібліотекам відводиться основна роль щодо формування культури академічної доброчесності. Проявами порушення інтелектуальної етики та академічної не доброчесності, є не тільки несанкціоноване використання чужих напрацювань. Регулювання практики написання наукових праць є однією з форм академічної культури. Правильно (грамотно) оформлена наукова публікація, посилання та список використаних джерел є своєрідним вираженням етичної культури наукової публікації, а отже і запорукою успіху автора.

Приймаючи до уваги вищесказане, співробітники Інформаційно-бібліографічного відділу НБ ОНУ розробили *комплекс лекцій та практичних занять для магістрів, аспірантів і професорсько-викладацького складу університету*.

"Оформлення публікацій у журналах і збірниках".

Користувачі отримують чіткі структуровані рекомендації, які підготовлені за вимогами національного стандарту ДСТУ 7152:2010 "Видання. Оформлення публікацій у

журналах і збірниках", що встановлює положення щодо форми, місця й послідовності розміщування елементів видавничого оформлення статті.

"Складання списків використаних джерел, бібліографічний опис та посилання".

Надаються рекомендації щодо складання списків літератури до наукових видань (монографій, статей, дисертацій) згідно ДСТУ та рекомендацій ДАК України. Більш детально зупиняються на використанні державних стандартів ДСТУ ГОСТ 7.1:2006 "Бібліографічний запис. Бібліографічний опис. Загальні вимоги та правила складання" і ДСТУ 8302:2015 "Бібліографічні посилання. Загальні положення та правила складання" – певні приклади описів, різниця сфери застосування цих стандартів.

"Бібліографічні стилі, транслітерація та необхідність її застосування".

Інформування науковців щодо опису джерел інформації згідно міжнародних стандартів, зокрема використання бібліографічних стилів, що обумовлено актуальністю питання розміщення публікацій в міжнародних наукових журналах (як у друкованому вигляді, так і в електронному), та транслітерації списків використаної літератури до наукової публікації, як шляху до інтеграції української наукової спільноти до міжнародного наукового середовища.

"Академічний плагіат та порушення норм авторського права".

Аналіз понять інформаційна культура, етика інтелектуальних запозичень, академічний плагіат. Інформування слухачів про різновиди плагіату та засоби його уникнення. Ознайомлення з існуючими програмними забезпеченням, що розпізнає академічний плагіат у текстах.

"Культура періодичних видань університетської бібліотеки, інтеграція в міжнародний освітнянський простір".

Ознайомлення слухачів з видавничою діяльністю НБ ОНУ, досвідом роботи в цьому напрямку, принципами дотримання бібліографічної культури наукових видань, а також методів просування наукових публікацій в міжнародному науковому середовищі.

"Інституційний репозитарій: електронний архів інтелектуальних продуктів університетської спільноти".

Проаналізовано користь відкритого доступу до результатів наукових досліджень у напрямку формування академічної доброчесності та наукової етики. Інформування слухачів про інституційний репозитарій ОНУ ім. І. І. Мечникова: принципи пошуку та розміщення публікацій.

Комплекс лекцій було розроблено і співробітниками Відділу інформаційно-аналітичного моніторингу НБ. Він розрахований на молодих науковців з метою ознайомлення з основними тенденціями оцінки наукових здобутків та підвищення публікаційної грамотності.

"Наукометрія. Короткий довідник для молодого вченого: як не загубитися в сучасному науковому світі"

"Національні та міжнародні бібліографічні бази даних: особливості пошуку релевантної інформації"

"Самоархівування як запорука високої наукової репутації вченого"

Основними питаннями лекцій є пошук інформації в базах даних, вибір тематично спрямованого наукового журналу, оформлення публікацій згідно вимог видання та норм академічної доброчесності (кодексу честі науковця), інтеграція результатів наукової діяльності в міжнародний простір. Основним завданням даного курсу є підвищення публікаційної грамотності майбутніх науковців і як наслідок позитивний імідж серед міжнародної наукової спільноти.

Усі лекції та практичні заняття спрямовані на заохочення слухачів до самостійної роботи та спонукають їх до дотримання етичних норм і тим самим формуванню академічної культури.

Культурно-просвітницька діяльність університетської бібліотеки також сприяє вихованню академічної доброчесності. В рамках цього виду роботи були проведені наступні семінари:

- **Семінар для вузівських бібліотек м. Одеси "Формування інформаційної культури студентів"**. Огляд видів просвітницької роботи НБ ОНУ зі студентами, а саме: лекції та практичні заняття, екскурсії, відкриті перегляди літератури для семінарів та конференцій, які супроводжуються лекційними заняттями. Результатом цієї роботи передбачається підвищення інформаційної грамотності та формування інформаційної культури студентів.

- **Семінар для вузівських бібліотек м. Одеси "Інтелектуальна власність та авторське право"**. З метою формування етики інтелектуальних запозичень та реалізації антиплагіатних заходів на семінарі була розглянута та детально проаналізована нормативно-правова база щодо інтелектуальної власності та авторського права.

Заходи з підвищення професійної кваліфікації бібліотечних співробітників

Для того, щоб залучити якомога більшу кількість бібліотечних співробітників до даної проблематики, в план щомісячних занять з підвищення кваліфікації були включені наступні доповіді спеціалістів, які безпосередньо працюють в даному напрямку: "Культура академічної доброчесності: роль бібліотек", "Міжнародні стилі цитування та посилання в наукових роботах", "Етика наукових публікацій та системний підхід до плагіату". Заходи заплановані для проведення протягом 2017 р. не тільки для співробітників нашої бібліотеки, але й для всього методичного об'єднання бібліотек.

Секція "Міжнародні правила цитування"

Крім роботи зі студентами та науковцями в Науковій бібліотеці проводиться **інформаційно-консультативна робота з редакційними колегіями** університетських періодичних видань.

На даний час ОНУ ім. І. І. Мечникова є видавцем 27 наукових періодичних видань. Двадцять з цих видань списки використаних джерел оформлюють не тільки згідно національного стандарту (ДСТУ 7.1:2006), а ще за міжнародними стилями цитування (References).

Співробітники Наукової бібліотеки проводять інформаційно-консультативну роботу з науковою спільнотою з використання бібліографічних менеджерів для спрощеного складання списків літератури, що дозволяє суттєво зменшити час на цей процес та помилки у складанні бібліографічних списків літератури. Також слід відмітити, що більшість університетських видань розміщено на платформі OJS, де включений модуль автоматичного моделювання посилання, що дозволяє користувачу зробити правильне посилання на роботу у необхідному стилі цитування.

Членство ОНУ в асоціації CrossRef, що об'єднує видавців наукових публікацій, дозволяє отримувати цифровий ідентифікатор DOI на статті восьми своїх видань. В рамках цієї угоди редакційні колегії, на видання яких отримується цифрові ідентифікатори, в обов'язковому порядку додатково перевіряють бібліографічні списки прийнятих до опублікування статей на наявність DOI, щоб мінімізувати неточності у посиланнях.

Секція "Комп'ютерні програми перевірки на плагіат"

Для вибору ресурсу який буде задовольняти всі потреби вузу був розглянутий великий перелік доступних програмних засобів для перевірки текстів на плагіат. Основний

вибір зупинився на двох системах польської "Плагіат" (Strike Plagiarism) та української "Unplag".

За результатами спільного обговорення було прийнято рішення про підключення університету до системи перевірки на плагіат від українських розробників – компанії **Unplag.com**, так як даний розробник пропонує такі ж функціональні можливості як і польська компанія, але на більш вигідних комерційних умовах. Зокрема, надається безоплатна можливість перевірки на плагіат по внутрішній базі вузу та базам партнерів, і тому є необхідність впровадження єдиного міжвузівського інструменту (репозитарію) для такого аналізу.

На даний час підписана угода співпраці з компанією Unplag, підготовлена нормативно-правова база, розроблена документація, методичні рекомендації. Система знаходиться в стадії тестування та відпрацювання різноманітних варіантів використання, для визначення найбільш зручної для наших користувачів схеми взаємодії. На даному етапі тестова перевірка на антиплагіат проводиться на дипломних роботах студентів.

До кінця травня, система перевірки на плагіат отримає широке використання на загально-університетському рівні.

Також для аналізу наукових робіт на плагіат планується створення відповідного сектору на базі Наукової бібліотеки, в обов'язки якого буде входити опрацювання надходжень від користувачів, здійснення перевірки протягом 5 робочих днів та формування звіту, що містить загальний відсоток унікальності авторського тексту, посилання на скопійовані джерела та вказує неоригінальні частини тесту. Звіт надається відповідальній особі кафедри (наукового підрозділу тощо) для подальшого розгляду та автору роботи (науково-педагогічному працівнику, студенту тощо).

Віртуальний простір НБ ОНУ ім. І. І. Мечникова побудований на принципах академічної доброчесності та містить поради й рекомендації щодо її дотримання. На офіційному сайті Наукової бібліотеки представлена БД "Формування академічної доброчесності", що складається з наступних розділів:

- нормативно-правова база;
- антиплагіатні програми;
- інформативно-рекомендаційні матеріали;
- заходи, що організує НБ ОНУ в цьому напрямку;
- слайд-лекція "Академічна доброчесність: нова академічна культура".

Також на сайті НБ, у розділі "Наукометрична діяльність", розміщені методичні рекомендації щодо питань оформлення та оприлюднення результатів наукових досліджень, оформлення періодичних видань, створення авторського профіля, правил оформлення бібліографічного опису у списку використаних джерел і літератури та посилань. Здійснюється доступ до світових інформаційних БД релевантної інформації

Крім тих заходів, що були перелічені вище, регулярно проводяться індивідуальні та групові консультації для студентів, магістрів, аспірантів та викладачів. В процесі розробки знаходиться анкета для онлайн-опитування "Ставлення студентів до плагіату і шляхи запобігання". Як підсумок опитування планується провести круглий стіл "Академічна культура студентства ОНУ".

Отже, підсумовуючи можна заявити, що участь ОНУ ім. І. І. Мечникова у Проекті сприяння академічної доброчесності дозволяє відповідати вимогам сучасної міжнародної наукової спільноти та суспільства в цілому, тим самим створюючи позитивний імідж ВУЗу. Робота НБ ОНУ в цьому напрямку триває.

Список використаних джерел

1. Академічна доброчесність у ВНЗ // Освіта України. – 2016. – 15 серп. (№ 32). – С. 2.
2. Академічна чесність як основа сталого розвитку університету / за заг. ред.: Т. В. Фініков, А. Є. Артюхов ; Міжнар. благод. фонд "Міжнар. фонд. дослідж. освіт. політики". – Київ : Таксон, 2016. – 234 с.
3. Десять принципів академічної доброчесності для викладачів (Центр академічної доброчесності) [Електронний ресурс] : пер. з англ. / Д. Л. Мак Кей, Г. Павела. – Електрон. дан. – Ukraine, 2017, 23 берез. – Режим доступу : <http://www.saiup.org.ua/resursy/desyat-pryntsyviv-akademichnoyi-dobrochesnosti-dlya-vykladachiv-tsentr-akademichnoyi-dobrochesnosti/> (дата звернення 11.04.2017). – Загол. з екрана.
4. Киричок, І. В. Місія вузівської бібліотеки у сприянні академічній доброчесності [Електронний ресурс] / І. В. Киричок, Т. Б. Павленко. – Електрон. дан. – Режим доступу : <http://conf.nlu.edu.ua/bis-2016/paper/viewFile/3913/600> (дата звернення: 11.04.2017). – Загол. з екрана.
5. Липатова, Н. Г. Методические рекомендации по подготовке научных статей / Н. Г. Липатова // Вестн. Рос. таможенной акад. – 2008. – № 3. – С. 142–146.
6. Основи формування культури академічної доброчесності в бібліотеці : інформ. огляд / авт.-уклад.: Н. В. Якуніна, А. А. Чинюк, Я. В. Руденко ; редкол.: В. С. Пашкова, О. В. Воскобойнікова-Гузєва, Я. Є. Сошинська, О. О. Сербін ; Наук. б-ка ім. М. Максимовича Київ. нац. ун-ту ім. Т. Шевченка ; Укр. бібл. асоц. – Київ : УБА, 2016. – 41 с.
7. Підготовка статті до публікації у міжнародних наукових виданнях : метод. рек. / уклад.: О. О. Цокало, Д. В. Ткаченко ; ред. О. Г. Пустова ; Миколаїв. нац. агар. ун-т. – Миколаїв, 2015. – 88 с.
8. Плагіат у студентських роботах: методи виявлення та запобігання : метод. посібник / кол. авт.: Н. В. Стукало, К. В. Ковальчук, М. В. Литвин [та ін.] ; Дніпропетр. нац. ун-т ім. О. Гончара. – Дніпропетровськ, 2013. – 44 с.
9. Совсун, І. Національний репозитарій вирішить проблему плагіату в наукових працях [Електронний ресурс] / І. Совсун. – Електрон. дан. – Ukraine, 2016, 26 лип. – Режим доступу : <http://vnz.org.ua/novyny/podiyi/9424-natsionalnyj-repozytarij-vyrishyt-problemu-plagiatu-v-naukovyh-pratsjah-inna-sovsun> (дата звернення: 11.04.2017). – Загол. з екрана.

М. А. Подрезова,
директор Научной библиотеки
Одесского национального университета
имени И. И. Мечникова,
Заслуженный работник культуры Украины

ВУЗОВСКАЯ БИБЛИОТЕКА В ПРОЕКТЕ СОДЕЙСТВИЯ АКАДЕМИЧЕСКОЙ ДОБРОЧЕСТНОСТИ: ОПЫТ РАБОТЫ

В статье исследуются этапы становления Проекта содействия академической добропорядочности в Украине (SAIUP). Актуальность работы обусловлена нерешенностью вопросов в этой области научных исследований и заключается в необходимости дальнейшей ее теоретической и практической разработки.

Проанализированы средства и приемы, которые использует Научная библиотека Одесского национального университета имени И. И. Мечникова, для достижения формирования этической культуры у ученых.

Ключевые слова: честность, этика, академическая культура, качественное образование, воспитание элиты, научная библиотека.

M. O. Podrezova,

Director of the Scientific Library
of Odessa I. I. Mechnykov National University,
Honored Worker of Ukraine Culture

UNIVERSITY LIBRARY IN THE STRENGTHENING ACADEMIC INTEGRITY PROJECT: FROM PRACTICAL EXPERIENCE

The article examines the stages of the development of the Strengthening Academic Integrity in Ukraine Project (SAIUP). The urgency of the work is determined by unresolved issues in this sphere of the scientific research and implies its further theoretical and practical elaboration.

The article analyzes the means and techniques used by the Scientific Library of the Odessa National I. I. Mechnikov University to achieve the development of ethical culture in the scientific community.

Keywords: honesty, ethics, academic culture, high quality education, elite upbringing, Scientific library.

УДК 378.147:651

Сидоренко А. І.,

Відокремлений підрозділ

"Миколаївська філія

Київського національного університету культури і мистецтв"

КОМПЕТЕНЦІЇ ТА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ФАХІВЦІВ БІБЛІОТЕЧНО- ІНФОРМАЦІЙНОЇ СФЕРИ: ВИМОГИ СЬОГОДЕННЯ

У статті розглянуто поняття "компетенція", "компетентність", "інформаційно-комунікативна компетентність", види компетенцій, якості сучасного фахівця бібліотечно-інформаційної сфери. Визначені можливі шляхи формування компетентності фахівців бібліотечно-інформаційної сфери.

Ключові слова: компетенція, компетентність, інформаційно-комунікативна компетентність, фахівці бібліотечно-інформаційної сфери.

На початку ХХІ ст. межі професії бібліотекаря розширюються відповідно до змін, що відбуваються в соціально-економічному середовищі сучасного суспільства. В Україні відбувається бібліотечна інтеграція через зміну стереотипної свідомості, завдяки готовності до реалізації активних контактів, формування мотивації партнерських відносин та відповідальності. У бібліотечній справі сьогодні все більшу роль відіграє мотивований на позитивний результат бібліотечний спеціаліст, його інтелект, освіта, вміння знайти вірне рішення у сучасній професійній діяльності.

Питання професійних компетенцій працівників бібліотечно-інформаційної сфери вивчали у другій половині ХХ ст. – початку ХХІ ст. українські вчені І. Давидова, В. Загуменна, С. Зозуля, І. Ільганаєва, А. Соляник, А. Чачко та ін. Серед зарубіжних можна назвати С. Єзову, М. Івашину, М. Лі, А. Пашина, Е. Сукіасяна та ін.

Поняття "компетенція" отримало розповсюдження у 90-х роках ХХ ст., хоча сам термін з'явився ще у ХVІ ст. На сучасному етапі існує декілька підходів та визначень даного поняття. Так, відомими підходами є американський, британський, багатомірний (європейський), вітчизняний (радянської доби та пострадянський). За американським підходом компетенції створювали як альтернативу тестам для визначення рівня інтелекту, поведінкових характеристик фахівців (самосвідомість, саморегуляція, соціальні навички). Компетентісний підхід давав змогу виявити відмінності у роботі успішних та менш успішних людей. Британський підхід можна назвати функціональним, так як головну роль відіграють професійні стандарти, які виділяють компетенції. Багатомірний підхід є характерним для Німеччини та Франції. Поняття "ключові компетенції" у Німеччині містять індивідуальні компетенції (етичність, гнучкість, здібність до співробітництва тощо); у Франції їх визначають як ознаки особистості та як індивідуальні здібності, що мають прояв у процесі виконання фахівцем роботи. Вітчизняний підхід був пов'язаний зі сукупністю знань, умінь та навичок фахівця. Деякі дослідники цього питання пропонували і об'єднання понять "компетенції" та "компетентність".

Розглянемо сутність понять "компетенції", "компетентність".

Компетенція (лат. *competentia*, від *compete* – взаємно прагну; відповідаю, підходжу) – сукупність предметів відання, завдань, повноважень, прав і обов'язків державного органу або посадової особи, що визначаються законодавством. Це особиста здібність фахівця вирішувати певний клас професійних завдань [5]. Слід зазначити, що під компетенцією також розуміють вимоги до особистості, професійним якостям працівника.

Визначені дослідниками види компетенцій (навчально-пізнавальні, інформаційні, комунікативні) [5, 6, 8] є характерними і для спеціалістів бібліотечної сфери. Так, в межах навчально-пізнавальної компетенції бібліотекарів простежується необхідність володіння вміннями і навичками пізнавальної діяльності (володіння методами аналізу, планування, прогнозування; вміннями вирішення проблем у нестандартних ситуаціях, орієнтація на зміни соціокультурного середовища і переформатування підходів до ролі і місця бібліотеки в соціумі, креативність в організації і проведенні соціокультурних проектів та ін.).

Інформаційні компетенції фахівців бібліотечно-інформаційної сфери мають прояв у здібності використовувати інформаційні технології в роботі за різними напрямками діяльності бібліотеки, залишаючи в основі відбір, обробку інформації, її зберігання і розповсюдження, створення нових (інноваційних) форм бібліотечного виробництва (буктрейлери, віртуальні виставки, веб-квести, інтерактивні ігри, книги у форматі 3D, веб-сайти бібліотек, блоги та ін.).

Комунікативні компетенції сучасних бібліотекарів полягають у володінні навичками працювати у колективі, взаємодії з читачами/користувачами, співробітниками бібліотеки, партнерами тощо.

Компетентність – проінформованість, обізнаність, авторитетність. Компетентність також визначається як набута у процесі навчання інтегрована здатність особистості, яка складається із знань, досвіду, цінностей і ставлення, що можуть цілісно реалізовуватися на практиці. Отже, це володіння компетенціями або знаннями з окремого питання, предмету, фаху тощо. Компетентність – динамічна комбінація знань, вмінь і практичних навичок, способів мислення, професійних, світоглядних і громадянських якостей, морально-етичних

цінностей, яка визначає здатність особи успішно здійснювати професійну та подальшу навчальну діяльність і є результатом навчання на певному рівні вищої освіти.

На державному рівні Постановою Кабінету Міністрів України № 1341 "Про затвердження Національної рамки кваліфікацій" (2011 р.) визначено, що "...компетентність/компетентності – це здатність особи до виконання певного виду діяльності, що виражається через знання, розуміння, уміння, цінності, інші особисті якості" [7]. Дослідники виділяють компетентність організації (як коло повноважень організації чи особи з певних питань); компетентність працівника (як ступінь його кваліфікації, яка дозволяє успішно вирішувати задачі, що стоять перед ним); компетентність менеджера (як результативність та ефективність дій менеджера згідно з цілями та стратегіями установи) [4].

Окремим видом компетентності для фахівців інформаційної сфери, зокрема бібліотечної справи, є інформаційна компетентність, яка безпосередньо пов'язана зі сферою професійної діяльності і може розглядатися як якість особистості, що включає сукупність знань, умінь і навичок для виконання різних видів інформаційної діяльності (від збору до зберігання і розповсюдження інформації) [1]. Н. Баловсяк виділяє три компоненти інформаційної компетентності: інформаційну, комп'ютерну або комп'ютерно-технологічну та процесуально-діяльнісну (як здатність використовувати сучасні засоби інформаційних і комп'ютерних технологій до роботи з інформацією та розв'язання різноманітних задач) [2]. На думку А. Андріянова та О. Татакі "інформаційну компетентність можна розглядати у 3-х аспектах: у складі ключових компетенцій, як складову професійної компетентності фахівця, як етап у становленні його професійної або інформаційної культури" [1, с. 52].

Особливим видом інформаційної компетенції виступає інформаційно-комунікативна компетентність "...як здатність спеціаліста обґрунтовано здійснювати вибір і застосовувати у роботі з інформацією професійні знання, вміння і навички, що забезпечують при цьому ефективне спілкування. в т. ч. із застосуванням засобів віртуальної комунікації, та використання інформаційно-комунікативних технологій у службовій діяльності" [1, с. 53].

Зазначимо, що фахова діяльність залежить від рівня освіченості, зрілості, досвіду, рівня інтелектуального потенціалу особистості. Складовими професійної компетентності фахівців бібліотечно-інформаційної сфери виступають: комунікативність, інноваційна культура, морально-психологічний аспект, здатність до адаптування в умовах змін, творчість, креативність, аналітичність мислення, здатність до опанування інформаційних комп'ютерних технологій [3, 6, 8]. Компетентність також розглядають як сукупність когнітивних, проєктувальних, конструктивних, комунікативних, організаційних і аксіологічних умінь [8]. Серед таких умінь, які охарактеризовані теоретиками і практиками [3, 6, 8], треба звернути увагу на вміння бібліотекаря аналізувати особливості своєї діяльності, критично усвідомлювати та впроваджувати інновації, прогнозувати результати діяльності, аналізувати ефективність роботи, володіти методами вирішення проблем та нетипових ситуацій. Слід відзначити і важливе вміння самостійного прийняття рішення, вміння формулювати і аргументувати оцінку різної інформації. На теперішній час вже обов'язковим є вміння використовувати інформаційні і телекомунікаційні технології, мультимедіа в різних напрямках бібліотечної діяльності.

Сучасний період є надзвичайно визначальний як для розвитку бібліотек, так і для формування компетенцій і компетентностей працівників бібліотечно-інформаційної сфери. Перелік компетенцій бібліотекарів закладений із урахуванням потреб самих бібліотек та суспільства. Залишається тиск минулих років, частково – стереотипна поведінка, але фахівець бібліотечно-інформаційної сфери змінився, а отже, відбулися зміни і в його компетенціях та компетентності. Теоретики і практики бібліотечної справи у своїх

публікаціях, виступах на конференціях, семінарах, тощо (узагальнена думка, авт.) наголошують, що основні компетенції теперішнього часу залишаться на наступні 10-15 років. Зокрема, слід відзначити, що і в наш час і в майбутньому буде існувати два бібліотечні світи (традиційний і віртуальний), а отже і два переліки компетенцій, які будуть залежними від рівня подальших соціокультурних змін та розвитку комп'ютерних технологій. Бібліотечна інтеграція в Україні повинна відбуватися: по перше через зміну стереотипної свідомості, завдяки готовності до реалізації активних контактів, формування мотивації партнерських відносин та відповідальності.

Тобто сучасному бібліотекарю повинні бути притаманні риси: інтелектуальність, активна професійна позиція, новаторство, комунікабельність, інтелігентність, оперативність, оптимістичність, наполегливість, креативність, ексклюзивність, самовідданість професії, захопленість, щирість, безкорисливість. Він повинен навчатися протягом всього життя і професійної діяльності.

Можливими шляхами формування компетентності фахівців бібліотечно-інформаційної сфери можна назвати наступні: перепідготовка бібліотечних спеціалістів (друга вища бібліотечна освіта, курси, бібліотечні школи, науково-практичні конференції, вебінари, онлайн-лекції, веб-квести, майстер-класи, конкурси тощо); проектна діяльність бібліотек та відповідно створення акторських проектів; удосконалення системи атестації кадрів; звіти структурних підрозділів бібліотеки, а отже, і їх співробітників; застосування інноваційних тренінгових технологій, вивчення іноземної мови тощо.

Суто бібліотечних процесів стає все менше у сучасній бібліотеці, вони трансформуються, видозмінюються, потребують нових знань, вмінь і навичок, нових підходів до підготовки фахівців бібліотечно-інформаційної сфери, працівників інформаційної діяльності. Одним із шляхів удосконалення підготовки є введення в навчально-освітній простір України спеціальності 029 "Інформаційна, бібліотечна та архівна справа" галузі підготовки "Культура"; впровадження нових дисциплін, таких, як "Технології Веб-2.0", "Дистантне обслуговування користувачів", "Бібліотечна журналістика", "Режисура масових заходів", "Інноваційно-методична діяльність в бібліотеці", "Реклама інформаційних ресурсів", "Комунікативні стратегії установи" та ін. Важливим питанням теперішнього часу залишається і розподіл навчальних дисциплін за освітньо-кваліфікаційними рівнями "бакалавр" та "магістр". Формування професійної компетентності пов'язано і з впровадженням інноваційних освітніх технологій, які б передбачали специфічну організацію навчального процесу на основі діяльнісних компонентів від постановки проблеми, розробки стратегій до індивідуальної розробки та реалізації рішення та адаптивності, тобто відкритості та готовності до модифікації традиційних форм і способів роботи. Безумовно, для освітньо-кваліфікаційного рівня "магістр" повинні бути сформульовані критерії, які будуть сприяти формуванню більш міцних здібностей щодо практичного осмислення та практичної оцінки сучасної теорії і практики бібліотечної справи; здібність до самостійної науково-дослідницької діяльності, самостійного створення нової інформації; готовності самостійно управляти самовдосконаленням власного професійного рівня, власною самоосвітою; інноваційних підхід до реалізації професійних технологій тощо.

Поступове йде визначення компетенцій бібліотечного професіонала в епоху цифрового громадянства: володіти базовими навичками в сфері інформаційних технологій; мати уявлення про комунікаційні і мережеві технології; знати про веб-сервіси і технології; знати про різні типи баз даних (бібліографічні, небібліографічні, статистичні, повнотекстові); мати уявлення про автоматизацію бібліотеки; мати навички роботи з бібліотечним сайтом, блогом; вміти працювати з соціальними медіа; володіти навичками роботи з пошуковими

системами; бути в курсі новітніх трендів у сфері інформаційних технологій і цифрових ресурсів; знати про системи контент менеджменту тощо.

Отже, нова філософія бібліотечної справи, зміна професійної свідомості бібліотекарів в сучасних умовах сприяли уточненню і формулюванню нових компетенцій, компетентностей фахівців бібліотечно-інформаційної сфери, здатних змінити діяльність бібліотекарів сучасності, усвідомити зміни у професії, а також підвищити рівень її позитивного сприйняття у суспільстві.

Список використаних джерел

1. Андріянов, А. В. Формування інформаційно-комунікативної компетентності в процесі підготовки фахівців документно-інформаційної сфери / А. В. Андріянов, О. О. Татакі // Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія. – 2016. – № 1. – С. 50–55.
2. Баловсяк, Н. Професійна компетентність фахівця / Н. Баловсяк // Педагогіка і психологія професійної освіти. – 2004. – № 5. – С. 21–28.
3. Зозуля, С. М. Професійна компетентність працівників бібліотечно-інформаційної сфери: до проблеми визначення понять / С. М. Зозуля // Термінологія документознавства та суміжних галузей знань : зб. наук. пр. – К. : Четверта хвиля, 2014. – Вип. 2. – С. 218–230.
4. Компетентність [Електронний ресурс] // Вікіпедія: вільна енциклопедія. – Режим доступу: <https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9A%D0%BE%D0%BC%D0%BF%D0%B5%D1%82%D0%B5%D0%BD%D1%82%D0%BD%D1%96%D1%81%D1%82%D1%8C>. – Назва з екрана.
5. Компетенції [Електронний ресурс] // Вікіпедія: вільна енциклопедія. – Режим доступу: <https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9A%D0%BE%D0%BC%D0%BF%D0%B5%D1%82%D0%B5%D0%BD%D1%86%D1%96%D1%8F>. – Назва з екрана.
6. Езова, С. А. Коммуникативная компетенция библиотечного специалиста / С. А. Езова // Науч. и техн. библиотеки. – 2008. – № 4. – С. 100–106.
7. Про затвердження Національної рамки кваліфікації : постанова Кабінету Міністрів України від 23 листопада 2011 р. // Урядовий кур'єр. – 2012. – № 9 (4655). – С. 9-10.
8. Развитие компетентности библиотекаря как фактора эффективного развития библиотеки. Методика составления портфолио библиотекаря. – Режим доступа : http://ulyanovbib.blogspot.ru/2016/08/blog-post_12.html?m=1. – Название с экрана.

Сидоренко А. И.,
Обособленное подразделение
"Николаевский филиал Киевского национального
университета культуры и искусств"

КОМПЕТЕНЦИИ И КОМПЕТЕНТНОСТЬ СПЕЦИАЛИСТОВ БИБЛИОТЕЧНО-ИНФОРМАЦИОННОЙ СФЕРЫ: ТРЕБОВАНИЯ СОВРЕМЕННОСТИ

В статье рассмотрены понятия "компетенция", "компетентность", "информационно-коммуникативная компетентность", виды компетенций, качества современного специалиста библиотечно-информационной сферы. Определены возможные пути формирования компетентности специалистов библиотечно-информационной сферы.

Ключевые слова: компетенция, компетентность, информационно-коммуникативная компетентность, специалисты библиотечно-информационной сферы.

Sydorenko A. I.,
Mykolaiv branch
of Kiev National University of Culture and Arts

COMPETENCIES AND COMPETENCE OF SPECIALISTS IN LIBRARY AND INFORMATION SPHERE: THE REQUIREMENTS OF THESE DAYS

The article describes the concepts: "competency", "competence", "information and communicative competence", types of competencies, qualities of modern specialist in library and information sphere. The possible ways of formation the competence of specialists in library and information sphere are defined.

Keywords: competency, competence, information and communicative competence, specialists of library and information sphere.

УДК 027.53(477.73):021.2

Сидоренко Л. Л.,
завідуюча сектором
Центра міжнародного партнерства
Миколаївської обласної універсальної наукової бібліотеки ім. О. Гмирьова

БІБЛІОТЕКА – ІНФОРМАЦІЙНИЙ ПОСЕРЕДНИК У РОЗВИТКУ МЕДІАГРАМОТНОСТІ ТА АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ

В статті висвітлено діяльність бібліотеки щодо реалізації проектів на підтримку медіаграмотності населення та сприяння академічній доброчесності в суспільстві.

Ключові слова: медіаграмотність, академічна доброчесність, бібліотека

Якісні зміни інформаційного простору та забезпечення продуктивного діалогу між усіма представниками громадянського суспільства – важливі умови ефективного реформування країни. Бібліотека виступає інформаційним посередником у даному процесі, забезпечуючи не лише право громадян на доступ до різних видів інформації, а й сприяючи її аналізу.

Центр міжнародного партнерства (далі ЦМП) Миколаївської обласної універсальної наукової бібліотеки ім. О. Гмирьова – поліфункціональний структурний підрозділ, що об'єднує створені у рамках проектної діяльності Центр європейської інформації (за підтримки Міжнародного фонду "Відродження") та бібліотечний ресурсний центр "Вікно в Америку" (за підтримки Посольства США в Україні). Діяльність ЦМП підпорядковується його основній місії – сприяння взаєморозумінню між Україною і країнами світу та забезпечення рівноправного доступу до інформації у різних форматах представникам громади незалежно від їхнього соціального стану, переконань, національності та фізичних можливостей.

Співпраця з міжнародними організаціями, активна участь працівників Центру у різноманітних навчальних програмах дозволила започаткувати з 2016 року роботу у двох

нових для бібліотеки напрямках – сприяння розвитку медіаграмотності та сприяння академічній доброчесності.

Важливість медіаосвіти в сучасному світі обумовлена тим, що мас-медіа в умовах глобалізації та інформаційного суспільства часто вирішально впливають на те, яким ми сприймаємо навколишній світ. Сьогодні в умовах інформаційної війни українське суспільство особливо потребує розширення доступу до навичок формування медійної грамотності. Бібліотеки є тими установами, що мають усі можливості для того, щоб долучитися до формування медіаграмотного споживача, оскільки медіаосвіта дає людині можливість самозахисту, вчить критично сприймати медійні повідомлення.

Інформаційну підтримку бібліотекам у розвитку медіаграмотності надають міжнародні і всеукраїнські установи та організації. Так, у 2015 р. Українська бібліотечна асоціація за підтримки програми "Бібліоміст" видала посібник "Практична медіаграмотність. Посібник для бібліотекарів", що став основою для проведення тематичного неформального навчання для користувачів. А у квітні 2016 р. за ініціативою Мережі Центрів європейської інформації України у місті Херсон було організовано тренінг з медіаграмотності, у рамках якого обговорювалися питання: що таке медіаграмотність, джінса, фейки, маніпуляції у традиційних та електронних ЗМІ, критичне мислення та роль бібліотек у інформаційній підтримці даного процесу. У свою чергу, фахівці ЦМП провели аналогічний тренінг на базі обласної бібліотеки для працівників методичних відділів бібліотек області з метою поширення діяльності з медіаграмотності та проведення заходів для користувачів.

У лютому 2017 р. працівники ЦМП пройшли навчання на тренінгу з медіаграмотності на базі Американського дому у місті Києві. Даний захід був організований Посольством США в Україні та присвячений навчанню на масовому он-лайн курсі "Англійська мова на допомогу медіаграмотності" (МООС), що був розроблений викладачами Університету штату Пенсільванія (США).

В ОУНБ ім. О. Гмиря навчання у рамках даного курсу стартувало 3 квітня та триватиме до 10 травня 2017 р. До навчання на курсі були запрошені студенти-філологи Миколаївського національного університету ім. В. О. Сухомлинського, Інституту філології Чорноморського національного університету ім. П. Могили, Миколаївського коледжу преси та телебачення, активні відвідувачі та волонтери Центру, які зараз є активними студентами курсу. Курс включає 5 модулів, під час роботи з якими учасники курсу дізнаються, що таке медіаграмотність, яка різниця між традиційними та соціальними медіа, яка роль реклами у розповсюдженні товарів та послуг та як її використовують рекламодавці, як представники різних національностей представлені або не представлені у ЗМІ тощо. Цей курс є вільним у доступі та призначений для всіх зацікавлених в отриманні додаткової інформації про медіаграмотність у США. Учасники працюють з текстами, відео, вирішують кросворди та вікторини, беруть участь в обговоренні на форумі, у різних інтерактивних вправах.

Щотижня у бібліотеці збирається група слухачів курсу та разом з фасилітаторами (працівниками ЦМП) обговорюють різноманітні питання, ситуації, з якими вони стикнулися під час виконання тих чи інших завдань. За підсумками навчання учасники, які виконали всі завдання, отримують Свідоцтво про проходження курсу, видане Університетом штату Пенсільванія, або Сертифікат від он-лайн ресурсу Coursera. Після закінчення даного проекту навчання у бібліотеці продовжуватиметься з новими зацікавленими групами.

Ще одним цікавим і важливим проектом, в якому бібліотека бере активну участь, є Проект сприяння академічній доброчесності в Україні. У 2016 р. його розпочали Американські ради з освіти за участю Міністерства освіти і науки України та за підтримки

Посольства США в Україні. На сьогоднішній день він охопив 10 українських університетів з різних регіонів.

Знайомство бібліотечної спільноти з даним проектом відбулося у травні 2016 р. у рамках семінару для директорів обласних бібліотек та координаторів центрів "Вікно в Америку", що було підкріплене отриманням практичних навичок на тренінгу з розробки кампанії з академічної доброчесності. Фахівці ЦМП, розуміючи необхідність поширення такої діяльності на бібліотеки області, у червні 2016 р. провели тренінг з академічної доброчесності для працівників методичних відділів ЦБС області, за підсумками якого учасники розробили та реалізували кампанії з академічної доброчесності у себе в районах, залучаючи до цього місцеві навчальні заклади.

Восени 2016 р. наша бібліотека подала до Посольства США в Україні заявку на грант, що передбачає реалізацію проекту з академічної доброчесності, мета якого – формування у Миколаївській області культури академічної доброчесності, запобігання проявам шахрайства, плагіату, корупції у сфері освіти та науки шляхом організації інформаційно-просвітницької кампанії із залученням ресурсів бібліотечного ресурсного центру "Вікно в Америку" Миколаївської ОУНБ ім. О. Гмирява. У рамках проекту передбачено проведення серії інформаційно-просвітницьких заходів, підготовку інформаційних продуктів, опитування викладачів, студентської та учнівської молоді за допомогою системи "Google-form".

Пілотним заходом у рамках підготовки до реалізації проекту став тренінг "Основи академічної доброчесності та боротьби з плагіатом", що відбувся лютому 2017 р. Його учасниками були викладачі та студенти факультету менеджменту і бізнесу ВП "Миколаївська філія Київського національного університету культури і мистецтв", факультету бібліотечних дисциплін та діловодства Миколаївського коледжу культури і мистецтв. Під час тренінгу учасники дізналися про поняття та правові засади академічної доброчесності та плагіату, безкоштовне та комерційне програмне забезпечення для перевірки текстів на плагіат, міжнародні стилі посилання та цитування у наукових роботах тощо. Також вони обговорили можливі шляхи боротьби з плагіатом та основні положення "Кодексу честі" американських та українських університетів.

Таким чином, реалізуючи два таких важливих напрямки і застосовуючи для цього широке коло ресурсів та можливостей, бібліотека виступає інформаційним посередником у розвитку навичок медіаграмотності серед населення та намагається сприяти боротьбі з корупцією та плагіатом у навчальному середовищі. Ми сподіваємося, що результатом їхньої реалізації стануть своєрідні "історії успіху" наших відвідувачів, студентів та викладачів, що їх можна буде використати як позитивні приклади змін в українському суспільстві.

Сидоренко Л. Л.,
заведуюча сектором
Центра міжнародного партнерства
Николаевской областной универсальной
научной библиотеки им. А. Гмырёва

БИБЛИОТЕКА – ИНФОРМАЦИОННЫЙ ПОСРЕДНИК В РАЗВИТИИ МЕДИАГРАМОТНОСТИ И АКАДЕМИЧЕСКОЙ ДОБРОЧЕСТНОСТИ

В статье освещена деятельность библиотеки по реализации проектов в поддержку медиаграмотности населения и содействия академической доброчестности в обществе.

Ключевые слова: медиаграмотность, академическая добросовестность, библиотека.

Sydorenko L.,

head of the sector of Center of international partnership
of Mykolaiv Regional Universal Scientific Library named after O. Gmyrev

THE LIBRARY IS THE INTERMEDIARY IN THE DEVELOPMENT OF MEDIA LITERACY AND ACADEMIC INTEGRITY

*The article describes library's activity in realization of media literacy projects and people
stimulation for academic integrity in society*

Keywords: media literacy, academic integrity, library.

УДК 024:324.15(477)

Сидоренко Т. В.,

Відокремлений підрозділ

"Миколаївська філія

Київського національного університету культури і мистецтв"

ІННОВАЦІЙНІ ПІДХОДИ ДО КУЛЬТУРНО-ПРОСВІТНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ БІБЛІОТЕК ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ

*У статті висвітлюються інноваційні підходи, перспективні напрями, форми і
методи сучасної культурно-просвітницької діяльності бібліотек вищих навчальних закладів,
мультимедійне забезпечення цієї діяльності, використання соціальних медіа тощо.*

*Ключові слова: культурно-просвітницька діяльність, бібліотека ВНЗ, інноваційний
підхід, мультимедійне забезпечення.*

Культурно-просвітницька діяльність виступає важливим напрямом роботи бібліотек вищих навчальних закладів (ВНЗ) України. На бібліотеки покладена місія бути соціально-культурними інститутами у збереженні традиційних культур населення, моральних і етичних цінностей. Питання культурно-просвітницької діяльності бібліотек ВНЗ є предметом досліджень Н. Божко [1], Н. Грабар [2], К. Іванової [3], Л. Лупіки [4], С. Назаровець [7], Л. Петровської [11], П. Рогової [13] та ін. У ХХІ столітті зростає обсяг публікацій щодо визначення місця та ролі бібліотек вищих навчальних закладів у сучасній культурно-просвітницькій діяльності вишів. Значне місце у науковому доробку посідають статті, тези доповідей на науково-практичних конференціях, в яких визначаються питання: місця бібліотеки як закладу просвіти; як феномену культури; як культурно-просвітницького або соціокультурного центру вишу; зміни форм культурної діяльності, характеристики окремих форм культурно-просвітницької діяльності, використання сайтів, блогів, соціальних мереж, мультимедійне забезпечення означеної діяльності тощо [3, 6, 12, 14].

Бібліотеки вишів на сучасному етапі вибудовують нові підходи до культурно-просвітницької діяльності, серед яких нові типи спілкування; трансформація форм і методів, впровадження інноваційних проектів, програм, акцій; урізноманітнення продукції бібліотечного виробництва; віртуалізація культурно-просвітницької діяльності; соціальне партнерство. Вони торкаються перспективних напрямів соціокультурної діяльності:

краєзнавства, національно-патріотичного виховання, екологічного просвітництва, підтримки євроінтеграційного вектору розвитку України тощо. Найбільш задіяними є власні соціокультурні проекти і програми.

Бібліотека ВНЗ сьогодні – це осередок культурного збагачення, центр неформального спілкування, місце проведення дозвілля. У час значного впливу віртуального середовища бібліотеки вишів для "покоління Google" пропонують позиціонувати бібліотеку як територію позитиву, створюють моделі бібліотеки майбутнього, в яких пропонують нові (змінні) відносини "читач/користувач – бібліотека".

Виходячи з основних завдань університетської бібліотеки, культурно-просвітницька діяльність направлена на максимальне задоволення інформаційних потреб користувачів, на допомогу навчально-виховному процесу, вихованню інтелектуальних, фізичних, моральних, естетичних якостей особистості студентської молоді. Для цього використовуються різноманітні форми і методи інформування та популяризації літератури: книжкові виставки, тематичні та тематично-коментовані перегляди, бесіди, літературні вечори, творчі зустрічі, презентації; літературні аукціони, музично-літературні театри, інтелектуальні казино, брейн-ринги, ток-шоу, інформдіалоги, літературні марафони, літературні телемости, клуби за інтересами, літературні блоги, скайп-конференції, бібліотечні квести, буктрейлери, буккросинги, віртуальні виставки тощо.

Вже стало традицією проводити в університетах Шевченківські дні. Вшануванням пам'яті Кобзаря є літературно-краєзнавчі свята, спеціальні проекти, власні поезії студентів тощо. Бібліотеки співпрацюють зі студентськими літературними театрами та клубами кафедр (як приклад – театр "Глорія" та літературний клуб "Роса" кафедри української філології Хмельницького національного університету); проводять презентації книг, написаних студентами та випускниками; "Презентація молодих літераторів та театралів" (до Дня української писемності та мови); персональні виставки студентів (вироби з бісеру, вишивки, світлини з поїздок, виступи студентських ансамблів тощо) [10]. Наукова бібліотека Маріупольського державного педагогічного університету веде літературний блог "БібліОпус", який допомагає молоді зорієнтуватися в сучасному потоці літератури; електронний літературний журнал "Догори сторінками" (як проект для молодих поетів, прозаїків, драматургів) [8]. Науково-технічна бібліотека Національного технічного університету України "Київський політехнічний університет ім. І. Сікорського" активно співпрацює з Центром культури та мистецтв університету, проводить цикли культурно-освітніх заходів, присвячених видатним особистостям країни, університету; систематично проходять засідання клубу "Поетичне частування"; при Чорноморському державному університеті ім. П. Могили (м. Миколаїв) працюють клуб цікавих зустрічей, літературний клуб, кіноклуб. Але найчастіше при вузівських бібліотеках зустрічаються клуби поезій, які збирають творчу студентську молодь.

Віртуалізація інформаційного простору сприяла підготовці бібліотеками вишів віртуальних виставок, відео кліпів, віртуальних екскурсій, віртуальних подорожей, медіа-оглядів, медіа-путівників, буктрейлерів, блогів, мультимедійних ігор тощо [5, 12, 15].

Нині бібліотека ВНЗ зазнає суттєвих трансформацій в умовах нового соціокомунікаційного середовища, визначальними ознаками якого стали електронні засоби зберігання, обробки, розповсюдження та використання інформації. Комунікаційною моделлю діяльності наукової бібліотеки ВНЗ залишається віртуальна виставка. Аналіз сайтів бібліотек ВНЗ України свідчить, що ця форма використовується всіма бібліотеками ВНЗ. Як правило, віртуальні виставки присвячені вивченню окремих фахових дисциплін та тематичні, присвячені знаменним й пам'ятним датам, краєзнавчій тематиці, популяризації нових

надходжень у бібліотеку, творчому доробку видатних вчених вишу, письменникам, поетам, краянам, окремим цінним колекціям з фонду бібліотеки (стародрукам, мініатюрним книгам, рідкісним книгам з різних галузей знань).

Особливістю виставкової діяльності бібліотек ВНЗ є підготовка персональних віртуальних виставок та виставок праць викладачів ВНЗ. Такі персональні віртуальні виставки доповнюються біографічною довідкою про особу (відомого вченого, викладача вузу), переліком авторських робіт, видань про особу (книги, монографії, підручники, наукові статті, посилання на інтернет-ресурси). Так, серед низки віртуальних виставок наукової бібліотеки ім. М. Максимовича КНУ ім. Т. Шевченка – виставки, присвячені історії ВНЗ, історії бібліотеки, виставки нових видань, виставки книг окремих видавництв, виставки книг, подарованих бібліотеці тощо. Науковою бібліотекою Одеського національного університету ім. І. І. Мечникова з 2010 по 2015 роки включно підготовлено 32 віртуальні виставки, серед яких: "Виктор Семенович Фельдман (1915–2008): к 100-летнему юбилею известного одесского библиографа и краеведа", "І. І. Мечников – гордість української науки: до 170-річчя з дня народження", "Спротив геноциду" (2015 р.); "У просторі Шевченкової творчості", "Завжди сучасний Кобзар: новітні шевченкознавчі студії" (2014 р.); "Видавнича спадщина українського ренесансу (1917–1930 pp.)" (2012 р.) та ін. (<http://lib.onu.edu.ua/napryam/v%D1%96rtualn%D1%96-vistavki.html>). Можна відзначити, що у всіх бібліотеках ВНЗ Півдня України готуються актуальні тематичні виставки (традиційні та віртуальні) з усіх напрямів виховної роботи: "Україна суверенна: від витоків до сьогодення", "Чорнобиль – біль довічний", "Етнокультурна мозаїка України", "День української писемності і мови" тощо.

Медіатехнології можна розглядати як шлях у майбутнє сучасних бібліотек. Використання мультимедійних ресурсів бібліотеками активно впливає на якість, наочність, ефективність проведення заходів, а також і востребуваність культурно-просвітницької діяльності, забезпечуючи більш сприятливий рівень спілкування.

Сторінки бібліотек ВНЗ є в соціальних мережах Facebook, ВКонтакте, Twitter, Instagram, Google+. Це дуже важлива частина роботи, бо є найкращим способом комунікації з користувачами, інформуванні про культурно-просвітницькі заходи, послуги бібліотек. Це сприяє інноваційним змінам в роботі щодо задоволення потреб користувачів та, в цілому, популяризації бібліотеки серед студентської молоді [5, 12].

Проведення бібліотеками ВНЗ активної культурно-просвітницької діяльності сприяє вихованню у молоді нових ціннісних орієнтацій і пріоритетів, впливає на становлення особистості, формування гуманістичного світогляду, патріотизму, зміцнення історичної пам'яті молоді та ін.

Слід зазначити, що патріотичний напрям роботи залишається пріоритетним для культурно-просвітницької діяльності бібліотек ВНЗ. Основна мета полягає у формуванні свідомого громадянина – патріота України, підготовленого до життя, з високою національною свідомістю, який здатний розбудовувати громадянське суспільство, в основу якого були б закладені та постійно втілювалися принципи демократії, толерантність та повага до прав; який пам'ятає своє коріння й шанує пам'ять предків; громадянина, який готовий в будь який момент віддати своє життя за Батьківщину [3]. Просвітницька діяльність бібліотек вишів України полягає у реалізації проектів, покликаних сприяти національно-патріотичного виховання студентської молоді. Так, наукова бібліотека Київського національного університету культури і мистецтв (КНУКіМ) провела благодійний ярмарок на підтримку бійців АТО; волонтерську акцію під девізом "Зміни починаються з тебе". З 2014 року презентовано інформаційно-освітній проект "Скарби нації", в рамках якого – зустрічі з

митцями, майстер класи тощо [14, с. 276–278]. Національно-патріотичний проект "Ти – одна й неподільна, Україно моя вільна" започаткований науковою бібліотекою Хмельницького національного університету на 2015–2018 рр., в межах якого проводяться просвітницькі заходи за участю студентів ВНЗ [10]. Отже, яскравим прикладом національного виховання молоді є впровадження національно-патріотичних проектів, проведення літературно-народознавчих заходів, головною метою яких є ознайомлення з українськими традиціями та звичаями, які нерозривно поєднані з Україною та її народом.

Актуальним і перспективним напрямом соціокультурної діяльності публічних бібліотек виступає соціальне партнерство, що передбачає комплекс багатогранних відносин між суб'єктами партнерства за умови ініціативної ролі бібліотек у задоволенні соціально-культурних потреб читачів/користувачів. Цікавим прикладом партнерської взаємодії є проект "Жива бібліотека", що проведений Науковою бібліотекою Національного університету кораблебудування ім. адм. Макарова разом із Радою національних товариств Миколаївської області. У ролі "живих книг" виступили представники різних національностей Миколаївщини [9].

Творчий підхід до проведення культурно-просвітницької діяльності сприяє її ефективності, формуванні духовно-моральних цінностей студентської молоді, популяризації історичної, наукової та культурної спадщини людства. Активізації культурно-просвітницької діяльності, пошуку нових форм її організації в сучасних умовах сприяють конкурси професійної майстерності, конкурси на кращий масовий захід, конкурси буктрейлерів, соціальної реклами бібліотеки та ін., що проводяться в бібліотеках, зокрема і в бібліотеках ВНЗ. Так, в рамках професійного творчого конкурсу "Креатив-захід" (Наукова бібліотека НУК), презентовані масові заходи з використанням креативних форм популяризації книги та читання (краєзнавчий сторітек "Миколаїв: історична мандрівка"), а також інноваційні форми наочної популяризації літератури (виставка-інсталяція, віртуальні виставки з використанням сучасних серверів) та ін. [9].

Під час комунікації бібліотеки ВНЗ зі своїми користувачами можна рекомендувати для використання промоакції бібліотеки, сучасний слоган, створений для цільової аудиторії – студентів "Читайте публікації випускників нашого вишу", "Розкажи про прочитану книгу українського письменника" та ін. Для бібліотек вишів може бути рекомендована така форма як бібліотечний сторітелінг (соціальний, культурний, особистий) як вид вербального спілкування з читачами – студентами.

Отже, здійснюючи культурно-просвітницьку діяльність, бібліотеки вищих навчальних закладів стають центрами гуманітарної культури, що сприяє формуванню способу життя і спілкування у суспільстві, духовного збагачення, готовності до запровадження інновацій у різних галузях. Вони використовують нові завдання, учасників та технології. Подальше дослідження культурно-просвітницької діяльності бібліотек ВНЗ сприятиме оптимізації бібліотечної роботи і виступатиме гарантом збереження і засвоєння культурних цінностей та створення основи для соціально-культурних інновацій.

Список використаних джерел

1. Божко, Н. Сучасна бібліотека як складова іміджу навчального закладу: досвід роботи б-ки Харк. нац. екон. ун-ту / Н. Божко // Бібл. форум України. – 2008. – № 4. – С. 29–32.
2. Грабар, Н. Г. Виховна діяльність бібліотек вищих навчальних закладів у сучасних соціально-комунікативних умовах : автореф. дис. ... канд. наук з соц. комунікацій / Н. Г. Грабар. – Х., 2008. – 20 с.

3. Іванова, Л. В. Просвітницька робота бібліотеки ВНЗ у світлі концепції національно-патріотичного виховання // Просвітницька діяльність бібліотек вищої школи: проблеми, пошук, перспективи : матеріали наук.-практ. конф., 20 квіт. 2016 р. / редкол.: О. О. Мацей, С. А. Молчанова, О. С. Нечипорук ; гол. ред. О. Б. Айвазян. – Хмельницький : НБ ХНУ, 2016. – С. 15–20.
4. Лупіка, Л. Сучасні аспекти культурно-просвітницької та виховної роботи бібліотек вищих навчальних закладів / Л. Лупіка. – 5 с. – Режим доступу : <http://www.idea.com.ua/bibforum/y2012n2/Suchasni-aspekty-kulturno-prosvitnyckoi-ta-vyhovnoi-roboty-bibliotek/>. – Загол. з екрана.
5. Мар'їна, О. Бібліотеки та соціальні медіа: технологія взаємодії / О. Мар'їна // Вісн. Кн. палати. – 2012. – № 8. – С. 19–21.
6. Молчанова, С. Роль бібліотек ВНЗ у формуванні ціннісних орієнтирів молоді в нових умовах / С. Молчанова // Бібліотечний форум: історія, теорія і практика. – 2015. – № 1. – С. 39–43.
7. Назаровець, М. PR бібліотек вищих навчальних закладів у мережі Інтернет / М. Назаровець // Вісн. Кн. палати. – 2013. – № 12. – С. 21–22.
8. Наукова бібліотека Маріупольського державного університету [Електронний ресурс]. – Web-Сайт. – Режим доступу : <http://libr-margu.narod.ru/>. – Назва з екрана.
9. Наукова бібліотека Національного університету кораблебудування імені адмірала Макарова [Електронний ресурс]. – Web-Сайт. – Режим доступу : <http://lib.nuos.edu.ua/>. – Назва з екрана.
10. Наукова бібліотека Хмельницького національного університету [Електронний ресурс]. – Web-Сайт. – Режим доступу : <http://lib.khnu.km.ua/> – Назва з екрана.
11. Петровская, Л. Библиотека – центр культурно-просветительской работы в университете / Л. Петровская // Бібліотечний форум України. – 2012. – № 4. – С. 17–22.
12. Пилипенко, Н. В. Потенціал і переваги використання соціальних медіа в бібліотеці / Н. В. Пилипенко // Бібліотека університету на новому етапі розвитку соціальних комунікацій : матеріали III міжнар. наук.-практ. конф., м. Дніпро, 1–2 груд. 2016 р. – Дніпро, 2016. – С. 248–252.
13. Рогова, П. І. Інформаційний простір держави та його розбудова освітянськими бібліотеками: стан та перспективи / П. І. Рогова // Роль освітянських бібліотек у формуванні інформаційного простору України. – 2013. – С. 16. – Режим доступу : <http://dnpb.gov.ua/datas/upload/files/807830330.pdf>. – Загол. з екрана.
14. Скаченко, О. О. Бібліотека – простір єднання, центр формування духовності та патріотизму / О. Скаченко // Бібліотека університету на новому етапі розвитку соціальних комунікацій : матеріали III міжнар. наук.-практ. конф., м. Дніпро, 1–2 груд. 2016 р. – Дніпро, 2016. – С. 274–278.
15. Хемчян, І. Освітнянські бібліотеки України в соціальних мережах / І. Хемчян, Н. Соколовська // Вісн. Кн. палати. – 2015. – № 8. – С. 39–43.

Сидоренко Т. В.,

Обособленное подразделение

"Николаевский филиал

Киевского национального университета культуры и искусств"

**ИННОВАЦИОННЫЕ ПОДХОДЫ К КУЛЬТУРНО-ПРОСВЕТИТЕЛЬСКОЙ
ДЕЯТЕЛЬНОСТИ БИБЛИОТЕК ВЫСШИХ УЧЕБНЫХ ЗАВЕДЕНИЙ**

В статье освещаются инновационные подходы, перспективные направления, формы и методы современной культурно-просветительной деятельности библиотек высших учебных заведений, мультимедийное обеспечение этой деятельности, использование социальных медиа и др.

Ключевые слова: культурно-просветительная деятельность, библиотека ВУЗа, инновационный подход, мультимедийное обеспечение.

Sydorenko T. V.,
Mykolaiv branch of
Kiev National University of Culture and Arts

INNOVATIVE APPROACHES TO CULTURAL AND EDUCATIONAL ACTIVITIES OF LIBRARIES OF HIGHER EDUCATIONAL INSTITUTIONS

The article is about innovative approaches, perspective directions, forms and methods of modern cultural and educational activities of libraries of higher educational institutions, multimedia software of these activities, the use of social media.

Keywords: cultural and educational activities, the library of higher educational institution, innovative approach, multimedia software.

УДК 027.7(477):17.02

Сімоненко Н. Є.,
Наукова бібліотека
Миколаївського національного університету
ім. В. О. Сухомлинського

МІСІЯ БІБЛІОТЕКИ ВИШУ У СПРИЯННІ АКАДЕМІЧНІЙ ДОБРОЧЕСНОСТІ

Стаття присвячена визначенню поняття "академічна доброчесність", ролі бібліотек у формуванні культури академічної доброчесності, заходам, які впроваджує НБ МНУ ім. В. О. Сухомлинського з метою запобігання випадків академічного плагіату, зокрема, використанню антиплагіатних програм.

Ключові слова: академічна доброчесність, бібліотеки вишів, плагіат, антиплагіатні програми.

Вперше в українському освітньому середовищі питання академічної доброчесності постало у 2009 р., коли за ініціативою Фонду сприяння розвитку демократії Посольства США було проведено низку заходів, присвячених підтримці та впровадженню Кодексу честі у вишах України.

Остаточно визначитись це поняття повинно у Законі України "Про освіту", проект якого знаходиться на обговоренні у Верховній Раді. Згідно з цим проектом: академічна доброчесність – це сукупність етичних принципів та визначених законом правил, якими мають керуватися учасники освітнього процесу під час навчання, викладання та провадження наукової (творчої) діяльності з метою забезпечення довіри до результатів навчання або наукових (творчих) досягнень.

Дотримання академічної доброчесності деталізується на:

– *Дотримання академічної доброчесності науково-педагогічними працівниками, що передбачає:*

- посилання на джерела інформації у разі використання ідей, тверджень, відомостей;
- дотримання норм законодавства про авторське право;
- надання достовірної інформації про результати досліджень та власну педагогічну (науково-педагогічну, творчу) діяльність;

- контроль за дотриманням академічної доброчесності здобувачами освіти;

– *Дотримання академічної доброчесності здобувачами освіти передбачає:*

- самостійне виконання навчальних завдань;
- посилання на джерела інформації у разі використання ідей, тверджень, відомостей;
- дотримання норм законодавства про авторське право;
- надання достовірної інформації про результати власної навчальної (наукової, творчої) діяльності.

– *Порушенням академічної доброчесності вважається:*

1. академічний плагіат – оприлюднення наукових (творчих) результатів, отриманих іншими особами, як результатів власного дослідження або відтворення опублікованих текстів інших авторів без зазначення авторства;

2. фабрикація – фальсифікація результатів досліджень, посилань у власних публікаціях, будь-яких інших даних, у тому числі статистичних, що стосуються освітнього процесу та наукових досліджень;

3. обман – надання завідомо неправдивої інформації стосовно власної освітньої (наукової, творчої) діяльності чи організації освітнього процесу;

4. списування – використання без відповідного дозволу зовнішніх джерел інформації під час оцінювання результатів навчання;

5. хабарництво – надання, отримання або, навіть, пропозиція коштів, майна чи послуг учасниками освітнього процесу з метою отримання неправомірної вигоди в освітньому процесі [7, с. 30].

Цей проєкт активно обговорюється зараз в академічному середовищі. Висловлюється думка, що академічна доброчесність – це поняття більш широке, воно не обмежується проблематикою плагіату та корупції.

Сутність поняття академічної доброчесності можна розкрити через такі ключові критерії, які зазначені у прийнятій в 2004 році на Міжнародній конференції в Бухаресті Декларації з етичних цінностей та принципів вищої освіти в Європейському регіоні:

1. Чесність.
2. Довіра.
3. Справедливість.
4. Повага однієї сторони до іншої і навпаки.
5. Відповідальність.
6. Підзвітність.

1) Виховання чесності слід починати з себе та вимагати її поширення серед всіх членів академічної спільноти, не допускаючи ніяких форм нечесної поведінки у навчальному та науковому процесах.

2) Довіра, яку взаємно поділяють всі члени академічної спільноти є основою для комфортного клімату, який сприяє вільному обміну ідеями та індивідуальному розвитку.

3) Забезпечення справедливості у викладанні, оцінці досягнень, отриманні нагород повинно ґрунтуватися на законних, прозорих критеріях.

4) Саме на взаємній повазі, яку поділяють всі члени академічної спільноти, незалежно від їх положення в освітній та науковій сферах базується вільний обмін ідеями і свободами висловлювань.

5) Відповідальність повинні нести всі члени академічної спільноти, що дозволить забезпечити підзвітність, вільне вираження поглядів, супротив неправомірним діям [3, с. 14].

Тобто, поняття академічної доброчесності включає в себе не тільки протидію корупції, боротьбу з плагіатом, а й стосується загальної корпоративної культури вищого навчального закладу, і внутрішньої культури особистості.

З початку 2016 року стартував проект сприяння академічної доброчесності, започаткований Американськими Радами з міжнародної освіти спільно з Міністерством освіти та науки України і за підтримки посольства США.

Мета проекту – донести до університетської спільноти значення академічної доброчесності та наслідки її недотримання. Саме під час виконання навчальних та дослідницьких завдань студенти та науковці передусім повинні послуговуватися принципам чесної праці та навчання, що стане невід'ємною складовою нової академічної культури в українських вишах.

"Невід'ємною частиною проекту сприяння академічної доброчесності стануть бібліотеки", на цьому наголосив радник з питань преси, освіти та культури Посольства США в Україні Конрад Тернер, який зазначив "саме бібліотека сьогодні є тим осередком, який може розповсюджувати інформацію як про доброчесність, так і про питання плагіату" [4, с. 4].

Відповідно, Українська бібліотечна асоціація також започаткувала проект "Культура академічної доброчесності: роль бібліотек", спрямований на включення бібліотек у процес формування в суспільстві культури академічної доброчесності, запобігання проявам шахрайства та корупції у сфері освіти та науки. Проект передбачає наступні заходи:

1. Розроблення методичних, довідкових та інформаційних видань з тем, дотичних до виховання академічної культури, і які можуть бути використані бібліотеками для інформування та проведення своїх заходів.

2. Проведення інформаційних занять та тренінгів для бібліотекарів та користувачів.

3. Організацію та проведення на базі бібліотек дискусій з питань академічної доброчесності.

4. Включення до інформаційних навчальних курсів, які проводять бібліотеки, кола питань, спрямованих на формування культури доброчесності та навичок із її дотримання [5].

Таким чином, головна місія бібліотек – передусім університетських, є просвітницька, а саме, інформування усіх учасників навчального та наукового процесів щодо принципів академічної доброчесності за допомогою усіх доступних бібліотеці форм та засобів роботи.

Бібліотека МНУ ім. В. О. Сухомлинського також включилась в цей процес.

Для запобігання випадків академічного плагіату і порушення норм авторського права, в програму занять з формування інформаційної культури на цей рік ми включили тему "Плагіат як форма шахрайства", де висвітлюватимуться такі питання:

- що включає в себе поняття "академічна доброчесність";
- що таке плагіат;

– знайомство з видами програмного забезпечення, які застосовуються в університеті при перевірці текстів на унікальність.

Тому, що боротьба з плагіатом включає в себе як *виявлення явних проявів* плагіату, а саме:

– публікації під власним іменем чужого тексту;
– запозиченні фрагментів чужого тексту без зазначення джерела запозичення, так і *ознайомлення студентів*, які форми плагіату (навмисного чи ненавмисного) взагалі існують.

Дослідження "Академічна культура українського студентства", проведене Східноукраїнським фондом соціальних досліджень, показало, що дуже часто студенти навіть не розуміють, що є плагіатом і не розуміють, що вони використовують ту чи іншу форму плагіату [1, с. 41]. 60 % студентів не вважають, наприклад, що

– копіювання чужих текстів зі зміною порядку слів у реченні без посилання на джерело є плагіатом;
– переклад з іноземної мови та представлення певного тексту як результату власного дослідження, так само є недоброчесною поведінкою, якої необхідно уникати;
– неправильне цитування та оформлення бібліографії;
– неповне цитування та бібліографічний опис;
– брак бібліографічних посилань;
– мозаїчний (клаптиковий) плагіат (багато цитувань різних авторів);
– самоплагіат (використання власних текстів з попередніх робіт);
– або, навіть, включення джерел у список бібліографії без цитування їх у тексті роботи.

Це все також форми плагіату.

Однак, нажаль, знання про те, що їхні дії є плагіатом, майже не спиняє студентів від його використання. Згідно з тим же дослідженням, переважна більшість студентів (понад 90 %) використовує плагіат в своєму навчанні [1, с. 40].

Ще один напрямок роботи, над яким працює бібліотека – *культура академічного письма та бібліографії*.

Теми, які ми розробили: "Види бібліографічних посилань, їх елементи та правила складання відповідно до чинних національних стандартів"; "Оформлення бібліографічних посилань за міжнародними стандартами"; "Міжнародні стилі цитувань"; "Правила транслітерації латиницею бібліографічних описів" мають на меті інформування науковців і здобувачів освіти усіх рівнів щодо світових стандартів академічного письма та публікаційної етики, норм та принципів побудови наукових текстів, а також вимог до якісного оформлення наукових публікацій на засадах академічної доброчесності.

Але я хотіла б більш детально зупинитися саме на боротьбі з явними проявами плагіату. Так склалося, що наша бібліотека опинилась в епіцентрі боротьби за академічну доброчесність, коли у жовтні 2015 р. в нашому університеті вийшов наказ «Про введення в дію комп'ютерної програми "Антиплагіат"». З метою виявлення та запобігання академічного плагіату в наукових працях як здобувачів вищої освіти, так і здобувачів ступенів наук та вчених звань. Перевірці підлягають курсові, дипломні, дисертаційні роботи, також навчальні посібники та інші розробки викладачів.

Була визначена відповідальна особа з числа співробітників бібліотеки, розробили Порядок подання документів на перевірку. Остаточний вибір було зупинено на програмі "eTXT Антиплагіат", головними перевагами якої були:

- демонстрація відсотка унікальності тексту (що використовується як аргумент до зарахування чи не зарахування роботи), (розроблена відповідна таблиця відсотків);
- можливість завантажувати файли для аналізу (а не копіювати тексти в робоче вікно);
- надання посилання на сайти першоджерел;
- та її безкоштовність [2, с. 24].

Ця програма одна з перших з'явилась на ринку та, відповідно до результатів дослідження практик академічної доброчесності у вишах України за 2016 р., є найбільш розповсюдженою [2, с. 23].

Основні види перевірок, які здійснює програма "eTXT Антиплагіат":

- експрес-перевірка – виявлення очевидної схожості з документами, які розташовані на сайтах з високим рейтингом; рекомендується для перевірки унікальності навчальних та навчально-методичних праць;
- поглиблена перевірка – виявлення схожості з документами, які розташовані на всіх сайтах, до яких звертається пошукова система, виявлення рерайтингу (переписування запозиченого тексту своїми словами); рекомендується для перевірки унікальності наукових праць;
- пакетна перевірка – з заданої директорії можна перевірити одночасно кілька документів.

У ході перевірок співробітники почали виявляти намагання приховати плагіат, при чому як студентами, так і науковцями.

Є такі доволі розповсюджені засоби приховування плагіату:

1. Приховані символи.
2. Заміна символів у слові з латиниці на кирилицю, або навпаки.
3. Заміна слів синонімами "і" на "та".
4. Замальовування білим кольором знаків у тексті документа.
5. Об'єднання слів.

При чому на ці маніпуляції витрачається стільки часу, що за цей час можна було написати щось самостійно. Такі роботи повертаються автору.

У процесі роботи виявилися основні недоліки програми, а саме:

- повільний процес перевірки робіт;
- обмеження обсягу тексту, який можна перевірити за один раз (обидві характеристики властиві більшості безкоштовних програм) [2, с. 25];
- потреба постійно вводити текст для ідентифікації користувача (так звану капчу);
- не створюється база даних перевірених робіт з можливістю перевіряти саме серед університетських робіт.

Тобто, порівняння робіт між собою відбувається чисто візуально та носить випадковий характер.

Програма виявилася не досконалою, тому стало питання щодо її зміни на більш досконалу, хоча б і небезкоштовну.

Взимку до нас завітав директор українського представництва Польської компанії Plagiat.pl, яка спеціалізується на розвитку та постачанні антиплагіатних послуг для освітніх закладів, Олександр Стрянець, результатом цієї зустрічі стало заключення між Університетом та компанією Меморандуму про співпрацю щодо тестового використання Антиплагіатної інтернет-системи Strikeplagiarism.com

Компанія має 14-річний досвід у впровадженні систем антиплагіату в різних країнах, тепер пропонує свої послуги в Україні, вже 15 університетів стали її клієнтами.

На презентації наочно було показано, як здійснюватиметься перевірка роботи. Для цього необхідно завантажити роботу, зачекати поки програмне забезпечення здійснить перевірку та отримати звіт подібності. При чому, короткий звіт містить лише коефіцієнт подібності тексту, а повний звіт – запозичені фрагменти тексту з посиланням на першоджерела.

На наш погляд, перевагами Програми є:

- основне – можливість формування локальної бази даних документів на базі програми;
- можливість підключення антиплагіатної системи до баз даних інших університетів – користувачів, для порівняльної перевірки між базами даних університетів;
- перевірка на унікальність у 3-х напрямках: локальна база даних, база даних університетів та мережа інтернет;
- відсутність обмежень в обсязі документа, що завантажується на перевірку;
- звіт подібності вказує сигнал тривоги, який повідомляє, що є спроба обходу системи та виявляє намагання приховати плагіат.

Тобто спробуємо, травень–червень займемося тестуванням.

На останок хочу зазначити: дуже хочеться вірити, що зовсім незабаром прийде час, коли культура академічної доброчесності стане основою існування всієї академічної спільноти. І бібліотеки, особливо університетські, відіграють у цьому процесі важливу просвітницьку роль.

Список використаних джерел

1. Академічна культура українського студентства: основні чинники формування та розвитку [Електронний ресурс] : матеріали для ознайомлення з результатами проекту № 49169 // Міжнар. фонд Відродження ; ХНУ ім. В. Н. Каразіна ; Східноукраїнський фонд соціальних досліджень. – К., 2015. – Режим доступу : <http://www.univer.kharkov.ua/images/redactor/news/2015-07-17/2015.pdf>
2. Аналітична довідка за результатами дослідження практик академічної доброчесності у вищих навчальних закладах України [Електронний ресурс]. – К., 2016. – 42 с. – Режим доступу : mon.gov.ua/content/Новини/2016/08/09/academichna-dobrochesnist.pdf
3. Довідник з академічної доброчесності для школярів / уклад. М. В. Григорєва, О. І. Крикова, С. Г. Певко ; за заг. ред. О. О. Гужви. – Х. : ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2016. – 64 с. – Режим доступу : <http://www.univer.kharkov.ua/docs/work/dovidnyk-SAUP.pdf>
4. За академічну доброчесність // Освіта України. – 2016. – № 7-8 (29 лют.). – С. 4.
5. Культура академічної доброчесності: роль бібліотек : Проект [Електронний ресурс] / Українська бібліотечна асоціація. – Режим доступу : <https://ula.org.ua/255-programi-proekti/3582-kultura-akademichnoi-dobrochesnosti-rol-bibliotek>
6. Петренко, В. С. Поняття та види плагіату [Електронний ресурс] / В. С. Петренко // Часопис цивілістики. – Вип. 14. – С. 128–131. – Режим доступу : www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe
7. Проект Закону про освіту [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=58639

Симоненко Н. Е.,
Научная библиотека
Николаевского национального университета
им. В. А. Сухомлинского

МИССИЯ БИБЛИОТЕКИ ВУЗА В СОДЕЙСТВИИ АКАДЕМИЧЕСКОЙ ДОБРОЧЕСТНОСТИ

Статья посвящена определению понятия "академическая доброчестность", роли библиотек в формировании культуры академической доброчестности; мероприятиям, которые проводит НБ ННУ им. В. А. Сухомлинского с целью предотвращения случаев академического плагиата, в частности, использованию антиплагиатных программ.

Ключевые слова: академическая доброчестность, библиотеки вузов, плагиат, антиплагиатные программы.

Simonenko N. Y.,
Research Library of Sukhomlinsky
National University of Mykolaiv

MISSION OF LIBRARIES AT THE INSTITUTES OF HIGH EDUCATION IS IN PROMOTING OF ACADEMIC HONESTY

The article deals with the definition of the concept "academic dignity или honesty", with the role of libraries in the formation of an academic dignity или honesty, the activities carried out by the Research Library of Sukhomlinsky National University of Mykolaiv to prevent the occurrences of academic plagiarism, in particular, the use of anti-plagiarism programs.

Keywords: academic dignity или honesty, libraries at the institutes of high education (или university libraries), plagiarism, anti-plagiarism programs.

УДК 167.2:025.5
Цокало О. О.,
Миколаївський національний аграрний університет
Ткаченко Д. В.,
Миколаївський національний аграрний університет

ЕВОЛЮЦІЯ ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ БІБЛІОТЕКИ МНАУ В КОНТЕКСТІ ОРІЄНТАЦІЇ НА КОРИСТУВАЧА

У доповіді розглянуті основні етапи розвитку інформаційно-аналітичної діяльності бібліотеки МНАУ. Представлено досвід роботи бібліотеки університету у контексті орієнтації на користувача. Проаналізовано процес еволюції інформаційно-комунікаційного простору. Визначено місце сучасної наукової бібліотеки в інформаційному середовищі.

Ключові слова: інформаційно-аналітична діяльність, інформаційні продукти, інформаційний простір, інформаційні запити, наукова бібліотека МНАУ, ресурси відкритого доступу, інформаційна компетентність.

На сьогодні ми спостерігаємо процес адаптації інформаційно-бібліотечного обслуговування до змін в економічному й соціально-політичному житті. Бібліотеки, намагаючись адекватно відповідати на суспільні запити, наповнюють свою діяльність новим змістом –інформатизують усі напрями своєї діяльності. Бібліотеки, які традиційно були зберігачами накопичених людством знань, з моменту складення першого бібліографічного списку стали виробниками інформаційних продуктів. Бібліотечна діяльність розвивалася та ускладнювалася услід за розвитком інформаційних потреб суспільства, збільшенням кількості інформаційних ресурсів, розвитком методів аналітико-синтетичного перетворення інформації. Це дало можливість поетапно перейти від простого надання документа до бібліографічного опису – анотування – реферування – синтезу нових знань на базі аналізу текстів окремих документів і їхнього місця в інформаційному потоці. Тобто розвиток інформаційних продуктів і послуг відбувався шляхом поглиблення удосконалення рівня перетворення інформації первинних документів, що демонструє поступове збільшення наукоємності бібліотечно-інформаційної діяльності.

Пропонуємо простежити основні етапи становлення та особливостей розвитку інформаційно-аналітичної діяльності бібліотеки Миколаївського національного аграрного університету.

Історія бібліотеки МНАУ невіддільна від історії самого університету. В якості бібліотеки університету розпочала свою діяльність восени 1984 року. Як і в інших бібліотеках, до початку комп'ютеризації та автоматизації бібліотечних процесів, довідково-бібліографічний апарат складався з алфавітного, систематичного каталогів та систематичної картотеки статей. Важливою допомогою були галузеві та тематичні картотеки. З метою пропаганди в бібліотеці були складені тематичні картотеки рекомендованої літератури на актуальні теми, що відповідали тогочасній ідеології.

Довідково-бібліографічне обслуговування здійснювалося у формі усних та письмових бібліографічних довідок. У той же період розпочато групове інформування читачів у формі бюлетенів нових надходжень літератури, проведення днів кафедри, індивідуальне та групове інформування.

Отже, перший етап становлення довідково-бібліографічної діяльності у нашій бібліотеці охоплює 80–90 роки ХХ ст. На цьому етапі зростають фонди бібліотеки, кількість користувачів та наданих їм послуг. Сформовано ДБА для якісного надання усних та письмових бібліографічних довідок. І все це в умовах надмірного перевантаження працівників бібліотеки. Штат на той час складався з трьох бібліотекарів та до кінця першого етапу збільшився до 10 осіб. Основним недоліком в організації довідково-бібліографічної діяльності була недостатня кількість бібліографів.

Другий етап інформаційно-аналітичної діяльності припадає на початок 2000 років. Завдяки створенню бібліографічного відділу збільшується кількість та якість бібліографічної роботи. Для другого етапу характерні такі особливості: диференційований підхід до обслуговування читачів, що надавав змогу побудувати довідково-бібліографічну діяльність відповідно до читацьких запитів і структури бібліотеки. Цілеспрямовано удосконалюється масове, групове та індивідуальне інформування читачів, що супроводжується впровадженням у практику нових форм інформаційної роботи.

Серед основних завдань бібліотеки пріоритетними були: покращення якості обслуговування, розкриття перед читачами книжкових фондів, підвищення якості інформаційно-бібліографічної роботи. В цей же період штат бібліотеки складається вже з 14 фахівців, відокремлюються спеціальні підрозділи бібліотеки та відкриваються 2 філії

бібліотеки при гуртожитках університету. Водночас значно збільшується кількість проведених масових заходів, тематичних виставок, тематичних літературних вечорів, бесід.

Крім того, на початку 2000 років, в бібліотеці розпочинається комп'ютеризація. У 2004 році придбано програму "УФД/Бібліотека". З придбанням цієї програми розпочалося створення електронного каталогу (ЕК), баз даних. ЕК поєднує в собі функції абеткового, систематичного та інших каталогів і картотек бібліотеки. Матеріали відокремлених баз даних об'єднані за певною ознакою: книги, статті, навчально-методичні посібники МНАУ, електронні ресурси, автореферати дисертацій. Для самостійного пошуку інформації в системі "УФД/Бібліотека" в локальній мережі складено «Інструкцію користувача електронного каталогу (пошук інформації в системі "УФД/Бібліотека") на допомогу науковцям та студентам.

У 2008 році створено веб-сайт бібліотеки МНАУ, який відіграє особливу роль в довідково-бібліографічному обслуговуванні та посилює значення бібліотеки в навчальному процесі. На той час кількість комп'ютерів досягає 6 шт.

Комп'ютерні технології значно розширили можливості задоволення інформаційних потреб читачів, надання якісних інформаційних послуг. Інтернет й електронна форма збереження інформації відкрили нові можливості для здійснення пошуку в інформаційних масивах, її упорядкування, сортування і каталогізації.

В бібліотеці стає традицією на початку навчального року проводити для студентів І курсу заняття з основ інформаційної культури. Складено Програму до розділу дисципліни "Введення у спеціальність" "Інформаційна культура студента", яка призначена для студентів І курсу усіх спеціальностей.

Отже, можна зробити висновок, що для другого етапу характерна орієнтація на комп'ютеризацію бібліотечно-бібліографічних процесів, формування та накопичення ресурсів нового типу, які надалі стали ядром сучасної інформаційно-аналітичної діяльності бібліотеки. У цей же період відбувається первісна розробка методики накопичення, обробки та зберігання саме електронних ресурсів. Виникла необхідність уніфікації методики бібліографічного опису різних видів електронних ресурсів.

Основні тенденції, які простежуються протягом двох етапів – розширення консультаційних послуг, задоволення інформаційних запитів користувачів шляхом використання інтернет-ресурсів, електронної пошти для прийняття запиту та надання відповіді. Придбано повнотекстову БД навчальної літератури на змінних носіях.

У ці ж роки активізується робота по створенню показників, серед яких біобібліографічний показник, присвячений 60-річчю ректора аграрного університету В'ячеславу Сергійовичу Шебаніну, тематичний бібліографічний показник "Наука і освіта в інформаційному суспільстві: історія і сучасність", "Наукові праці вчених МДАУ (1984–2009) : бібліогр. показник : у 2 т.", "Розвиток виноградарства і виноробства на Півдні України : ретросп. бібліогр. показник" та ін.

Наступний третій етап характеризується якісно новим підходом у вирішенні завдання доступності інформації. Це пов'язано, насамперед, з впровадженням в бібліотечну справу сучасних технічних засобів. Автоматизація і телекомунікація дозволили користувачеві, не виходячи за межі однієї бібліотеки, дізнаватись про склад фондів інших бібліотек, користуватися їх банками даних. Це значно розширило можливості бібліотеки: поряд з обслуговуванням власними фондами у нас з'явилась можливість забезпечувати користувачам доступ до зовнішніх інформаційних ресурсів. Відповідно, на цьому етапі змінюються і критерії оцінювання інформаційного потенціалу бібліотеки. Він визначається не обсягом фонду і системою каталогів, а всією сукупністю наявних у бібліотеці засобів, що реалізують

доступ до інформаційних ресурсів в цілому. В цей період бібліотека МНАУ входить до Корпорації бібліотек ВНЗ м. Миколаєва.

Відкриття Електронного читального залу (ЕЧЗ) у 2011 році значно розширило спектр інформаційних послуг. Це дозволило надавати необмежений доступ користувачам до бібліотек не тільки України, а й всього світу. В ЕЧЗ бібліотеки МНАУ студенти мають можливість здійснювати пошук в електронному каталозі (ЕК) бібліотеки; працювати з ЕК світової спільноти, з електронними варіантами навчальних посібників та підручників викладачів університету.

Бібліотека МНАУ орієнтується на постійне збільшення свого фонду та надання користувачам доступу до віддалених інформаційних ресурсів. Для цього створена електронна бібліотека (ЕБ), яка здатна надавати більш якісний та повний сервіс. В основу ЕБ покладена ідея об'єднання та систематизації розрізнених електронних ресурсів. В умовах дефіциту навчальної та наукової літератури ЕБ доповнює книжковий фонд, стає засобом розширення доступу до повнотекстових інформаційних ресурсів. В ній представлена продукція науково-педагогічних працівників університету, методичні матеріали, веб-ресурси, які відіграють важливу роль в забезпеченні навчальною літературою здобувачів вищої освіти.

Послуги, реалізовані бібліотекою МНАУ в електронному середовищі й орієнтовані на користувача розвиваються як в змістовному плані, так і в плані застосування нових сервісів. Завдяки розвитку та удосконаленню веб-технологій, ефективним інструментом не тільки надання доступу, але і засобом інформування стала віртуальна виставка. Якщо в попередні роки створення віртуальної виставки не мало чіткого алгоритму, то в цей період, за умови використання новітніх веб-сервісів, вона надає можливості користуватися повним текстом документу, що значно змінило її звичний формат. Водночас виникла необхідність скласти повну і чітку методику створення віртуальної виставки, починаючи з пошуку, систематизації й закінчуючи форматом надання інформації на сайті бібліотеки.

Таким чином, третій етап характеризується зростанням обсягів ресурсів, що обробляються фахівцями бібліотеки МНАУ в процесі інформаційно-аналітичної діяльності. Створюються інформаційні продукти не тільки на базі власних фондів, а й з використанням ресурсів відкритого доступу. Доступність, якість та повнота інформації стає пріоритетним напрямком у задоволенні інформаційних потреб користувачів.

На поточному, четвертому етапі інформаційно-аналітична діяльність орієнтується на сучасні потреби науково-педагогічного складу університету та студентів. Завдяки новітнім інформаційно-комунікаційним технологіям створюються умови для виходу бібліотеки на новий етап розвитку, що полягає в більшому використанні бібліотекою у своїй діяльності електронних масивів інформації.

Сьогодні інформація, яка необхідна користувачу розосереджена серед безлічі інформаційних і бібліотечних фондів, баз і банків даних, мережі Інтернет тощо. Тому сучасному науковцю або студенту буває вкрай важко віднайти серед великої кількості інформаційних ресурсів необхідну йому інформацію і підготуватись для подальшої аналітичної роботи. Причиною труднощів, пов'язаних з пошуком і відбором, може бути брак часу, відсутність чи обмеженість доступу до необхідного інформаційного ресурсу, відсутність навичок роботи з великими обсягами інформації та ін. Саме на подолання різноманітних труднощів спрямована інформаційно-аналітична діяльність бібліотеки, однією з форм реалізації якої є пошук, відбір, опрацювання і надання необхідної користувачу інформації з якомога більшої кількості джерел для подальшої аналітичної роботи та для інформаційної підтримки науково-дослідної діяльності.

Більш прогресивним рівнем інформаційно-аналітичної діяльності сучасної бібліотеки є документно-аналітичне обслуговування, яке покликане забезпечити наших користувачів аналітичною інформацією шляхом обробки змісту документу. Треба зазначити, що на сучасному етапі передбачається обробка не тільки текстових, але й графічних та відеоматеріалів з метою виявлення інформаційної цінності. Слід також враховувати особливості сприймання інформації сучасним споживачем – зміни повинні відбуватися у напрямку зростання візуалізації представлених інформаційних продуктів.

Щоб утримати свої позиції у сучасному інформаційно-комунікаційному просторі університету, бібліотека МНАУ активно освоює нові інформаційні технології – видавничі, мультимедійні, телекомунікаційні, електронізацію інформаційних ресурсів, аналітичну обробку інформації. Нині одним із пріоритетних і перспективних напрямів роботи є підготовка інформаційно-аналітичних продуктів "на випередження". Ми маємо на увазі підготовку аналітичних довідок, прогнозів та створення баз даних з тих питань, які вже найближчим часом можуть стати актуальними. До таких матеріалів, у першу чергу, слід віднести: тематичний підбір матеріалів з використанням методик аналітичного групування (матеріали предметно-орієнтованих баз даних, спеціально скомпоновані моніторингові матеріали, матеріали, орієнтовані на вирішення проблем міждисциплінарного значення та ін.), тематичні огляди і, власне, прогнозно-рекомендаційні аналітичні продукти.

Головною проблемою при постійно зростаючих обсягах інформації в процесі підготовки інформаційно-аналітичних матеріалів став відбір інформації. З причини того, що та сама інформація може бути представлена в різних джерелах, вона може бути неперевіреною, поверхневою, мати застарілі відомості. Тому при підготовці та формуванні оглядів, БД достовірність інформації визначається шляхом порівняння її в різних джерелах.

Ще одним напрямом роботи бібліотеки є вибіркове розповсюдження інформації (ВРІ) та диференційоване обслуговування керівництва (ДОК), яке здійснюється на основі систематичного пошуку інформації у вхідному потоці первинних і вторинних документів.

Намагаючись відповідати сучасним вимогам, бібліотека МНАУ постійно перебуває в пошуку, вносячи корективи не лише в технологію обробки інформації, а й прагне до підвищення інформаційно-комунікаційної компетентності науково-педагогічних працівників. З цією метою нашими фахівцями було розроблено комплекс методичних рекомендацій спрямованих на адаптацію науковців університету до змін в інформаційному середовищі.

За роки своєї діяльності фахівці нашої бібліотеки створили потужний інформаційний ресурс, завдяки якому потреби наших користувачів задовольняються оперативно, ефективно і у повному обсязі.

На сьогодні можна стверджувати, що, враховуючи тенденції розвитку інформаційного суспільства й роль у ньому інформації, у системі соціальної комунікації основне місце належатиме електронним інформаційним потокам. Поряд із цим сучасній бібліотеці у своїй діяльності необхідно робити акцент на роботу не тільки з друкованими документами, а з інформацією, оскільки вона забезпечує вимоги сучасного інформаційного суспільства щодо перспектив свого розвитку.

Список використаних джерел

1. Бабенко, Ж. В. Трансформація процесів інформаційної діяльності у сучасному інформаційно-комунікаційному середовищі / Ж. В. Бабенко // Проблеми розвитку документально-інформаційних систем у сучасному інформаційно-комунікаційному середовищі : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф., м. Рівне, 10 лют. 2016 р. / ред. кол.: Г. В. Сілкова, Ж. В. Бабенко, М. С. Костенко, Р. М. Крет ; за заг. ред. М. С. Костенко ; наук.

консультант Г. М. Швецова-Водка ; Рівнен. держ. гуманітар. ун-т, каф. докум. комунікацій і бібл. справи. – Рівне : РДГУ, 2016. – С. 6–9.

2. Берегелський, А. В. Візуальна аналітика як метод узагальнення великих потоків даних / А. В. Берегелський // Бібліотека ХХІ століття: перспективи та інновації : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф., Київ, 23 квіт. 2015 р. / М-во освіти і науки України ; М-во культури України, Київ. нац. ун-т культури і мистецтв ; Наук. б-ка, каф. книгознавства і бібліотекознавства. – К. : Вид. центр КНУКіМ, 2015. – С. 36–40.

3. Кобелєв, О. М. Трансформації системи соціальних комунікацій як фактор розвитку інформаційно-аналітичної діяльності бібліотек / О. М. Кобелєв // Короленківські читання 2015. – Харків, 2016. – С. 7–15.

4. Медведєва, В. Становлення інформаційно-комунікаційних технологій у діяльності інформаційно-аналітичних служб бібліотек (на прикладі Служби інформаційно-аналітичного забезпечення органів державної влади НБУВ) : монографія / В. Медведєва ; НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. – К., 2013. – 180 с.

5. Медвідь, Т. П. Систематизація бібліотечно-інформаційних баз даних з питань сільського господарства як можливість відображення нових знань галузі / Т. П. Медвідь // Бібліотечний вісник. – 2012. – № 2. – С. 26–29.

6. Моторна, Н. І. Просування інформаційних продуктів та послуг у сучасному інформаційно-комунікаційному просторі / Н. І. Моторна // Проблеми розвитку документально-інформаційних систем у сучасному інформаційно-комунікаційному середовищі : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф., Рівне, 10 лют. 2016 р. / ред. кол.: Г. В. Сілкова, Ж. В. Бабенко, М. С. Костенко, Р. М. Крет ; за заг. ред. М. С. Костенко ; наук. консультант Г. М. Швецова-Водка ; Рівнен. держ. гуманітар. ун-т, каф. докум. комунікацій і бібл. справи. – Рівне : РДГУ, 2016. – С. 16–20.

7. Ніколаєнко Н. М. Управління інформаційно-аналітичною діяльністю бібліотеки ВНЗ в умовах інноваційних змін [Електронний ресурс] / Н. М. Ніколаєнко // Бібліотеки ВНЗ України у процесі імплементації Закону "Про вищу освіту" та інформатизації суспільства : матеріали Всеукр. наук. конф., Івано-Франківськ, 16–19 черв. 2015 р. – Івано-Франківськ : НТБ ІФНТУНГ, 2015. – С. 203–207. – Режим доступу : <http://elar.nung.edu.ua/handle/123456789/2298>. – Дата останнього доступу : 20.04.2017. – Назва з екрану.

8. Подрезова, М. А. Информационно-аналитическая деятельность современной библиотеки [Электронный ресурс] / М. А. Подрезова // Вісн. Одес. нац. ун-ту. – Одеса, 2011. – Вип. 5/6, т. 16. – Режим доступу : <http://dspace.onu.edu.ua:8080/handle/123456789/2683>. – Дата останнього доступу : 20.04.2017. – Назва з екрану.

9. Севастьянова, М. В. Тенденции развития информационно-библиографического обслуживания в виртуальной среде: основные проблемы [Электронный ресурс] / М. В. Севастьянова // Информационно-аналитическое обеспечение сферы культуры: состояние и перспективы : материалы всерос. конф., 16–18 сент. 2015 г., Санкт-Петербург. – СПб., 2015. – С. 77–80.

10. Сухарева, Л. В. Інтеграція і комунікація ресурсів бібліотек внз у формуванні науково-інформаційного простору / Л. В. Сухарева // Місце бібліотек ВНЗ у міжнародному науковому інформаційному просторі : матеріали наук.-практ. конф., 29 листоп. 2016 р., м. Вінниця / уклад. М. П. Сахарова. – Вінниця, 2016. – С. 4–10.

11. Тодорова, Є. М. Особливості бібліографічного обслуговування в цифровому просторі / Є. М. Тодорова // Короленківські читання 2014. – Харків, 2015. – С. 21–31.

Цокало А. А.,
Николаевский национальный аграрный университет,
Ткаченко Д. В.,
Николаевский национальный аграрный университет

ЭВОЛЮЦИЯ ИНФОРМАЦИОННО-АНАЛИТИЧЕСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ БИБЛИОТЕКИ МНАУ В КОНТЕКСТЕ ОРИЕНТАЦИИ НА ПОЛЬЗОВАТЕЛЯ

В докладе рассмотрены основные этапы развития информационно-аналитической деятельности библиотеки ННАУ. Представлен опыт работы библиотеки университета в контексте ориентации на пользователя. Проанализирован процесс эволюции информационно-коммуникационного пространства. Определено место современной научной библиотеки в информационной среде.

Ключевые слова: информационно-аналитическая деятельность, информационные продукты, информационное пространство, информационные запросы, научная библиотека ННАУ, ресурсы открытого доступа, информационная компетентность.

Tsokalo A. A.,
Library of the Mykolayiv State Agrarian University,
Tkachenko D. V.,
Library of the Mykolayiv State Agrarian University

EVOLUTION OF INFORMATION AND ANALYTICAL ACTIVITIES OF THE MNAU LIBRARY IN THE CONTEXT OF THE USER ORIENTATION

The report considers the main stages of the development of information and analytical activities of the library of the MNAU. The experience of the university library in the context of user orientation is presented. The process of evolution of the information and communication space is analyzed. The place of the modern scientific library in the information environment is determined.

Keywords: information-analytical activity, information products, information space, information requests, scientific library of NNAU, open access resources, information competence.

УДК 02:027.7
Шевцова Ю. О.,
Харківська державна академія культури

ВИКОРИСТАННЯ ЗАРУБІЖНОЇ БІБЛІОТЕЧНОЇ ПЕРІОДИКИ УКРАЇНСЬКИМИ ФАХІВЦЯМИ

Подано результати аналізу використання українськими фахівцями зарубіжної бібліотечної періодики шляхом вивчення цитувань у 5 українських виданнях протягом 2010–2015 рр.: "Бібліотечний Вісник", "Вісник ХДАК", "Вісник Книжкової палати", "Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія", "Бібліотечна Планета". Встановлено, що найбільшу кількість посилань на зарубіжні видання було виявлено у публікаціях авторів журналу "Бібліотечний Вісник", а найбільшу кількість процитованих

назв бібліотечних журналів зарубіжних країн визначено у журналі "Вісник Книжкової палати".

Ключові слова: зарубіжні бібліотечні журнали, професійна комунікація, цитування, бібліометрія, використання періодики

Важливе значення для розвитку української бібліотечної науки і практики мають зарубіжні бібліотечні журнали, зміст публікацій в яких дозволяє враховувати бібліотечні тенденції у провідних країнах світу; сприяє оцінюванню діяльності українських бібліотек порівняно з зарубіжними; надає можливість підвищувати рівень професійних знань і комунікацій. Роль періодики у системі професійних комунікацій з появою нових засобів, форм, каналів комунікації не зменшується. Це зумовлюється такими їх фундаментальними властивостями як: спадкоємність, послідовність розкриття ідей, збереження історичної пам'яті, якість подання матеріалу, що забезпечується незалежним рецензуванням і відбором публікацій, висока концентрація наукової і практичної інформації. У цьому контексті актуальним є визначення кола зарубіжної періодики, що використовують українські науковці та практики.

Одним із методів аналізу використання періодики є бібліометрія. Слід зауважити, що до теперішнього часу розроблено багато різновидів такого виду аналізу. До бібліометричних методів відносять [1, 4]: аналіз цитування; аналіз реферативних журналів; кількісний аналіз публікацій окремих авторів; кількісний аналіз публікацій вчених окремих країн світу, а також окремих наукових колективів; дослідження закономірностей росту, старіння, рангового розподілу наукових документів; контент-аналіз; коцитування, імпакт-фактор журналу, інші методи, пов'язані з розподілом наукових видань.

Для вивчення стану використання зарубіжної бібліотечної періодики українськими фахівцями було обрано метод цитувань. Аналіз цитувань є найважливішою складовою бібліометрії. Зокрема вивчення кількості звернень українських фахівців до зарубіжних публікацій дозволяє: виявити коло найцитованіших журналів інших країн; встановити співвідношення у використанні зарубіжних видань порівняно з національними; визначити кількість посилань українських авторів на публікації зарубіжних колег. Посилання фіксують зв'язок однієї роботи з роботами в усьому масиві публікацій, неявно оцінюючи не тільки цитовані публікації, а й саму роботу автора. Природно, що це породжує суб'єктивність методу посилань і картина зв'язків наукових робіт викривляється внаслідок певних особистих відносин, "місцевого" патріотизму, мовних бар'єрів або інших причин. На цьому наголошують зарубіжні й українські вчені. Зокрема Л. Й. Костенко та інші відзначають суб'єктивність методу посилань [2]. Вони зазначають, що насамперед ідеться про перебільшення ролі великих учених і недооцінку малих. При співмірній якості статей праці вчених високого рангу цитуються частіше, ніж низького. Можна зрозуміти, чому це відбувається. Посилаючись на великих учених, автор ставить свою працю в один ряд з їхніми. Таке перебільшення значущості своїх робіт властиво будь-якому вченому. Ця особливість наукового мислення й проявляється в схильності вченого до перебільшення своїх досягнень. Але у вивченні використання зарубіжних журналів доцільним є саме такий метод, оскільки завданням було визначити назви зарубіжних журналів.

Аналіз здійснювався шляхом аналізу пристатейних списків використаної літератури у 5 українських журналах протягом 2010–2015 рр., які за результатом дослідження С. Масловської [3] найчастіше використовують українські фахівці. Так, "Бібліотечний Вісник" використовують 64 % фахівців, "Вісник Харківської державної академії культури" – 40 %, "Вісник Книжкової палати" – 39 %, "Бібліотекознавство. Документознавство.

Інформологію" – 38 %, "Бібліотечну Планету" – 14 %. Зазначені журнали мають універсальний характер. В них публікуються результати досліджень, проблемні статті, методологічні огляди, історичні розвідки; розкриваються актуальні проблеми розвитку бібліотечної справи, пропагується кращий національний і зарубіжний досвід, висвітлюються питання архівознавства, документознавства, книжкової й видавничої справи. До їх редакційних колегій залучено провідних фахівців із Литви, Польщі (Бібліотечний Вісник), Німеччини, Данії (Вісник Харківської державної академії культури), Білорусі, Росії, США (Вісник Книжкової палати), Білорусі, Росії (Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія).

В процесі дослідження було встановлено, що українські науковці і практики бібліотечної сфери протягом п'яти років (2010–2015), окрім українських та російських звернулися до публікацій професійних журналів США (63), Великобританії (33), Нідерландів (13), Німеччини (8), Індії (4), Іспанії та Польщі (3), Канади, Тайваню й Австралії (2), Грузії та Ірану (1). Проведений аналіз дозволяє стверджувати, що їх використання порівняно з цитуванням публікацій українських та російських журналів складає від 0,1 % у журналі "Бібліотечна Планета" до 9,2 % у журналі "Бібліотечний Вісник". Це свідчить про недостатній рівень професійної комунікації через журнали українських бібліотечних фахівців з дослідниками інших країн.

Було встановлено, що протягом 2010–2015 рр. у статтях українських фахівців було використано 216 назв зарубіжних бібліотечних журналів, що були опубліковані у досліджених українських виданнях. У списках використаної літератури авторів журналу "Вісник Книжкової палати" було визначено 78 назв, "Бібліотечний Вісник" – 58, "Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія" – 35, "Вісник Харківської державної академії культури" – 30, "Бібліотечна Планета" – 15. Найактивніше українські автори використовують статті фахівців, що опубліковані у бібліотечних журналах таких провідних країн світу як США та Великобританія. На нашу думку, це зумовлено тим, що саме в цих країнах бібліотечна справа має давні традиції, динамічно розвивається та здійснюється видання значної кількості бібліотечних журналів як універсального характеру, так й тематичного спрямування.

Найбільшу кількість звернень українських бібліотечних спеціалістів і вчених до публікацій в зарубіжних професійних виданнях виявлено в журналі "Бібліотечний вісник". Слід зазначити, що найчастіше в бібліографії українських дослідників зустрічаються посилання на видання міжнародного характеру. Серед них можна виділити "IFLA Journal" та "Library Journal". Також автори "Бібліотечного вісника" протягом 2010–2015 рр. процитували 22 рази 5 назв журналів, що видаються у Німеччині, серед них найпопулярнішим виявився журнал "Zeitschrift fur Bibliothekswesen und Bibliographie".

Підвищеним попитом в українських авторів користуються також такі журнали Великобританії як "Electronic Library", "Journal of Documentation", "Library Journal", "New Library World". Про це свідчать результати аналізу посилань у журналі "Вісник Книжкової палати" та "Вісник Харківської державної академії культури". В першому журналі всього зафіксовано 15 звернень до публікацій бібліотечних видань Великобританії, 21 – до журналів США, 8 – Нідерландів, 3 – Німеччини. У другому – 8 цитувань журналів Великобританії, 17 – США, 5 – Нідерландів, 2 – Німеччини.

Серед бібліотечних журналів Нідерландів підвищеним попитом в українських авторів користуються журнали, зміст яких розкриває проблеми та напрями застосування наукометрії та інфометрії. Це – "Journal of Infometrics" та "Scientometrics". Очевидно це зумовлено, в першу чергу тим, що в Україні на державному рівні оцінюється внесок кожного вченого

рівнем його публікацій у виданнях, що індексуються у міжнародних БД Scopus та Web of Science. Звідси зростає значення бібліометричної й наукометричної інформації для університетів стосовно даних про стан і ефективність наукових досліджень, а також для бібліотек у напрямках: розвитку міжнародного співробітництва; виконання аналітично-прогностичних запитів користувачів; створення інформаційно-аналітичної системи бібліометричних профілей редакцій журналів, університетів, наукових установ, лабораторій, відділів та інших аспектів.

Активно використовують українські фахівці і студенти бібліотечних факультетів міжнародний журнал "Libri", який, зокрема, періодично надходить до бібліотеки Харківської державної академії культури. За даними проведеного аналізу публікації цього журналу було процитовано у чотирьох українських журналах за виключенням журналу "Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія".

Слід зазначити, що автори журналу "Бібліотечна Планета", які є здебільшого практиками, найчастіше звертаються до видань Великобританії та Польщі. Найпопулярнішими протягом 2010–2015 рр. були журнали "Library Journal" та "Przegląd biblioteczny".

Найцитованішими в українському бібліотечному товаристві є електронні журнали Ariadne та D-Lib Magazine, публікації яких використовують як практики, науковці, так й студенти. Так, до першого журналу в 5 українських виданнях виявлено 8 звернень, до другого журналу – 11. Найвища кількість посилань на публікації в зазначених журналах була здійснена PhD студентами (4:6), найменша – фахівцями бібліотек (1:2).

Серед основних висновків слід назвати наступні:

1. Загалом українські фахівці цитують публікації із бібліотечних журналів різних країн, але рівень їх використання є незадовільним.
2. Найчастіше українські фахівці звертаються до бібліотечних журналів США, Великобританії.

Список використаної літератури

1. Гуреев, В. Н. Использование библиометрии для оценки значимости журналов в научных библиотеках (Обзор) / В. Н. Гуреев, Н. А. Мазов // НТИ. Сер. 1. Организация и методика информационной работы. – 2015. – № 2. – С. 8–18.
2. Масловська, С. М. Забезпечення професійних потреб фахівців бібліотечної сфери в контексті формування бібліотекознавчих інформаційних ресурсів // Бібліотека. Наука. Комунікація : матеріали міжнар. наук. конф., Київ, 6–8 жовт. 2015. – К.: НБУВ, 2015. – Ч. I. – С. 92–95.
3. Наукова періодика України та бібліометричні дослідження : монографія /Л. Й. Костенко, О. І. Жабін, Є. О. Копанєва, Т. В. Симоненко ; НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. – К., 2014. – 173 с.
4. Третьяков, А. Л. Использование методов библио- вебометрии при изучении микропотока библиотечных журналов / А. Л. Третьяков, А. Н. Король // Библиосфера. – 2015. – № 3. – С. 69–74.

Шевцова Ю. А.,

Харьковская государственная академия культуры

ИСПОЛЬЗОВАНИЕ ЗАРУБЕЖНОЙ БИБЛИОТЕЧНОЙ ПЕРИОДИКИ УКРАИНСКИМИ ПРОФЕССИОНАЛАМИ

Представлены результаты анализа использования украинскими профессионалами зарубежной библиотечной периодики путем изучения цитирования в 5 украинских изданиях в течении 2010–2015 гг.: "Библиотечный вестник", "Вестник ХГАК", "Вестник Книжной палаты", "Библиотечноеведение. Документоведение. Информология", "Библиотечная планета". Выявлено, что наибольшее количество ссылок на зарубежные издания было в публикациях авторов журнала "Библиотечный вестник", а наибольшее количество процитированных названий журналов зарубежных стран определено в журнале "Вестник Книжной палаты".

Ключевые слова: зарубежные библиотечные журналы, профессиональная коммуникация, цитирование, библиометрия, использование периодики.

УДК 02:027.7

Shevtsova Y. O.,

Kharkiv State Academy of Culture

THE USAGE OF FOREIGN LIS PERIODICALS BY UKRAINIAN PROFESSIONALS

The citation analysis' results of the usage of foreign LIS periodicals by Ukrainian professionals from 2010 to 2015 are presented. Five Ukrainian LIS journals that were analyzed are Biblioteknyi visnyk, Visnyk KhDAK, Visnyk knyzhkovoï palaty, Bibliotekoznavstvo. Dokumentoznavstvo. Informolohiia and Bibliotekna Planeta. It was stated that the highest level of foreign LIS journals' citations was made by the authors of Biblioteknyi visnyk and the biggest number of cited foreign LIS journals was in Visnyk knyzhkovoï palaty.

Keywords: foreign LIS journals, professional communication, citation, bibliometrics, the usage of periodicals

УДК 02:027.7

Шемаєва Г. В.,

Харківська державна академія культури

КОЕВОЛЮЦІЙНІ СТРАТЕГІЇ РОЗВИТКУ БІБЛІОТЕК

Обґрунтовується подальший розвиток бібліотек на засадах принципів коеволюції. Визначено такі стратегічні напрями: коеволюція бібліотек, науки і наукових комунікацій; перехід бібліотечного співтовариства від адаптивної стратегії розвитку до випереджаючої; посилення взаємодії та взаємозв'язків бібліотек із різними структурами та системами суспільства; коеволюційної інноватики; коеволюція бібліотечної освіти і професійного бібліотечного середовища.

Ключові слова: бібліотека, стратегії, коеволюція, наукові комунікації, знання як одиниця комунікації, взаємодія, коеволюційна інноватика.

Найважливішою рисою сучасного суспільства є зростання значення теоретичного знання, що зумовлює пошуки стратегій та нових моделей розвитку бібліотечного інституту, який є одним з основних учасників системи соціальних комунікацій. В умовах розвитку інформаційно-комунікаційних технологій, поширення інноваційних форм маркетингу,

реклами, політичних технологій, аналітики і консалтингу, дезінформації, інформаційних провокацій, віртуальних перформансів бібліотекам все складніше відстоювати свої позиції в суспільстві.

Перспективною є ідея коеволюції, яка ґрунтується на теорії еволюції, що вийшла на рівень пізнання умов, факторів, механізмів розвитку як суспільства в цілому, так й окремих структур та систем. Коеволюція спрямована на взаємовідносини між системами, ставить питання про синтез знань, сумісність різних структур.

Концептуальні основи коеволюції як осової ідеї соціокультурної моделі, спрямованої на гармонізацію суспільства в масштабах соціоприродного універсума закладені В. І. Вернадським [2] у вченні про ноосферу, українськими вченими Е. А. Афоніним, А. М. Бандуркою, А. Ю. Мартиновим [1] у напрямі пошуків шляхів планетарного взаєморозуміння. Важлива роль у теоретичному розвитку коеволюційних засад належить таким авторам, як: Дж. Форрестер, Д. Белл, Д. Медоуз, А. Д. Урсул, А. Б. Вебер та інших. Зокрема А. Д. Урсул [8] обґрунтовує коеволюцію природи, суспільства, людини як стратегію подальшого розвитку людства; визначає пріоритетні цінності, серед яких: моральність, екогуманізм, інтелектуальність. Наукове й практичне значення мають концепції коеволюції природи і людини російських вчених, зокрема Н. Н. Моїсеєва [4], який відносить до пріоритетних принципів коеволюції поліфундаментальність, доповненість, взаємодія.

В кінці ХХ – на початку ХХІ ст. теорія коеволюції стала формулюватися достатньо чітко, зросло її значення для вибору стратегій подальшого розвитку різних структур. Більшість дослідників розглядають коеволюцію як складну поліфонію, що поєднує гармонію і дисгармонію, взаємодоповненість і конкуренцію, взаємопроникнення й кооперацію, інтерференцію і взаємопосилення, синхронізацію й ізоляцію [4, 5]. Сьогодні поняття коеволюції характеризує кореляцію еволюційних змін як матеріальних, так й ідеальних систем, що розвиваються. Тобто коеволюційні процеси розуміються як взаємопов'язані та взаємозалежні процеси розвитку різних суб'єктів, структур, явищ тощо. При цьому одні процеси є позитивними, а інші – негативним. Їх розділення є вельми умовне. Проте воно дає новий погляд на пізнання особливостей функціонування складних систем, визначення стратегій їх розвитку.

Відповідно до вище зазначено можна виділити декілька стратегічних напрямів подальшого розвитку бібліотек у сучасних складних умовах. По-перше, це **коеволюція бібліотек, науки і наукових комунікацій**, їх спільної генези та розвитку в умовах інформаційного суспільства та формування суспільства знань. Бібліотека є взаємопов'язуючим елементом постійних і тісних взаємозв'язків між структурними компонентами науки (внутрішня взаємодія) та її взаємозв'язків із зовнішнім середовищем. Як один із найважливіших елементів комунікаційного ланцюга бібліотека об'єднує науковців, сучасні знання з досягненнями минулого, дозволяє обирати різні шляхи та форми комунікацій – від традиційних лінійних до електронних нелінійних [10]. Це ґрунтується на тому, що в бібліотеках більше ніж в інших соціально-комунікаційних структурах сконцентрований інформаційно-інтелектуальний ресурс суспільства, вона представляє всю різноманітність комунікаційних засобів, форм, каналів, акумулює комунікаційну культуру суспільства. Бібліотека забезпечує транспортування інформації і знань в соціумі, організує збереження наукової пам'яті людства, створює умови для доступу до всіх видів інформації, спрямовує свою діяльність на розуміння принципів відповідності, доповненості, взаємодії, взаємовпливу.

Безперечно, зміни, що відбуваються в системі наукової комунікації, викликають трансформаційні процеси в структурно-функціональній діяльності бібліотек, які, у свою

чергу, впливають на розвиток системи наукової комунікації. Так, трансформація характеру публікації в електронному середовищі зумовлює зростання значення знання, яке і є основою змін у виробничих, економічних та інших відносинах сучасного суспільства. Особливістю нових моделей комунікацій є те, що поряд з іншими одиницями комунікації виокремлюється нова одиниця, якою є окреме знання. Тезу, що більше не існує поняття окремої статті висунув Пітер Бойс (Peter Boyse) [11], який зробив повідомлення на семінарі, організованому Американською асоціацією підтримки науки (AAAS), ЮНЕСКО та Міжнародною радою наукових товариств (ICSU) ще у 1998 р. Виникнення нової одиниці комунікації пов'язане, на нашу думку, з тим, що траєкторія і динаміка розвитку суспільства дедалі більше залежить не від наявності матеріальних факторів виробництва, що надзвичайно важливо, а від здатності засвоювати та використовувати нові знання. Одночасно слід зазначити, що стаття в умовах електронного середовища не може перестати бути одиницею комунікації. Це зумовлено визначеннями того, що історико-культурні традиції зберігаються, а система соціальних комунікацій поповнюється новими каналами і формами протягом історичного розвитку суспільства. Тому нова одиниця (знання) може співіснувати поряд з іншими одиницями комунікації, зокрема науковими статтями, не заперечуючи їх. Можна тільки прогнозувати, що знання згодом зможе стати провідною одиницею поряд з іншими.

Такої думки дотримується й українська дослідниця К. В. Лобузін [3], яка відзначає, що процес впливу нових технологій на бібліотечну діяльність проходить через накопичення знань, що, в свою чергу, викликає розвиток когнітивних технологій. Перебудова технологічних підходів до бібліотечно-інформаційної діяльності з урахуванням вимог сучасного інформаційного простору та досягнень інформаційно-комунікаційних технологій дозволить забезпечити активне входження бібліотек у процеси формування суспільства знань шляхом розвитку та вдосконалення методів, засобів та інструментів організації доступу до знань, накопичених у документально-інформаційних фондах бібліотек.

Зазначений стратегічний напрям узгоджується з наступними. Перспективним є перехід бібліотечного співтовариства **від адаптивної стратегії розвитку до випереджаючої, коеволюційної**. На думку Ю. Ю. Чорного [9], настає епоха конвергентних технологій, до яких необхідно підключатися на стадії формування. Проте бібліотеки здебільшого адаптуються до нових технологій і комунікацій. Але адаптація – це завжди пасивність, а намагання наздогнати технологію схоже на бажання досягти горизонту, зауважує вчений й закликає до активної участі в технологічних інноваціях. Слід погодитись з ним, що технологічний розвиток так чи інакше буде здійснювати вплив на бібліотечну систему. Тому доцільним є зайняти позицію суб'єктів, активних учасників технологічних, соціальних, культурних, комунікаційних та інших змін. Тобто подальший розвиток бібліотек залежить у значній мірі від їх включеності в процеси формування інформаційно-комунікаційного простору, впливу на його розвиток. Акцент на випередження є умовою не тільки збереження бібліотекою свого місця в суспільстві, але й його укріплення та сталого розвитку.

На нові можливості бібліотечного розвитку, пов'язані з коеволюційними принципами, звертає увагу й А. В. Соколов [6, 7]. Він обґрунтовує взаємопов'язаний, спільний розвиток книжкової й інформаційно-комунікаційної культури; розглядає інформатизацію в якості допоміжного засобу гуманізації бібліотечного інституту; виділяє три коеволюційні закономірності. Першу вчений пов'язує з тим, що у кожному цивілізованому суспільстві освіченість його членів та їх творче самовираження зумовлені рівнем розвитку книжкової культури і навпаки. До другої відносить залежність духовно-морального розвитку суспільства від змісту літератури, а до третьої – залежність рівня інтелігентності суспільства

від свободи доступу його членів до книжкових фондів. Тобто він вбачає подальший розвиток бібліотек в умовах техногенної цивілізації у реалізації гуманістичної місії. Безперечно, гуманістичне відродження неможливе без участі бібліотечного соціального інституту. З одного боку, бібліотека є сховищем (скарбницею) культури, культурних цінностей, архівом людських знань. З іншого – реалізує функцію комунікації між різними поколіннями, різними історичними епохами, різними співтовариствами через традиційні документні та сучасні електронні ресурси і засоби взаємодії; докладає зусиль щодо узгодження процесів взаємодії з іншими структурами системи соціальної комунікації.

В зазначеному аспекті виокремлюється **стратегія посилення взаємодії та взаємозв'язків** бібліотек із різними структурами та системами суспільства. Виникнення та поширення нових засобів, комунікаційних технологій, електронної комунікації сприяло встановленню соціального статусу бібліотеки як одного з пріоритетних елементів системи соціальних комунікацій. Принципово змінюється місія бібліотек: від збереження інформації до організації доступу в режимі реального часу та до формування сучасних моделей соціальної взаємодії. Відбувається взаємопроникнення та обмін функціональними властивостями бібліотек та видавництва, бібліотек та архівів, бібліотек та служб науково-технічної інформації, розвивається взаємодія бібліотек з музеями. Аналіз бібліотеки як компонента системи соціальних комунікацій в контексті коеволюційних процесів розвитку дозволив встановити, що слабкість зв'язків з соціокомунікаційними структурами може призвести до уповільнення розвитку, надмірна інтенсивність їх взаємодії може викликати злиття або виродження в одну структуру, що також негативно вплине на ефективність функціонування системи. Оптимальними є інтеграційні процеси, що формують такі зміни функцій і властивостей, таку єдність, коли кожний компонент системи зберігає свою особливість на вищій формі організації й управління. Тобто, проявом коеволюційних процесів розвитку бібліотек є синергетична взаємодія елементів, що проявляється перш за все в їх сприйманні впливів внутрішнього та зовнішнього середовища; розгортанні взаємодії бібліотек з усіма компонентами системи соціальних комунікацій та іншими структурами суспільства. Методологічне значення для посилення такої взаємодії та взаємозв'язків мають такі принципи: оптимального управління складними динамічними системами; необхідної різноманітності; сполучення внутрішніх і зовнішніх регуляторів; ієрархічності; кооперативності; доповнення; коадаптації.

Отже, реалізація принципу коеволюції з точки зору теорії соціальних комунікацій зумовлює формування узгоджених взаємозв'язків між елементами системи, встановлення спільних темпів їх розвитку із забезпеченням особливостей кожної з підсистем.

Попередні стратегії тісно пов'язані зі **стратегією коеволюційної інноватики**, суть якої полягає у створенні нових механізмів управління соціальними процесами у напрямі подолання кризових ситуацій. Важливо зрозуміти специфіку внутрішнього стану бібліотечної системи та вплив зовнішнього середовища в умовах змін. Динаміка інформаційних потоків; постійний кількісний й якісний розвиток комунікаційних технологій, засобів, інструментів; інновації, глобалізаційні процеси порушують сталість бібліотечної системи, спричиняють її перехід до нового стану. Бібліотеки різних рівнів розширюють діапазон інноваційної активності, розвивають взаємозв'язки з усіма структурами суспільства, впроваджують новітні інформаційно-комунікаційні технології, сервіси. Але зазначені процеси відбуваються надто повільно, спорадично. Їх посилення можливе за умови поєднання основних принципів коеволюції та інноватики як підґрунтя стратегічного бібліотечного розвитку. Такий підхід пропонує Ю. А. Нікітіна [5], яка зосереджує увагу на єдності коеволюційного й інноваційного принципів управління на засадах гармонічного

поєднання природної еволюції й випереджаючого оновлення організації суспільної життєдіяльності. На нашу думку, основу зазначеної стратегії становить визначення комплексу управлінських інструментів для встановлення й підтримки балансу еволюційного і інноваційного розвитку динамічних, відкритих систем, до яких відносяться бібліотеки. Розширення бібліотеками діапазону інноваційної активності сприятиме їх розвитку. При цьому першочергового значення набуває формування у працівників бібліотек коеволюційно-інноваційного типу мислення.

Реалізація коеволюційних стратегій розвитку бібліотеки у значній мірі залежить від розуміння **коеволюції бібліотечної освіти і професійного бібліотечного середовища**. На сучасному етапі розвитку інформаційно-комунікаційна та когнітивна складові набувають складного розгалуженого характеру, який прийшов на зміну тривіальності та лінійності. Наукові дисципліни мають здатність перетинатись і схрещуватись, в одному випадку запозичуючи одна в одній дослідницькі методи, в іншому – утворюючи нові наукові галузі. Сучасний фахівець має здобути принципово нові знання, уміння і навички, адекватні викликам суспільства. Йому необхідно бути широко освіченим фахівцем, що володіє крім знань фундаментальних дисциплін знаннями суміжних галузей і сфер діяльності. Зауважимо, що затвердження у 2015 р. нової спеціальності 029 "Інформаційна, бібліотечна та архівна справа" свідчить про перший крок реалізації даної стратегії. Важливим фактором бібліотечного розвитку залишається затребуваність компетенцій випускників відповідних кафедр, формування спільними зусиллями загальнокультурних компетенцій, здатності самостійно набувати й використовувати в практичній діяльності нові знання й вміння. Нагальної актуальності набуває підготовка спільних проектів освітніми й практичними установами, розвиток міжнародного співробітництва.

Таким чином, орієнтація бібліотек на активізацію включення в суспільні процеси на засадах коеволюційних стратегій відкриває нові можливості та перспективи для бібліотечної сфери.

Список використаної літератури

1. Афонин, Э. А. Великая коэволюция. Глобальные проблемы современности: историко-социологический анализ / Э. А. Афонин, А. М. Бандурка, А. Ю. Мартынов. – 2-е изд., перераб. и доп. – К. : Парламентское изд-во, 2003. – 384 с.
2. Вернадский, В. И. Избранные труды по истории науки / В. И. Вернадский. – М. : Наука, 1981. – 359 с.
3. Лобузина, К. Технології організації знаннєвих ресурсів у бібліотечно-інформаційній діяльності : монографія / К. Лобузін. – К. : НБУВ, 2012. – 252 с.
4. Моисеев, Н. Н. Еще раз о проблеме коэволюции / Н. Н. Моисеев // Вопросы философии. – 1998. – № 8. – С. 26–34.
5. Никитина, Ю. А. Использование принципа коэволюционной инноватики в управлении социальным развитием: механизмы и методология / Ю. А. Никитина // Культурология и искусствоведение : вестн. Томского гос. ун-та. – Томск, 2013. – № 1. – С. 92–98.
6. Соколов, А. В. Коэволюция книжности и интеллигентности в России / А. В. Соколов // Университетская книга. – 2009. – № 9. – С. 66–68.
7. Соколов, А. В. Библиотека – гуманистический символ нации: цикл статей. Ст. 1. Коэволюция гуманизма и библиотек / А. В. Соколов // Современная библиотека. – 2011. – № 4. – С. 18–27.

8. Урсул, А. Д. Глобальный (универсальный) эволюционизм: предметное поле и проблемная ориентация / А. Д. Урсул, Т. А. Урсул // Философия и культура. – 2012. – № 2. – С. 6–20.

9. Черный, Ю. Ю. В чем может заключаться коэволюционная стратегия развития библиотек и других институтов социальной памяти? // Электронные ресурсы библиотек, музеев, архивов: материалы X всерос. науч.-практ. конф., 29 окт. 2014 г. – Режим доступа : www.pl.spb.ru/specialists/izd/elres_all/

1. Шемаєва, Г. В. Бібліотека в системі наукової комунікації: коеволюційні процеси розвитку : автореф. дис. ... д-ра наук з соц. комунікацій : 27.00.03 / Г. В. Шемаєва; Харків. держ. акад. культури. – Харків, 2009. – 42 с.

10. Boyd, A. Multi-channel information seeking: a furry conceptual model / A. Boyd // Aslib Proceedings. – 2004. – Vol. 56, N 2. – P. 81–88.

Шемаєва А. В.,

Харьковская государственная академия культуры

КОЭВОЛЮЦИОННЫЕ СТРАТЕГИИ РАЗВИТИЯ БИБЛИОТЕК

Обосновывается дальнейшее развитие библиотек на основе принципов коэволюции. Определены такие стратегические направления: коэволюция библиотек, науки, научных коммуникаций; переход библиотечного сообщества от адаптивной стратегии к опережающей; усиление взаимодействия и взаимосвязей библиотек с разными структурами и системами общества; коэволюционной инноватики; коэволюция библиотечного образования и профессиональной библиотечной среды.

Ключевые слова: библиотека, стратегии, коэволюция, научные коммуникации, знание как единица коммуникации, взаимодействие, коэволюционная инноватика.

Shemaieva H. V.,

Kharkiv State Academy of Culture

COEVOLUTIONARY STRATEGIES OF LIBRARIES' DEVELOPMENT

Further development of libraries based on the principles of coevolution is stated. The following strategic areas were defined: coevolution of libraries, science and scientific communication; library's community transition from adaptive development strategy to anticipating one; strengthening of cooperation between libraries and other structures and systems of society; coevolutionary innovation; coevolution of library education and professional library environment.

Keywords: library, strategies, coevolution, scientific communication, knowledge as a unit of communication, cooperation, coevolutionary innovation

ЗМІСТ

Балабан І. В. Електронний каталог: підтримка якості та проблеми редагування.....	3
Бичко О. М. Персональна бібліографія як напрямок популяризації досягнень вчених університетів.....	8
Бондар І. В. Нові форми роботи бібліотек у цифрову епоху.....	13
Глушко Г. Г. Внесок Наукової бібліотеки в популяризацію наукових досягнень вчених Національного університету кораблебудування імені адмірала Макарова	19
Дубовик О. С., Олейниченко В. М. Конкурс як взаємообмін інноваціями.....	23
Жигалкіна М. С. Аналітична робота бібліографа при складанні ретроспективного бібліографічного покажчика (на прикладі підготовки покажчиків НБ НУК ім. адмірала Макарова).....	34
Єрмолаєва Г. А. Інформаційна підготовка фахівців у системі вищої бібліотечної освіти України.....	39
Картузов К. М. Медіакультура бібліотекаря	43
Колесникова Т. О. Інноваційні наукові бібліотеки кидають виклик статус-кво	47
Корольова Т. Д. Бібліотека ВНЗ: інформаційно-аналітична підтримка наукових досліджень (з досвіду роботи НБ НУК).....	54
Костирко Т. М. Сучасні тенденції та перспективи розвитку бібліотек ВНЗ.....	60
Кубаровська С. Л. Центральна міська бібліотека ім. М. Л. Кропивницького м. Миколаєва між форматами Web 3.0 та Web 4.0: готовність до викликів часу.....	68
Кузнецова І. В. Від виставки реальної до віртуальної: еволюція бібліотечної діяльності..	75
Ларенкова С. В. Управління якістю в бібліотеці вишу на основі стандарту ISO 9001:2000	83
Мацей О. О. Стратегічний менеджмент: досвід роботи наукової бібліотеки Хмельницького національного університету	88
Мігунова Т. С. Підсумки міжвузівського дослідження "Модуль компетентностей бібліотечно-інформаційного фахівця майбутнього"	93
Петроченко Г. М. Інформаційно-аналітична діяльність бібліотеки ВНЗ як вимога часу.	103
Подрезова М. О. Вузівська бібліотека в Проекті сприяння академічній доброчесності: досвід роботи.....	107
Сидоренко А. І. Компетенції та компетентність фахівців бібліотечно-інформаційної сфери: вимоги сьогодення.....	114
Сидоренко Л. Л. Бібліотека – інформаційний посередник у розвитку медіаграмотності та академічній доброчесності	119
Сидоренко Т. В. Інноваційні підходи до культурно-просвітницької діяльності бібліотек вищих навчальних закладів.....	122
Сімоненко Н. Є. Місія бібліотеки вишу у сприянні академічній доброчесності	127
Цокало О. О., Ткаченко Д. В. Еволюція інформаційно-аналітичної діяльності бібліотеки МНАУ в контексті орієнтації на користувача.....	133
Шевцова Ю. О. Використання зарубіжної бібліотечної періодики українськими фахівцями.....	139
Шемаєва Г. В. Коеволюційні стратегії розвитку бібліотек	143
ЗМІСТ	149

Наукове видання

**ВІЗІЯ БІБЛІОТЕКИ ВНЗ
В КОНТЕКСТІ РОЗВИТКУ СУЧАСНИХ
СОЦІОКОМУНІКАТИВНИХ
ТЕХНОЛОГІЙ**

Всеукраїнська науково-практична конференція

27–28 квітня 2017 р.

МАТЕРІАЛИ КОНФЕРЕНЦІЇ

(українською мовою)

Відповідальний за випуск Т. М. Костирко

Редактор С. В. Ларенкова